

ΦΩΚΙΩΝΟΣ Β. ΒΟΥΖΒΟΥΝΗ

ΟΥΕΡΓΙΛΙΟΥ ΑΙΝΕΙΑΣ

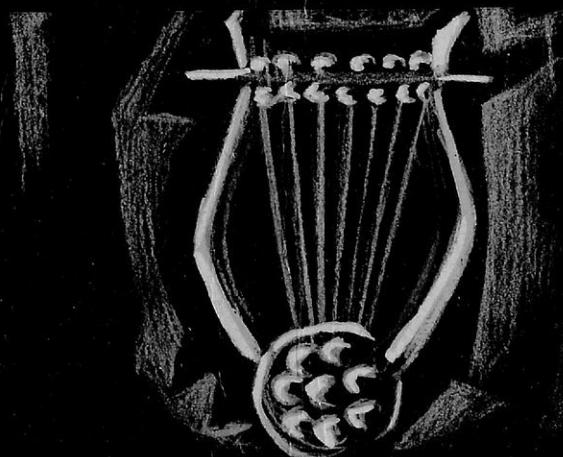
ΕΠΡΙΚΟΥ Α. ΣΚΑΣΣΗ

ΚΙΚΕΡΩΝΟΣ

ΕΝΥΠΝΙΟΝ ΣΚΙΠΙΩΝΟΣ

ΖΑΦΕΙΡΙΟΥ Ν. ΦΡΑΓΓΙΣΚΟΥ

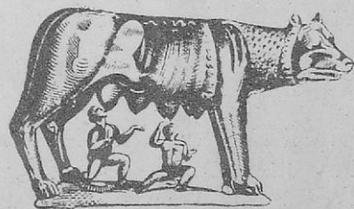
ΟΡΑΤΙΟΥ ΩΔΑΙ

ΣΤ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΑΘΗΝΑΙ 1966

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

18/20 Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

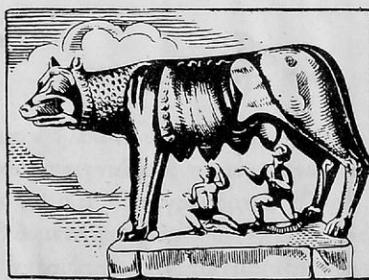
ΟΥΕΡΓΙΛΙΟΥ ΑΙΝΕΙΑΣ
(ΕΚΛΟΓΑΙ)

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ

ΦΩΚΙΩΝΟΣ Β. ΒΟΥΣΒΟΥΝΗ

ΟΥΕΡΓΙΛΙΟΥ ΑΙΝΕΙΑΣ (ΕΚΛΟΓΑΙ)

ΤΑΞΙΣ ΣΤ'

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1966

ΟΥΕΠΛΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ
(ΕΚΔΟΤΑΙ)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Βίος τοῦ Οὐεργίλιου

Ο Πόπλιος Οὐεργίλιος (ἢ Βεργίλιος) Μάρων (P. Vergilius Maro) ἐγέννηθε τὴν 15ην Ὁκτωβρίου τοῦ 70 π. Χ. εἰς τὰς "Ανδεις, χωρίον πλησίον τῆς Μαντούης, πόλεως τῆς πέραν τοῦ Πάδου Γαλατίας, ἀπὸ γονεῖς ἀγρότας ἔχοντας τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Ο πατήρ τοῦ Οὐεργίλιου εὐπορήσας ἐν τῷ μεταξὺ ἀπὸ τὰς γεωργικάς, κτηνοτροφικάς καὶ μελισσοκομικάς ἐργασίας του ἀπέστειλε τὸν υἱόν του εἰς ἡλικίαν δώδεκα ἑτῶν εἰς τὴν γειτονικὴν πόλιν τῆς Κρεμώνης, ἵνα λάβῃ τὴν πρώτην παιδευσιν. Εν Κρεμώνῃ δὲ Οὐεργίλιος ἔμεινε μέχρι τοῦ δεκάτου ἔκτου ἔτους τῆς ἡλικίας του καὶ ἀπῆλθεν ἔπειτα εἰς Μεδιόλανον δι' εὐρυτέρας σπουδάς. Έκ Μεδιολάνου δὲ μετὰ τριετίαν ἀπῆλθεν εἰς Ρώμην, ὅπου ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ ὀνομαστῷ ρητοροδιδασκάλῳ Ἐπιδίῳ, ἐδιδάχθη δὲ τὴν φιλοσοφίαν ὑπὸ τοῦ ἐπικουρείου φιλοσόφου Σίρωνος. Οὐδεμίαν κλίσιν ἡσθάνετο πρὸς τὴν ρητορικήν. Επιστρέψας εἰς τὰς "Ανδεις ἡσχολεῖτο εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν καλλιέργειαν τῶν κτημάτων του, ἀποφεύγων τὸν πολιτικὸν βίον, ἔνεκα τῆς φυσικῆς του δειλίας καὶ τῆς ἀσθενεικῆς κράσεώς του.

Τὰ πρῶτα ἔργα του

Εἰς τὴν νεανικὴν ἡλικίαν ἐφιλοπόνησε τὰ πρῶτα ποιητικά του δοκίμια, ἐλαφροῦ καὶ παιγνιώδους περιεχομένου ποιημάτια, **Κατὰ Λεπτὸν** (Catalepton) ἐπιγραφόμενα. Ἀπὸ τὰ σωζόμενα ταῦτα καὶ εἰς αὐτὸν ἀποδιδόμενα ποιημάτια ὀλίγα εἶναι ἐκεῖνα τῶν ὃποιῶν ἀνατίρρητος εἶναι ἡ γνησιότης. Εν τῷ μεταξὺ ἐγίνετο γνωστὸς εἰς τὸν κύκλον τῶν ἀρίστων κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ποιητῶν καὶ λογοτεχνῶν, τοῦ Λ. Οὐάριου, Πλωτίου Τούκκα, Κοιντιλίου Οὐάρου καὶ ἄλλων, οἵτινες ἤξιοῦντο τῆς φιλίας καὶ προστασίας τοῦ Μαικήνου, τοῦ γνωστοῦ φιλομούσου καὶ πιστοῦ συμβούλου τοῦ Ὁκταβιανοῦ. Περὶ τὸ

43 π.Χ. ὁ Οὐεργίλιος ἐσχετίσθη μὲ τὸν διοικητὴν τῆς πέραν τοῦ Πάδου Γαλατίας, τὸν Ἀσίνιον Πολλίωνα, ἀνδρα πολὺ ἐπιφανῆ καὶ λογιώτατον. Μετὰ τὴν ἐν Φιλίπποις μάχην (42 π. Χ.) ἔγινε διανομὴ τῶν γαιῶν τῆς Ἰταλίας στερήσασα ἐπὶ τινα χρόνον καὶ τὸν Οὐεργίλιον τῆς ιδίας αὐτοῦ περιουσίας. Πράγματι τὸ 41 π. Χ. ὁ Ὁκταβιανὸς ἀπέστειλε τοὺς παλαιμάχους στρατιώτας, ὅπως καταλάβουν τοὺς ἄγρους τῆς Κρεμώνης· καὶ ἐπειδὴ οὗτοι δὲν ἔξηρεσαν πρὸς πλήρωσιν τῶν ἐπιθυμιῶν ὄλων, οἱ παλαιμάχοι κατέλαβον αὐθαιρέτως ὄλως καὶ κατ' ιδίαν γνώμην καὶ τοὺς γειτονικούς ἄγρους τῆς Μαντούης καὶ οὕτω· τοῦ ποιητοῦ τὸ κτῆμα περιῆλθεν εἰς χεῖρας Κλαυδίου τινός. Ἀλλ’ ὁ Οὐεργίλιος εἰς Ρώμην ἐλθὼν κατώρθωσε παρὰ τοῦ Ὁκταβιανοῦ νὰ ἀνακτήσῃ αὐτό. Τὸ ἐπόμενον ἔτος (40 π. Χ.) μετὰ τὸν παρὰ τὴν Περουσίαν πόλεμον ὁ ποιητὴς ὄριστικῶς ἀπώλεσε τὴν περιουσίαν· ἀλλ’ ὁ Ὁκταβιανὸς εὐνοϊκῶτατα διακείμενος πρὸς τὸν ποιητήν, τῇ μεσολαβήσει καὶ τοῦ Μακρήνου, ἔδωκεν εἰς αὐτὸν πρὸς ἐπανόρθωσιν τῆς ζημίας κτῆμα ἐν Καμπανίᾳ. Ἀπὸ τὸ 38 π. Χ. ἀποχωρεῖ ὁ ποιητὴς εἰς τὴν Καμπανίαν καὶ διατρίβει εἰς τὴν Νεάπολιν, σπανίως δὲ ἔρχεται εἰς τὴν Ρώμην. Τὸ 19 π. Χ. ἐπιχειρεῖ ταξίδιον εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ Ἀσίαν σκοπεύων νὰ μείνῃ ἵκανὸν χρόνον, διὰ τὰ ὅποια ὡμίλει εἰς τὸ ποίημα, τὸ ὅποιον τότε χώραν τὰ γεγονότα, διὰ τὰ ὅποια ὡμίλει εἰς τὸ ποίημα, τὸ ὅποιον τότε ἐφιλοτέχνει, ὁ σκοπός του ὅμως δὲν ἐπετεύχθη, διότι ὁ ποιητὴς εἶχεν ὑγείαν ἐπισφαλῆ. Εἰς τὰς Ἀθήνας εὑρίσκει τὸν Αὔγουστον ἀρτίως ἐπανακάμψαντα ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴν καὶ ὑπὸ τούτου πειθεται νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Εἰς τὰ Μέγαρα ὅμως προσβάλλεται ὑπὸ ἡλιάσεως. Μολονότι δὲ ἐπύρεσσε, δὲν ἥθελησε νὰ διακόψῃ τὸ ταξίδιον καὶ ἡ νόμοιον του ἐπεδεινώθη κατὰ τὸν πλοῦν. Ἀποβιβασθεὶς εἰς τὸ Βρινδήσιον μετ’ ὀλίγον τῇ 22^ῃ Σεπτεμβρίου τοῦ 19 π.Χ. Τὰ ὀστᾶ του μετεφέρθησαν εἰς Νεάπολιν καὶ ἐτάφησαν ἐκεῖ, χαραχθέντος ἐπὶ τοῦ τάφου του τοῦ ἔξης διστίχου, ὅπερ λέγεται ὅτι αὐτὸς ἐποίησε μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου του:

*Mantua me genuit; Calabri rapuere; tenet nunc
Parthenope: cecini pascua, rura, duces.*

Δηλαδὴ: ἡ Μάντουα μὲ ἐγέννησεν, οἱ Καλαβροὶ (τὸ Βρεντήσιον) μὲ ἀφήρπασαν, νῦν μὲ κατέχει ἡ Παρθενόπη (ἡ Νεάπολις): ἔψαλα βοσκάς (βουκολικὰ ποιήματα), ἄγρους (γεωργικά), ἡγεμόνας (ἡρωϊκὸν ἔπος).

Τὰ Βουκολικά. Μετά τὰ ποιημάτια ἔκεινα, τὰ **Κατὰ Λεπτὸν** καλούμενα, τὸ πρῶτον λόγου ἄξιον ἔργον τοῦ Οὐεργύλιου εἶναι τὰ **Βουκολικά**, ποιηθέντα ἐντὸς τριῶν ἑτῶν (41 - 39 π. Χ.) καὶ εὐθὺς ὕστερον ἐκδοθέντα. Τῇ προτροπῇ τοῦ Ἀσινίου Π. δὲ Οὐεργίλιος συνέθεσε τὰ Βουκολικά, τὰ ὅποια συνήθως ἐκ λογαριαστὴν (Eclogae) καλοῦνται, μιμηθεὶς τὸν Βουκολικὸν ποιητὴν Θεόκριτον, εἰς τὴν μελέτην τοῦ ὄποιου ηγχαριστεῖτο, δέ τε εἰς τὴν γενέτειράν του εὑρίσκετο, διότι διετέλει ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῶν ἀμέσων καὶ ζωηρῶν ἐντυπώσεων τοῦ ἀγροτικοῦ καὶ ποιμενικοῦ βίου. Εἰς τὰ Βουκολικὰ δὲν παρατηρεῖ τις τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν χάριν τοῦ Θεοκρίτου, ἀλλὰ τὸ τεχνικόν. Λόγοι ἀπόρσφοροι εἰς τὰ πρόσωπα ἐμβάλλονται, διότι δὲν δίδεται προσοχὴ εἰς τὴν ψυχολογίαν, ἡ δὲ γλῶσσα πλησιάζει πολὺ τὴν γλῶσσαν λυρικοῦ καὶ ἐπικοῦ ποιητοῦ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Θεόκριτον, ὅστις μετεχειρίσθη τὴν γλῶσσαν τῶν ἀγροδιαίτων ἀνθρώπων.

Τὰ Γεωργικά. Μετὰ τὰ Βουκολικὰ ἐποίησε τὰ **Γεωργικὰ** τῇ προτροπῇ τοῦ Μαικήνου, θελήσαντος νὰ γεννήσῃ παρὰ τοῖς Ρωμαίοις τὴν ἀγάπην πρὸς τὰς ἀγροτικὰς ἔργασίας. Τὰ Γεωργικά, διὰ τὴν σύνθεσιν τῶν ὄποιων ἐδαπάνησεν 7 ἔτη (μέχρι τοῦ 30 π. Χ.), ἀποτελοῦνται ἀπὸ τέσσαρα βιβλία διαλαμβάνοντα περὶ γεωργίας, δενδροκομίας, κτηνοτροφίας καὶ μελισσοτροφίας, εἶναι δὲ ποίημα διδακτικόν. Εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ ποιήματος εἰχει πρὸ δοφθαλμῶν τὸν Ἡσίοδον ("Ἐργα καὶ Ἡμέρα"), Ἄλλα τὴν ὥλην, τὴν ὄποιαν αὐτὸς ὁ ἀγροτικὸς βίος παρέσχειν εἰς τὸν ποιητήν, ἐδανείσθη οὗτος καὶ ἐξ ἄλλων Ἑλλήνων καὶ Λατίνων συγγραφέων: Ἀριστοτέλους, Θεοφράστου, Λουκρητίου, Κάτωνος, Οὐάρρωνος. Τὰ δανεισθέντα δὲ οὕτω σαφῶς συνέταξε καὶ τόσον συνετῶς πρὸς τὸν βίον τῶν Ρωμαίων προσήρμοσε, μὲ τόσας ποιητικὰς ἴδεας ἐλάμπρυνε καὶ μὲ τόσην κομψότητα λόγου ἐκόσμησεν, ὥστε κατώρθωσε νὰ ἀποφύγῃ τὴν ψυχρότητα καὶ ξηρότητα τὴν σύμφυτον εἰς τὰ διδακτικὰ ποιήματα.

Ἡ Αἰνειάς. Ἀπὸ τοῦ 29 π.Χ. ἀσχολεῖται περὶ τὴν συγγραφὴν σπουδαιοτέρου καὶ ἀξιολογωτέρου, ἡμα δὲ καὶ δυσχερεστέρου ἔργου, τῆς **Αἰνειάδος**, καλλίστου ἐθνικοῦ ἔπους. Οἱ Ρωμαῖοι δὲν εἶχον κύκλον τινὰ δημοτικῶν συλλογῶν δυνάμενον νὰ ὑποβοηθήσῃ τὴν ἐπικὴν διάνοιαν, ἐπειδὴ δὲ ἦσαν τυπικὰ καὶ θετικὰ πνεύματα δὲν ἐγνώριζον

τὴν διασκέδασιν ἀπὸ διήγησιν ἀναμεμειγμένην μὲν μύθους καὶ ἴστορι-
κὰς παραδόσεις. 'Εξ ἄλλου ἡ γλῶσσά των, λίαν κατάλληλος διὰ τὴν
εὐγλωττίαν καὶ τὰς τοῦ δημοσίου βίου πράξεις, ἡκιστα πρόσφορος ἦτο
εἰς τὴν ἐλευθέραν κίνησιν, ἢν ἀπαιτεῖ ἡ ἐπική διήγησις. Οἱ Ρωμαῖοι
ἥρχισαν νὰ ἀγαπῶν τὴν ἐπικήν ποίησιν τότε, ὅτε εἰς τὴν Ρώμην, κοντὰ
εἰς τὰ ἄλλα ἐκ τῆς Ἐλλάδος λάφυρα, ἐκόμισαν καὶ τὰ μηνημεῖα τῆς
Ἐλληνικῆς φιλολογίας. 'Αλλ' ἀπὸ τοὺς πρώτους ἐπικούς ποιητάς των
ἄλλοι μὲν μεταφράζουν ἡ μιμοῦνται τοὺς "Ἐλληνας, ἄλλοι δὲ εἶναι χρο-
νογράφοι ἀπλοῦ καὶ ἀτεχνοὶ παρουσιάζοντες ἔργα θελγάτρου καὶ χά-
ριτος ἔμοιρα: εἰς τὸν Οὐεργίλιον ἐπεφύλασσεν ἡ μοῖρα νὰ λάβῃ τὴν
δάφνην τῆς ἐπικῆς ποιήσεως, ἀφ' οὗ κατώρθωσεν οὕτος νὰ συγένωσῃ
τὴν ἐποποίησιν τὴν μυθολογικὴν μὲ τὴν ἴστορικὴν καὶ νὰ ποιήσῃ ἔπος
ἔθνικόν. 'Η Αἰνείας, εἰς 12 βιβλία διηρημένη, εἶναι τὸ μόνον ποίημα,
μὲ τὸ ὅποιον τόσον πολὺ ἐφημίσθη ὁ ποιητής: ὅντως ἡ ὑπόθεσίς του,
καλλίστη. 'Εξέλεξε δὲ τοιαύτην ὑπόθεσιν ὁ ποιητής ὅχι μόνον διὰ τὴν
ἀρχούσιαν φήμην τοῦ ἥρωος, ἀλλὰ καὶ διότι ἥλπιζεν ὅτι θὰ συμβάλῃ πολὺ
εἰς δόξαν καὶ κραταίωσιν τῆς τότε ἀναφανείσης μοναρχίας τοῦ Αὐγού-
στου: ἔμελλε νὰ δοξασθῇ τοιουτοτόπως ἡ γενεὰ τῶν Ιουλίων, γινο-
μένου πολλοῦ λόγου περὶ τοῦ Ιούλου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Αἰνείου. 'Επειτα
εἰς τὴν Αἰνείαδα ὑμνεῖται τὸ μεγαλεῖον τοῦ Ρωμαϊκοῦ λαοῦ ὑπὸ τὸ
πρόσωπον τοῦ Αἰνείου, ὅστις συνδέει τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν εὐσέ-
βειαν, τὰς δύο ταύτας μεγίστας ἀρετὰς τοῦ Ρωμαϊκοῦ "Ἐθνους. Διὰ τὴν
σύνθεσιν τῆς Αἰνειάδος κατηνάλωσε τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου του,
ἔμψήθη δὲ τὸν "Ομηρον, οὗτον τὴν μὲν Ὀδύσσειαν ἡκολούθησε ποιῶν
τὰ ἔξ πρῶτα βιβλία, τὴν δὲ Ἰλιάδα ποιῶν τὰ ἔξ τελευταῖα, συνάπτων
οὕτω δύο κάλη εἰς ἐν ποίημα. Παρ' Ομήρῳ εὑρίσκομεν μόνον τὴν
γνωστὴν περὶ Αἰνείου προφητείαν τοῦ Ποσειδῶνος (Γ 306 κ. ἐ.).

ἡδη γὰρ Πριάμον γενεὴν ἥχθησε Κρονίων·

νῦν δὲ δὴ Αἰνείαο βίη Τρώεστιν ἀνάξει

καὶ παίδων παῖδες, τοί κεν μετόπισθε γένωνται.

Οὐδαμοῦ δὲ τοῦ Όμήρου εὑρίσκομεν νῦξιν ἔστω τῆς τοῦ Αἰνείου σχέ-
σεως πρὸς τὴν Ἰταλίαν. 'Ο Σικελιώτης ποιητής Στησίχορος (622 - 533
π. Χ.) ποιῶν τὸν Αἰνείαν φθάνοντα, ὡς φαίνεται, μέχρι τῆς Κύμης τῆς
Ἰταλίας εἶναι ὁ πρῶτος, ὅστις μνημονεύει πλοῦν τοῦ Αἰνείου ἔξω τῆς

Τρωικῆς χώρας. 'Απὸ τοὺς περὶ τὸν Ζον π. Χ. αἰῶνα ἀχμάσαντας ἴστοριογράφους Καλλίαν καὶ Τίμαιον συνάπτεται ὁ Αἰνείας πρὸς τὸ Λάτιον. 'Απὸ τὰ μέσα δὲ τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶνος εἰσεχώρησεν ὁ περὶ τοῦ Αἰνείου μῆθος εἰς τὴν Ρώμην· ἥτο δὲ ἀρκετὰ γνωστὸς ἐπὶ τοῦ πρότου Καρχηδονικοῦ πολέμου, διότι ὁ ποιητὴς Νοϊβιος εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ἔπους του Βελλού Ποενίκυ μιηγεῖται τὴν φυγὴν τοῦ Αἰνείου μετὰ τοῦ πατρός του, τὰς ἐν τῷ πόντῳ πλάνας, τὴν ἐν Καρχηδόνι ὑποδοχὴν καὶ τὴν εἰς Λάτιον ἄφιξιν.

'Η Ρώμη κατόπιν μακρῶν καὶ αἰματηρῶν ἀγώνων εὑρίσκετο εἰς τὸ ἀνώτατον σῆμεῖον τῆς δόξης καὶ τοῦ μεγαλείου ἀρχουσα πλέον τοῦ κόσμου, οἱ δὲ Ρωμαῖοι ἐπίστευον ὅτι τοῦτο ὡφείλετο εἰς ἀόρατὸν τινα δύναμιν, εἰς θείαν μοῖραν προστατεύουσαν αὐτοὺς (*fortuna urbis*). Τῆς καθολικῆς ταύτης πίστεως ἡχὼ καὶ ἐρμηνεία γίνεται ὁ Οὐεργίλιος ἐν τῇ Αἰνειάδι, ἡ δοπίσα εἶναι διαπεποτισμένη μὲ τὴν πίστιν αὐτήν.

Κατὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ περὶ τοῦ Αἰνείου μύθου ὁ ποιητὴς ἐν τῇ συναρμογῇ τοῦ ἴστορικοῦ καὶ μυθολογικοῦ στοιχείου θέλει νὰ δεῖξῃ, ὅτι, ὅπως ὁ ἀφανισμὸς τῆς ἐν Ἀσίᾳ Τροίας, τοιουτορόπωας καὶ ἡ ἀνάστασις αὐτῆς ἐν Ἰταλίᾳ, ἥτοι ἡ κτίσις τῆς Ρώμης, εἶναι ἔργον τῶν θεῶν. 'Η θεία πρόνοια ἡθέλησεν οὕτως ὥστε ἡ πρώτη ἀρχὴ τῆς Ρώμης νὰ συνδεθῇ μὲ τὴν ἐν Ἰταλίᾳ ἀποίκησιν τῶν Τρώων, ἀφ' ὃν θὰ προέλθουν οἱ Ρωμαῖοι, οἵτινες πεπρωμένον εἶναι νὰ ἀρξουν τοῦ κόσμου. "Οργανὸν τῆς θείας ταύτης προνοίας ἡ εἰμαρμένης (*fatum* ἢ *fata*) εἶναι τοῦ ποιήματος ὁ ἥρωας, ὁ Αἰνείας. 'Ακολουθεῖ οὗτος τὴν ὁδόν, τὴν δοπίσαν τοῦ χαράσσει τὸ πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ τὸ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους καθῆκον. Καὶ δὲν ὑπάρχει δι' αὐτὸν κάλυμμα τόσον ἴσχυρόν, ὥστε νὰ τὸν ἀποτρέψῃ ἀπὸ τὴν ὁδὸν αὐτήν. Αἱ συμφοραὶ καὶ οἱ κίνδυνοι συντελοῦν εἰς τὸ νὰ κρατύνουν τὸν χαρακτῆρά του. 'Ενιοτε φαίνεται διστάζων καὶ ἀθυμῶν πρὸ τῶν κινδύνων καὶ τῶν συμφορῶν. 'Αλλ' ὁ δισταγμὸς, καὶ ἡ ἀθυμία εἶναι πρόσκαυρος· ἡ διηγεκής ὑπακοὴ εἰς τὴν θείαν ἀποστολήν του, ἥτις καὶ πᾶσαν ἐνέργειάν του ρυθμίζει, κρατεῖ ἐν τέλει πάσης λιποψυχίας. Πᾶσαι αἱ ἀρεταὶ τοῦ ἥρωας συνοψίζονται εἰς τὴν εὐσέβειαν, τὴν λέξιν δὲ pietatem (= εὐσέβειαν) μεταχειρίζεται ὁ ποιητὴς, ὅταν τὰς ἀρετὰς τοῦ ἥρωας συνοψίζῃ.

'Ο ποιητὴς εὐαίσθητος ὃν καὶ εὐγενῆς διαπρέπει εἰς τὴν ἔκφρασιν τῆς φιλίας, τοῦ ἔρωτος, τῆς εὐγνωμοσύνης, τῆς υἱικῆς εὐσέβειας καὶ εἰς τὸν χαρακτηρισμὸν τῶν γυναικῶν.

Ο Οὐεργίλιος ἐδαπάνησεν ἔνδεκα ἔτη εἰς τὴν σύνθεσιν τῆς Αἰνειάδος, ἡτις ἔκινησε τὸν θαυμασμὸν τῶν συγχρόνων. Ο Προπέρτιος, 2, 34, 61, λέγει: Cedite, Romani scriptores, cedite, Graii, nescio quid maius nascitur Iliade (ὑποχωρήσατε, Ρωμαῖοι συγγραφεῖς, ὑποχωρήσατε, "Ελληνες, ἀγνοῶ τὶ μεγαλύτερον τῆς Ἰλιάδος γεννᾶται).

Η Αἰνειάς διὰ τὸν πρόωρον θάνατον τοῦ ποιητοῦ ἔμεινεν ἀνεπεξέργαστος. Αὐτὸς οὗτος ὁ ποιητὴς ἔχων συνείδησιν τῶν ἀτελειῶν τοῦ ἔργου παρήγγειλεν εἰς τὸν Οὐάριον, ὅτε ἀπήρχετο ἐξ Ἰταλίας, νὰ καύσῃ τὸ χειρόγραφον, ἐὰν ἐν τῷ μεταξὺ ἤθελεν ἀποθάνει πρὸ τῆς τελείας ἐπεξεργασίας τοῦ ποιήματος. Εἰς Βρεντήσιον δέ, ὅτε ἔμελλε νὰ ἀποθάνῃ, ἀπήτησε νὰ τοῦ δοθῇ τὸ χειρόγραφον, ὅπως τὸ καύση αὐτός. Η θάνατος διὰ τὸν ποιητή τὸ χειρόγραφον, δὲν ἔξεπληρώθη.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ οἱ φίλοι του Οὐάριος καὶ Τούκχας προέβησαν εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς Αἰνειάδος, ὅπως ἀκριβῶς κατέλιπεν αὐτὴν ὁ ποιητὴς, ἔκτελοῦντες ἐντολὴν τοῦ Αὐγούστου. Οὕτω βλέπομεν εἰς τὴν Αἰνειάδα ἀτελεῖς περὶ τοὺς 57 στίχους τούτους βεβαίως ἐσκόπευεν ὁ ποιητὴς νὰ συμπληρώσῃ, ὅτε θὰ ἐπεξειργάζετο τελικῶς τὸ ἔργον. Παρὰ ταῦτα ἡ Αἰνειάς παραμένει ἐν τῶν ἀρίστων ἔργων τῆς Ρωμαϊκῆς καὶ τῆς παγκοσμίου Λογοτεχνίας.

ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΠΕΡΙΛΗΨΙΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΤΗΣ ΑΙΝΕΙΑΔΟΣ

Βιβλίον Ι. Ο ποιητὴς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ἔπους δι' ὀλίγων ἐν τῷ προοιμίῳ εἰπών, ἀφ' οὗ ἐπικαλεῖται τὴν Μοῦσ..ν νὰ εἴπῃ τὰς αἰτίας, διὰ τὰς ὄποιας ὁ Αἰνειάς, ἀνὴρ εὐσεβής, ὑπέστη πολλὰς συμφορὰς καὶ περιπτείας, μέλλων νὰ γίνῃ ἀρχηγὸς τοῦ γένους τῶν Λατίνων, ἔρχεται εἰς τὸ θέμα καὶ λέγει τὰ κατὰ τὴν ὄργην καὶ τὸ μῆσος τῆς θεᾶς Ἡρας κατὰ τῶν Τρώων καὶ τὰ ἐπακολούθηματα τῆς ὄργης. Τὴν πόλιν "Ἡρας κατὰ τῶν Τρώων καὶ τὰ ἐπακολούθηματα τῆς ὄργης. Τὴν πόλιν Καρχηδόνα, ἀπέναντι τῆς Ἰταλίας καὶ τῶν στομίων τοῦ Τιβέρεως κειμένην, θέλει ἡ "Ἡρας νὰ καταστήσῃ κυρίαρχον τοῦ κόσμου. Βλέπει αὕτη στόλον ἐκ τῆς Σικελίας ἀποπλέοντα· εἶναι ὁ στόλος τοῦ Αἰνείου, ὃν ἡ μοῖρα ἔχει ὄρισει νὰ θεμελιώσῃ ἐν Ἰταλίᾳ κράτος μέλλον νὰ καταστρέψῃ τὴν ἔξαρτεικὰ εύνοουμένην πόλιν τῆς Καρχηδόνα. Ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ στόλου τούτου τὸ παλαιὸν τῆς "Ἡρας πάθος ἀναγεννᾶται καὶ σπεύδει στόλου τούτου τὸ παλαιὸν τῆς "Ἡρας πάθος ἀναγεννᾶται καὶ σπεύδει

πρὸς τὸν Αἴολον, ὃν πείθει μὲ παράκλησιν ἀξιωματικὴν καὶ μὲ σαγη-
νευτικὰς ὑποσχέσεις νὰ ἀπολύσῃ τοὺς ἀνέμους. Ἐγείρεται τότε σφο-
δρὰ τρικυμία· τὰ πλοῖα τοῦ Αἰνείου διασκορπίζονται, τινὰ δὲ φαί-
νονται καταποντισθέντα. 'Αλλ' ὁ Ποσειδῶν, ἐνευ τῆς διαταγῆς τοῦ
ὅποιου ἡ τρικυμία ἔγινε, καταπαύει τὴν τρικυμίαν καὶ ἐπανάγει τὴν
γαλήνην.

Οἱ Τρῷες ἐκ τῆς τρικυμίας παρασυρθέντες εἰς ἄγνωστόν τινα τῆς
Λιβύης ἀκτὴν προσορμίζονται ἐκεῖ εἰς ἀσφαλῆ ὅρμον. 'Η Ἀφροδίτη
πονοῦσα διὰ τοὺς δεινοπαθοῦντας Τρῷας παραπονεῖται εἰς τὸν Δία
διὰ τὸν ἀδικον αὐτὸν κατατρεγμὸν τῶν Τρώων ἀλλ' ὁ Ζεὺς καθησυ-
χάζει αὐτὴν ὑποσχόμενος λαμπρὸν τὸ μέλλον εἰς τὴν ὄμαδα τῶν κατα-
διωκομένων Τρώων, οἱ δοποῖ θὰ γίνουν ίδρυται κράτους μέλλοντος νὰ
ἄρξῃ τῆς οἰκουμένης ἀπεριορίστως.

Τὴν ἐπομένην ὁ ἀρχηγὸς Αἰνείας συνοδεύμενος ἀπὸ τὸν Ἀχάτην
ἐξέρχεται εἰς ἔξερεύνησιν τοῦ τόπου. Κυνηγέτις ὥραιοτάτη, λυτὴν
ἔχουσα τὴν κόμην καὶ τὸ τόξον ἐπὶ τοῦ ὕμου φέρουσα, πληροφορεῖ τὸν
Αἰνείαν ὅτι εὑρίσκεται πολὺ πλησίον πόλεως προσφάτως θεμελιωθεῖσῆς
ἀπὸ τὴν Φοίνισσαν Διδώ, ἡς τὴν ἴστορίαν ἐν βραχυτάτῳ ἀφηγεῖται.
Ἐπίσης δὲ ἀγγέλλει εἰς τὸν Αἰνείαν ὅτι οἱ ἑταῖροί του, οὓς θεωρεῖ ἀπο-
λεσθέντας, θὰ ἐπανέλθουν. 'Η κυνηγέτις ἥτο ἡ μήτηρ τοῦ Αἰνείου, ἡ
θεὰ Ἀφροδίτη, ἡνὶ οὗτος ἀναγνωρίζει, ὅτε αὔτη ἀπομακρύνεται, ἀπὸ τὸ
βάδισμά της τὸ μεγαλοπρεπές, τὸ προδίδον θεόν.

Αἰνείας καὶ Ἀχάτης εἰσέρχονται εἰς τὴν πόλιν, ὅπου ὅλοι ἐργά-
ζονται ὡς εἰς κυψέλην μέλισσαι. Εἰς τὸν ναὸν τῆς "Ἡρας εἰσελθόντες
ἀποθαυμάζουν τὰς ζωγραφίας, ἐπεισόδια καὶ σκηνὰς ἀπὸ τὸν Τρωικὸν
πόλεμον εἰκονιζόντας. 'Αναθαρροῦν, ὅτε ἡ βασίλισσα Διδώ μεγαλο-
πρεπής εἰσέρχεται εἰς τὸν ναὸν καὶ ἐπὶ θρόνου καθίσασα δικάζει. Οἱ
ἑταῖροι, οὓς ὁ Αἰνείας ἔθεωρε ἀπολεσθέντας, εἰσέρχονται κατ' ἔκεινην
τὴν στιγμὴν εἰς τὸν ναὸν καὶ ὁ πρεσβύτερος αὐτῶν Ἰλιονεὺς διαμαρ-
τύρεται εἰς τὴν βασίλισσαν διὰ τὴν σκληρὰν συμπεριφορὰν τῶν ὑπη-
κόων της πρὸς αὐτούς. 'Η βασίλισσα δικαιολογεῖται διὰ τὴν τοιαύτην
πρὸς τοὺς ξένους συμπεριφοράν, τὴν δόποιαν ὑπαγορεύουν μέτρα ἀσφα-
λείας τοῦ ἀρτισυστάτου κράτους της, καὶ τοὺς καθησυχάζει λέγουσα,
ὅτι εἰναι γνωστοὶ οἱ Τρῷες καὶ αἱ δυστυχίαι των. Εἴθε καὶ ὁ ἀρχηγός
των Αἰνείας, ἐπιλέγει, νὰ εἰσήρχετο εἰς τὴν πόλιν.

Τὴν στιγμὴν αὐτὴν, σχιζομένης τῆς νεφέλης, ἥτις περιεκάλυπτε

τὸν Αἰνείαν, ἀπὸκαλύπτει καὶ καθιστᾶ γνωστὸν ἔκυτὸν ὁ ἥρως, ὃς καὶ τὴν μέχρι τοῦδε τύχην του. 'Η Διδώ, κατ' ἀρχὰς ταραχθεῖσα ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ ἥρωος, δεικνύει εἰς αὐτὸν συμπάθειαν μὲθαυμασμὸν καὶ τὸν δόηγει μὲ τοὺς ἑταίρους του εἰς τὰ ἀνάκτορά της, ὅπου πλούσιον καὶ μεγαλοπρεπές συμπόσιον γίνεται. Εἰς αὐτὸν παρίσταται καὶ ὁ "Ἐρως ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ μικροῦ νίοῦ τοῦ Αἰνείου Ἀσκανίου, κομίσας δῶρα εἰς τὴν βασίλισσαν. 'Η Διδώ λαμβάνει ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ φευδοῦς 'Ιούλου, δπως δύνομάζεται ὁ Ἀσκανίος, τὰ δῶρα, ἤτοι ἐσθῆτα τῆς 'Ελένης καὶ περιδέραιον μαργαριτῶν κόρης τινὸς τοῦ Πριάμου· περιπτυσσομένη δὲ τὸν πλαστὸν "Ιουλον ἀγνοεῖ ἡ δυστυχής βασίλισσα τίνα ἴσχυρὸν θεὸν εἰς τὰ στήθη της κράτει. Τὸ συμπόσιον ἔξαχολουθεῖ, τοῦ ἀστοῦ 'Ιώπα μὲ τὴν λύραν του φέδοντος. 'Η Διδώ δὲν ἀκούει τὸ ἄσμα, ἐρωτᾷ τὸν Αἰνείαν διὰ τὸν Πρίαμον, τὸν "Εκτορα, τὸν Ἀχιλλέα, τέλος δὲ τὸν παρακαλεῖ νὰ διηγηθῇ εἰς αὐτὴν ἐξ ἀρχῆς τὰς δυστυχίας τῆς Τροίας καὶ τὰς περιπλανήσεις του.

Βιβλίον II. 'Ο Αἰνείας τὴν παράκλησιν τῆς Διδοῦς εἰσακούων ἀρχίζει νὰ διηγῆται τὰς πλάνας καὶ τὰς περιπετείας ἀπὸ τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν οἱ "Ελλήνες προσποιούμενοι ὅτι θὰ ἀποπλεύσουν ἀπὸ τὴν Τροίαν ἀφίνουν εἰς τὴν Τρωικὴν ἀκτὴν τὸν δούρειον ἵππον. Τί ἐσήμαινεν οὗτος ὁ ἵππος; ἦτο ἀφιέρωμα; ἦτο δόλος; 'Ο ιερεὺς τοῦ Ἀπόλλωνος Λαοκόων ἵκετεύει τοὺς Τρῶας νὰ μὴ εἰσαγάγουν εἰς τὴν πόλιν τὸ ὑποπτον τῶν ἔχθρῶν δῶρον· ἀλλὰ τότε ποιμένες ὁδηγοῦν νεαρὸν "Ελληνα δέσμιον ἐνώπιον τοῦ Πριάμου. Εἶναι οὗτος ὁ Σίνων, ὅστις ἐπιμαρτυρόμενος πρὸς πίστωσιν τῆς ἀληθείας τῶν πλαστῶν του λόγων τὰ ἀστρακαὶ τοὺς θεούς, δι' ἔκυτὸν μὲν λέγει, ὅτι προωρισμένος εἰς θυσίαν κατώρθωσε νὰ σωθῇ φεύγων τὴν προτεραίαν τῆς θυσίας, περὶ τοῦ ἵππου δέ, ὅτι οἱ "Ελληνες τὸν κατεσκεύασαν διὰ νὰ τὸν ἀφιερώσουν εἰς τὴν 'Αθηνᾶν καὶ ἐπανορθώσουν τὴν γενομένην κλοπὴν τοῦ Παλλαδίου· ἀλλ' ἐλπίζουν ὅτι τὸ μέγεθος τοῦ ἵππου θὰ ἐμποδίσῃ τὴν εἰς τὴν πόλιν εἰσαγωγὴν του, διότι γνωρίζουν, ὅτι, ἐὰν ὁ ἵππος εἰσέλθῃ, ἡ Τροία θὰ φέρῃ τὸν πόλεμον ὑπ' αὐτὰ τὰ τείχη τοῦ Πλέοπος ἐν 'Ελλάδι.

Πιστεύσαντες οἱ Τρῶες τοὺς πλαστοὺς τοῦ δολίου Σίνωνος λόγους, ἀμα δὲ ίδόντες τὸ πάθημα τοῦ Λαοκόντος καὶ τῶν δύο υἱῶν του, οὓς ἔπινξαν οἱ ἐκ Τενέδου ἐλθόντες διὰ θαλάσσης δύο πελάριοι δράκοντες, καταρρίπτουν μέρος τῶν τειχῶν καὶ εἰσάγουν εἰς τὴν πόλιν τὸν ἵππον

τὴν νύκτα καὶ ἐκ τοῦ ἵππου ἔξαγονται οἱ ἔχθροι. Τὸν Αἰνείαν, ἀφ' οὗ εἴδε καθ' ὅπνον τὸν "Ἐκτορα, κραυγαὶ ἀπελπισίας ἀκουσθεῖσαι ἀφρυπνίζουν. 'Η πόλις Τροία κατελήφθη. Εἰς αὐτὸν πλέον εἶναι ἐναποτεθειμένη ἡ μοῖρα τοῦ δυστυχοῦ λαοῦ· τὸν παρακολουθοῦμεν διὰ μέσου σκηνῶν σφαγῆς. Τὸ ἀνάκτορον τοῦ Πριάμου, τοῦ ὁποίου τὰς θύρας ὁ πέλεκυς ἔθραυσεν, οἱ πεντήκοντα νυμφικοὶ θάλαμοί του, ὁ βωμός, ὁ σκιαζόμενος ἀπὸ ἀρχαίαν δάφνην, ὃπου εἶχον καταφύγει ἡ Ἐκάβη καὶ αἱ θυγατέρες τῆς, ὡς περιστεραὶ ἐν θυέλλῃ, μᾶς παρουσιάζονται ἐν τῷ μέσῳ δίνης καπνοῦ καὶ χειμάρρου φλογῶν. 'Ο Πρίαμος φονεύεται καὶ ἀποκεφαλίζεται παρὰ τὸν βωμὸν ὑπὸ τοῦ Πύρρου· ἡ μάντις Κασσάνδρα ἀπάγεται εἰς αἰχμαλωσίαν. 'Αλλ' ἡ Ἀφροδίτη ἀποτρέπει αὐτὸν δεικνύουσα τοὺς θεοὺς λυσσῶντας διὰ τὸν ὄλεθρον τῆς Τροίας· ὁ Ποσειδῶν μὲ τὴν τρίαιναν κατασκάπτει τὰ τείχη. 'Η Ἡρα ἔιφήρης εἰς τὰς Σκαιαὶς Πύλας βιάζει τοὺς "Ἐλληνας νὰ σπεύσουν· ἡ Παλλὰς ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς ἀκροπόλεως μὲ τὸ Γοργόνειο· ἀπειλεῖ· αὐτὸς τέλος ὁ Ζεὺς ἔξαπτει τὴν λύσσαν τῶν ἔχθρων. Δὲν μένει εἰς τὸν Αἰνείαν ἄλλο τι νὰ πράξῃ παρὰ νὰ φύγῃ κατὰ τὴν συμβουλὴν τοῦ "Ἐκτορος. 'Αλλ' ὁ πατέρες του Ἀγχίστης ἐπιμένει εἰς τὴν ἀπόφασίν του νὰ μὴ ἐπιζήσῃ μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πατρίδος του. Μάταιαι εἶναι αἱ ἴκεσίαι τοῦ Αἰνείου καὶ τῆς συζύγου του Κρεούσης οἱ στεναγμοί. 'Ο Ἀγχίστης εἶναι ἀνένδοτος· ὑπὸχωρεῖ μόνον ἐπὶ τῇ θέᾳ γλώσσης πυρὸς ἐκπηδώσης ἀπὸ τὴν κεφαλὴν τοῦ μικροῦ 'Ιούλου, καθ' ὃν χρόνον κεραυνὸς ἐκρήγνυνται ἀριστερόθεν καὶ ἀστήρ διάττων διέρχεται ὑπεράνω τῆς στέγης τῆς οἰκίας του ἀπλῶς φυάων αὐτήν. 'Αναχωρεῖ τότε ὁ Αἰνείας φέρων ἐπὶ τῶν ὕδων του τὸν γέροντα πατέρα του καὶ ἀπὸ τὴν χεῖρα κρατῶν τὸν μικρὸν υἱὸν "Ιουλον.. 'Η Κρέουσα ἀκολουθεῖ μακρόθεν· ἀλλὰ γίνεται ἀφαντος. Μάτηη ὁ Αἰνείας τὴν ἀναζήτει. Τὸ φάσμα της ἐπιφαίνεται εἰς αὐτὸν καὶ λέγει ὅτι ἡ μεγάλη μήτηρ τῶν θεῶν Κυβέλη κατέταξεν αὐτὴν μεταξὺ τῶν ἀκολούθων τῆς Νυμφῶν· προλέγει δὲ εἰς τὸν Αἰνείαν τὴν ὅφρξιν του εἰς τὴν 'Εσπερίαν, εἰς τὰς ὅχθας τοῦ Τιβέρεως, καὶ τὸν γάμον του μὲ θυγατέρα βασιλέως. 'Ο Αἰνείας ἐπιστρέψας εἰς τοὺς συντρόφους του ἔρχεται μὲ αὐτοὺς εἰς τὰ δόρη.

Βιβλίον III. 'Ο Αἰνείας, στόλον κατασκευάσας, μὲ δύορυα ἀποπλέει ἀπὸ τὴν πατρίδα του καὶ προσορμίζεται μὲ τοὺς ἑταίρους του ὑπὸ τὰ ἄσματα νέων καὶ νεανίδων. 'Ο στόλος ἐπιστρέφει ἐκ Τενέδου

εἰς τὴν Θράκην. Κτίζει ἐκεῖ πόλιν ὁμώνυμον αὐτῷ· ἀλλὰ θάμνοι, τῶν ὅποιών αἱ ἀποσπασθεῖσαι ρίζαι ἀποστάζουν μέλαν αἷμα, ἀποκαλύπτουν εἰς αὐτὸν ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Πριάμου Πολύδωρος ἐφονεύθη ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ βασιλέως τοῦ τόπου. Ἐπιβιβάζονται πάλιν εἰς τὰ πλοια ἀφίνοντες τὴν Θράκην.

Εἰς τὴν Δῆλον ὁ Ἀπόλλων λέγει νὰ μεταβοῦν εἰς τὴν χώραν, ἡτις ὑπῆρξεν ἡ κοιτίς τοῦ γένους των. Τοιαύτην κοιτίδα θεωροῦν, ἔρμηνεύοντος τοῦ Ἀγχίσου, τὴν Κρήτην, εἰς ἣν μεταβαίνουν καὶ κτίζουν πόλιν· ἀλλὰ λοιμὸς φοβερὸς ἐνσκήψας, ἀναγκάζει αὐτοὺς νὰ ἐγκαταλίπουν τὴν Κρήτην.

Ἀπὸ τὴν Κρήτην πλέοντες πρὸς βορρᾶν φθάνουν εἰς τὰς ἀκτὰς τῶν Στροφάδων, τὰς ὅποιας κατοικοῦν ἡ Κελαινὼς καὶ αἱ ἄλλαι "Αρπυιαι, τέρατα δυσώδη καὶ φρικαλέα, ἔχουσαι πρόσωπα μὲν παρθένων, σώματα δὲ πτηνῶν, χεῖρας δὲ γαμψάς. Φεύγουν αἱ "Αρπυιαι, χωρὶς νὰ πληγωθοῦν ἀπὸ τὰ βέλη τῶν ἑταίρων τοῦ Αἰνείου, τῶν ὅποιών αὗται ἥρπαζον ὅσην τροφὴν ἥδυναντο καὶ ἐμόλυνον τὴν λοιπήν. Τούτων ἡ Κελαινὼς προλέγει ὅτι θὰ πλεύσουν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἀλλὰ δὲν θὰ κτίσουν τὴν πόλιν, πρὸν πεῦνα δεινὴ ἀναγκάσῃ αὐτοὺς νὰ φάγουν καὶ αὐτὰς τὰς τραπέζας.

Ἀποπλεύσαντες ἀπὸ τὰς Στροφάδας παραπλέουν τὴν Ζάκυνθον, τὴν Ἰθάκην καὶ προχωροῦντες προσορμίζονται εἰς τὸ Ἀκτιον, ὃπου τελοῦν ἀγῶνας. Ἐκεῖθεν ἄφαντες φθάνουν εἰς Βουθρωτὸν τῆς Ἡπείρου, ἔνθα ὁ Αἰνείας εὑρίσκει τὴν Ἀνδρομάχην θύουσαν παρὰ τὸ κενοτάφιον τοῦ Ἔκτορος καὶ συνομιλεῖ μετ' αὐτῆς. Ὁ "Ἐλενος, δεύτερος σύζυγος τῆς Ἀνδρομάχης, βασιλεὺς συγχρόνως καὶ μάντις, μακρὰς προρρήσεις κάμνει εἰς τὸν Αἰνείαν, χωρὶς νὰ δύναται νὰ ἀποκαλύψῃ ὅλον τὸν μέλλον. « Θὰ καταπλεύσῃ ὁ Αἰνείας, λέγει, εἰς τὴν Ἰταλίαν μετὰ συμφορᾶς καὶ περιπλανήσεις εἰς τὸ Αὔσόνιον πέλαγος καὶ χρονοτριβᾶς εἰς τὴν νῆσον τῆς Κίρκης, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ὑπὸ τὸν κορμὸν πρίνου πλησίον ἀποκρύφου ρεύματος ὃν λευκὴν μὲν τριάκοντα νεογνὰ θὰ, ἀνεύρῃ καὶ ἐκεῖ θὰ είναι τῆς ἀναπαύσεως του ὁ τόπος ». Ἀφ' οὗ δὲ καὶ ἄλλας ἔδωκεν ὁ "Ἐλενος συστάσεις καὶ συμβουλάς καὶ πολύτιμα δῶρα καὶ κωπηλάτας, οἱ περὶ τὸν Αἰνείαν, λαβόντες τὰ δῶρα τῆς Ἀνδρομάχης, πρὸς τὸ Αὔσόνιον ἀποπλέουν.

Παραπλεύσαντες τὸν Τάραντα καὶ τὸ ἀκρωτήριον Λακίνιον φέρονται πρὸς τὴν Σικελικὴν ἀκτὴν πλησίον τῆς Αἴτνης καὶ περισυλ-

λέγουν ἀξιοθρήνητον σύντροφον τοῦ Ὁδυσσέως ἐγκαταλειφθέντα παρὰ τοῖς Κύκλωψι. Παραπλέοντες εἶτα τὸ Πάχυνον ἀκρωτήριον βλέπουν μακρόθεν τὴν Καμάριναν, τὴν Γέλαν, τὸν Ἀκράγαντα, κάμπτουν τὴν ἀκραν τοῦ Λιλυβαίου καὶ φθάνουν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Δρεπάνου, ὅπου συμβαίνει τοῦ Ἀγχίσου ὁ θάνατος.

'Εδῶ τελειώνει ἡ τοῦ Αίνείου πρὸς τὴν Διδώ διήγησις.

ΜΕΡΟΣ Α'

ΚΕΙΜΕΝΟΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ Ι

Στίχ. 1 - 11

Ὑπόθεσις τοῦ ἔπους καὶ ἐπίκλησις τῆς Μούσης.

Arma virumque cano, Troiae qui primus ab oris
Italiam fato profugus Laviniaque venit
litora, multum ille et terris iactatus et alto
vi superum, saevae memorem Junonis ob iram, 5
multa quoque et bello passus, dum conderet urbem
inferretque deos Latio, genus inde Latinum
Albanique patres atque altae moenia Romae.
Musa, mihi causas memora, quo numine laeso
quidve dolens regina deum tot volvere casus
insignem pietate virum, tot adire labores 10
impulerit. tantaene animis caelestibus irae ?

Στίχ. 81 - 123

Καταγις.

Haec ubi dicta, cavum conversa cuspide montem
impulit in latus : ac venti velut agmine facto,
qua data porta, ruunt et terras turbine perflant.
incubuere mari, totumque a sedibus imis
una Eurusque Notusque ruunt creberque procellis 85
Africus, et vastos volvunt ad litora fluctus.
insequitur clamorque virum stridorque rudentum.

2

eripiunt subito nubes caelumque diemque
 Teucrorum ex oculis; ponto nox incubat atra.
 90 intonuere poli et crebris micat ignibus aether,
 praesentemque viris intentant omnia mortem.
 extemplo Aeneae solvuntur frigore membra;
 ingemit et duplicitis tendens ad sidera palmas
 talia voce refert: « o terque quaterque beati,
 95 quis ante ora patrum Troiae sub moenibus altis
 contigit oppetere! o Danaum fortissime gentis
 Tydide! mene Iliacis occumbere campis
 non potuisse tuaque animam hanc effundere dextra,
 saevus ubi Aeacidae telo iacet Hector, ubi ingens
 100 Sarpedon, ubi tot Simois correpta sub undis
 scuta virum galeasque et fortia corpora volvit! »
 Talia iactanti stridens Aquilone procella
 velum adversa ferit fluctusque ad sidera tollit.
 franguntur remi; tum prora avertit et undis
 105 dat latus; insequitur cumulo praeruptus aquae mons.
 hi summo in fluctu pendent, his unda dehiscens
 terram inter fluctus aperit, furit aestus harenis.
 tris Notus abreptas in saxa latentia torquet —
 saxa vocant Itali, mediis quae in fluctibus, aras,
 110 dorsum immane mari summo — tris Eurus ab alto
 in brevia et syrtis urget — miserable visu —
 inliditur vadis atque aggere cingit harenae.
 unam, quae Lycios fidumque vehebat Orontem,
 ipsius ante oculos ingens a vertice pontus
 115 in puppim ferit: excutitur pronusque magister
 volvitur in caput; ast illam ter fluctus ibidem
 torquet agens circum et rapidus vorat aequore vortex.
 apparent rari nantes in gurgite vasto,
 arma virum, tabulaeque et Troia gaza per undas.
 120 iam validam Ilionei navem, iam fortis Achatae,
 et qua vectus Abas, et qua grandaevus Aletes,
 vicit hiems; laxis laterum compagibus omnes
 accipiunt inimicum imbreu rimisque fatiscunt.

Στίχ. 198 - 210

Παρηγορητικὸς λόγος τοῦ Αἰνείου πρὸς τοὺς ἔταιρους.

« O socii — neque enim ignari sumus ante malorum —
o passi graviora, dabit deus his quoque finem.
vos et Scyllaeam rabiem penitusque sonantis 200
accestat scopulos, vos et Cyclopia saxa
experti : revocate animos maestumque timorem
mittite ; forsitan et haec olim meminisse iuvabit.
per varios casus, per tot discrimina rerum
tendimus in Latium, sedes ubi fata quietas 205
ostendunt : illic fas regna resurgere Troiae.
durate et vosmet rebus servate secundis ».
Talia voce refert curisque ingentibus aeger
spem voltu simulat, premit altum corde dolorem.
Illi se praedae accingunt dapibusque futuris : 210

Στίχ. 254 - 296

**Υπόσχεσις τοῦ Διός εἰς τὴν Ἀφροδίτην παραπονουμένην
πρὸς αὐτὸν ὑπὲρ τῶν δεινοπαθούντων Τρώων.**

Olli subridens hominum sator atque deorum
voltu, quo caelum tempestatesque serenat, 255
oscula libavit natae, dehinc talia fatur :
« parce metu, Cytherea : manent immota tuorum
fata tibi ; cernes urbem et promissa Lavini
moenia, sublimemque feres ad sidera caeli
magnanimum Aenean ; neque me sententia vertit. 260
hic tibi — fabor enim, quando haec te cura remordet,
longius et volvens fatorum arcana movebo —
bellum ingens geret Italia populosque feroceς
contundet moresque viris et moenia ponet,
tertia dum Latio regnante voderit aestas 265
ternaque transierint Rutulis hiberna subactis.
at puer Ascanius, cui nunc cognomen Iulo
additur — Ilus erat, dum res stetit Ilia regno —
triginta magnos volvendis mensibus orbis

- 270 imperio explebit, regnumque ab sede Lavini
transferet et Longam multa vi muniet Albam.
hic iam ter centum totos regnabitur annos
gente sub Hectorea, donec regina sacerdos
Marte gravis geminam partu dabit Ilia, prolem.
- 275 inde lupae fulvo nutricis tegmine laetus
Romulus excipiet gentem et Mavortia condet
moenia Romanosque suo de nomine dicet.
his ego nec metas rerum nec tempora pono :
imperium sine fine dedi. quin aspera Juno,
- 280 quae mare nunc terrasque metu caelumque fatigat,
consilia in melius referet mecumque fovebit
Romanos, rerum dominos, gentemque togatam.
sic placitum. veniet lustris labentibus aetas,
cum domus Assaraci Phthiam clarasque Mycenas
- 285 servitio premet ac viciis dominabitur Argis.
nascetur pulchra Troianus origine Caesar,
imperium Oceano, famam qui terminet astris,
Iulius, a magno demissum nomen Iulo.
hunc tu olim caelo, spoliis Orientis onustum,
- 290 accipies secura ; vocabitur hic quoque votis.
aspera tum positis mitescent saecula bellis ;
cana Fides et Vesta, Remo cum fratre Quirinus
iura dabunt ; dirae ferro et compagibus artis
claudentur Belli portae ; Furor impius intus
- 295 saeva sedens super arma et centum vinctus aenis
post tergum nodis fremet horridus ore cruento ».

Στίγ. 441 - 493

Ο ἐν Καρχηδόνι ναὸς τῆς Ἡρας καὶ αἱ ἐν αὐτῷ ζωγραφίαι.
Περιγραφὴ εἰκόνων ἐπὶ τῶν τοίχων τοῦ ναοῦ ἐζωγραφημένων
καὶ δεικνυούσῶν δικτὰ σκηνὰς ἐκ τοῦ Τρωικοῦ πολέμου.

Lucus in urbe fuit media, laetissimus umbrae,
quo primum iactati undis et turbine Poeni
effodere loco signum, quod regia Juno

monstrarat, caput acris equi : sic nam fore bello
egregiam et facilem victu per saecula gentem. 445
hic templum Junoni ingens Sidonia Dido
condebat, donis opulentum et numine divae, .
aënea cui gradibus surgebant limina nexaeque
aere trabes, foribus cardo stridebat aénis.
hoc primum in luco nova res oblata timorem
leniit, hic primum Aeneas sperare salutem
ausus et adflictis melius confidere rebus.
namque sub ingenti lustrat dum singula templo
reginam opperiens, dum, quae fortuna sit urbi,
artificumque manus inter se operumque laborem 455
miratur, videt Iliacas ex ordine pugnas,
ballaque iam fama totum volgata per orbem,
Atridas, Priamumque et saeyum ambobus Achillem.
constitit et lacrimans, « quis iam locus », inquit, « Achate,
quae regio in terris nostri non plena laboris ? 460
en Priamus. sunt hic etiam sua praemia laudi ;
sunt lacrimae rerum, et mentem mortalia tangunt.
solve metus ; feret haec aliquam tibi fama salutem ».
sic ait, atque animum pictura pascit inani
multa gemens, largoque umectat flumine voltum. 465
namque videbat, uti bellantes Pergama circum
hac fugerent Grai, premeret Troiana iuventus ;
hac Phryges, instaret curru cristatus Achilles.
nec procul hinc Rhesi niveis tentoria velis
agnoscit lacrimans, primo quae prodita somno
Tydides multa vastabat cade cruentus, 470
ardentisque avertit equos in castra, priusquam
pabula gustassent Treiae Xanthumque bibissent.
parte alia fugiens amissi Troilus armis
infelix puer atque impar congressus Achilli :
fertur equis curruque haeret resupinus inani, 475
lora tenens tamen ; huic cervixque comaeque trahuntur
per terram, et versa pulvis inscribitur hasta.
interea ad templum non aequae Palladis ibant

- 480 crinibus Iliades passis peplumque ferebant,
suppliciter tristes et tunsae pectora palmis:
diva solo fixos oculos aversa tenebat.
ter circum Iliacos raptaverat Hectora muros
exanimumque auro corpus vendebat Achilles.
- 485 tum vero ingentem gemitum dat pectore ab imo,
ut spolia, ut currus, utque ipsum corpus amici
tendentemque manus Priamum conspexit inermis.
se quoque principibus permixtum agnovit Achivis
eoasque acies et nigri Memnonis arma.
- 490 dicit Amazonidum lunatis agmina peltis
Pentesilea furens mediisque in milibus ardet,
aurea subnectens exsertae cingula mammae,
bellatrix, audetque viris concurrere virgo.

Στίχ. 561 - 578

Πῶς δικαιολογεῖται ἡ Διδώ διὰ τὴν πρὸς τοὺς Τρῶας ἔχθρικὴν στάσιν τῶν ὑπηκόων τῆς καὶ πῶς δεξιοῦται τοὺς Τρῶας.

Tum breviter Dido voltum demissa profatur:
« solvite corde metum, Teucris, secludite curas.
res dura et regni novitas me talia cogunt
moliri et late finis custode tueri.

- 565 quis gepus Aeneadum, quis Troiae nesciat urbem
virtutesque virosque aut tanti incendia belli?
non obtusa adeo gestamus pectora Poeni,
nec tam aversus equos Tyria Sol iungit ab urbe.
seu vos Hesperiam magnam Saturniaque arva
- 570 sive Erycis finis regemque optatis Acesten,
auxilio tutos dimittam opibusque iuvabo.
voltis et his mecum pariter considere regnis:
urbem quam statuo, vestra est; subducite navis:
Tros Tyriusque mihi nullo discrimine agetur.
- 575 atque utinam rex ipse noto compulsus eodem
adforet Aeneas! equidem per litora certos
dimittam et Libyae lustrare extrema iubebo,
si quibus eiectus silvis aut urbibus errat».

BIBLION II

Στίχ. 13 - 20

‘Ο Δούρειος ἵππος.

Fracti bello fatisque repulsi
ductores Danaum, tot iam labentibus annis,
instar montis equum divina Palladis arte 15
aedificant sectaque intexunt abiete costas ;
votum pro reditu simulant ; ea fama vagatur.
huc delecta virum sortiti corpora furtim
includunt ceaco lateri penitusque cavernas
ingentis uterumque armato milite complent. 20

Στίχ. 40 - 56

‘Η δυσπιστία καὶ αἱ εἰκασίαι τοῦ Λαοχόντος
περὶ τοῦ ἀναθήματος.

Primus ibi ante omnis, magna comitante caterva, 40
Laocoön ardens summa decurrit ab arce
et procul : « o miseri, quae tanta insania cives ?
creditis avectos hostis aut ulla putatis
dona carere dolis Danaum ? sic notus Ulixes ?
aut hoc inclusi ligno occultantur Achivi, 45
aut haec in nostros fabricata est machina muros
inspectura domos venturaque desuper urbi,
aut aliquis latet error ; equo ne credite, Teueri.
quidquid id est, timeo Danaos et dona ferentes ».
sic fatus validis ingentem viribus hastam 50
in latus inque feri curvam compagibus alvum
contorsit. stetit illa tremens, uteroque recusso
insonuere cavae gemitumque dedere cavernae.
et, si fata deum, si mens non laeva fuisse,

- 55 impulerat ferro Argolicas foedare latebras,
Troiaque nunc staret, Priamique arx alta maneres ».

Στίχ. 199 - 233

Ἡ περιπέτεια τοῦ Λαοκόντος καὶ τῶν δύο υἱῶν του.

- Hic aliud maius miseris multoque tremendum
200 obicitur magis atque improvida pectora turbat.
Laocoön, ductus Neptuno sorte sacerdos,
sollemnis taurum ingentem mactabat ad aras.
ecce autem gemini a Tenedo tranquilla per alta
— horresco referens — immensis orbibus angues
205 incumbunt pelago pariterque ad litora tendunt ;
pectoris quorum inter fluctus arrecta iubaeque
sanguineae superant undas, pars cetera pontum
pone legit sinuatque immensa volumine terga.
fit sonitus spumante salo ; iamque arva tenebant
210 ardentesque oculos suffecti sanguine et igni
sibila lambebant linguis vibrantibus ora.
diffugimus visu exsangues, illi agmine certo
Laocoonta petunt, et primum parva duorum
corpora natorum serpens amplexus uterque
215 implicat et miseros morsu depascitur artus ;
post ipsum auxilio subeuntem ac tela ferentem
corripiunt spirisque ligant ingentibus ; et iam
bis medium amplexi, bis collo squamea circum
terga dati superant capite et cervicibus altis.
220 ille simul manibus tendit divellere nodos
pér fusus sanie vittas atroque veneno,
clamores simul horrendos ad sidera tollit,
qualis mugitus, fugit cum saucius aram
taurus et incertam excussit cervice securim.
225 at gemini lapsu delubra ad summa dracones
diffugiunt saevaeque petunt Tritonidis arcem,
sub pedibusque deae clipeique sub orbe teguntur.
tum vero tremefacta novus per pectora cunctis

insinuat pavor, et scelus expendisse merentem
Laocoonta ferunt, sacrum qui cuspidi robur
laeserit et tergo sceleratam intorserit hastam.
ducendum ad sedes simulacrum orandaque divae
numina conclamat.

$\Sigma\tau i\chi$. 268 - 297

Τί συμβουλεύει τὸν Αἰνείαν νὰ πράξῃ
ἡ σκιὰ τοῦ Ἐκτορος, καθ' ὑπνους ἐμφανισθεῖσα εἰς αὐτόν.

Tempus erat, quo prima quies mortalibus aegris
incipit et dono divum gratissima serpit.
in somnis ecce ante oculos maestissimus Hector
visus adesse mihi largosque effundere fletus,
raptatus bigis ut quondam, aterque cruento
pulvere perque pedes traiectus lora tumentis.
hei mihi, qualis erat, quantum mutatus ab illo
Hectore, qui credit exuvias indutus Achilli
vel Danaum Phrygios iaculatus puppis ignis,
squalentem barbam et concretos sanguine crinis
vulneraque illa gerens, quae circum plurima muros
acepit patrios! ultro flens ipse videbar
compellare virum et maestas expromere voces:
« o lux Dardaniae, spes o fidissima Teucrum,
quae tantae tenuere morae? quibus, Hector, ab oris
exspectate venis? ut te post multa tuorum
funera, post varios hominumque urbisque labores
defessi aspicimus! quae causa indigna serenos
foedavit voltus? aut cur haec volnra cerno? »
ille nihil, nec me quaerentem vana moratur,
sed graviter gemitus imo de pectore dicens
« heu fuge, nate dea, teque his », ait, « eripe flammis.
hostis habet muros, ruit alto a culmine Troia.
sat patriae Priamoque datum; si Pergama dextra
defendi possent, etiam hac defensa fuissent.
sacra suosque tibi commendat Troia penates:
hos cape fatorum comites, his moenia quaere,

295 magna pererrato statues quae denique ponto ».
sic ait et manibus vittas Vestamque potentem
aeternumque adytis effert penetralibus ignem.

Στίχ. 402 - 428

**‘Η περὶ τὴν Κασσάνδραν ἀπαγομένην
εἰς αἰχμαλωσίαν μάχη. Ο θάνατος τοῦ Κοροίβου.**

Heu nihil invitatis fas quemquam fidere divis !
ecce trahebatur passis Priameia virgo
crinibus a templo Cassandra adytisque Minervae,
405 ad caelum tendens ardentia lumina frustra,
lumina, nam teneras arcebant vincula palmas.
non tulit hanc speciem furiata mente Coroebus,
et sese medium iniecit periturus in agmen.
consequimur cuncti et densis incurrimus armis.
410 hic primum ex alto delubri culmine telis
nostrorum obruimur, oriturque miserrima caedes
armorum facie et Graiarum errore iubarum.
tum Danai gemitu atque erectae virginis ira
undique collecti invadunt, acerrimus Ajax
415 et gemini Atridae Dolopumque exercitus omnis ;
adversi rupto ceu quondam turbine venti
confidunt, Zephyrusque Notusque et laetus eois
Eurus equis ; stridunt silvae, saevitque tridenti
spumeus atque imo Nereus ciet aequora fundo.
420 illi etiam, si quos obscura nocte per umbram
fudimus insidiis totaque agitavimus urbe,
apparent : primi clipeos mentitaque tela
agnoscunt atque ora sono discordia signant,
ilicet obruimur numero ; primusque Coroebus
425 Penelei dextra divae armipotentis ad aram
procumbit ; cadit et Ripheus, iustissimus unus
qui fuit in Teucris et servantissimus aequi ;
dis aliter visum.

Στίχ. 506 - 558

Σφαγὴ τοῦ Πριάμου.

Forsitan et Priami fuerint quae fata requiras.
 urbis uti captæ casum convolsaque vidi
 limina tectorum et medium in penetralibus hostem,
 arma diu senior desueta trementibus aeo
 circumdat nequ quam umeris, et inutile ferrum 510
 cingitur ac densos fertur moriturus in hostis.
 aedibus in mediis nudoque sub aetheris axe
 ingens ara fuit iuxtaque veterima laurus,
 incumbens arae atque umbra complexa penates.
 hic Hecuba et natae nequ quam altaria circum, 515
 p̄aincipites atra ceu tempestate columbae,
 condensae et divom amplexae simulacra sedebant.
 ipsum autem sumptis Priamum iuvenalibus armis
 ut vidi, « quae mens tam dira, miserrime coniunx,
 impulit his cingi telis ? aut quo ruis ? » inquit. 520
 « non tali auxilio nec defensoribus istis
 tempus eget ; non, si ipse meus nunc adforet Hector.
 huc tandem concede ; haec ara tuebitur omnis,
 aut moriere simul ». sic ore effata recepit
 ad sese et sacra longaevum in sede locavit. 525
 Ecce autem elapsus Pyrrhi de caede Polites,
 unus natorum Priami, per tela, per hostis
 porticibus longis fugit et vacua atria lustrat
 saucus. illum ardens infesto volnere Pyrrhus
 insequitur, iam iamque manu tenet et p̄emitt hasta. 530
 ut tandem ante oculos evasit et ora parentum,
 concidit ac multo vitam cum sanguine fudit.
 hic Priamus, quamquam in media iam morte tenetur,
 non tamen abstinuit, nec voci iraeque pepercit :
 « at tibi pro scelere », exclamat, « pro talibus ausis, 535
 di, si qua est caelo pietas, quae talia curet,
 persolvant grates dignas et praemia reddant

debita, qui nati coram me cernere letum
fecisti et patrios foedasti funere voltus.
 540 at non ille, satum quo te mentiris, Achilles
tal is in hoste fuit Priamo; sed iura fidemque
supplicis erubuit, corpusque exsangue sepulchro
reddidit Hectorem, meque in mea regna remisit ».
 sic fatus senior, telumque imbelle sine ictu
 545 coniecit, rauco quod protinus aere repulsum
ex summo clipei nequiquam umbone pependit.
cui Pyrrhus: « referes ergo haec et nuntius ibis
Pelidae genitori; illi mea tristia facta
degeneremque Neoptolemum narrare memento :
 550 nunc morere », hoc dicens altaria ad ipsa trementem
traxit et in multo lapsantem sanguine nati
implicuitque coman leava, dextraque coruscum
extulit ac lateri capulo tenus abdidit ensem.
haec finis Priami, fatorum hic exitus illum
 555 sorte tulit, Troiam incensam et prolapsa videntem
Pergama, tot quondam populis terrisque superbum
regnatorem Asiae. iacet ingens litore truncus,
avolsumque umeris caput et sine nomine corpus.

Σπίχ. 705 - 751

**‘Ο Αἰνείας φεύγει μὲ τοὺς οἰκείους του.
Τὴν σύζυγόν του Κρέουσαν, ἡ δποία καθ’ ὁδὸν γίνεται ἀφαντος,
μάτην ἀναζητεῖ.**

705 Dixerat ille, et iam per moenia clarior ignis
auditur, propiusque aestus incendia volvunte.
« ergo age, care pater, cervici imponere nostrae;
ipse subibo umeris, nec me labor iste gravabit.
quo res cumque cadent, unum et commune periculum.
 710 una salus ambobus erit, mihi parvus Iulus
sit comes, et longe servet vestigia coniunx.
vos, famuli, quae dicam animis advertite vestris.
est urbe egressis tumulus templumque vetustum

- desertae Cereris iuxtaque antiqua cupressus
religione patrum multos servata per annos : 715
hanc ex diverso sedem veniemus in unam.
tu, genitor, cape sacra manu patriosque penates ;
me, bello e tanto digressum et caede recenti,
attractare nefas, donec me flumine vivo
abluelo ». 720
- haec fatus latos umeros subiectaque colla
veste super fulvique insternor pelle leonis,
succedoque oneri ; dextrae se parvus Iulus
implicuit sequiturque patrem non passibus aequis ;
pone subit coniunx. ferimur per opaca locorum ; 725
et me, quem dudum non ulla innecta movebant
tela neque adverso glomerati ex agmine Grai,
nunc omnes terrent aurae, scnis excitat omnis,
suspensum et pariter comitique onerique timentem.
iamque propinquabam portis omnemque videbar 730
evasisse viam, subito cum creber ad aures
visus adesse pedum sonitus, genitorque per umbram
prospiciens : « nate », exclamat, « fuge, nate ; propinquant.
ardentis clipeos atque aera micantia cerno ». 735
- hic mihi nescio quod trepido male numen amicum
confusam eripuit mentem. namque avia cursu
dum sequor et nota excedo regione viarum,
heu ! misero coniunx fatone erepta Creusa.
substiit, erravitne via seu lassa resedit ? 740
- incertum ; nec post oculis est redditia nostris . . .
quem non incusavi amens hominumque deorumque, 745
aut quid in eversa vidi crudelius urbe ?
Ascanium Anchisenque patrem Teucrosque penates
commendo sociis et curva valle recondo ;
ipse urbem repeto et cingor fulgentibus armis.
stat casus renovare omnis omnemque reverti 750
per Troiam et rursus caput obiectare periclis.

Στίχ. 752 - 770

**Ο Αἰνείας ἐπιστρέψει ἐν καιρῷ νυκτὸς εἰς τὸν οἴκόν του
καὶ εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Πριάμου.**

Principio muros obscuraque limina portae,
qua gressum extuleram, repeto et vestigia retro
observata sequor per noctem et lumine lustro;
755 horror ubique animo, simul ipsa silentia terrent.
inde domum, si forte pedem, si forte tulisset,
me refero; inruerant Danai et tectum omne tenebant.
ilicet ignis edax summa ad fastigia vento
volvitur, exsuperant flammae, furit aestus ad auras
760 procedo et Priami sedes aremque reviso.
et iam porticibus vacuis Junonis asylo
custodes lecti Phoenix et dirus Ulixes
praedam adservabant. huic undique Troia gaza
incensis erepta adytis, mensaeque deorum
765 crateresque auro solidi, captivaque vestis
congeritur. pueri et pavidae longo ordine matres
stant circum
ausus quin etiam voces iactare per umbram
implevi clamore vias, maestusque Creusam
770 nequ quam ingeminans iterumque vocavi.

Στίχ. 771 - 794

Τί λέγει ή σκιὰ τῆς Κρεούσης εἰς τὸν Αἰνείαν ἔμφανιζομένη.

quaerenti et tectis urbis sine fine furenti
infelix simulacrum atque ipsius umbra Creusae
visa mihi ante oculos et nota maior imago.
obstipui steteruntque comae et vox faucibus haesit.
775 tum sic adfari et curas his demere dictis;
« quid tantum insano iuvat indulgere dolori,
o dulcis coniunx? non haec sine numine divom
eveniunt; nec to comitem hinc portare Greusam
fas aut ille sinit superi regnator Olympi.

longa tibi exsilia et vastum maris aequor arandum 780
 et terram Hesperiam venies, ubi Lydius arva
 inter opima virum leni fluit agmine Thybris :
 illuc res laetae regnumque et regia coniunx
 parta tibi ; lacrimas dilectae pelle Creusae.
 non ego Myrmidonum sedes Dolopumve superbas 785
 aspiciam aut Grais servitum matribus ibo
 Dardanis et Divae Veneris nurus ;
 sed me magna deum genetrix his detinet oris.
 iamque vale et nati serva communis amorem ».
 haec ubi dicta dedit, lacrimantem et multa volentem 790
 dicere deseruit tenuisque recessit in auras ;
 ter conatus ibi collo dare bracchia circum ;
 ter frustra comprensa manus effugit imago,
 par levibus ventis voluerique simillima somno.

Στήχ. 795 - 804.

Ο Αἰνείας ἔξερχεται εἰς τὰ ὅρη μὲ τὸ συναθροισθὲν πλῆθος..

Sic demum socios consumpta nocte reviso. 795
 Atque hic ingentem comitum adfluxisse novorum
 invenio admirans numerum, matresque virosque,
 collectam exilio pubem, miserabile vulgus.
 undique convenere animis opibusque parati,
 in quascumque velim pelago deducere terras. 800
 iamque iugis summae surgebat Lucifer Idae
 ducebaturque diem, Danaique obsessa tenebant
 limina portarum, nec spes opis ulla dabatur.
 cessi et sublato montes genitore petivi.

BIBLION III

Στίχ. 39 - 68

Απὸ ἀπαίσια σημεῖα τοῦ νεκροῦ τοῦ Πολυδώρου ἀναγκάζεται
ὁ Αἰνείας νὰ ἐγκαταλείπῃ τὴν Θράκην, εἰς ἣν εἶχε προσορμισθῆ,
ἀποπλεύσας μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ἔξ Αὐτάνδρου.

- 40 Eloquar an sileam ? — gemitus lacrimabilis imo
auditur tumulo et vox reddita fertur ad auris :
« quid miserum, Aenea, laceras ? iam parce sepulto,
parce pias scelerare manus. non me tibi Troia
externum tulit aut cruor hic de stipite manat.
heu ! fuge crudelis terras, fuge litus avarum.
- 45 nam Polydorus ego. hic confixum ferrea texit
telorum seges et iaculis increvit acutis ».
tum vero ancipiti mentem formidine pressus
obstipui steteruntque comae et vox faucibus haesit.
hunc Polydorum auri quondam cum pondere magno
50 infelix Priamus furtim mandarat alendum
Threicio regi, cum iam diffideret armis
Dardaniae cingique urbem obsidione videret.
ille, ut opes fractae Teucrum et fortuna recessit,
res Agamemnonias victoriaque arma secutus
- 55 fas omne abrumpit ; Polydorum obtruncat et auro
vi potitur. quid non mortalia pectora cogis,
auri sacra fames ? Postquam pavor ossa reliquit,
delectos populi ad proceres primumque parentem
monstra deum refero et, quae sit sententia, posco.
- 60 omnibus idem animus, scelerata excedere terra,
linqui pollutum hospitium et dare classibus austros.
ergo instauramus Polydoro funus, et ingens
aggeritur tumulo tellus ; stant Manibus arae
caeruleis maestae vittis atraque cupresso

et circum Iliades crinem de more solutae ; 65
 inferimus tepido spumantia cymbia lacte
 sanguinis et sacri pateras, animamque sepulchro
 condimus et magna supremum voce ciemus.

Στίχ. 84 - 98

‘Ο Αἰνείας, ἀφ' οὗ εἰς Δῆλον κατέπλευσεν,
 ἐφωτᾶ τὸν Ἀπόλλωνα. Χρησμὸς τοῦ Ἀπόλλωνος.

Templa dei saxo venerabar structa vetusto :
 « da propriam, Thymbraee, domum ; da moenia fessis 85
 et genus et mansuram urbem ; serva altera Troiae
 Pergama, reliquias Danaum atque immitis Achilli.
 quem sequimur ? quove ire iubes, ubi ponere sedes ?
 da, pater, augurium, atque animis illabere nostris ».
 vix ea fatus eram : tremere omnia visa repente, 90
 liminaque laurusque dei, totusque moveri
 mons circum et mugire adytis cortina reclusis.
 submissi petimus terram, et vox fertur ad auris :
 « Dardanidae duri, quae vos a stirpe parentum
 prima tulit tellus, eadem vos ubere laeto 95
 accipiet reduces, antiquam exquirite matrem.
 hic domus Aeneae cunctis dominabitur oris
 et nati natorum et qui nascentur ab illis ».

Στίχ. 161 - 167

Τί λέγουσιν οἱ ἐφέστιοι καθ' ὑπνους ἐμφανισθέντες τῷ
 Αἰνείᾳ σχετικῶς πρὸς τὴν εἰς αὐτὸν προωρισμένην ἔδραν.

« Mutandae sedes. non haec tibi litora suasit
 Delius aut Cretae iussit considere Apollo.
 est locus, Hesperiam Grai cognomine dicunt,
 terra antiqua, potens armis atque ubere glaebeae :
 Oenotri coluere viri; nunc fama minores
 Italiam dixisse ducis de nomine gentem.
 hae nobis propriae sedes, hinc Dardanus ortus ».

Στήχ. 306 - 342

**Διάλογος Αἰνείου καὶ Ἀνδρομάχης, θυούσης παρὰ
τὸ κενοτάφιον τοῦ Ἐκτοροῦ, ἐν Εουθρωτῷ τῆς Ἡπέρου.**

- Ut me conspexit venientem et Troia circum
arma amens vidit, magnis exterrita monstris
deriguit visu in medio, calor ossa reliquit;
labitur, et longo vix tandem tempore fatur:
310 « verane te facies, verus mihi nuntius adfers,
nate dea? vivisne? aut, si lux alma recessit,
Hector ubi est? » dixit, lacrimasque effudit et omnem
implevit clamore locum, vix pauca furenti
subicio et raris turbatus vocibus hisco:
315 « vivo equidem, vitamque extrema per omnia duco;
ne dubita, nam vera vides.
heu! quis te casus deiectam coniuge tanto
excipit? aut quae digna satis fortuna revisit,
Hectoris Andromachen? Pyrrhin conubia servas? »
320 deiecit voltum et demissa voce locuta est:
« o felix una ante alias Priameia virgo,
hostilem ad tumulum Troiae sub moenibus altis
iussa mori quae sortitus non pertulit ullos
nec victoris heri tetigit captiva cubile!...
337 sed tibi qui cursum venti, quae fata dedere?
aut quisnam ignarum nostris deus appulit oris?
quid puer Ascanius? superatne et vescitur aura?
ecqua tamen puero est amissae cura parentis?
ecquid in antiquam virtutem animosque virilis
342 et pater Aeneas et avunculus excitat Hector? »

Στήχ. 441 - 460

Ο 'Ελενος, σύζυγος τῆς Ἀνδρομάχης, συμβουλεύει τὸν
Αινείαν, ἀφ' οὗ πλεύση εἰς Κύμην τῆς Ἰταλίας, νὰ ἐπε-
ρωτήσῃ τὴν μάντιν Σιβυλλαν.

Huc ubi delatus Cymaeam accesseris urbem,

divinosque lacus et Averna sonantia silvis,
insanam vatem aspicies, quae rupe sub ima
fata canit foliisque notas et nomina mandat.
quaecumque in foliis descripsit carmina virgo,
digerit in numerum atque antro seclusa relinquit,
illa manent immota locis neque ab ordine cedunt ;
verum eadem, verso tenuis cum cardine ventus
impulit et teneras turbavit ianua frondes,
numquam deinde cavo volitantia prendere saxo
nec revocare situs aut iungere carmina curat :
inconsulti abeunt sedemque odore Sibyllae.
hic tibi ne qua morae fuerint dispendia tanti,
quamvis, increpitent socii et vi cursus in altum
vela vocet possisque sinus implere secundos,
quin adeas vatem precibusque oracula poscas ;
ipsa canat vocemque volens atque ora resolvat.
illa tibi Italiae populos venturaque bella
et, quo quemque modo fugiasque ferasque laborem
expedit, cursusque dabit venerata secundos.

445

450

455

460

Στίχ. 707 - 718

Θάνατος τοῦ Ἀγχίσου. Τέλος τῆς διηγήσεως τοῦ Αἰνείου.

Hinc Drepani me portus et illaetabilis ora
excipit. hic, pelagi tot tempestatibus actus,
heu genitorem, omnis curae casusque levamen,
amitto Anchisen ; hic me, pater optime, fessum
deseris, heu tantis neququam erepte periclis !
nec vates Helenus, cum multa horrenda moneret,
hos mihi praedixit luctus, non dira Celaeno.
hic labor extremus, longarum haec meta viarum,
hinc me digressum vestris deus appulit oris.
Sic pater Aeneas intentis omnibus unus
fata renarrabat divom cursusque docebat.
conticuit tandem factoque hic fine quievit.

710

715

ΜΕΡΟΣ Β'

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΒΙΒΛΙΟΝ Ι

Στίχ. 1 - 11

1. *arma virumque* = πολέμους καὶ τὸν ἄνδρα. Τὰ δύο ταῦτα ὀνόματα ἐμφαντικῶς θέτει εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ ποιητὴς θέλων νὰ παραστήσῃ συντόμως τὸ κύριον τοῦ ἔπους περιεχόμενον. *cāno* = ἄδω, ἥτοι τὸ ποίημά μου εἶναι πολεμικὸν καὶ ὅχι διδακτικὸν (ὅπως τὰ γεωργικά). *arma* = *bella*. πρβλ. Ἰλ. Α, 1 Μῆνιν ἀειδεῖ θεὰ Πηληιάδεω Ἀγιλῆος. Ἡ ἐπίκλησις τῆς Μούσης γίνεται εἰς τὸν στίχον 8. *qui primus...* ἡ σύνταξις : *qui primus Troiae ab oris profugus vēnit Italiam.* Τὸ *Troiae ab oris* συναπτέον τῷ *profugus*. Τὸ *primus* = ἀρχηγέτης, ὁ πρῶτος, ὅπως τὸ *princeps*. Τὸ *unde* = *ex qua re* = γενάρχης τῶν Λατίνων, ἰδρυτὴς τοῦ Λατινικοῦ γένους. Ὁ χαρακτηρισμὸς οὗτος ἔξαιρε τὸν ἡρωακὸν τοῦ ἔπους.

2. *Italiām* = *in Italiam*, ἡ ἀπρόθετος αἰτιατ. ἀντὶ τῆς αἰτιατ. μετὰ τῆς προθέσεως *in*, διὰ νὰ δηλωθῇ ἡ εἰς τόπον κίνησις ἐπὶ ὀνόματος χώρας· εἶναι ἐν χρήσει παρὰ τοῖς ποιηταῖς ὁμοίως κατωτέρω *litōra* = *ad litōra*. Τὸ i τῆς πρώτης συλλαβῆς μακρὸν χάριν τοῦ μέτρου, ὅπως καὶ εἰς τὴν λέξιν *Itālus*. *fato*, ἀφαιρ. τοῦ *fatūm*. *Fatūm* (ἡ *fata*) = τὸ πεπρωμένον, ἡ εἰμαρμένη. *fato profugus* = ὑπὸ τῆς εἰμαρμένης φυγάς. Εἰς τὸ *profugus* περιέχεται ἡ αἰτία, δι' ἣν ὁ Αἰνείας ἀφήσας τὴν Τροίαν ἤλθεν εἰς τὴν Ἰταλίαν. *Laviniaque* : μερικώτερος διορισμὸς τοῦ *Italiam*, ὁ δὲ que εἶναι ἔξηγητικὸς « καὶ δὴ εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Λαουΐνου ». Τὸ *Λαουΐνιον* ἐκτίσθη ὑστερὸν ὑπὸ τοῦ Αἴνειον· ἐντεῦθεν ὁ ιστορικὸς ἀναχρονισμός. *Lavinia*, ἀναγνωστέον τρισυλλάβως κατὰ συνίζησιν χάριν τοῦ μέτρου. Τὸ i θὰ προφερθῇ ὡς γ.

3. *multum... iactātus... multa... passus*, αἱ μετοχαὶ *iactātus* (*ριπτασθὲς*) καὶ *passus* (*παθῶν*) ἀναφέρονται εἰς τὸ ὑποκ. τοῦ *venit*, τὸ *ille*, ὅπερ παρενετέθη, ὡς παρ' Ὁμήρῳ τὸ ὅγε, διὰ νὰ κατα-

στῇ ὁ λόγος ἐμφαντικώτερος. Πρβλ. 'Ομήρ. α, 4 ἄνδρα μοι ἔννεπε... δς μάλα πολλὰ πλάγχθι... πολλὰ δ' δγ' ἐν πόντῳ πάθεν δλγεα. Τὸ ille ἐνέχει ἀντιθετικὴν ἔννοιαν = παρ' ὅλον δτι ἐρριπτάσθη, ἔφθασε. Τὸ iactāri, δπερ λέγεται, δπως τὰ τῆς Ἐλληνικῆς σαλεύεσθαι καὶ διπτάζεσθαι, περὶ τῶν φερομένων ὑπὸ τῶν κυμάτων τῆς θαλάσσης καὶ ὑπὸ τῶν ἀνέμων τῇδε κακεῖσε, ἐνταῦθα κεῖται καὶ ἐπὶ τῶν κατὰ ξηρὰν περιπλανήσεων. passus = παθών, μετοχὴ τοῦ patior, passus sum, pati = πάσχω. alto = mari = ἐν τῇ θαλάσσῃ, ἐν τῷ πόντῳ.

4. vi sapērum, θεῶν ἴστητι, 'Ομήρ. φ. 119. superum = superogram· ἐπιφέρεται ἀκριβεστέρα τῆς φράσεως ἔρμηνεία διὰ τῆς ἐπομένης φράσεως saevae Junōnis ob iram. 'Η "Ἡρα, ὀργισμένη αὐτῇ οὖσα, θὰ παροργίσῃ τὸν Αἰολὸν καὶ ἄλλους θεούς, saevae memorem : Σημείωσον τὴν θέσιν τῶν δύο τούτων ἐπιθέτων ἐν ἀντιστοιχίᾳ πρὸς τὰ ἐπιφερόμενα οὐσιαστικὰ Junōnis ob iram = διὰ τὴν μνήμονα δργήν τῆς ἀπηνοῦς "Ἡρας. Αἰσχ. 'Αγαμ. 141. « μνάμων μῆνις », ὑπαλλαγή.

5. multā quoque et = πολλὰ δ' ἔτι (ὡσαύτως) καὶ. Τὸ quoque et = (quoque etiam) ἔξαίρει τοῦ δευτέρου μέρους τὴν σπουδαιότητα. dum condēret = ἔως ἂν κτίσῃ. Οἱ σύνδεσμοι dum, donec καὶ quoad φέρονται πρὸς δριστ. μέν, ἐὰν τὸ πρᾶγμα παρίσταται βέβαιον, πρὸς ὑποτ. δὲ ἂν παρίσταται ως ἀμφιβολὸν η ἀν ὑποδηλοῦται ἀμα καὶ σκοπὸς η αἰτία ἐν τῇ ὑποτακτικῇ περιέχεται καὶ η βούλησις καὶ η ἐπιθυμία τοῦ πράττοντος. Χρόνοι τοῦ condo : condo, condidi, conditum, condere, δηλ. τὴν πόλιν τοῦ Λαούνιου. inferretque = καὶ εἰσαγάγῃ.

6. deos εἰναι οἱ Penātes, ητοι οἱ Ἐφέσιοι η Μύχιοι θεοί τῆς Τροίας, οὓς ἀλλαχοῦ ὁ ποιητὴς καλεῖ Phrygios Penātes. Τούτους ἔσωσε καὶ παρέλαβεν ὁ Αἰνείας μεθ' ἑαυτοῦ. Latio, δοτ. ἀντὶ τοῦ in. Latium : οὐχὶ σπανίως παρὰ ποιηταῖς ρήματα κίνησίν τινα δηλοῦντα συνάπτονται πρὸς δοτικήν. 'Η δοτικὴ ὑπάρχει, διότι η φράσις ἐνέχει ηθικὴν σημασίαν. unde = a quo, δηλ. ἀφ' οὗ Αἰνείου ἀλλοι ἀναφέρουν τὸ unde εἰς τὸ Latio = ἐξ οὗ δηλ. Λατίου.

7. Albāniique patres = καὶ οἱ Ἀλβανοὶ πατέρες (πρόγονοι). οὗτα ποιητικῶς παρίσταται η Ἀλβα Λόγγα, κτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀσκανίου, υἱοῦ τοῦ Αἰνείου. altae moenia Rōmae = τῆς ὑψηλῆς Ρώμης τὰ τείχη ποιητικὴ περιγραφὴ τῆς Ρώμης, ητις λέγεται καὶ alta, διότι ητο ἐπὶ λόφων ἐκτισμένη.

8. Musā. 'Ο "Ομηρος καὶ καθόλου οἱ ἐπικοι ποιηταὶ ἐπικαλοῦν-

ταὶ τὴν Μοῦσαν ἐν ἀρχῇ τοῦ ἔπους· βλ. "Ομ. τῶν ἀμόθεν· ἀλλ' ὁ Οὐεργίλιος ἐπικαλεῖται ταύτην ἐξ οὗ μέρους μέλλει νὰ ἐκθέσῃ σπουδαιότατα καὶ πλείστου λόγου δξια πράγματα. *causas* = τὰς αἰτίας δηλ. τῶν ἐπομένων: tot volvēre casus, tot adīre labōres ὑποδηλουμένας διὰ τῶν quo numīne laeso quidve dōlens. quo numīne laeso = quam ob laesionem numinis. Τὸ numēm ἔχει ἐνταῦθα τὴν ἀρχικὴν σημασίαν τῆς θελήσεως, δηλ. κεῖται ἀντὶ τοῦ voluntāte = quā (Junonis) voluntate (ab Aenea) offensā, neglecta = τίνος θελήσεως (τῆς "Ηρας") ὑβρισθείσης, ἀμεληθείσης: ἄλλοι ἐκδέχονται τὴν λέξιν numen ἐν τῇ σημασίᾳ τῆς θεότητος = quo deo offenso. Πάντως δέον νὰ ἐννοηθῇ ἡ "Ηρα καὶ οὐχὶ ἄλλη θεότης γενικῶς. 'Ο Αἰνείας ἡγαντιώθη εἰς τὴν θέλησιν τῆς "Ηρας, χωρὶς νὰ τὸ θέλη καὶ νὰ τὸ γνωρίζῃ, ιδρύσας τὸ Ρωμαϊκὸν γένος, τὸ ὄποιον ἔμελλε νὰ ἔξιλοθρεύσῃ τὴν Καρχηδόνα.

9. quidve dolens = ἢ τί (iδία) λυπουμένη, ἀχθομένη· είλεν ή "Ηρα προσωπικὴν ἀφορμὴν νὰ μισῇ τοὺς Τρῶας, διότι δὲν ἔλαβε τὸ καλλιστεῖον παρὰ τοῦ Τρωδὸς Πάριδος, τοῦ κρίναντος τὰς τρεῖς θεάς, "Ηραν, 'Αφροδίτην, 'Αθηνᾶν, καὶ διὰ τὰς τιμὰς τοῦ ἀρπαγέντος Γανυμήδους, ὡς ἀναπτύσσεται ἐν τοῖς στίχοις (23 - 28). volvēre casus = νὰ ὑποστῇ δεινά· τὸ volvere, ὅπερ εἶναι ἴδιον ρήμα διὰ τοὺς περιτελλομένους ἐνιαυτούς (volventibus annis), ἐδῶ μεταφέρεται εἰς τὰ διηγεκτή δεινά, τὰ ὄποια οίονει κυκλικῶς καὶ περιοδικῶς ἐξ ὑπαμοιβῆς ἐπανέρχονται. Οἱ χρόνοι: volvo, volvi, volūtum, volvēre· adéo labōres = ἀναλαμβάνω πόνους, κόπους, ἀγῶνας.

10 - 11. insīgnem pietāte virum = ἐπιφανῆ ἐπὶ εὔσεβείᾳ, εὔσεβοτανον ἄνδρα, δηλ. τὸν Αἰνείαν. Κυρία ἀρετὴ τοῦ ἥρωος εἶναι ή piētas, ἡ πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς γονεῖς εὔσεβεια. impulērit, παραχ. ὑπὲτ. τοῦ impello (in - pello), impuli, impulsum, impellere = ἔξωθο, ἐξαναγκάζω. 'Η χρήσις τοῦ ρήματος τούτου μετ' ἀπαρεμφ. (volvēre — adīre) ἀντὶ τῆς παρὰ τοῖς πεζοῖς ὑποτακτ. μετὰ τοῦ ut (ut volvēret — adīret) εἶναι ποιητική: animis, ἀφαιρ. in anīmis, πρβλ. τὸ δύμηρ. φρεσσί, θυμῷ. caelestib⁹, δοτική, cælestes - ium, οἱ οὐράνιοι θεοὶ: irae, πληγμοντικὸς ἀντὶ τοῦ ἐνικοῦ, τοῦ δύνματος δηλοῦντος συγκίνησιν τῆς ψυχῆς. tantaene... irae? 'Ερωτᾶ οὕτως ὁ ποιητὴς μὲ ἀπορίαν, διότι εἴλε πρὸ δόφθαλμῶν τὴν ὑψηλοτέραν περὶ θεοῦ ἔννοιαν, η̄τις ἐκράτει τότε παρὰ τοῖς εὐταιδεύτοις Ρωμαίοις.

Στίχ. 81 - 123

81. Haec ubi dicta, δηλ. sunt, εὐθὺς ὡς ταῦτα ἐλέχθησαν (δηλ. ὑπὸ τοῦ Αἰόλου) = εὐθὺς ὡς εἴπε ταῦτα (ὁ Αἰόλος). Οἱ Αἰόλοις εἰς τὰς παραχλήσεις καὶ τὰς ὑποσχέσεις τῆς "Ἡρας ἀπήντησεν ὅτι εἶναι πρόθυμος, καὶ ἐκ λόγων εὐγνωμοσύνης πρὸς τὴν "Ἡραν, νὰ ἐκτελέσῃ πᾶν δ, τι ἡ "Ἡρα προστάσσει. eavum... montem = τὸ κοῦλον ὄρος τὸ ἐπικείμενον ἐπὶ τοῦ ἄντρου, ὃπου ἦσαν οἱ ἀνεμοὶ ἐγκεκλεισμένοι, ἐν τῇ νήσῳ Αἰόλιᾳ, τῇ κατοικίᾳ τοῦ Αἰόλου. Όμηρ. κ, 1 : Αἰολίην δ' εἰς νῆσον ἀφικόμεθ' ἔνθα δ' ἔναιεν Αἰόλος 'Ιπποτάδης . conversa cuspide = ἀναστραφέντος τοῦ δόρατος, ἀναστρέψας (ὁ Αἰόλος) τὸ δόρον, ὥστε νὰ λάβῃ ἐκ καθέτου θέσιν δρίζοντίχν. Ἐντεῦθεν ἀρχεται ἡ περιγραφὴ τῆς θυέλλης, ἡς περιγραφῆς πρέπει νὰ σημειώσῃ τις τὸν πραγματολογικὸν χαρακτῆρα, δεδομένου ὅτι πρόκειται περὶ θυέλλης ἐκ τοῦ εἴδους τῶν κυκλωνικῶν. Πηγὴ ἐμπνεύσεως ὁ "Ομηρος" Οδ. ε. 291.

82. montem impūlit = ἐπληξε τὸ ὄρος. Τὸ impello, περὶ μείζονος δυνάμεως. in latus, εἰς τὸ πλευρόν, ἐπὶ τὰ πλάγια· ἐκ τοῦ πλήγματος παρέκλινεν εἰς τὰ πλάγια τὸ ἐπικείμενον ὄρος, ὥστε νὰ ἀνοιχθῇ χάσμα (= porta στίχ. 83), ἐξ οὗ οἱ ἀνεμοὶ ἔξορμῶσιν. ac = ac statim = καὶ εὐθὺς διὰ τοῦ ac σημαίνεται ἀγεσος χρονικὴ ἀκολούθια. velut agmine facto = οἵονει ἀγήματος γενομένου, οἵονει στρατὸν εἰς πορείαν συντεταγμένον ἀποτελέσαντες (οἱ ἀνεμοί).

83. qua data porta τὸ πλήρες τῆς φράσεως ἔχει δὲ : qua (parte) data (est) porta. porta = πύλη· ἡ λέξις κυριολεκτούμενή ἐπὶ στρατοπέδων καὶ φρουρίων, εὐστόχως ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ ἐδῶ ἐχρησιμοποιήθη, ἀφ' οὗ προηγουμένως εἶχε λεχθῆ περὶ τῶν ἀνέμων, ὅτι οὗτοι ἀπετέλεσαν οἵονει στρατὸν εἰς πορείαν συντεταγμένον. ruunt. rui, rui, rūtum, ruere = ὄρμω, ἔξορμω. turbo - inis, ἀρσ. γ' = δίνη. perflo, α' συζ. ὄμαλ = διαφυσῶ, διαπνέω.

84. incubuēre mari = ἐνέσκηψαν, ἐπέπεσαν εἰς τὴν θάλασσαν. incumbo; cubui, cubitum, - ēre : 'Ομ. ε, 295 σὺν δ' εὔρος τε νότος τ' ἐπεσε ζέφυρος τε δυσαής καὶ βορέης μέγα κῦμα κυλίνδων. Οἱ παρακείμενος (incubuēre) ἐμφανίζει αἰφνιδίαν καὶ ταχεῖαν κίνησιν. Τούτῳ ἐπονται οἱ ἐνεστ. ruunt, volvunt, totum (mare) a sedibus imis = ὅλην (τὴν θάλασσαν) ἐκ τοῦ πυθμένος.

85. una = δύμηρ. σύν. ruunt ἐνεργ. = eruunt = ἀναταράσσουν,

ἀνακυκῶσι. creber procellis = procellosus = ὁ θυελλώδης, ὁμηρ. ζέφυρος δυσαής· ἀπὸ τοὺς τέσσαρας ἀνέμους, οὓς μνημονεύει ὁ "Ομηρος, λείπει ὁ Βορρᾶς, δστις μνημονεύεται κατωτέρω (στίχ. 102).

87. virum = virorum. stridor - ὄρις, ἀρσ. γ' = τρισμός. rudens - entis, ἀρσ. γ' = ὁ κάλως. Ἐν ὅλῳ τῷ στίχῳ ὑπάρχει παρήγησις διὰ τοῦ φθόγγου γ.

88 - 89. eripiunt... ex oculis. Μετάφρασις τῶν ὁμηρ. ε., 293 : σὺν δὲ νεφέεσσι κάλυψε (ὁ Ποσειδῶν) γαῖαν ὁμοῦ καὶ πόντον, ὀρώρει δ' οὐρανόθεν νῦξ. ponto δοτ. = ἐν τῷ πόντῳ. nox atra = νῦξ ζοφώδης. incubo, α' συζ. ὁμαλ. = ἔξαπλοῦμαι.

90. poli = caelum, τὸ μέρος ἀντὶ τοῦ ὅλου. crebris micat ignibus aether = λάμπει ἐκ τῶν συγχῶν ἀστραπῶν ὁ αἰθήρ. crebri ignes = συγχαὶ ἀστραπαί. mico, - ςι - āre = πάλλομαι, στίλβω, λάμπω, ἀστράπτω.

91. praesentem, κατηγορ. εἰς τὸ ἐν· τέλει τοῦ στίχου mortem = ἀφευκτὸν, ἀσφαλῆ τὸν θάνατον. "Ορα δέ τὸ ἐπίθετον εἶναι ἐν ἀρχῇ καὶ τὸ οὐσ. ἐν τῷ τέλει τοῦ στίχου· σπανιώτερον γίνεται τὸ ἐναντίον. intentant = minantur = ἀπειλοῦν· πρὸς τὴν ὅλην φράσιν παράβαλε τὰ παρ' Ομηροφ ε., 305, νῦν μοι σῶς αἰπὺς δλεθρος.

92. extemplo = statim = πάραυτα. Aeneae solvuntur membra· πρβλ. Ομ. ε., 295 καὶ τότ' Οδυσσῆος λῦτο γούνατα. frigus - ὄρις, οὐδ. γ' = ρῆγος, κρύος : φόβος δς ἐμποιεῖ τὸ ρῆγος. frigore = ὑπὸ τοῦ κρυεροῦ φόβου.

93. duplīcis = ambas, duplex, ποιητ. : palmas = supinas manus = παλάμας. Συνήθιζον οἱ εὐχόμενοι νὰ ἀνατείνουν πρὸς τὸν οὐράνον τὰς χεῖρας ὑπτίας. tendo = τείνω. ingēmit... voce refert. Ομήρ. ε., 228 : ὀχθῆσας δ' ἄρα εἴπε πρὸς δν μεγαλήτορα θυμόν.

94. o terque quaterque beati, πρβλ. Ομήρ. ε., 306 : Τρισμάχαρες καὶ τετράκις Δαναοί, οἵ τότ' ὅλοντο Τροίη ἐν εύρει· ἡ φράσις δηλοῖ τὸν ὄψιστον τῆς εὔτυχίας βαθμόν.

95. quis, τύπος ἀρχαῖκὸς ἀντὶ τοῦ quibus = οἷς.

96. oppetere mortem (ὁμηρ. πότμον ἐπισπεῖν) καὶ ἀπλῶς oppetere (ἐν πολέμῳ) = προθύμως ἀποθνήσκειν. contigit = συνέβη· ἐπὶ καλοῦ, δηλ. είχον τὴν εύτυχίαν.

97. Tydide, κλητ. τοῦ Tydides, ὁ Τυδείδης, δν ὁ ποιητὴς καλεῖ Danāum fortissimum gentis, καθ' ἀ καὶ ὁ "Ομηρος λέγει· δν δὴ ἐγώ

κάρτιστον Ἀχαιῶν φημὶ γενέσθαι. Πολὺ φυσικὸν νὰ ἔνθυμηθῇ ὁ Αἰνεῖας τὸν Τυδείδην, ὥπο τοῦ ὄποιου θὰ ἐφονεύετο, ἀν δὲν ἤρχετο βοηθός εἰς αὐτὸν ἡ Ἀφροδίτη (‘Ομ. E, 228 κ.έ.)· mene... non potuisse, alit. met' ἀπαρεμφάτου καθ' ἔαυτὴν τιθεμένη, ἦτοι μὴ ἔξαρτωμένη ἀπό τινος ρήματος, εὑρηται πολλάκις ἐπὶ θαυμασμοῦ, ἐκπλήξεως, ἀγανακτήσεως ἡ τινος τοιούτου ψυχικοῦ πάθους. ‘Ως ἐπὶ τὸ πολὺ δὲ μετὰ τοῦ ἐρωτημ. μορίου ne (ἐρωτήματικῶς καὶ ἀπορηματικῶς), πρβλ.: ἐμὲ παθεῖν τάδε. Iliacis campis, ἀφαρ. τοπικὴ = ἐν τοῖς Ἰλιακοῖς πεδίοις. occumbere = πίπτειν.

98. animam effundere = ἐκπνέειν· effundo, -ūdi, -ūsum, -ēre = ἐκχέειν. tua dextra, ἀφαρ. τοῦ ὄργανου = τῇ σῇ δεξιᾷ, διότι τὸ animam effundere κεῖται ἀντὶ τοῦ perire (ἀπόλλυσθαι).

99. saevus = αἰνός, ἀπηνῆς (οὐχὶ πρὸς ψόγον). ubi = ὅπου. Aeacidae = τοῦ Αἰακίδου, δηλ. τοῦ Ἀχιλλέως, ὃς ἐγγόνου τοῦ Αἰακοῦ. Ἀνάφερε εἰς τὸ telo = ὑπὸ τοῦ βέλους. telum = πᾶν εἶδος, ἐπιθετικοῦ ὄπλου. iacet = κεῖται. Τὸ iacere, ὅπως τὸ ἑλληνικὸν κεῖσθαι, εἴναι ρῆμα ἴδιον περὶ τῶν νεκρῶν καὶ φονευθέντων. ‘Ο δ’ ἐνεστῶς κεῖται! περὶ παρφρήμενού βεβαίως πράγματος, τοῦ ὄποιου ὅμως ἔτι καὶ νῦν ἡ μνήμη μὲν ζωηρότητα μένει.

100. Sarpedon, Σαρπηδών, ὁ τῶν Λυκίων ἀγός καὶ τῶν Τρώων ἐπίκουος, ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Πατρόκλου καὶ κατὰ διαταγὴν τοῦ Διὸς μετηνέθη παρὰ τοῦ Ἀπόλλωνος διὰ τοῦ “Ὕπνου” καὶ τοῦ Θανάτου εἰς Λυκίαν (‘Ομ. Π, 480 κ.έ.). Simois, ὁ Σιμόεις ποταμός, ὁ εἰς τὸν Σκάμανδρον χυνόμενος, ἐκ τῆς Ἰδης πηγάζων, διὰ τοῦ Τρωικοῦ πεδίου διερχόμενος. corpora... volvit πρβλ. ‘Ομ. M, 22 : Σιμόεις δθι πολλὰ βούργια (scuta virum) καὶ τρυφάλειαι (galeae) κάππεσον ἐν κονίησι (= volvit) καὶ ἡμιθέων γένος ἀνδρῶν (fortia corpōra virum).

102. iactanti = clamanti, vociferanti ἢ καὶ ἀπλῶς dicenti. Σημείωσον τὴν συντακτικὴν θέσιν τῆς δοτικῆς περιγράφουσης τὴν τοῦ ὑποκ. κατάστασιν, καθ' ἥν στιγμὴν συμβαίνει ἡ ἐνέργεια τοῦ κυρ. ρήματος. Εἰς τὴν Ἑλ. γεν. ἀπόλυτος. Τὸ iactare πάντοτε σημαίνει κίνησίν τινα τῆς ψυχῆς ὁ Αἰνεῖας εἶναι προφανῶς συγκεκινημένος. Aquilone, ἀφαρ. τῆς αἰτίας διοριστικὴ τοῦ stridens = συρίττουσα (θύελλα), διότι ἐέγγερθη ὑπὸ τοῦ Βορρᾶ.

103. adversa. κατηγορ. = ἐναντία, δηλ. prora irrūens = ἀπὸ τῆς πρώφρας ἐμπίπτουσα, ἐπισκήπτουσα. velum = τὸ ιστίον, τῆς νεώς

δῆλ. τοῦ Αἰνείου. ferit = πλήρτει : τὸ ρῆμα ferio - ferire: ἐν τῷ ferit ἐνυπάρχει ἡ ἔννοια τοῦ lacérat = διαρρηγγύει διὰ τὴν ὄρμὴν τοῦ ἀνέμου. Πρὸς τὴν φράσιν πρβλ. Ὁμ. Ο, 626: ἀνέμοια δὲ δεινὸς ἀγῆς ἴστιφ ἐμβρέμεται. fluctus ad sidera tollit = τὰ κύματα εἰς τὰ ἀστρα αἴρει. Πρβλ. Ὁμ. ε, 313: ὡς ἄρα μιν εἰπόντ' ἔλασε μέγα κύμα κατ' ἀκρης.

104. avertit, ἐν ἀμεταβάτῳ σημασίᾳ ληπτέον = se avertit. ἡ avertitur = ἀποστρέφεται. undis dat latus, ἐννοητέα ἡ γεν. navis = prora latus navis fluctibus oppōnit = ἡ πρώρα τὴν πλευρὰν τῆς νεῶς εἰς τὰ κύματα ἔχθεται.

105. insequitur cumūlo... mons. cumūlo, ἀφαιρ. τοῦ τρόπου προσδιορίζουσα τὸ insequitur: cumūlo = cumulātim, mole sua = σωρηδόν, τῷ ὑπερμεγέθει αὐτοῦ ὅγκῳ ἐπέρχεται. praerūptus aquae mons = ἀπότομον ὄδατος ὅρος. Διὰ τῆς ἐν τῷ τέλει τοῦ στίχου μονοσυλλάβου λέξεως mons γραφικῶς παρίσταται τὸ ἀπότομον τοῦ ὑψηλοῦ κύματος.

106 - 107. hi..., his, πρόκειται περὶ τῶν ναυτῶν τῆς νεῶς τοῦ Αἰνείου. hi = οἱ ἐν τῇ πρύμνῃ, his = τοῖς ἐν τῇ πρώρᾳ. pendeo, pependi, - ēre = κρέμαμαι, αἰώρουμαι. dehisco, - hivi, ēre = φαίνω, χάσκω. terram = τὸν πυθμένα ὁ πυθμὴν δηλοῦται καὶ διὰ τῆς ἐπιφερομένης ὁργαν. ἀφαιρετικῆς harēnis, ἡτις διορίζει τὸ furit: furit aestus harēnis. τὸ furere συνήθως ρῆμα περὶ τῆς μαινομένης θαλάσσης ἡ λέξις aestus οὐχὶ σπανίως λέγεται περὶ τῆς σφοδροτέρας τῶν κυμάτων κινήσεως. Ὡραία ἡ εἰκὼν, πρὸς ἣν παραβλητέα ἡ παρὰ Σοφ. Ἀντιγ. 585: πόντιον οἰδημα κυλίνδει βυσσόθεν κελαινὰν θῖνα (= harēnis).

108. tris, ἀρχαῖκὸς τύπος ἀντὶ τοῦ tres. Τὸν στόλον τοῦ Αἰνείου ἀπετέλουν εἰκόσι νῆες. Notus, ποιητικῶς κεῖται ἀντὶ τοῦ ἀνέμου ἐν γένει, ὃς καὶ κατωτέρω τὸ Eurus. saxa latentia = σχόπελοι λανθάνοντες. torquéo, torsi, tortum, - ēre = στρέφω, σφενδονῶ.

109. Η πλοκὴ τοῦ λόγου: Itali vocant aras saxa, quae sunt in mediis fluctibus aī arae εἰναι aī νησίδες aī καλούμεναι Αἰγαίμοροι, κείμεναι εἰς τὸ στόμιον τοῦ κόλπου τοῦ Καρχηδόνος.

110. dorsum, ἐπεξηγεῖ τὸ aras, μεγάλη ράχις, μέγια τυῆμα βράχου. mari summo, ἀφαιρ. τοπ. = ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης.

111. brevia, εἰναι ἐπίθετον κατὰ παράλειψιν τοῦ ὄντος. vada γενό-

μενον ούσιαστικὸν = τὰ βραχέα τῆς θαλάσσης, δηλ. τὰ ἀβαθῆ. Τούτῳ συνωνυμεῖ τὸ ἐπόμενον syrtis. syrtis = ἀκταὶ ἀμμώδεις καὶ τεναγώδεις. urgēo = ὁθῶ, ὀκέλλω, ἀρχ. χρ. urgēo, ursi, urgēre.

112. vada = τὰ τενάγη. vadis δοτ. inlido, - si, - sum, - ēre (in - laedo) = προσαράσσω. aggēre cingit harēnae = σωρῷ ψάμμου περιζωνύει : agger ἀρσ. γ' = χοῦς, χῶμα καὶ ποιητικῶς σωρός. Τὴν ψάμμον ταύτην ἀνέσυρεν ἡ θάλασσα ἐκ τοῦ βυθοῦ (στίχ. 107).

113. Lycios, οἱ Λύκιοι εἶχον ἔλθει εἰς ἐπικουρίαν τῶν Τρώων καί, τοῦ ἥγεμόνος των Πανδάρου (ἡ Σαρπηδόνος) πεσόντος, συνεξέπλευσαν μετὰ τοῦ Αἰνείου. vaho, vexi vectum, vehēre = ὅχέω, ὅχω, φέρω, κομίζω. Orontem, τὸ ὄνομα τοῦτο ἐπλάσθη ὑπὸ τοῦ Οὐεργιλίου.

114. ipsius = αὐτοῦ, δηλ. τοῦ Αἰνείου. ingens pontus, ἔχει λεχθῆ μετ' ἐμφάσεως = μέγα κῦμα τόσον ὡς νὰ ἥτο δλος ὁ πόντος. a vertice = desūper, ab alto = κατ' ἀκρηγ.

115. magister, δηλ. navis = ὁ κυβερνήτης. pronus - a - um = πρηνής. 116. in caput, ὁμηρ. ἐπὶ κάρ = κατακέφαλα, πρβλ. 'Ομ. μ. 41 : ὁ δ' ἀρ' ἀρνευτῆρι ἐοικώς κάππεσ' ἀπ' ἵκριόφιν.

116. ast illam = τὴν δέ, δηλ. τὴν ἄνευ κυβερνήτου ναῦν. ast = at, κανονικῶς παρὰ Οὐεργιλίω εὑρηται τὸ ast πρὸ λέξεως ἀρχομένης ἀπὸ φωνήσυτος. ibidem = αὐτόθι.

117. agens circum = circumagens, τμῆσις καθ' ἑλλ. ζῆλον = περιάγον. rapīdus vorat aequōre vortex = ὀρμητικὴ δίνη διὰ τοῦ πελάγους καταπίνει τὴν ναῦν. Ποιητικῶς παριστᾶ τὴν δίνην νὰ καταπίνῃ διὰ τοῦ πελάγους τὴν ναῦν. Σημείωσον τὴν ἐν τῷ στίχῳ παρήχησιν διὰ τοῦ φθόγγου r. vortex - ictis, ἀρσ. γ' = δίνη. vorat = absōrbet = καταπίνει. Μὲ μοναδικὴν τῶν λέξεων ἐκλογὴν περιγράφει τὸ πρᾶγμα, διότι διὰ τοῦ ἥχου αὐτῶν γραφικάτατα τοῦτο παρίσταται.

118. rari, κατηγ. (dispersi = διεσκορπισμένοι, τῇδε κακεῖσε). in gurgīte vasto = ἐν τῷ εὐρεῖ πελάγει : gurges - itis. ἀρσ. γ' = δίνη, συστροφὴ ὕδατος, ὕδωρ. ('Ομ. μέγα λαῖτμα θαλάσσης). Τὸ rari καθιστᾶ τὴν εἰκόνα λίαν γραφικήν, ἐάν δὲ λίγους τῇδε κακεῖσε (ἔνθα καὶ ἔνθα) νηχομένους καὶ πολὺ ἀπ' ἀλλήλων ἀπέχοντας ἀντιθέτως πίστὸν εὐρὺν πόντον φαντασθῶμεν. Εἰς τὴν γραφικότητα συντείνει καὶ ἕγρεμος σπονδειακὸς ρυθμὸς τοῦ στίχου. πο, ἀ' συζ. ὁμαλ. = νήχομαι.

119. arma, κυρίως αἱ ἀσπίδες καὶ αἱ δερμάτιναι περικεφαλαῖαι. tabūlae, σανίδες τῆς νεώς πρβλ. 'Ομ. μ. πίνακες νεώς. Troia gaza =

Τρωικὸς θησαυρός· ἡ λέξις *gaza*, περσική, γαζοφυλάκιον· ἐλλ. γάζα· τὸν τρόπον τῆς συλλογῆς τοῦ θησαυροῦ διηγεῖται ὁ Αἰνείας εἰς τὸ δεύτερον βιβλίον.

120. Ιλιόνει, τετρασυλλάβως προενεκτέον κατὰ συνίζησιν. 'Ιλιονεῖς καὶ κατωτέρω 'Αβας εἶναι ὀνόματα ληφθέντα ἐκ τοῦ 'Ομήρου. 'Αχάτης δὲ καὶ 'Αλήτης εἶναι ὀνόματα πλασθέντα ὑπὸ τοῦ Οὐεργιλίου. 'Αχάτης κατὰ Σέρβιον ἐκ τοῦ ἀχάτου· ὑπῆρχεν ὄνομα ποταμοῦ ἐν Σικελίᾳ· 'Αλήτης ὑπάρχει ἐν μυθολογίᾳ.

122. *hiems* = *tempestas* = ὁ χειμών, ἡ τριχυμία. *vicit* = κατέβαλε. *laxis compagībus* = *laxatīs compagībus* = χαλαρωθεισῶν τῶν ἀρμογῶν. *omnes*, δηλ. *naves*.

123. *imbreū* = *aquam maris*, θαλάσσιον ὕδωρ. *inimīcum* = *exitōsum* = ὀλέθριον. *rimisque fatiscunt* = καὶ καταπονοῦνται, καταβάλλονται τοῖς ρήγμασι. Τὸ *fatiscere* εἶναι ἔδιον ρῆμα περὶ τῶν θραυσθεισῶν καὶ ἐκλιπουσῶν δυνάμεων, ὥστε ἴσοδυναμεῖ τῷ *solfi*, *dilābi* (= λύεσθαι, διαπίπτειν, καταρρέειν). *rimisque fatiscunt* = *et solvuntur ut rimas agant*: *rimas agēre* = πάσχειν ρωγμάς, ρήγνυσθαι. 'Ορα τὸ πρωθύστερον σχῆμα, διότι πρῶτον διαλύονται καὶ γίνονται ρωγμαί, δι' ᾧ εἰσῆλθε τὸ ὀλέθριον θαλάσσιον ὕδωρ.

Στίχ. 198 - 210

198. *ante*, συνήθως ἐκλαμβάνεται τοῦτο ὡς ἐπιθετικὸς διορισμὸς τοῦ *malōrum* (= *antiquōrum malōrum* = τῶν πρὸν κακῶν), μᾶλλον πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἴσοδύναμον τῷ *adhuc* = μέχρι τοῦδε, πρβλ. 'Ομ. μ. 208: ὃ φίλοι (= o socii), οὐ γάρ πώ τι κακῶν ἀδαήμονές εἴμεν {neque enim ignāri sumus ante malorum}. τὸ enim αἰτιολογεῖ διατί τοὺς ἀναμιμήσκει τὰ πρότερα κακά.

199. *graviōrā*, εἶναι σοβαρώτερα συγκρινόμενα πρὸς τὴν τριχυμίαν, ἡ ὅποια τοὺς εἶχε καταλάβει, πρβλ. 'Ομ. μ., 209: οὐ μὲν δὴ τόδε μετίζον ἐπι κακόν· παρατίθενται δὲ τὰ *graviora* ἐφεξῆς.

200. *vos et . . . vos et . . .* Μοναδικὴν ἔχει δύναμιν ἡ ἀντωνυμία εἰς τὸν λόγον· εἶναι ὡς ἐὸν ἔλεγε: *vos enim iīdem estis, qui et...rabiem Scyllaeam* = ad rabidam Scyllaeam. Πρὸς τὸ *rabiem Scyllaeam* παράλληλον τὸ ἐλλην. βίτι 'Ηρακλήῃ...' Εξαρτᾶται ἐκ τοῦ *accestis* (= *accessistis*) ὅπως καὶ τὸ *scopulos*. *penītus sonantis* = τοὺς εἰς τὰ βάθη τῶν ἀντηχοῦντας· πρβλ. 'Ομ. μ., 241: ἀμφὶ δὲ πέτρη δεινὸν βεβρύχει..

201. Cyclopia saxa εἶναι litus Cyclōpum saxōrum in Sicilia, ἡς τὰς ὅχθας καὶ τὰ ἄντρα, τῇ Αἴτνῃ γειτνιάζοντα, κατώκουν οἱ Κύκλωπες.

202. revocāte animos = ἀναλάβατε θάρρος: maestus timor = φόβος σκυθρωπός. experti, ἐνν. estis = ἐλάβετε πεῖραν: experior, expertus sum, -īri = λαμβάνω πεῖραν.

203. mittite = demittite = ἀπόθετε, ἀποβάλετε. forsam = ἵσως. Τὸ μόριον forsam, fors sit an, ἀντὶ τοῦ fortasse (= ἵσως) εἶναι ποιητικὸν καὶ συντάσσεται ἢ πρὸς ὑποτ. λόγῳ τοῦ an ἢ πρὸς ὄριστ. ὡς ἐνταῦθα, δέτε εἶναι ἀπλοῦν ἐπίρρ. συνωνυμοῦν τῷ fortasse: olim, ἐνταῦθα κεῖται περὶ τοῦ μέλλοντος χρόνου ἀλλαχοῦ κεῖται περὶ τοῦ παρελθόντος χρόνου. Ο στίχος ἐπιγραμματικός. Πρὸς τὴν ὅλην φράσιν παραβλητέα τὰ παρ' Ὁμήρω μ., 212: καὶ που τῶνδε μνήσεσθαι δίω, καὶ τὸ παρ' Εὐριπίδη: ἀλλ' ἥδυ τοι σωθέντα πόνων μεμνῆσθαι.

204. per tot discriminā rerum = διὰ τοσούτων κινδύνων. discriminā rerum = οἱ κρίσιμοι τῶν πραγμάτων καιροί, κρίσιμοι καιροί.

205. fata = fati decretā oraculis et auguriis nobis significata = αἱ ἀποφάσεις τῆς μοίρας αἱ δηλωθεῖσαι ἥμεν χρησμοῖς καὶ οἰωνοῖς. quietae sedes = ἡσυχος διαμονή. ostendunt, κεῖται ἀντὶ τοῦ promittunt = ὑπισχνοῦνται.

207. durāte, ἀμεταβάτως κεῖται = καρτερεῖτε, πρβλ. Ὁμ. B, 299: τλῆτε, φίλοι. res secundae = ἡ εὐτυχία.

208. curis ingentibus aeger = καίπερ βαρύθυμος ὁν ἀπὸ τὰς ὑπερβολικὰς φροντίδας. Τὸ aeger ἐδῶ ἀντὶ τοῦ tristis, maestus, curis vexatus et agitatus = ἀπὸ φροντίδας ἐνοχλούμενος.

209. spem voltu simūlat = ἐλπίδα τῷ προσώπῳ προσποιεῖται. premit = occultat = κρύπτει. altum dolorem corde = βαθέως ἐν τῇ καρδίῃ λύπην.

210. se praedae accīngunt = ἀναζωννόντι πρὸς τὴν λείαν, δηλ. ἐτοιμάζονται εἰς παρασκευὴν τῶν φογευθεισῶν ἐλάφων. praedae, δοτ. τοῦ σκοποῦ. dapībusque futūris, δοτ. τοῦ σκοποῦ = πρὸς τὴν μέλλουσαν εὐωχίαν. Ἡ δλη φράσις ἀναλύεται ὡδε: accīgunt se ut ex praeda (cervis caesis) dapes futūras parent : daps - dapis = ἡ δαΐς, θοίη, εὐωχία: λέγεται δὲ πληθ. dapes ἀντὶ τοῦ daps.

Στίχ. 254 - 296

254. olli, ἀρχαῖα δοτ. ἀντὶ τοῦ illi δηλ. τῇ Ἀφροδίτῃ. subridens = μειδιῶν πρβλ. Όμ. Θ, 38 τὴν δὲ ἐπιμειδήσας προσέφη νεφεληγερέτα Ζεύς.

255. voltu...serenat. Συνήθης παρὰ ποιηταῖς ἡ εἰκὼν αὕτη τῶν θεῶν ἐνέχουσα ὅχι δὲ λίγην ποιητικὴν γραφικότητα. caelum tempestatesque serenat = τὸν οὐρανὸν αἴθριον καθιστᾶ, τὰς τρικυμίας (καταστέλλει).

256. libavit = ἐπέψυσε. osculum. ὑποκορ. τοῦ os = στόμα: σημαίνει τὸ πρὸς φίλημα ἐσχηματισμένον στομάτιον. oscula libavit = τῷ ἔαυτοῦ στόματι ἐπέψυσε τὸ στομάτιον. natae = τῆς κόρης: ήτοι ἐφίλησεν αὐτήν. Τὸ natae μετ' ἐμφάσεως κεῖται προηγουμένου τοῦ olli. dehinc, προενεκτέον δισυλλάβως = εἴτα.

257. parce metu = noli metuere = μὴ φοβοῦ. metu, δοτ. ἀντὶ τοῦ metui, Cytherēa, ὅμηρ. Κυθέρεια: ἐπίθετον τῆς Ἀφροδίτης ἀπὸ τὴν νῆσον τῶν Κυθήρων, ὃπου ἐλατρεύετο κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους καὶ πλησίον τῆς δόπιας κατὰ μεταγενεστέρων παράδοσιν ἀνέδυθη ἀπὸ τὰ κύματα. manent immōta tuorum fata tibi, ταῦτα λέγει ὁ Ζεύς, διότι ἡ Ἀφροδίτη παραπονουμένη εἶχεν εἴπει: quae te sententia verit? immōtus, - a - um = ἀμετακίνητος, ἀμετάβλητος. fata tuorum = ἡ μοῖρα τῶν σῶν, δηλ. ἡ περὶ τοῦ Αἰνείου θεία βουλή. tibi, δοτ. χαριστική.

258 - 259. urbem et moenia = urbis moenia. Lavini, γεν. ἐξ ὀνομαστ. Lavinium. sublimem feres ad sidēra caeli = μετάρσιον θὰ φέρης εἰς τοὺς θεούς. Ταῦτα ἀναφέρονται εἰς δι, τι εἶχεν εἴπει ἡ Ἀφροδίτη, δτε παρεπονεῖτο πρὸς τὸν Δία, caeli quibus adnūis arcem = οἵ την Ἀχρόπολιν τοῦ οὐρανοῦ ὑπισχνεῖσαι (στίχ. 250). magnanīmus = μεγάθυμος, μεγαλήτωρ.

261. hic, δηλ. ὁ Αἰνείας. Tibi, δοτ. ἥθυκή. quando = quoniam = ἐπειδή: remordet ἀντὶ τοῦ itērum, itērumque mordet: non cessat mordēre, εἰναι ἵσχυρότερον τοῦ mordet = ἀνιᾶ σε!

262. longius et volvens. Τὸ longius σύναπτέον τῷ volvens, ὁ ἴσον τῷ evolvens = καὶ μακρότερον ἀνελίττων· ἡ μεταφορὰ ἐκ τοῦ βιβλίου (volūmen), ὅπερ ἀνεγινώσκετο ἀνελιπτόμενον. πονεῖο = θὰ κινήσω, θὰ ἀποκατέψω.

263. Italia = in Italia. populos feroces = populos bellicosos, δῆλος τοὺς Ροτούλους καὶ τοὺς Τυρρηνός. contundet = superabit, vincet = θὰ καταβάλῃ· οἱ χρόνοι contundo, - tūdi, - tūsum, - ēre = συντρίβω.

264. mores... ponet = θὰ εἰσαγάγῃ τάξιν καὶ εὐνομίαν. moenia ponet = moenia condet = θὰ κτίσῃ τείχη.

265 - 266. aestas, κυρίως τὸ θέρος, ἐδῶ τὸ μέρος ἀντὶ τοῦ ὅλου, κατὰ συνεχδοχὴν ὃς καὶ κατωτέρω. terna hiberna (castra) = tres hiemes, ἥτοι τρία ἔτη. dum = ἔως οὗ. vidērit, μέλλων δεύτερος = θὰ ἔχῃ ἦδει. Rutūlis subactis, δοτ. τῆς ἀναφορᾶς = ex quo Rutūlis subacti erunt = ἀφ' οὗ χρόνου ὑποταχθῶσιν οἱ Ροτοῦλοι· ἡ δοτ. τῆς ἀναφορᾶς συναπτέα τῷ transiērint (= θὰ ἔχουν πάρελθει): ἡ πτῶσις ἐνταῦθα κατὰ τὸ ἑλλην. ἰδίωμα, πρβλ. Θουκυδ. « ἡμέραι... ἵσαν τῇ Μυτιλήνῃ ἑαλωκυίᾳ ἐπτὰ » καὶ Δημοσθ. κατὰ Μειδίου 24 « μαρτυροῦμεν ἥδη τῇ κρίσει ἐκείνῃ διαγεγονότα ἔτη ὀκτώ ». Οἱ Ροτοῦλοι, λαὸς τοῦ Λατίου, ἀντεπεῖηλθον κατὰ τῶν Τρώων τῇ προτροπῇ τοῦ βασιλέως των Τούρνου, οὗτος δ' ὁ ἄγων εἶναι τὸ θέμα τῶν τελευταίων βιβλίων τῆς Αἰνειάδος.

267. at, ἀντίθεσις πρὸς τὸ ἐν στίχ. 261 hic, at, συνδ. = ἀτάρ, ἀλλά, δὲ. puer Ascanius, ὁ μικρὸς τοῦ Αἴνειου υἱὸς ὁ γεννηθεὶς ἀπὸ τὴν Κρέουσαν. nunc = νῦν, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν προτέραν προσηγορίαν Iulus (στίχ. 268). Iulo, κατηγορούμενον κατὰ δοτ. καθ' ἔλξιν πρὸς τὸ εἷναι. 'Ο πρῶτος εἰσηγητής τῆς γνώμης τῆς ἀπὸ τοῦ Ιουλίου καταγωγῆς τῆς Ιουλίας γενεᾶς ἥτο ὁ Ιούλιος Καῖσαρ.

268. Ilus, οὕτως ἐκαλεῖτο καὶ εἰς ἀπὸ τοὺς υἱοὺς τοῦ Τρώος. res Illia = τὰ τῆς Ιλίου, τὸ χράτος τῆς Τροίας. stetit, δηλ. incolūmis regno, ἀφαιρ. μεταφορικῶς = εἰς τὸ ὑψός τῆς δυνάμεώς του.

269. magnos orbis, οὕτω καλοῦνται οἱ κύκλοι τοῦ ἐνιαυτοῦ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς μικροτέρους κύκλους τῶν μηνῶν, οἵτινες ἀπαρτίζουν τὸν ἐνιαυτόν. volvendis = volventibus = περιοδικῶς ἐπανερχομένων. volvo, εἰς μέσην σημασίαν: περιστρεφομένων διὰ τῆς περιοδικῆς ἐπανόδου. mensibus = τῶν μηνῶν.

271. transfēret = θὰ μεταφέρῃ (δηλ. τὴν "Αλβαν ὁ Ἀσκάνιος"). Τὸ τριακοστὸν ἔτος ὁ Ἀσκάνιος τὴν Albam Longam θὰ κτίσῃ καὶ ἐκ τοῦ Λαουνίου θὰ μεταφέρῃ τὴν ἐδραν εἰς ταύτην. Longam... Albam, ἡ συνήθης ἐκφορὰ εἶναι Alba Longa, ἀλλὰ προηγεῖται τὸ

ἐπίθετον συμφώνως πρὸς τὴν ἀρχαικὴν τῶν λέξεων ἀκολουθίαν (ὡς bona dea, patria potestas, sacra via). multa vi = ἴσχυρῶς. mutuet = θὰ δύχυρώσῃ, ἥτοι δύχυρωτάτην θὰ κτίσῃ.

272. hic, ἐπίρρ. = ἐνταῦθα, δηλ. ἐν τῇ Ἀλβᾳ. iam = εὔθυνς, ἔπειτα. ter centum = τριακόσια : ὁ Αἰνεῖας θὰ βασιλεύσῃ τρία ἔτη, ὁ Ἀσκάνιος τριάκοντα, τριακόσια δὲ οἱ Ἀλβανοὶ βασιλεῖς. (Σημειώσον τοὺς ἀριθμητικοὺς συνδυασμοὺς τοῦ τρία ὡς ἵεροῦ ἀριθμοῦ. regnabitur (ἀπροσώπως κεῖται) = βασιλεία ἔστιας.

273. gente sub Hectorēa, ἀπλῶς ἀντὶ τοῦ gente sub Troiana, ἀπὸ τοῦ "Ἐκτορος, μεγίστου ἥρωος τῶν Τρώων. regīna, θυγάτηρ τοῦ βασιλέως. sacērdoς = virgo Vestalis = ἔστιας.

274. gravis = gravida = ἐγκύμων, κυοφοροῦσα· πρόκειται ἐνταῦθα περὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ Νουμίτωρος Ρέας Σιλβίας, ἥτις ἡναγκάσθη νὰ γίνη ἔστιας ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Νουμίτωρος Ἀμουλίου, ἀρπάσαντος τὸν θρόνον ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του. geminam . . . prolem = θὰ γεννήσῃ δῖδυμα, ἥτοι τὸν Ρωμύλον καὶ τὸν Ρώμον. Ilia = Troiana : εἶναι ἡ Ρέα Σιλβία. Τὸ δόνομα τοῦτο φαίνεται μετάφρασις τοῦ ἑλλην. Ρέα 'Ιδαία ('Ιδη = δάσος, silva). οὕτως ὀνομάζεται ἡ θεά Κυβέλη.

275. Lupae nutrīcis = τῆς τροφοῦ Λυκαίνης. Τὸν Ρωμύλον ἐθήλασε λύκαινα, ἀπὸ τῆς δοπίας ἀποθανούσης οὗτος ἀφήρεσε τὸ δέρμα καὶ ἐνεδύθη εἰς ἀνάμνησιν καὶ εὐγνωμούσύνην. tegmīne = τῷ καλύμματι, τῷ δέρματι. fulvo = τῷ ξανθῷ. pelle = tegmīne (pelle) laetus = ἐπὶ τῷ δέρματι περιχαρής, ἐνδεδυμένος, φορῶν μὲ χαρὰν τὸ δέρμα.

276. excipiet gentem, δηλ. Aeneae = θὰ διαδεχθῇ (ὁ Ρωμύλος) τὸ γένος τοῦ Αἰνείου καὶ θὰ συνεχίσῃ αὐτὸ διάπο τῆς Ἀλβας ἐν τῇ Ρώμῃ. Τῆς Ἀλβας κληρονόμος ὑπῆρξεν ἡ Ρώμη. Mavortia = ἀρήια, ἀπὸ τοῦ Mavors, δστις εἶναι ἀρχαιότερος τύπος τοῦ Mars ('Αρης), οὗ οὐδὲς ἥτο ὁ Ρωμύλος.

277. Romanos dicet, ἐξήγγησις ἐτυμολογική. suo de nomine = ἀπὸ τοῦ δόνόματός του.

278. his, δηλ. Romanis rerum, ληπτέον ἀπὸ κοινοῦ καὶ εἰς τὸ metas (=termīnos) καὶ εἰς τὸ tempōra. sine fine = infinitum· τοπικῶς καὶ χρονικῶς.

279. imperiūm sine fine dedi = τὸ κράτος αἰώνιον ἔδωκα. Τοῦτο δίδει ὁ Ζεὺς κατὰ τὰ ὑπὸ τῶν Μοιρῶν ὠρισμένα καὶ οὐχὶ περισσότερα. quin ἐκ τοῦ quine (= πῶς οὖ;) = ἀλλὰ μήν καὶ διὰ τοῦ

quon εἰσάγεται τι σημαντικώτερον· εἶναι δὲ τοῦτο ὁ ἔξευμενισμὸς τῆς ὡργισμένης (aspera) "Ηρας.

280. fatigat = vexat = requiescere non sinit = δὲν ἀφήνει νὰ ἡσυχάσουν, διαρκῶς ταράσσει. metu = ἐκ φόβου, φοβουμένη δηλ. μὴ ἔλθῃ ἡ Αἰνεῖας εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἴδρυσῃ κράτος μέλλον νὰ καταστρέψῃ τὴν Καρχηδόνα.

281 - 282. consilia in melius refēret = θὰ μεταβάλῃ γνώμην ἐπὶ τὰ βελτίω. fovēbit = θὰ περιθάλψῃ, δηλ. θὰ εύνοήσῃ τοὺς Ρωμαίους τόσου, ὥστε νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς rerum (= orbis terrarum) dominos = τοῦ κόσμου δεσπότας. gentemque togatam, διὰ τοῦ que ἐπιφέρεται ἀκριβέστερος προσδιορισμὸς τοῦ Romanos. gentem togatam = τὸ τηβεννοφόρον ἔθνος. Ἡ toga (τήβεννος) ἦτο τὸ ἔθνικὸν ἔνδυμα τῶν Ρωμαίων, λευκὸν καὶ ποδῆρες.

282. Sic placitum, δηλ. mihi est = sic decrevi = οὕτως ἀπεφάσισα. Συνήθης ἡ παράλειψις τοῦ esse εἰς τὰς τοιαύτας φράσεις. lustrum (= εύδ.) = καθαρμὸς πολιτῶν, ὁ καὶ πενταετῆρίδα, ὑπὸ τῶν τιμητῶν ἐπιτελούμενος μετὰ τὴν συντέλειαν τῶν τιμήσεων, ὁ πενταετηριώδης καθαρμός, πενταετία, πενταετήρις. lustris labentibus = περιτελομένων τῶν ἐνιαυτῶν, ἐν τῇ προσδόω τῶν ἔτῶν.

284. domus Assaraci = ὁ οἶκος τοῦ Ἀσσαράκου, ὃς ἦν πάππος τοῦ Ἀγχίσου καὶ πρόπαππος τοῦ Αἰνείου. domus Assaraci = οἱ ἐκ τῶν Τρώων καταγόμενοι Ρωμαῖοι. Plthia = ἡ Φθία, ἡ πατρὶς τοῦ Ἀχιλλέως. Mycenae = Μυκῆναι πρωτεύουσα τοῦ κράτους τοῦ Ἀγαμέμνονος· διὰ τῆς Φθίας καὶ τῶν Μυκηνῶν δηλοῦται ὅλη ἡ Ἑλλάς. Ἡ Ἑλλὰς ὑπετάγγη εἰς τὴν Ρώμην τὸ 146 π.Χ.

285. Servitio premēt = ζυγῷ (δούλειας) θὰ πιέσῃ· ἡ φράσις ἵσχυροτέρᾳ τῆς φράσεως imperio premet· παραπλησίᾳ καὶ ἡ ἔννοια τοῦ dominabitur = θὰ δεσπόσῃ. Argis, ἀφαιρ. τοῦ Argi - orum = Argos οὐδ. τὸ Ἀργος· ἡ ἀφαιρ. εἰς τὸ dominabitur victis Argis, τοῦ ἡττηθέντος Ἀργούς.

286. pulchra Troianus origine Caesar. Σημείωσον τὴν ἀντιστοιχίαν τῶν ἐπιθέτων καὶ τῶν οὐσιαστικῶν pulchra origine = clara, egregia origine. Τοὺς στίχους 286 - 296 ἐποίησεν ὁ Οὐεργίλιος πρὸς ἔξυμνησιν τοῦ Αὐγούστου. Οὗτος ἔφερε τὸ δνομά Iulius Caesar δικαιώματι τῆς υἱοθεσίας· ἐπειδὴ δὲ ἡ Ἰουλία γενεὰ κατήγετο ἐκ τοῦ Ἰούλου δοτ ἡ ίδια υἱὸς ἀλλά = (; δο ἀπ =) επιπρ οὗτος καὶ πιπρ χρειόντας

ἐκλήθη Troianus. Τὸ πλῆρες ὄνομα τοῦ Αὔγούστου ἦτο C. Julius Caesar Octavianus.

287. Imperium Oceano, famam qui terminet astris = ὅστις τὴν ἀρχὴν του διὰ τοῦ Ὀκεανοῦ, τὴν φήμην του διὰ τῶν ἀστρῶν θὰ ὁρίσῃ: ὑπερβολή.

288. nomen, κατὰ παράθεσιν διορισμὸς εἰς τὸ Iulius. demissum = deductum = καταγόμενον, προερχόμενον.

289. caelo, ἀφαιρ. ἀντὶ in caelo : ὁ ὑπαινιγμὸς εἰς τὴν ἀποθέωσιν τοῦ Αὔγούστου. spolii onustum Orientis = μεστὸν λαφύρων ἀνατολικῶν. Νοεῖται ἡ ἐκστρατεία ἡ γενομένη τῷ 30 π.Χ. μετὰ τὴν ἐν Ἀκτιώ μάχην ἐναντίον τῆς Συρίας καὶ τῆς Μικρᾶς Ασίας κατὰ τοῦ Πτολεμαίου καὶ Φαρνάκου, οἵτινες ἡνάθησαν μὲ τὸν Ἀντώνιον.

290. secūra = ἀφροντις, χωρὶς νὰ ἔχῃς ἐνοχλήσεις ἀπὸ τὴν "Ηραν. vocabitur votis = θὰ καλῆται δι' εὐχῶν, θὰ λατρεύεται ὡς θεός, θὰ τυγχάνῃ θεῖων τιμῶν. Ποιητικῶς οὕτω παρίσταται ἡ ἀποθέωσις τοῦ Αὔγούστου· σημείωσον τὴν παρήχησιν· hic quoque = καὶ οὗτος ὁ Αὔγουστος, ὅπως δηλ. καὶ ὁ Αἰνείας.

291. tum, μετάβασις εἰς τὴν ἔξυμνησιν τῶν ἀγαθῶν τῆς εἰρήνης. asp̄era saecula mitēscen = οἱ ἄγριοι αἰῶνες θὰ ἡμερωθοῦν. Εἶναι ἡ Pax Romana. Προσωποποιεῖ τὸν χρόνον ὁ ποιητὴς ἀποδίδων αὐτῷ ἴδιότητας προσηκούσας τοῖς ἀνθρώποις. positis bellis = compositis bellis = finitis bellis = παυσαμένων τῶν πολέμων.

292. cana = ἡ πολιά, ἡ παναρχαία (antiqua, prisca). Fides = ἡ προσωποποίησις ἀφηρημένων ἐννοιῶν συχνὰ ἀπαντᾶ εἰς τὴν Ρωμ. μυθολογίαν. Τὸ cana ἀναφέρεται καὶ εἰς τὴν Vestam. Ἡ Ἐστία (Vesta) εἶναι θεότης ἀνήκουσα εἰς τὰς πολιούχους θεότητας τῆς Τροίας, μετεφέρθη δὲ μὲ τοὺς Ἐφεστίους Θεούς ὑπὸ τοῦ Αἰνείου εἰς τὴν Ἰταλίαν. Remo cum fratre Quirinus... Κυρῖνος εἶναι ὁ Σαβινικὸς Ἀρης ὁ θεὸς τῆς σαβινικῆς φυλῆς τῆς Ιδρυθείσης ἐπὶ τοῦ Κυριναλίου. "Οταν δ' ἡ φυλὴ αὕτη συνεχωνεύθη μὲ τὴν φυλὴν τῶν Ραμνήτων, ὁ Κυρῖνος ἐταυτίσθη πρὸς τὸν Ρωμύλον, δόστις ἦτο ἐπώνυμος τῆς Ρώμης ἥρως. Οἱ ἀδελφοὶ Ρωμύλος καὶ Ρώμος, ἀφ' οὐ ἐφιλοίκησαν μέχρι θανάτου, συνεφιλιώθησαν· ἡ συμφιλιώσις δὲ προσημαίνει τὸ τέλος τῶν ἐμφυλίων πολέμων, ὑφ' ὃν κατετρύχετο ἡ Ρώμη καὶ εἶναι σύμβολον ἡσυχίας καὶ εἰρήνης.

293. iura dabunt = leges ferent = θὰ εἰσαγάγουν νόμους, δι' ὅν τὰ δίκαια συνέχονται· ὁ δεύτερος Ρωμύλος ἥτο ὁ Αὔγουστος Καῖσαρ, ὃστις διὰ τῶν νόμων θὰ εἰσαγάγῃ κόσμον, καὶ τάξιν εἰς τὸ κράτος τῶν Ρωμαίων.

294. Belli portae, ὁ πόλεμος προσωποιεῖται· ὑπαίνιγμὸς εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἱανοῦ, ὃστις ἐν εἰρήνῃ μόνον ἔκλειετο· κατὰ τὸ 29 ἔκλεισθη ὁ ναός. Παρίσταται ὁ πόλεμος ἐν εἰρήνῃ μὲν ὡς ἐν εἰρήτῃ κατεχόμενος καὶ ἐπιβλεπόμενος, ἐν πολέμῳ δὲ ἀφιέμενος ἐλεύθερος κατὰ τῶν πολεμίων. ferro et compagibus artis, ἐν διὰ δυοῖν, ἀντὶ τοῦ ferreis compagibus artis = σιδηραῖς σφιγκταῖς = artis) συναρμογαῖς. Furor impius = ἡ ἀσεβῆς μανία (τῶν ἐμφυλίων πόλεμων). dirus, a, um = φρικτός. intus = ἐντὸς (τοῦ ναοῦ).

295. centum vinctus aenis nodis = ἐκατὸν δεδεμένη χαλκοῖς δεσμοῖς. vinctus, παθητ. μετοχὴ τοῦ vincio, vinxi, vinctum, vincire = δένω. post tergum = ὅπισθεν. aenus, a, um = χαλκοῦς. παρὰ τὸ aes - aeris = χαλκός.

296. fremet horridus ore cruento = θὰ βρυγᾶται φρικτὸς αἵματηρ τῷ στόματι. Σημείωσον τὴν διὰ τοῦ φθόγγου τὸ παρήγησιν. frēmo, -ūi, -itum, -ēre = βρέμω, φρυάττομαι, βρυχῶμαι.

Στίχ. 441 - 493

441. lucus, ἀρ. = ἄλσος. fuit, ἀς μεταφρασθῇ διὰ παρατατικοῦ. laetissimus umbrae, τὸ ἐπίθετον laetus συντασ. πρὸς γενικὴν κατὰ τὰ ἀφθονίας σημαντικὰ = πλουσιώτατον εἰς σκιάν.

442 - 443. quo primum... signum, ἡ σειρὰ τῶν λέξεων: quo loco (= ἐν ᾧ τόπῳ, ἔνθα) Poeni iactati undis et turbine effoddere primum signum. effodīo, -ōdi, -ossum, -ēre = ἀνασκάπτω. signum = omen = σημεῖον, οἰωνός.

444. monstrarāt = monstraverat, ὑπερσ. τοῦ monstro α' συζ. ὁμηρ. = δεικνύω. caput acris equi ἐπεξηγεῖ τὸ signum = δηλ. κεφαλὴν θυμοειδοῦς ἵππου. Τὰ νομίσματα τῆς Καρχηδόνος ἔφερον κεφαλὴν ἵππου.

444 - 445. sic nam = nam sic. fore = futūram esse, οὖ ὑποκείμενον τὸ gentem, κατηγορούμενον δὲ τὸ egregiam bello et facilem victu: victus us (vivo) = τὰ πρὸς τὸν βίον, τὰ ἐπιτήδεια· facilem victu = εύκολον πρὸς τὸ ἔχειν τὰ πρὸς τὸν βίον (πρβλ. τὸ δύμηρ. θεοὶ ὥετα ζώοντες).

446. Sidonīa : ἡ Διδώ καλεῖται οὕτως ἐκ τῆς Σιδῶνος, πρωτευούσης τῆς Φοινίκης.

447. condebat, ὅτε εισήρχετο ὁ Αἰνείας δὲν εἶχε συντελεσθῆ ἡ κτίσις τοῦ ναοῦ. donis et numine, αἱ ἀφαιρετικαὶ ἔξαρτῶνται ἐκ τοῦ opulentum (=κραταιόν). τὰ προσφερόμενα πλούσια δῶρα (donis) ἥσαγ̄ ἀποτελέσματα τῆς δυνάμεως καὶ τῆς προστασίας (numine) τῆς θεᾶς (divae), nūmen - īnis, οὐ. (nuo) = νεῦμα, βιούλησις κατ' ἔξοχὴν δὲ ἡ τοῦ θεοῦ βουλή, ἡ τοῦ θεοῦ δύναμις, ἡ θεία δύναμις καὶ ἔξουσία.

448 - 449. cui gradibus = cuius (=οὗ ναοῦ) gradibus ἀφαιρ. (=ἀπὸ τῶν βαθμίδων). aēnea surgebant lumīna = χαλκοῦ ὑψοῦντο οὐδοί. nexaēque aere trabes, δηλ. surgebant = καὶ χαλκόδετοι παραστάδες : ἥδυνατο ὁ ποιητὴς νὰ εἴπῃ καθόλου ὅτι οἱ οὐδοὶ καὶ αἱ παραστάδες ἥσαν ἀπὸ χαλκοῦ ἀλλὰ μετεχειρίσθη τὸ ρῆμα surgebant (ὑψοῦντο), τὸ δόπιον εἶναι εἰκονικώτερον ἀπὸ τὸ ἄχρουν erant (=ἥσαν, ὅπως λέγει καὶ εὐθὺς κατωτέρω foribus cardo stridebat aēnis ἀντὶ τοῦ ἀπλοῦ καὶ ἀχρόου fores erant aēnae. fores - ium πληθ. = θύρα cardo - īnis (ἀρσ.) = στρόφιγξ, γίγγλυμος (τῆς θύρας) strido,-di,-ēre = τρίζω. Σημείωσον ὅτι καὶ οἱ δύο στίχοι ἀρχίζουν ἀπὸ τὰς λέξεις aēnae - aere, δ δεύτερος δὲ τελειώνει εἰς τὴν λέξιν aēnis. Παρατηρητέα καὶ ἡ ποικιλία τῶν ἐπιθέτων, aēnea, aere nexaē, aēnis.

450. nova res oblata = ἀπροσδόκητον πρᾶγμα ἐμφανισθέν. Τοῦτο δὲ ἐφεξῆς διασαφεῖται (453). timōrem, ὁ φόβος τοῦ Αἰνείου προήρχετο ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι οὗτος ἡγνόει πῶς θὰ ὑπεδέχετο αὐτὸν ἡ Διδώ. leniūt, παρακ. τοῦ leniō δ' συζ. ὅμ. = πραύνω.

452. adflictis rebus, ἀφαιρ. ἀπόλυτος = in rebus adflictis = ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἀπορίᾳ. melius confidēre = νὰ ἔχῃ περισσοτέραν πεποίθησιν, περισσότερον θάρρος. sub... templō = in inferioribus partibus templi = ἀπὸ τὴν βάσιν τοῦ κρηπιδώματος, ὡς ἀπὸ τὴν ἀφετηρίαν ἀπὸ τὴν ὅποιαν ἐθεάτο ὁ Αἰνείας. singula = τὰ καθ' ἔκαστα (τοῦ ναοῦ). lustro α' συζ. ὅμ. = ἐξετάζω, παρατηρῶ.

454. reginam opperīens = τὴν βασίλισσαν ἀναμένων. opperīor, - perītus καὶ pertus sum, -īri = ἀναμένω. 'Ο ποιητὴς δὲν διασφεῖ πόθεν εἶχεν τὴν πληροφορίαν ὁ Αἰνείας ὅτι θὰ προσήρχετο εἰς τὸν ναὸν ἡ βασίλισσα, ἵνα βουλευθῇ ἐν αὐτῷ ὡς ἐν βουλευτηρίῳ, κατὰ τὰ παρὰ Ρωμαίους κρατοῦντα, περὶ τῶν κοινῶν, καθ' ὃν χρόνον οὗτος ἦτο ἐκεῖ. quae fortūna sit urbi, πλαγία ἐρώτησις ἔξαρτωμένη ἐκ τοῦ ἐν στίχῳ

456. mirātur = θαυμάζει), ἐξ οὗ χρέμανται καὶ αἱ αἰτιατικαὶ manus καὶ labōrem. Τὴν εὐδαιμονίαν τῆς πόλεως, ὁ Αἰν. συνεπέραινεν ἀπὸ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς κατασκευῆς.

455. artificum manus inter se, ὑπονοεῖται τὸ certantes = τῶν τεχνιτῶν τὰς χεῖρας τὰς πρὸς ἀλλήλας ἀμιλλωμένας, δηλ. τὴν ἐργασίαν τῶν τεχνιτῶν, οἱ ὅποιοι ἡμιλλῶντο πρὸς ἀλλήλους. opērum labōrem = opēra laboriōsa = ἐργα πολύμοχθα, πολύπονα, ἐργώδη.

456. ex ordīne, κεῖται ὡς ἐπιθετικὸς διορισμὸς τοῦ pugnas = τὰς κατὰ τάξιν ἔζωγραφημένας μάχας.

457. famā, ἀφαιρ. ὄργανικὴ = τῇ φήμῃ.

458. ambōbus = εἰς ἀμφοτέρους δηλ., ἀφ' ἐνὸς μὲν εἰς τοὺς Ἀτρείδας, ἐναντίον, τῶν δοπίων ὠργίζετο ὁ Ἀχιλλεύς, διότι ὁ ἔτερος τῶν Ἀτρειδῶν (Ἀγαμέμνων) ἥρπασε τὴν Βρησκίδα, ἀφ' ἔτερου δὲ εἰς τὸν Πρίαμον, πατέρα τοῦ "Εκτορος τοῦ φονεύσαντος τὸν Πάτροκλον.

459. constitit = ἔστη.

460. plena nostri laboris = plena (fama) nostri laboris = πλήρης τῆς φήμης περὶ τοῦ ἡμετέρου πόνου = labor = πόνος τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου καὶ αἱ ταλαιπωρίαι.

461. en Priāmus = ἴδού ὁ Πρίαμος. Tὸ en κεῖται ἐνταῦθα μὲ δόνομαστικήν, ἀλλαχοῦ μὲ αἰτιατικήν. hic etiam = καὶ ἐνταῦθα. laudi = virtūti = εἰς τὴν ἀρετήν. suā praemia = τὰ ἔαυτῆς βραβεῖα, τὰ ἀριμόζοντα εἰς αὐτὴν βραβεῖα.

462. sunt lacrimae rerum, ὁ στίχος εἶναι παροιμιώδης. Tὸ rerum εἶναι γεν. ἀντικειμενικὴ εἰς τὸ lacrimae, ἔξυπακούεται δὲ εἰς αὐτὸ τὸ ἐπίθετον humanarum, λαμβανόμενον ἐκ τοῦ κατωτέρῳ mortalia = ὑπάρχουν δάκρυα διὰ τὰς δυστυχίας τῶν ἀνθρώπων, ὑπάρχουν δηλ. καὶ ἐδῶ ἀνθρώποι ποὺ δακρύζουν διὰ τὰς συμφορὰς τῶν ἀλλών. Συγγενεύει καὶ ἔννοιαν ἡ ἐφεξῆς πρότασις et mentem mortalia tangunt = καὶ αἱ τύχαι τῶν θνητῶν (mortalia) συγκινοῦν (= tangunt) τὴν καρδίαν (= mentem).

463. solve metus (νόησσον τὸ corde) = ἀπόβαλε τοὺς φόβους (ἀπὸ τὴν φυχὴν σου). haec fama = harum rerum fama = τῶν κατορθωμάτων μας ἡ φήμη. tibi δοτ. ἡθική ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Ἀχάτην, ὑπονοεῖ δ' ὅμως ἀσφαλῶς καὶ ἔαυτόν.

464. pictūrā inani, ἀφαιρ. ὄργ. = τῇ κενῇ ζωγραφίᾳ. Οἱ δεξιὲς ζωγράφοις εἰκονίζων ἀπατᾶ, διότι ἔξεγείρει εἰς τοὺς ἀνθρώπους συναι-

σθήματα καὶ πάθη τοιαῦτα, οἷα θά έξήγειρον αὐτὰ τὰ πράγματα. anī-
mum pascit = τὴν ψυχὴν τέρπει.. pasco, pavī, pastum, pascere =
βόσκω, νέμω, τέρπω.

465. multa gēmens = πολλὰ στενάζων. umēctat = irrigat =
βρέχει largo flumīne = ἀφθόνῳ ροῆ (δαχρύων)· πρβλ. 'Ομ. I, 570
δενόντο δὲ δάκρυσι κόπτοι καὶ Θ, 522 δάκρυ δ' ἔδευεν ὑπὸ βλεφά-
ροισι παρειάς.

466 - 493. Εἰς τοὺς στίχους τούτους περιγράφει ὁ ποιητής εἰκό-
νας, αἱ δόποῖαι εἰναι ἐζωγραφημέναι εἰς τοὺς τοίχους τοῦ ναοῦ καὶ δει-
κνύουν ὀκτώ σκηνὰς ἀπὸ τῶν Τρωικὸν πόλεμον εἰς τέσσαρα ἀντίστοιχα
ζεύγη, τὰ δόποια δηλοῦνται διὰ τῶν ἐπιρρημάτων hac... hac (στίχ.
467 - 468), hinc... parte... alia (469 - 474): ἡτοι νίκην τῶν
Τρώων ὑπὸ τὸν "Εκτορα (1) καὶ τῶν Αχαιῶν ὑπὸ τὸν Ἀχιλλέα (1), τὸν
φόνον τοῦ Ρήσου ὑπὸ τοῦ Διομήδους (2) καὶ τὸν φόνον τοῦ Τρωίλου
ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως (2), τὴν πρόσοδον τῶν Τρωάδων εἰς τὸν ναὸν τῆς
Παλλάδος (3) καὶ τὴν πρόσοδον τοῦ Πριάμου πρὸς τὸν Ἀχιλλέα (3),
τὴν ἐπικουρίαν τῶν Αἴθιόπων ὑπὸ τὸν Μέμνονα (4) καὶ τὴν ἐπικουρίαν
τῶν Ἀμαζόνων ὑπὸ τὴν Πενθεσίλειαν (4).

466. Pergāma : οὕτως ἐκαλεῖτο ἡ ἀκρόπολις τῆς Τροίας, ὅπου οἱ
ναοὶ καὶ τὰ ἀνάκτορα τοῦ βασιλέως, συγνά δὲ κεῖται ἡ λέξις καὶ ἀντ'
αὐτῆς τῆς πόλεως.

467. uti Grai (Graeci) fugerent... prem̄eret Troiāna iu-
ventus = πῶς ἔφευγον μὲν οἱ "Ελληνες, ἐπίειζε δ' αὐτοὺς ἡ Τρωικὴ^{νεότης.}

468. Phryges, ἐννόησον fugerent, ἔφευγον μὲν οἱ Φρύγες (Τρῶες),
instāret̄ curru cristātus Achilles = ἐπήρχετο δὲ ἐναντίον αὐτῶν τῷ
ἄρματι ὁ κορυθαίολος Ἀχιλλεύς.

469. Rhēsi (Rhēsus) = Ρῆσος : Θρᾶξ βασιλεὺς ἐλθὼν εἰς βρή-
θειαν τῶν Τρώων. Περὶ τοῦ θανάτου του καὶ τῆς ἀπαγωγῆς τῶν ἵππων
τοῦ ὑπὸ τοῦ Διομήδους ἴδε 'Ομήρου 'Ιλ. Κ. 334 κ.έ.

470. tentorīa nivēis velis = σκηνὴ ἐκ λευκῆς ὁθόνης. Σκηναὶ ἐκ
λευκῆς ὁθόνης στρατιωτικαὶ ὑπῆρχον κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ ποιητοῦ
αἱ σκηναὶ κατὰ τοὺς ἥρωικους χρόνους ἦσαν ἀπὸ πλέγματα σχοίνου
καὶ καλέμου. Αναχρονισμὸς τοῦ ποιητοῦ. primo sonno prodīta =
κατὰ τὸν πρῶτον (δστις εἶναι καὶ βαθύτατος) προδοθεῖσαι. Τὴν

προδοσίαν ἐνήργησεν ὁ Δόλων, δόστις, διὰ νὰ σωθῇ, διηγήθη πρὸς τὸν Διομήδη καὶ τὸν Ὀδυσσέα τὴν ἀφίξιν τοῦ Ρήσου.

471. multa caede = πολλῷ φόνῳ.

472. ardentis equos avertit in castra : τοὺς θυμοειδεῖς ἵππους ἥλασεν εἰς τὸ στρατόπεδον (τὸ ἑλληνικόν).

473. prius quam gustāssent .. bibiſſent : ἡ Τροία κατὰ τὴν μοῖραν θὰ ἐκυριεύετο, ἐὰν οἱ ἵπποι τοῦ Ρήσου δὲν ἤθελον γενθῆ χλόνη τῆς Τροίας καὶ δὲν ἤθελον πίει ὑδωρ τοῦ Ξάνθου. gusto = γεύομαι. pabūlum - i = χόρτος, χλόη. bibo = πίνω. Xanthus = ὁ Ξάνθος· οὗτος ἐκαλεῖτο ὁ ποταμὸς ὑπὸ τῶν θεῶν, ἐνῷ οἱ ἄνθρωποι τὸν ἐκάλουν Σκάμανδρον.

474. Troīlus = ὁ Τρωίλος : ἦτο υἱὸς τοῦ Πριάμου, ἔπεισε δὲ ἐν τῇ μάχῃ πρὸ τῶν ἀγώνων, οὓς διηγεῖται ὁ "Ομηρος εἰς τὴν Ἰλιάδα. 'Ἐν συμπλοκῇ πρὸς τὸν Ἀχιλλέα ἔχασε τὴν ἀσπίδα (amissis armis) καὶ πληγωθεὶς ἔπεισεν ὑπτιος εἰς τὰ ὄπιστα ἀπὸ τοῦ ἄρματος, τὸ ὄπιστον οὗτος ἐκενώθη (currū haeret inani), ἔχων τοὺς πόδας ἐμπεπλεγμένους εἰς τὰ ἡνία, τὰ ὄπιστα ἐκράτει διὰ τῶν χειρῶν (lora tenens tamen)· ὁ τράχηλος καὶ ἡ κόμη του σύρονται εἰς τὴν γῆν, εἰς τὴν ὄποιαν χαράσσει γραμμὴν ἡ αὐχμὴ τοῦ δόρατος ἀνεστραμμένου (versa).

475. congressus Achilli = συγκρουσθεὶς πρὸς τὸν Ἀχιλλέα. 'Η δοτικὴ Achilli ἀντὶ τῆς eum μετ' ἀφαιρ. ἐτέθη ποιητικῶς· ἑλληνισμὸς κατὰ τὸ μάχεσθαι τινι. puer atque impar = παῖς καὶ ἄνισος (τῷ 'Ἀχιλλεῖ)· τὸ δεύτερον εἶναι συνέπεια τοῦ πρώτου.

476. fertur equis = φέρεται ὑπὸ τῶν ἵππων, ὑπὸ τοῦ ἄρματός του.

477. tamen = ὅμως, ἀν καὶ ἦτο δηλ. νεκρός.

478. pulvis inscribitur = ἡ κόνις, ἡ γῆ χαράσσεται. versā hastā = τῷ δόρατι ἀνεστραμμένῳ.

479. non aequae = iniquae = δυσμενοῦς.

480. crinibus passis = μὲ τὰς κόμας λελυμένας. Προσέρχονται λυσίκομοι αἱ Ἰλιάδες εἰς ἔνδειξιν πένθους. pando, pandi, pansum καὶ passum, - ēre = ἀναπτετάννυμι, ἀνίημι, λύω. Peplumque ferebant = καὶ ἐκδύμιζον τὸν πέπλον. 'Ο πέπλος ἦτο παλαιότατον ἔνδυμα τῶν Ἐλληνίδων ἀπὸ εὐρὺ τετράγωνον τεμάχιον ὑφάσματος πεποιημένος· τοῦτον ἐφόρουν διὰ πορπῶν στερεώνουσαι τὸ ἄνω μέρος. 'Ο πέπλος σὺν τῷ χρόνῳ περιέπεσεν εἰς ἀχρηστίαν ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ ἄλλου

ἐνδύματος, περιωρίσθη δὲ εἰς τὸ νὰ φανερώνη τὸ ἔνδυμα τῆς Ἀθηνᾶς καὶ μάλιστα τὸ κατὰ τὰ Παναθήναια μετὰ πομπῆς προσφερόμενον ὑπὸ τῶν γυναικῶν εἰς τὴν Παλλάδα Ἀθηνᾶν.

481. suppliciter = ἵκετευτικῶς· ἀνάφερε εἰς τὸ ferebant. tunsae pectora palmis = κτυπῶσαι τὰ στήθη διὰ τῶν χειρῶν, κοπτόμεναι τὰ στήθη. 'Ἡ λέξις εἶναι ἐλληνίζουσα.

482. diva solo fixos... tenebat = ἡ θεὰ ἀποστρέφουσα τοὺς ὄφθαλμούς της ἐκράτει προστηλωμένους εἰς τὸ ἔδαφος, τ.ἔ., δὲν ἤκουε τὰς ἱκεσίας των. solo δοτ.

483 - 484. Οἱ στίχοι περιλαμβάνουν τὰ γεγονότα τὰ προηγούμενα τῆς περιγραφομένης σκηνῆς, ὡς τοῦτο γίνεται φανερὸν ἀπὸ τὸν ὑπερσ. raptavērat (εἰχεν ἐλκύσει). 'Ο 'Ομηρος ἐν 'Ιλ. λέγει ὅτι τὸ πτῶμα τοῦ 'Εκτορος εἴλκετο ὑπὸ τοῦ 'Αχιλλέως τρὶς καθ' ἐκάστην πρωίαν πέριξ τοῦ τάφου τοῦ Πατρόκλου. 'Ο Οὐεργίλιος, δόστις ἀκολουθεῖ διασκευὴν τοῦ μύθου παρ. Εὐριπ. καὶ 'Εννιώ, λέγει ὅτι ὁ Πρίαμος ἔρχεται ἱκέτης, ἵνα ἔξαγοράσῃ τὸ πτῶμα τοῦ νίοῦ (exanītum corpus auro vendebat Achilles = τὸ πτῶμα χρυσῷ ἐπάλει ὁ 'Αχιλλεύς).

485. dat, δηλ. ὁ Αἰνείας : dat gemītum ingentem = μέγα στενάζει.

486. spolia = τὰ σκῦλα.

487. manus inērmis = τὰς χειρας ἀόπλους, διότι ὁ Πρίαμος εἴχεν ἔλθει ἱκέτης.

488. Se quoque principibus permīxtum agnōvit Achivis = έκαπτὸν δὲ ἐν τοῖς προμάχοις συμπλεκόμενον πρὸς τοὺς 'Αχαιοὺς ἀνεγνώρισεν (ὁ Αἰνείας).

489. Edas acies et nigri Memnōnis armă = τὰ ἔξ 'Ανατολῆς τάγματα καὶ τοῦ μέλανος Μέμνονος τὰ ὄπλα. Εἰς βοήθειαν τῶν Τρώων ἔφερεν ὁ Μέμνων, ὁ νίδος τοῦ Τιθωνοῦ καὶ τῆς 'Ηοῦς, ἀπὸ τὴν ἀνατολὴν τοὺς μαύρους Αἰθίοπας. Εἰς βοήθειαν τῶν Τρώων ἤλθον καὶ αἱ 'Αμαζόνες ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῆς Πενθεσίλειας, θυγατρὸς τοῦ 'Αρεως. Αἱ 'Αμαζόνες κατέκουν ἐν Σκυθίᾳ παρὰ τὸν Θερμάδοντα ποταμόν. ἐπολέμουν ἔφιπποι φέρουσαι δόρυ, πέλεκυν, μικρὰν ἀσπίδα (πέλτην) ἡμισεληνοειδῆ (lunātis peltis) καὶ χρυσοῦν ζωστῆρα, ὃν εἰχον δεδεμένον ὑπὸ τῶν γυμνῶν μαστόν, ἐκ τούτου δὲ τοῦ ζωστῆρος ἔξήρτων τὸ τόξον, τὴν φαρέτραν καὶ τὴν σπάθην.

492. subnēctens = subnēxā habens (cingulā) = ἔχουσα ζω-

στῆρα δεδεμένον. exsertae mammae (δοτ. τὸ δὲ ρ. exsēro = ἔξειρω, γυμνώνω) = ὑπὸ τὸν γυμνὸν μαστόν.

493. viris, δοτ. εἰς τὸ concurrēre = νὰ συμπλέκεται πρὸς ἄνδρας-
virgo = παρθένος (οὖσα): ὁ Ὁμηρος λέγει Ἀμαζόνες ἀντιάνειραι.

Στίχ. 561 - 578

561. voltum demissa: ἡ Διδώ εἶχε τὸ πρόσωπον καταβεβλημένον ἐξ αἰσχύνης, δὲν ἐτόλμα δὴ. νὰ ἀτενίσῃ τοὺς Τρῶας, διότι εἶχεν ἀκούσει ἀπὸ τὸν Ἀχάτην πόσον σκαιῶς καὶ βαρβάρως προσηγένθησαν πρὸς τοὺς Τρῶας οἱ ὑπῆρχοι της. Ἡ σύνταξις ἐλληνίζουσα : τὸ ἥθος τῆς Διδοῦς εὐγενές.

562. solvīte corde metum, ἀντὶ solvīte corda metu = ἀπαλλάξατε τὴν καρδίαν ἀπὸ τὸν φόβον = μὴ φοβεῖσθε.

563. res dura = rerum dura condicīo, ἡ δεινὴ κατάστασις.
regni novītas = τὸ νέον βασίλειον. Ἡ δεινὴ κατάστασις προήρχετο ἀφ' ἐνὸς μὲν ἀπὸ τὰς ἐπιβουλὰς τοῦ ἀδελφοῦ Πυγμαλίωνος, ἀφ' ἐτέρου δὲ ἀπὸ τὴν γειτνίασιν τοῦ νέου βασιλείου πρὸς πολεμίους λαούς. Οὕτως ἡ κατάστασις δικαιολογεῖ τὴν σκαιὰν συμπεριφορὰν τῶν ὑπηκόων τῆς Διδοῦς πρὸς τοὺς Τρῶας, δι' ἣν ὅμως ἡ Διδώ αἰσχύνεται καὶ ἐκ τῆς αἰσχύνης καταβάλλει τὸ πρόσωπον. talia moliri = τοιαῦτα νὰ μηχανῶμαι (πρὸς ἀσφάλειάν μου).

564. custōde, κεῖται περιληπτικῶς ἀντὶ custodibus.

565. Aeneādum, τῶν περὶ τὸν Αἰνείαν, δὴ. τῶν Τρώων. ἐλληνικὸς τύπος τῆς γεν. πληθυντικῆς Αἰνειαδῶν. nesciat (ὑποτ. τοῦ nescio) = δύναται νὰ ἀγνοῇ.

566. virtūtesque virosque = τὰ ἀνδραγαθήματα καὶ τοὺς ἄνδρας, ποὺ ἔκαναν αὐτά. Παρήγησις διὰ τοῦ φθόγγου r. obtūsa τοῦ obtundo, - tūdi, - tūsum καὶ tunsum, - ēre = τύπτω, ἀμβλύνω. homo obtūsus = ἀμβλύς, μωρός, ἡλίθιος ἀγθρωπός.

567 - 568. adéo .. tam, κεῖνται ἀπολύτως, χωρὶς νὰ ἀκολουθῇ πρότασις συμπερασματικὴ διὰ τοῦ ut, ἢτις ὅμως εὔκόλως δύναται νὰ ἐνγονθῇ ἀπὸ τὰ προηγούμενα (ut Troianōrum factā nesciāmus). nec tam aversus Sol = nec tam in aversa caeli parte iungit, ζευγνύει, δὴ. ἔζευγμένους ἐλαύνει (iunctos ducit), ὅταν δὴ. κατὰ τὴν ἀνατολὴν βαίνῃ διὰ τοῦ οὐρανοῦ. Tyria ab urbe, ἀπὸ τῆς Καρχηδόνος. Ἡ ἔννοια : Δὲν εἴμεθα τόσον ἀναίσθητοι εἰς τὰς συμφοράς σας οὐδὲ

κεῖται ἡ χώρα μας τόσον μακρὰν ἀπὸ τὴν πορείαν τοῦ ἡλίου : ἔξω ἀπὸ τὰς οἰκουμένας χώρας, ὥστε νὰ μὴ γνωρίζωμεν τὰ κατορθώματά σας.

569. Hesperiam, τὴν Ἰταλίαν, ἡτις εἰς τὸν αὐτὸν στίχον καλεῖται Saturnia arva = Saturnia tellus, ἀπὸ τὸν ἀρχαῖον ἐθνικὸν θεὸν τῶν Ἰταλῶν Saturnum, δόσις ὑστερὸν ἐταυτίσθη πρὸς τὸν ἔλλην. Κρόνον.

570. Erycis finis, ποιητικῶς οὕτως ὄνομάζει τὴν Σικελίαν ἀπὸ τὸ ὄφος "Ερυκα, ἐφ' οὐ ντῆρχε νάρος τῆς Ἀφροδίτης (Venus Erycina). optatis = ἐκλέγετε.

571. auxilio, ἀφαιρετικῇ συναπτέα μετὰ τοῦ tutos opibus, διὰ τῶν ἀναγκαίων χρηματικῶν μέσων. iuvabo, μέλλων τοῦ iuvō = βοηθῶ. ἡ πρότασις συνδέεται πρὸς τὸ dimittam, ἐνῷ χρονικᾶς προηγεῖται.

572. voltis et = ἐάν δὲ πάλιν θέλετε. Ἡ ἐρωτηματική πρότασις vultis... considere ίσα δύναται πρὸς ὑποθετικὴν (si voltis κλπ.), ἢς ἀπόδοσις εἶναι τό : urbem... vestra est. mecum pariter = mecum simul, mecum una = ὅμοι μετ' ἐμοῦ.

573. urbem quam statūo... est, ἀντίστροφος ἐλέξις. Πλήρης ἡ φράσις ἔχει ὅδε : urbem quam statūo, (haec) vestra est. statūo = ιδρύω. subdūcite nayis = ἀνελκύσατε τὰς ναῦς.

574. Tros Tyrīusque, περιληπτικὰ = Τρῶες καὶ Τύριοι. nullo discrimine = ἀνευ οὐδεμιᾶς διακρίσεως. mihi agētur = a me regētur, tractābitur, habēbitur = θὰ διευθύνεται ὑπὸ ἐμοῦ.

575. Noto compūlsus eodem. Tὸ Noto ποιητικῶς ἀντὶ τοῦ vento. eōdem, δηλ. quo vos compulsi estis. compūlsus = ὁσθεὶς = ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἀνέμου, ὡφ' οὖ σεῖς ἐώσθητε, ὁσθεὶς.

576. adforet = adesset· ἡ εὐχὴ δὲν εἶναι ἀνεκπλήρωτος ἔδω, ὃς φανερώνουν τὰ ἐπόμενα. certos = ἀνθρώπους πιστούς.

578. si errat = διὰ τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν πλανᾶται. si quibus silvis quibus, ἀριστος ἀντανυμία = ἐάν κάπου εἰς τὰ δάση. Tὸ urbibus καθόλου περὶ πόλεων κατωκημένων κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ silvis.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

BIBLION II

Στίχ. 13 - 20

13. Fracti bello = defessi bello = καταπεπονημένοι ἐκ τοῦ πολέμου. fatis = calamitatibus = ὑπὸ τῶν συμφορῶν. repulsi = ἀποκρουσθέντες δῆλ. ἀπὸ τοῦ νὰ ἐκπορθήσουν τὴν Τροίαν. ductores Δαναῶν (= Danaorum) = οἱ ἡγεμόνες τῶν Δαναῶν.

14. tot annis = τοσούτων ἐτῶν, ἦτοι δέκα. labentibus annis ἀφαιρ. ἀπόλυτος, ἦτις δηλοῦ τὴν αἰτίαν καὶ κεῖται κατ' ἐνεστῶτα καὶ οὐχὶ παρακ. (lapsis), διότι εἰσέτι οἱ Δαναοὶ κατεπονοῦντο εἰς τὰς πρὸς ἄλωσιν τῆς Τροίας ἀποπείρας, τέλος δ' ἀπελπίσαντες κατέφυγον εἰς δόλον.

15. instar montis = ad montis magnitudinem = εἰς τὸ μέγεθος ὅρους. divīna Pallādis arte = arte deae Palladis = μηχανᾶσι Παλλάδος (ὃς λέγει ὁ Εὑριπίδης ἐν Τρωάσιν)· ἡ θεὰ τῆς σοφίας Παλλὰς ἔκαμε τὸ σχέδιον, κατεσκεύασε δ' ὁ Ἐπειός ('Ομ. α 493 ἵππον, τὸν Ἐπειὸς ἐποίησε σὺν Ἀθηνῇ).

16. aedificant = κατασκευάζουσι. Τοῦτο πλατύτερον ἔξηγεῖται διὰ τῶν sectaque intēxunt (= texunt abiēte costas). secta abiēte, ἀφαιρ. τῆς Ὁλῆς = ἐκ κεκομμένης ἐλάτης, ἦτοι ἀπὸ ἐλατίνας σανίδας. Τὸ abiēte ἀναγνωστέον τρισυλλάβως. intēxunt costas = συναρμόττουν τὰς πλευράς.

17. votum, παθητ. παρακ. ἀπαρεμφ. ὑπονοητέον τὸ ευμ esse. simūlant = προσποιοῦνται, ἦτοι λόγον ψευδῆ διαδίδουν διτὶ οὗτος (δίπτος) ἀφιερώθη τῇ Ἀθηνᾷ. pro reditu = ὑπὲρ (αἰσίας) ἐπανόδου. Τὸ ρῆμα νονέο, νονι, votum, - ēre = εὔχομαι, ἀφιερώνω, ἀνατίθημι. fama = eius fama, eius voti fama = ἡ φήμη περὶ τούτου τοῦ ἀναθήματος. vagor = πλανῶμαι. hic = ἐνταῦθα· ἐπεξηγεῖται ἀχριβέστερον διὰ τοῦ στίχ. 19 caeco latēri = ἐν τῷ σκοτεινῷ πλευρῷ.

18. delēcta virum (= virorum) corpōra = delectos viros = ἐκλεκτοὺς ἔνδρας. sortiti = κληρώσαντες. furtim = λάθρᾳ.

19. inclūdo = ἐγκλείω. penītus, διορίζει τὸ complent· complēo
β' συζ. ὁμαλ. = πληρῶ. cavernas uterumque, ἐν διὰ δυοῖν : cavernas
uteri = τὰ κοιλώματα τῆς κοιλίας (τοῦ ἵππου). utērus, - i, θηλ. = ἡ
κοιλία.

20. armato milite, περιληπτικὸν ἀντὶ armātis militib⁹ = ὥπλι-
σμένων στρατιωτῶν.

Στίχ. 40 - 56

40. ibi, χρον. = τότε, ὅτε δηλ. εύρισκοντο ἐν ἀπορίᾳ τί νὰ πρά-
ξουν. ante omnis, ἐπιτείνει τὸ primus = πάντων πρώτιστος. magna
comitānte caterva = μεγάλου ἀκολουθοῦντος πλήθους. Πολλοὶ ἀκο-
λουθοῦν τὸν Λαοκόντα, ὅστις ἦτο ἐκ τῶν ἡγεμόνων τῶν Τρώων καὶ
ἀδελφὸς τοῦ Ἀγχίσου. decurro, - eūcurri καὶ - curri, - cursum,
- ēre = κατατρέχω, καταθέω, καταφέρομαι.

41. ardens, δηλ. irā = καιόμενος δργῇ. summa ab arce = ἀπὸ
τῆς κορυφῆς τῆς ἀκροπόλεως (Περγάμου)· ἀπὸ ἐκεῖ ἥδυνατο νὰ κατο-
πτεύσῃ τὴν παραλίαν καὶ τὴν θαλασσαν.

42. et procul, ἐννόησον τὸ dixit, ὅπερ παραλείπεται, ἵνα δειχθῆ
τοῦ Λαοκόντος ἡ σπουδῇ παράλειψιν ἔχομεν καὶ εἰς τὴν ἐφεξῆς πρό-
τασιν : quae insania (= ποία ἀφροσύνη), ὅπου ἐννοεῖται τὸ est. Αἱ
παραλείψεις αὔται ὡς καὶ αἱ ἀλλεπάλληλοι ἐρωτήσεις ὑποδηλοῦν τὴν
ταραχὴν τοῦ Λαοκόντος.

43. avectos, παραχ. παθητ. ἀπαρεμφ. κατὰ παράλειψιν τοῦ esse-
avectos (esse), ἔξαρτᾶται ἐκ τοῦ creditis : ὅτι ἀπέπλευσαν οἱ ἔχθροι
πιστεύετε ; ἡ ἐρώτησις ἴσοδυναμεῖ πρὸς ἔντονον ἀπαγόρευσιν : ne
credite = μὴ πιστεύετε.

44. Τὸ ἀπαρέμφ. carēre ἔξαρτᾶται ἐκ τοῦ putatis. carēo =
στεροῦμαι. dolus - i = δόλος. sic notus Ulīxes ? = οὕτω (= τόσον
δλίγον) γνωστὸς εἶναι ὁ Ὁδυσσεύς ;

45. hoc ligno = εἰς τοῦτο τὸ ξύλον, εἰς τοῦτον τὸν ξύλινον ἵππον.
occūltor = κρύπτομαι.

46. haec machīna = αὔτη ἡ μηχανή ὁ ποιητῆς ἔχει πρὸ ὀφθαλ-
μῶν τὴν γνωστὴν εἰς τοὺς Ρωμαίους πολιορχητικὴν μηχανήν, ἣτις
ὑπερεῖχε τῶν τειχῶν τῆς πολιορκουμένης πόλεως, ἔξ οὗς ἥδυναντο οἱ
ἔχθροι νὰ κατοπτεύσουν καὶ νὰ πηδοῦν κάτω εἰς τὰ τείχη καὶ ἀπ' ἐκεῖ
εἰς τὴν πόλιν. fabricāta est = κατεσκευάσθη. inspectūra = ventūra,

μέλο. μετοχ. = μέλλουσα νά κατοπτεύσῃ καὶ μέλλουσα νά ἐπέλθῃ. urbi, δοτ. = in urbem = ἐναντίον τῆς πόλεως.

48. *aliquis* = *alias quis* = ἄλλος τις. *error - ὥρις* = δόλος (δές εἰς πλάνην καὶ ἀπάτην ἄγει).

49. *έτ = et* *ετιαμ = προσέτι καί.* *dona δηλ. τοις θεοῖς.* *Οὕτος ὁ στίγος παροιμιώδης.*

50. *valīdis ingentem virībus hāstam*: σημείωσον τὴν θέσιν τῶν ἐπιθέτων ἀντιστοίχως πρὸς τὰ οὐσιαστικά. *valīdis - virībus* (*παρήγησις*) = *magnis virībus*. *ingens hasta* = ὑπεμέγεθες δόρυ. *in latus*: τοῦτο προσδιορίζεται ἀκριβέστερον διὰ τῶν *in feri curvam compagībus alvum*, ὃν ἡ σειρὰ ἔχει ὅδε: *in alvum feri* (= *equi*) *curvam compagībus* (= *curva compāge lignorōn contextam*) = εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ ἵππου ἐκ τῆς κυρτῆς προσαρμογῆς τῶν ἔψιλων κατασκευασθεῖσαν.

52. contorsit : τὸ ρῆμα contorquō, - rsi, - rtum, - ēre = συστρέψω, τινάσσω. stetit = ἔστη ἐμπαγέν. utero recūssō = τῆς κοιλίας ἀνασεισθείσης (τὸ ρῆμα recutio, - ussi, ussum, - ēre).

53. insōno, - ui, - āre = ἐνηχῶ, ἀνηχῶ. insonuēre cavae = insonuēre quid cavum = κοῦλον ἤγχησαν. Tὸ cavae ληπτέον ώς κατηγορούμενον τοῦ cavernae (= τὰ κοιλώματα).

54. Ἡ τοῦ λόγου πλοκὴ ἔχει ὅδε : si fata deum (= deorum) non laeva (= contraria) fuissent, si mens (δηλ. nostra) non laeva (= stulta = μωρὰ) fuisset. fata deum = ἡ βούλησις τῶν θεῶν, αἱ ἐκ τῶν θεῶν ἀνάγκαι, ὡς λέγει εἰς τὰς Φοινίσσας ὁ Εὐριπίδης.

55. impulērat, δριστ. ἀντὶ ὑποτακτ. impulisset, ἐπὶ ἀποδόσεως εἰς ὑπόθεσιν μὴ ἀληθῆ. foedāre = lacerare = διασπᾶν καὶ διαλύειν τι τεχνικῶς κατεσκευασμένον, ὅπως ἔδω τὸν ἀφιερωμένον ἵππον.

56. manēres (καὶ τοῦ Πριάμου [σύ], ἡ ὑψηλὴ ἀκρόπολις, θα
ἔμενες) ἀποστρέφεται εἰς τὴν ἀκρόπολιν καὶ λέγει ταῦτα (σχῆμα
ἀποστροφῆς). Σημείωσον τὴν ἀλλαγὴν τοῦ προσώπου ἀποτόμως
γενομένην μετὰ τὸ προγγῆθὲν *Troīāque nunc stāret·* ἡ τοιαύτη ἀλλαγὴ
πολλὴν ἐνέχει περιπάθειαν.

Στίχ. 199 - 233

199. *Hic = tum. alīud, κεῖται ἀντὶ οὐσιαστικοῦ = ἄλλο τι γεγονός. maius = μεῖζον. multo, συναπτέον τῷ magis tremendum = πολὺ περισσότερον φοβερόν.*

200. *obicitur, ἐνεστῶς τοῦ obicior (ob - jaciōr) = προβάλλει, ἔμφανίζεται. improvida = nihil providentia, necopinantia = οὐδὲν προβλέποντα, μὴ προσδοκῶντα.*

201. *ductus sorte = λαχῶν κλήρω, κληρωθεὶς. ἔκληρώθη οἱερὲς δ' Λαοκόων, οἵα τελέσῃ τὴν θυσίαν, τὴν δόποιαν οἱ Τρῶες ἀπεφάσισαν νὰ πρόσφερον εἰς τὸν Ποσειδῶνα ἔξι εὐγνωμοσύνης διὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν σωτηρίαν των. Neptūno, δοτ. Κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ οἱερὲς τοῦ Ποσειδῶνος εἶχε καταπετρωθῆ ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ πολέμου, ως μὴ δυνθῆτες νὰ ἀποτρέψῃ διὰ τῶν οἰκειῶν του τὴν ἀποβίβασιν τῶν Ἐλλήνων.*

202. *taurum macto = ταῦρον οἱερύω, σφάττω, θυσάζω, sollēmnis ad aras = ἐπὶ τῶν νενομισμένων βωμῶν, δηλ. ἐφ' ὅν ἐτελοῦντο κατ' ἔτος αἱ νενομισμέναι θυσίαι.*

203 - 204. *gemini : immensis orbibus angues = δύο ὄφεις μὲ νπερμεγέθεις ἐλιγμούς. per alta = διὰ τοῦ πελάγους. Τὸ alta ὡς οὖσιαστ. λαμβάνει καὶ ἐπιθετ. διορισμὸν τὸ tranquilla : tranquillus = ἥσυχος, γαλήνιος (ἡ γαλήνιος θάλασσα κάμνει τοὺς ὄφεις νὰ φαίνωνται). horresco, horrui, - ἦρε = φρίττω. referens = ἀναφέρων, διηγούμενος.*

205. *incumbunt = ἐπισκήπτον. Τὸ φῆμα εἰκονίζει τὸ βάρος καὶ τὸν πελώριον ὄγκον τῶν ὄφεων. pariter = ἂμα, συγχρόνως, δι' ίσης προσπαθείας οἱ δράκοντες οὗτοι ἀποτελοῦν ζεῦγος σπεύδοντες οὕτως ἡνωμένουι.*

206. *arrecta = ἡνωρθωμένα (τὰ στήθη). iubae = οἱ λόφοι. ἀπὸ πολλοὺς ἐπιστεύετο δτι φέρουν οἱ ὄφεις λόφον.*

207. *Τὸ ἐπίθετον sanguinēas τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὸ iubae μεταφράζει τὸ παρ'. Οὐμήρω B, 308 δράκων ἐπὶ νῶτα δαφοινός. supērant undas = ὑπερέχουσι τῆς θαλάσσης. pars cetēra = τὸ ἔτερον μέρος τοῦ σώματος.*

208. *pone legit pontum = ἐπισθεν ἐπιψάνει τῆς θαλάσσης. sinuatque = καὶ κολπώνει κατὰ παράταξιν ἀντὶ μετοχῆς sinūans. immensa terga = τὰ ὑπερμεγέθη νῶτα. volumine = δι' ἐλιγμῶν.*

209. fit sonitus spumante salo (σημείωσον τὴν παρήχησιν) = γίνεται βοή, ἥχος, πάταγος, ἀπὸ τὸ ἀφρίζον σάλευμα (τῆς θαλάσσης). Ἡ προσέγγισις τῶν ὅφεων γίνεται αἰσθητὴ ἀπὸ τὸν ἀκουόμενον πάταγον. arva = litōra.

210. ardentesque oculos sufficti sanguine et igni = τοὺς λάμποντας ὀφθαλμούς ἔχοντες ύφαλμους καὶ πυρώδεις. sufficio = ὑποκάτω τίθημι τι. oculos sufficti : ἡ σύνταξις τῆς αἰτιατ. (oculos) μετὰ ρήματος παθητ. ἡ μέσης διαθέσεως (sufficti) εἶναι ἐλληνίζουσα.

211. lambebant = ἔλειχον (οἱ ὅφεις). sibilla ora = τὰ συρίτοντα στόματα. linguis vibrantibus = διὰ τῶν ταχέως πολλομένων γλωσσῶν. Σημείωσον τὴν ἡχητικὴν τοῦ στίχου.

212. diffugimus = φεύγομεν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, διασκορπιζόμεθα. exsangues = ὠχροὶ ἐκ τοῦ φόβου. pallidi = κίτρινοι, ὠχροί. semianimi = ἡμιθανεῖς. Τὸ exsangues τίθεται ἐπὶ τῶν μεγάλω φόβῳ κατεχομένων. visu = ἀφαιρ. τῆς αἰτίας, ἐκ τῆς θέας, ἐπὶ τῇ θέᾳ. agmine certo = πορείᾳ σταθερῷ (τεινούσῃ εἰς βέβαιον σκοπόν).

214. serpens urerque amplexus = ἔκατερος τῶν ὅφεων περιβάλλων. natōrum corpōra = natos = τοὺς παιδας, τοὺς υἱούς.

215. implicat = περιελίσσεται. Τὸ impicare εἶναι ἵδιον ἐπὶ τῶν ὅφεων. miseros artus = miserorum artus = τῶν δυστυχῶν τὰ μέλη. depascitur = ἐπινέμεται, κατεσθίει, ἀντὶ τοῦ mordet (δάκνει). Τὸ depasci λέγεται ἐπὶ τοῦ καταβροχθίζοντος ἢ κατασπαράττοντος. Οἱ ποιηταὶ λέγουν καὶ morsu lacerare, consumere.

216. ipsum = αὐτὸν δὲ (τὸν πατέρα), ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς υἱούς. post = ἔπειτα. auxilio (δοτ. τοῦ σκοποῦ) = πρὸς βοήθειαν. subeuntem = ἐρχόμενον.

217. corripiο = συναρπάζω. spira - ae = σπεῖρα. ligο = δένω, περιβάλλω.

218. medium = medium corpus bis collo squamēa terga : τὸ ἔξης τῶν λέξεων : bis circumdati collo squamēa terga = δὶς περιβαλόντες τῷ τραχήλῳ (τοῦ Λαοκόντος) τὰ φολιδωτὰ νῶτα. Ἐν τῷ circum terga dati ἔγινε τμῆσις. Τὸ collo δοτ. εἰς τὸ circumdati.

219. supērant capīte, δηλ. suo, ὑπερέχουσι κατὰ τὴν ἔαυτῶν κεφαλήν. capite περιληπτικὸς ἐνικός : ὁ ἐνικός capite ἀντὶ capitibus δηλοῖ δτι αἱ κεφαλαὶ τῶν δύο ὅφεων οὕτω πλησίον ἀλλήλων ἤσαν, ὥστε νὰ φαίνωνται ως μία. Τοσοῦτον μεγάλοι ἤσαν οἱ ὅφεις, ὥστε δὶς

περιζώσαντες τὴν ὁσφὺν τοῦ ἀνδρὸς (*bis medium amplexi*), δἰς δὲ καὶ τὸν τράχηλον, ὑπερεῖχον ἔτι.

220 - 222. *simul... simul* = ἄμα μὲν... ἄμα δέ. *divello*, - *elli*, - *ūlsum*, - *ere* = διασχίζω, διαλύω, διασπῶ, διαρρηγνύω. *tendo*, *tetendi*, *tensum* καὶ *tentum*, - *ere* = τείνω, ἐντείνω, σπεύδω, προσποθῶ. *nodos* = τὰ δεσμά, δὲν στίχ. 217 ὄνόμασε *spiras*. *perfūsus* = κατακεχυμένος, βεβαμμένος. *vittas* = τὰ στέμματα = ἔχων βεβαμμένα τὰ στέμματα. *sanīe atroque venēno* = σιάλω καὶ μέλανι (= θανατηφόρω) ἵψ (τῶν ὅφεων). ἵψωρ ἀπέρρεεν ἀπὸ τὰ δήγματα τῶν ὅφεων, ὥστε καὶ τὰ στέμματα τὰ ιερατικὰ διεβρέχοντο.

223. *qualis mugītus* (ἐννόησον *tollit*) *taurus cum fugit*: πρὸς τὸ πρᾶγμα ἀρμόζει καὶ ὁ σπονδειακὸς ρυθμὸς τοῦ στίχου· πρβλ. 'Ομ. Υ, 403: αὐτῷ ὁ θυμὸν ἤρυγεν, ὡς ὅτε ταῦρος ἤρυγεν. *sauicius* = τετραυματισμένος.

224. *et... excussit*, παρατακτικὴ σύνταξις ἀντὶ τῆς καθ' ὑπόταξιν *excussa incerta secūri* = ἐκτινάξας τὸν ἀστοχήσαντα πέλεκυν. Σημείωσον ὅτι αἱ κραυγαὶ τοῦ Λαοκ. δὲν παραβάλλονται πρὸς τοὺς μυκηθμοὺς οἰουδήποτε ταύρου, ἀλλὰ τοῦ προωρισμένου πρὸς θυσίαν, διὰ τὸ μεγαλοπρεπέστερον. Κακός οἰωνὸς ἦτο, ἀν τὸ θῦμα διέφευγεν ἐκ τοῦ βωμοῦ ἢ ἀν πληττόμενον ἐμυκᾶτο. 'Ο μῆθος τοῦ Λαοκόντος ἔγινε περίφημος ἀπὸ ὀραῖον γλυπτὸν σύμπλεγμα παριστῶν τὸν ἀγῶνα τῶν τριῶν θυμάτων πρὸς τοὺς ὅφεις, ἀνευρεθὲν τῷ 1506 ἐν Ρώμῃ καὶ κατατεθὲν ἐν τῷ Βατικανῷ. 'Ως ίδεα καὶ ἐκτέλεσις εἶναι τοῦτο ἐκ τῶν ἀρίστων ἔργων ἀρχαίας τέχνης. Τὸ ἔργον ἀποδίδεται ὑπὸ τοῦ Πλινίου εἰς τοὺς ἐκ Ρόδου Ἀγήσανδρον, Πολύδωρον καὶ Ἀθηνόδωρον. Ζήτημα ὅμως εἶναι ἀν οἱ καλλιτέχναι οὗτοι ἔζησαν πρὸ ἢ μετὰ τὸν Οὐεργίλιον καὶ ἀν ἐπομένως εἶχον ὑπὸ ὅψει τὴν περιγραφὴν τῆς Αἰνειάδος. 'Η διαφορὰ δὲ τῆς ποιητικῆς περιγραφῆς τοῦ θανάτου τοῦ Λ. καὶ τῶν τέκνων του καὶ τῆς καλλιτεχνικῆς αὐτῆς παραστάσεως εἰς τὸ σύμπλεγμα τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τοῦ περιφήμου ἔργου τοῦ Γερμανοῦ ποιητοῦ, λογοτέχνου καὶ κριτικοῦ Λέσσινγκ ὑπὸ τὸν τίτλον « Λαοκόων ἢ περὶ τῶν ὁρίων τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν καὶ τῆς ποιήσεως », ὄπερ, μεταφρασθὲν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπὸ Α. Προβελεγγίου, ἐξεδόθη εἰς τὴν Βιβλιοθήκην Μαρασλῆ.

225. *at = autem = δέ*. *delūbra ad summa* = πρὸς τὸν ναὸν (τῆς Ἀθηνᾶς), ὅστις ἔκειτο ἐν τῇ ἀκροπόλει, ἐν πόλει ἀκρη, ὡς λέγει

δ "Ομηρος Z, 297 (αἱ δ' ὅτε νηὸν ἵκανον Ἀθήνης ἐν πόλει ἀκρῃ) lapsu, ἀφαιρ. τοῦ lapsus = ὀλίσθησις: lapsu diffugiunt = labuntur, serpunt· δηλοῦται τὸ εἰδος τῆς κινήσεως τὸ ἰδιάζον εἰς τοὺς ὄφεις.

226. saevae = iratae. Tritōnis - īdis = ἡ Τριτωνίς, Τριτογένεια Ἀθηνᾶ.

227. deae, δηλ. τοῦ ἀγάλματος τῆς θεᾶς. Γνωστὸν εἶναι πῶς εἴκουνίζετο ἡ Ἀθηνᾶ. teguntur, ρῆμα μέσον αὐτοπαθὲς = tegunt se.

228. tremefacta pectora = τρέμοντα (ἐξ ἱεροῦ φόβου) στήθη. Ἀρχικῶς ἡτο ἀπλοῦς φόβος· τώρα ἐπακοιλούθετη συναίσθημα ἴσχυρότερον, τὸ τοῦ ἱεροῦ τρόμου (novus pavor), ἀφ' οὗ οἱ Τρῶες κατενόησαν ὅτι οἱ δράκοντες ἔκεινοι εἶχον πεμφθῆ ὑπὸ τῆς ὀργισμένης Ἀθηνᾶς.

229. insinuāl, ἀνευ τοῦ se = εἰσδύεται, ὑπεισέρχεται. cunctis, πτῶσις δοτική. expendīsse scelus = poenas sceleris persolvisse = ὅτι ἔδωκεν δίκην ἀσεβείας. scelus εἶναι ἡ πρὸς τὸν Ἰππον, δῶρον τῆς Ἀθηνᾶς, ἀσέβεια τοῦ Λαοκόντος. merentem = ἔξιον ὄντα (τῆς ποινῆς), ἐπαξίως.

230 - 231. qui laesērit... intorsērit : αἱ ἀναφορικαὶ αὗται προτάσσεις εἶναι αἵτιολογικαὶ : δις (διύτι οὗτος) ἐλυμήνατο... καὶ ἐτίναξεν. sacrum robur = efüum sacrum e robore factum, δηλ. τὸν Δούρειον Ἰππον, ὅστις ἀφιερωμένος τῇ θεᾷ λέγεται sacer. cuspide = τῇ αἰγαλῇ. tergo, δοτικὴ ἀντὶ τοῦ corpōri ἡ latēri = in corpus, in latus.

232. ducendum... oranda, ἐνν. esse, γερουνδῖβα ἐκ τοῦ conclamant ἔξαρτώμενα. Τὸ oranda = exoranda, placanda. ad sedes, δηλ. deae, ἥτοι templum, simulacrum = τὸ εἰδωλον. conclāmant = omnes uno ore clamant = βοῶσιν (οἱ πρὶν διάφορα φρονοῦντες νῦν μιᾷ φωνῇ κραυγάζουν ὅτι πρέπει νὰ ἔξιλεώσουν τὴν θεάν).

Στίχ. 268 - 297

268. prima quies = primus somnus = ὁ πρῶτος ὑπνος. mortali-
bus aegris = δειλοῖς βροτοῖς ("Ομηρος"), κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς
μάκαρας θεούς.

269. incēpit, τοῦ incipio = ἀρχίζει. dono, ἀφαιρ. ὀργ. divum =
deorum. serpit = ἔρπει. Τὸ ρῆμα serpo λέγεται ἐπὶ ἔρπετῶν καὶ ὑπνου
λεληθότως εἰς τὰ μέλη κεχυμένου : serpo, - psi, - ptum, - ἔre = ἔρπω,
ὀλισθαίνω, βραδέως κινοῦμαι.

270. ecce = ἰδού.

270 - 272. 'Η σειρὰ τοῦ λόγου ἔχει ὥδε : maestissimus Hector, rapratus bigis (διὰ τῆς ξυνωρίδος τοῦ Ἀχιλλέως) aterque cruento pulvĕre perque pedes traiectus lora tumentis, ut quondam visus est adesse mihi largosque effundere fletis. Εἰς τὴν πρότασιν ut quondam θάξ ἐννοηθῆ πάλιν : visus erat raptatus = ὡς ποτε τὸν εῖδον ἐλκυσθέντα.

273. traiectus lora, ἡ σύνταξις ἑλληνίζουσα ἀντὶ τοῦ traiectis per pedes tumentis loris ἢ habens per pedes tumentis lora traecta. 'Ο ποιητῆς λέγων pedes tumentis (οἰδαλέους) ἔχει πρὸ ὄφθαλῶν τὴν παράδοσιν, καθ' ἣν ὁ Ἀχιλλεὺς εἴλκυσε τὸν "Εκτορα ἔτι ζῶντα προσδέσας εἰς τὸ ἄρμα. 'Εὰν ὁ "Εκτωρ ἦτο νεκρός, ὡς λέγει ὁ "Ομηρος, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνουν οἱ πόδες του οἰδαλέοι.

274. hei mihi = ίώ μοι. ἀνακράζει παραβάλλων τὴν παλαιὰν πρὸς τὴν παροῦσαν κατάστασιν. quantum mutatus ab illo = quantum diversus ab illo, mutatione facta = πόσον διάφορος ἐκείνου, μεταβολῆς γενομένης.

275. qui = qualis = οἷος. redit : ἐνεστῶς τοῦ redēo· ὁ ἐνεστῶς εἶναι ιστορικὸς εἰς πρότασιν ἀναφορ., ἵνα δηλωθῇ παρελθὸν γεγονός, οὗ ἡ μνήμη διατηρεῖται ἀκόμη ζωηρὰ εἰς τὴν ψυχήν· exuviae - arum = τὰ σκῦλα. exuvias indūtus Achillī = ἐνδεδυμένος τὰ ὅπλα τοῦ Ἀχιλλέως. Ταῦτα ἐσυλήθησαν ἀπὸ τὸν νεκρὸν τοῦ Πατρόκλου.

276. puppibus, δοτ. = in puppes! Τὸν παρὰ τὰς ναῦς ἀγῶνα τῶν Ἀχαιῶν περιγράφει ὁ "Ομηρος ἐν Ρ. πρβλ. καὶ Π, 122 : τοὶ δ' ἔμβαλον ἀκάματον πῦρ νηὶ θοῇ. "Εκτωρ δὲ πρύμνης νεὸς ἥψατο ποντοπόροιο· δὲ νῆας ἐνέπρησε πυρὶ κηλέω.

277 - 279. squalentem barbam gerens, ἐπεξηγεῖ τὸ quantum mutatus. Σημείωσον τὴν ἐναλλαγὴν εἰκόνων δόξης καὶ ἀθλιότητος τοῦ "Εκτορος. squalēo = αὐγμῶ. barba - ae = γένειον, πώγων. squalens barba = αὐγμηρὸν γένειον. concretos sanguine crines = πηκτὴν αἵματι τὴν κόμην. vulnērā = τὰ τραύματα, ἢ ἔλαβεν ὁ "Εκτωρ συρόμενος περὶ τὰ τείχη. 'Ομ. X, 371 οὐδὲ ἄρα οὐ τις ἀνόυτητι γε παρέστη καὶ 375 ὡς ἄρα τις εἴπεσκε καὶ οὐτήσασκε παραστάς. ultro, σύναψον πρὸς τὸ compellare, ἐδόκουν (vidēbar, δηλ. mihi) πρότερος προσαγορεύειν. ultro, ἐπίρρο. = αὐτοιθελεί, ἔκουσιώς. flens ipse = κλαίων καὶ ἔγω αὐτός, ὅπως δηλ. ὁ "Εκτωρ (271 effundere fletus). exprōmo = ἔξαγω.

281. lux = salus, ώς δ "Ομηρος τὴν σωτηρίαν λέγει φόως. Teu-
crum = Teucrorum = Τρώων.

283. expectāte, κλητικὴ καθ' ἔλξιν πρὸς τὴν κλητικὴν Hector
ἀντὶ ὀνομαστ. expectātus.

285. ut = πῶς (μὲ τί συναισθήματα ἀνάμεικτα ἀπὸ γαρὰν καὶ
λύπην). aspicimus te = σὲ παρατηροῦμεν. defessi (cladibus) = ἀπο-
καμόντες ἀπὸ τὰς συμφοράς.

286. foedo = αἰσχύνω τι, λωβῶμαί τι. ille nihil, ἐνν. respondet.
nec me... morātur = οὐδὲ κατέχει με ἐρωτῶντα μάταια (vana
quaerentem), δηλ. δὲν δίδει προσοχὴν εἰς τὰς ματαίας ἐρωτήσεις μου.

289. fuge = φεύγε. 'Ο Οὐεργίλιος παριστῶν τὸν "Εκτορα προ-
τέποντα τὸν Αἰνείαν νὰ φύγῃ ζητεῖ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν φυγὴν τούτου.
erīpe te = ἔξαρπασον σεαυτόν. his flammis : λέγων δεικνύει μὲ τὸν
δάκτυλον τὰς φλόγας.

.290. ruit alto a culmine· δ "Ομηρος λέγει : ὥλετο πᾶσα κατ'
ἄκρης "Ιλιος αἴτεινή.

291. sat... datum, ἀρκετὰ ἐπράχθησαν, ἀρκετοὶ ἀγῶνες ἔγιναν
ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ τοῦ Πριάμου.

292. hac = τῇδε = τῇ ἐμῇ. etiam = βεβαίως.

293. sacra, ἐνν. τὸ sua ἀπὸ τὸ ἐπόμενον suos· sacra δὲ εἶναι τὰ
ἐν στίγ. 296 - 297 ἀναφερόμενα vittas (στέμματα), Vestam = τὴν
Ἐστίαν καὶ ignem (τὸ πῦρ). penates εἶναι οἱ penates publici, οἱ ἐφέ-
στιοι θεοί, προστάται τῆς ὅλης πόλεως, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς penates
privātos (domesticos), τοὺς προστάτας παντὸς οἴκου. 'Ρωμαϊκὰ νομί-
σματα εἰκονίζουν 'Εστίαν κρατοῦσαν τὸ Τρωικὸν Παλλάδιον.

294. com̄ites fatorum = ἀκολούθους τῶν πεπρωμένων, τῶν περι-
πετειῶν καὶ περιπλανήσεων, ποὺ ὥρισεν εἰς σὲ ἡ εἰμαρμένη.

295. 'Η πλοκὴ τοῦ λόγου ἔχει ὅδε : quae (moenia) ponto
pererrato statuēs magna. ponto pererrato = κατόπιν μαχρῶν ἐν τῷ
πόντῳ περιπλανήσεων. statuo = ἰδρύω. magna = ἔνδοξα.

296. sic ait et... effert = ταῦτα λέγει καὶ ἔξαγει· ἡ σύνταξις
κατὰ παράταξιν ἀντὶ : ταῦτα λέγων ἔξαγει.

297. effert, κατὰ βραχυλογίαν εἰρημένον ἀντὶ τοῦ : per somnum
mihi, vidētur efferre. 'Η λατρεία τῆς 'Εστίας ἀπήτει στέμματα (vit-
tas) καὶ πῦρ αἰώνιον (ignem aeternum). Tὸ ἀσβεστον πῦρ ἦν σύμ-
βολον τῆς αἰωνιότητος τῆς πόλεως. adytis penetralibus = ἐκ τῶν

ἐνδομύχων ἀδύτων. Τὸ penetralibus εἶναι ἐπίθετον. "Αδυτα ἐλέγετο τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ, ὅπου οὐδεὶς ἄλλος ἐδικαιοῦτο νὰ εἰσέλθῃ πλὴν τοῦ ἱερέως.

Στίχ. 402 - 428

402. heu ! nihil invitatis fas quamquam fidere divis. invitatis divis (= deis), δοτ. εἰς τὸ fidere = πιστεύειν. Τὸ invitatis = inimicis. fas, ἐνν. est = φεῦ ! οὐδεμίαν πρέπον εἶναι νὰ ἔχῃ τις πίστιν εἰς τοὺς δυσμενεῖς θεούς. Ταῦτα λέγονται ἐν σχέσει πρὸς τὸ προηγουμένως λεχθὲν ὅτι ἡ τύχη τὸ πρῶτον ἐφάνη εὑμενῆς εἰς τοὺς Τρῶας (adspīrat fortuna primo labōri).

403. ecce trahebatur. Ταῦτα φανερώνουν τὴν αὐτίαν τῆς προηγουμένης ἐπιφωνήσεως. passis crinibus = λυσίκομος. passis : παθητ. μετοχὴ τοῦ ρ. pando, οὗ οἱ χρόνοι : pando, pandi, pansum καὶ passum, - ἔρε = ἀναπετάννυμι. crinibus passis = μὲν ἀνειμένην, λυτήν, διερριμένην τὴν κόμην.

404. a templo adytisque = ab adytis templi Minervae = ἀπὸ τῶν ἀδύτων τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς. Εἰς τοῦτον εἶχε καταφύγει ἡ Κασσάνδρα, ἡ κόρη τοῦ Πριάμου, ἦν Αἴας ὁ Ὁιλέως ἐν αὐτῷ τῷ ναῷ τῆς Ἀθηνᾶς, ἡς ἥτο ἵέρεια, ἡτίμασε, δι' ὃ καὶ ἐτιμωρήθη κατακεραυνωθεὶς ὑπὸ τῆς Ἀθηνᾶς ἐν τῷ πελάγει.

405. tendens lumina = ὑψοῦσα τοὺς ὀφθαλμούς της. ardentia λέγονται τὰ lumina διὰ τὸ ἄλγος, τὴν αἰδὼ καὶ τὸν ἀπελπισμόν της, ἐπειδὴ οὐδεμιᾶς ἐτύγχανε βοηθείας, ὡς μαρτυρεῖ καὶ τὸ frustra (μάτην). Σημείωσον τὴν ἐπαναφορὰν τοῦ lumina.

406. arcēbant = coērcebant, continebant = συνεῖχον.

407. hanc speciem = τοῦτο τὸ θέαμα (τῆς μνηστῆς δῆλ. δεσμίας ἀπαγομένης ἀνὰ τὴν πόλιν). tulit = pertulit = ὑπέμεινεν. furiāta mente = ὃ ἔχων μανιομένην (ἐκ τοῦ ἔρωτος) τὴν ψυχήν. Coroebus = Κόροιβος, οὐλὸς τοῦ Μύγδονος, βασιλέως τῆς Φρυγίας, σταλεῖς ἀπὸ τὸν πατέρα του πρὸς βοήθειαν τῶν Τρώων.

408. periturus = ἀπολούμενος, ἀποθανούμενος. Ἡ μετοχὴ ἡδύνατο νὰ συμφωνήσῃ κατὰ πτῶσιν καὶ μὲν τὸ ἀντικείμενον τοῦ ρήματος iniecit, τὸ sese.

409. *densis armis, δοτ.* = *in densa arma, δηλ. hostium (incurrimus).*

410. *delūbri = τοῦ ναοῦ* (*τῆς Ἀθηνᾶς*).

411. *telis nostrorum obruīm̄ur = κατακαλυπτόμεθα* ὑπὸ τῶν βελῶν τῶν ἡμετέρων· *τοῦτο* ἦτο τραχικὸν ἐπακολούθημα τοῦ τεχνάσματος τοῦ Κοροίβου, ὅστις εἶχε συμβουλεύσει τοὺς Τρώας νὰ ἔνδυθοῦν ὅπλα Ἑλληνικά. Τὸ φωνῆν *τῆς ληγούσης εἰς τὸ obruīm̄ur λαμβάνεται ὡς μαχρόν εἰς τὴν τομήν.* *miserrima caedes = οἰκτίστη σφαγὴ* (διότι οἰκεῖοι ὑπὸ οἰκείων ἐφονεύοντο).

412. *facie... errōre, ἀφαιρ. τοῦ αἰτίου.* *Tὸ facie = specie, forma.*

413. *tum = εἰτα δέ, μετὰ τὸ ἐν στίχῳ 410 primum. gemītu atque erēptae virginis ira = cum gemērent atque ob ereptam virginem irascerentur.*

414. *undiique¹ συναπτέον τῷ collecti καὶ οὐχὶ τῷ invādunt. collecti = ἀθροισθέντες. Κατ' ἀρχὰς εἶχον διασκορπισθῆ ἀνὰ τὴν πόλιν, ἐπιπεσόντος κατ' αὐτῶν μὲ πυκνὰς μάζας στρατοῦ τοῦ Αἰνείου.*

415. *Aiax = Αἴας ὁ Ὄιλέως.*

416. *rupto turbine = cum turbo se prorūpit = ὅταν θύελλα ἐκραγῇ. 'Η παραβολὴ ἐλήφθη ἐκ τῆς Ἰλ. Π, 765, ὡς δ' Εὔρος τε Νότος τ' ἐριδάνετον ἀλλήλουν..., διὰ Τρώες καὶ Ἀχαιοὶ ἐπ' ἀλλήλοιςι θορόντες δήουν. adversi = ἐναντίοι.*

417. *laetus eōis Eurus equis = ἀγαλλόμενος ἐπὶ τοῖς ἡφαις ἵπποις : Εδοι λέγονται οἱ ἵπποι, διότι ὁ Εὔρος πνέει ἐξ ἀνατολῶν· equi εἰναι ἀντὶ τοῦ currū, διότι κατὰ τοὺς ποιητὰς οἱ ἔνεμοι δύονται ἐπὶ ξυνωρίδος, ὡς καὶ οἱ θεοὶ καὶ οἱ βασιλεῖς.*

418. *strīdunt, ἀρχαϊκώτερος τύπος ἀντὶ τοῦ strident. Σημείωσον τὴν ἐν τῷ στίχῳ παρήχησιν διὰ τοῦ φθόγγου s.*

419. *Nērēus = ὁ Νηρεύς. Οὗτος ἦτο υἱὸς τοῦ Πόντου καὶ τῆς Γῆς, ἐνδοξότατος μετὰ τὸν Ποσειδῶνα θαλάσσιος θεός· εἶχε καὶ μαντικὴν δύναμιν, προφητεύσας τὴν κατὰ τῆς Τροίας στρατείαν τῶν Ἑλλήνων καὶ τὰ δεινὰ τῶν Τρώων ἡ τρίαινα σύμβολον τοῦ Ποσειδῶνος ἀποδίδεται ἐνταῦθα εἰς τὸν Νηρέα.*

420. *si quos = quoscumque : ὅπως καὶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ τὸ εἴ τις τίθεται ἀντὶ τοῦ ὅστις. obscurā nocte per umbrām = per umbrām obscurae noctis.*

421. *fudīmus = διεσκορπίσαμεν. insidiīs = dolo.*

422. apparent = ἐπιφαίνονται. primi, πρβλ. στίχ. 412. mentīta, ἀνήκει καὶ εἰς τὸ clipēos = ἀναγνωρίζουν (= agnōscunt) τὰς ἀπατηλὰς ἀσπίδας καὶ τὰ ἀπατηλὰ ὅπλα, τ.ἔ. ὅτι οἱ φέροντες αὐτὰ δὲν ἔσαν "Ελληνες.

423. atque ora... signant. Τὸ ora = linguam, τὸ δὲ signare ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὰ ἔλληνικὰ σημειοῦσθαι καὶ τεκμαίρεσθαι. Ἡ ἔννοια: καὶ ἐκ τῆς προφορᾶς (sono) τεκμαίρονται τὸ διάφορον τῆς γλώσσης (ora discordia). Παρ' Ομήρῳ οὐδεμίᾳ διάκρισις γλώσσης γίνεται μεταξὺ Ἀχαιῶν καὶ Τρώων.

424. illicet ἐκ τοῦ ire - licet (ire licet = ἀπίέναι ἔξεστι)· σημαίνει πρότον τὸ πιθεῖ καὶ ἀπηγγέλλετο ὑπὸ τοῦ κήρυκος κηρύττοντος τὴν διάλυσιν τοῦ δικαστηρίου· ὑπὸ τῶν ποιητῶν τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος λέγεται ἐπὶ πράξεων, αἱ ὄποιαι ταχέως πρέπει νὰ ἐκτελεσθοῦν καὶ ίσδυναμεῖ μὲ τὸ πάραυτα. numero = multitūdine = ὑπὸ τοῦ πλήθους. obruium = κατακλύζομεθα. obrūo, - ui, - ūtum, - ere = κατακλύζω.

425. Penelēi, ἀναγνωστέον τρισυλλάβως. Ὁ ἐδῶ Πηνέλεως εἶναι διάφορος τοῦ ἐν Ἰλ. B, 494 Πηνέλεω, τοῦ ἡγεμόνος τῶν Βοιωτῶν. Ὁ ποιητὴς ἔλαβε τὸ ὄνομα, ἵνα δηλώσῃ ἔτερον πρόσωπον πλαστόν. divae ad aram, δηλ. ἐν τῷ προνάῷ τῆς θεᾶς Ἀθηνᾶς.

426. iustissimus unus (τὸ unus ἐπιτείνει τὸ ὑπερθετικὸν) = ὁ δικαιότατος πάντων τῶν Τρώων.

427. servantissimus aequi = ὁ μάλιστα τὸ δίκαιον ἐμπεδῶν. Διὰ τὴν ἀρετὴν ταύτην δὲν ἐπρεπε νὰ φονευθῇ, ἀλλά...

428. Dis aliter visum = τοῖς θεοῖς ἄλλως ἔδοξε. Πρβλ. τὸ ἐν Ομ. α, 234: νῦν δ' ἐτέρως ἐβόλοντο θεοὶ κακὰ μητιόωντες.

Στίχ. 506 - 558

506. forsitan... requīras = ἵσως ἥθελες ἐρωτήσει. Τὸ forsitan = fors sit an. forsitan = fortasse = ἵσως. Ἐκ τοῦ requīras ἔξαρτᾶται ἡ ἐρώτησις quae fuerint fata κλπ.

507. urbis casum = urbis interitūm = τὸν ὅλεθρον τῆς πόλεως.

508. mediūm, κατηγορούμενον· καὶ τὸν ἔχθρὸν μέσον, ἥτοι καὶ τὸν ἔχθρὸν ἐν τῷ μέσῳ.

509 - 510. Τὸ ἔξῆς τῶν λέξεων: seniōr (= senex), nequīquām circūmdat tremētibus aevo umeris (δοτικὴ) arma (τὸν θώρακα) diu desueta (τὸν ἐπὶ πολὺν χρόνον ἀσυνήθη).

511. cingitur = περιζώνυνται, μέσο. αὐτοπαθής = cingit se· συντάσσεται μὲν ἀφαιρ. ἀλλὰ καὶ αἰτ. κατὰ ζῆλον ἐλληνικόν, ὡς ἐνταῦθα. inutile, δύναται νὰ ληφθῇ ὡς ἐπίρρημα· πρὸς τὴν φράσιν πρβλ. τὰ ὄμηρ. βέλος ἀλιον, μαψίδιον.

512. aedibus in mediis = ἐν τῇ ἐσωτερικῇ τῆς οἰκίας αὐλῇ, τῇ ἀντιστοιχούσῃ πρὸς τὸ περιστύλιον τῆς ἐλληνικῆς οἰκίας. nudo sub aetheris axe = sub polo, sub caelo = ἐν τῷ ὑπαίθρῳ.

514. arae = in aram. umbrā, ἀφαιρ. ὄργαν. = τῇ σκιᾷ.

515. altariā circum, ἀναστροφῇ τῆς προθέσεως, circum altariā = circum aram.

516. praecipitas = se praecipitantes = καταφερόμεναι (ἀπὸ τοῦ κιθέρους,), ἵνα ἀποφύγουν τὴν καταιγίδα.

517. condensae = κατάπυκνοι ἐκ τοῦ τρόμου. sedēbant = ἐκάθηγτο δηλ. ἵκετεύουσαι, κατὰ τὸ ἔθος τῶν ἵκετῶν.

519. quae mens tam dira = τίς οὕτως ἀπαίσιος λογισμός.

520. impulit = ὀθησε· συντάσσεται πρὸς ἀπαρέμφ. (cingi).

521. non tempus eget = ὁ καιρὸς οὐ δεῖται, δὲν ἀπαιτεῖ. Τὰ tali auxilio nec defensoribus istis συναποτελοῦν μίαν ἔννοιαν, ἀναφέρονται δὲ εἰς τὸ telis (520). defensoribus istis = armis istis, ὅθεν ἡ ὅλη φράσις ἴσσοδυναμεῖ τῇ auxilio istorum armorum = ὁ καιρὸς δὲν ἀπαιτεῖ τὴν βοήθειαν τῶν ὅπλων τούτων (τὰ ὅποια δηλ. σὺ φορεῖς).

522. non, δηλ. egēret, si ipse κλπ. = ὁ καιρὸς δὲν θὰ ἀπήγει τὰ ὅπλα ταῦτα, οὐδὲ ἐὰν ἦτο νῦν παρὼν αὐτὸς ὁ Ἐκτωρ.

523. hic tandem concēde = ἐνταῦθα (ὅπου δηλ. εἴμαι ἐγώ) τέλος πρόσελθε. haec ara tuebitur omnis = ὁ βωμὸς δέδε θὰ διασώσῃ πάντας. Οἱ ἐπὶ βωμοῦ καθεζόμενοι ἵκεται ἥσαν ἀπαραβίαστοι. Πρβλ. Αἰσχ. ἐν Ικέτ. 176 : κρεῖσπον δὲ πύργων βωμός, ἀρρηκτον σάκος.

526. Pyrrhi de caede = διέψυγεν ἀπὸ τὰς γεῖρας τοῦ Πύρρου (τοῦ Νεοπτολέμου), δόστις ἐπήγεγκεν εἰς αὐτὸν θανάσιμον τραῦμα. Όνδις τοῦ Πριάμου Πολίτης μνημονεύται πολλαχοῦ εἰς τὴν Ἰλιάδα.

527. per tela, per hostis, ἀμ φόνον, ἀν νέκυας. "Ομηρος ἐν K. 298. Τὸ ἀσύνδετον δηλοῖ τὴν ταχεῖαν φυγὴν τοῦ Πολίτου.

528. porticibus longis, ἀφαιρ. τοπικῇ = διὰ τῶν ἐπιμήκων στοῶν, δηλ. τοῦ περιστυλίου. vacua atria = τοὺς ἐρήμους θαλάσσους τοῦ ἀτρίου. Iustrat = περιέρχεται. ζητῶν καταφύγιον

529. infesto voln̄ere insequitur = καταδιώκει δι' ὅπλου, δι' οὐ θέλει νὰ τὸν πληγώσῃ.

530. iam iamque = καὶ ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν. manu tenet = εἶναι ἔτοιμος διὰ τῆς χειρὸς νὰ συλλάβῃ. premit hasta = ἐπίκειται τῷ δόρατι.

531. parentum, δηλ. τοῦ πατρὸς Πριάμου καὶ τῆς μητρὸς Ἐκάβης; οἵτινες ἐκάθηντο ἐπὶ τοῦ βωμοῦ.

532. concidit = κατέπεσεν, ἔνεκα δηλ. τοῦ τραύματος, τὸ ὄποιον κατ' ἀρχὰς ἔλαβεν.

533 - 534. in media morte = in ipso mortis pericūlo. non abstinuit = non continūit sese = οὐ συνέσχεν ἔαυτὸν = δὲν συνεχράτηθη. nec voci iraeque pepercit, ἐπεξῆγ. τοῦ non abstinūit.

535. at = ἀλλά· δηλοῦ σφοδρὰν ταραχὴν τῆς ψυχῆς, ὅτε τις ἡ εὔχεται τινὶ ἀγαθῇ ἢ καταράται δεινά. tibi, ἡ δοτικὴ ἀναφέρεται εἰς τὸ persolvant καὶ reddant. aussis, εἶναι οὐσιαστικόν.

536. pietas = iustitia = συναίσθημα οἴκτου, δικαιοσύνης. quae talia curet = ut talia curet.

537. grates = gratias et praemia = βραβεῖα. Ταῦτα λέγονται εἰρωνικῶς ἀντὶ τοῦ poenae.

538. cernere, ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ fecisti καθ' ἐλληνικὴν σύνταξιν ἀντὶ τοῦ fecisti me ut cernerem = ἐποίησάς με ἴδειν.

539. foedasti voltus, μιανεῖται ὁ ὄρῶν φονευθέντα. funere, δηλ. fili = διὰ τοῦ πτώματος τοῦ οὐσοῦ.

540. satum (esse) = natum esse· ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ mentiris = ψευδῶς λέγεις διτὶ ἐγεννήθης.

541. in hoste Priāmo = πρὸς τὸν ἐχθρὸν Πρίαμον. iura fidemeque supplicis erubuit = ἥδεσθη τὰ δίκαια καὶ τὴν πίστιν τοῦ ἵκέτου. erubuit, παραχ. τοῦ erubesco, erubui, -ere = ἐρυθριῶ, ἐρυθραίνομαι, αἰσχύνομαι. iura. = τὰ δίκαια, & ἔχει ὁ ἵκέτης καὶ ὃν ἐφορεύει Ζεὺς ὁ ἵκέσιος. fides δὲ ἡ τῷ ἵκέτῃ ὀφειλομένη καὶ παρεχομένη πίστις.

542. sepūlcro, δοτ. τοῦ σκοποῦ = πρὸς ταφήν. corpus... Hectōrēum = corpus Hectōris.

544. Τὸ δόρυ καλεῖται inbelle καὶ ἐρρίφθη sine ictu, χωρὶς δηλ. νὰ πληγωθῇ ὁ καθ' οὗ ἐρρίφθη τὸ βέλος, διότι ὁ τοῦτο βαλὼν Πρίαμος εἶναι senior. To sine ictu εἶναι τὸ παρ' "Ἐλλησιν : ἄλιον.

545. rauco aere repulsum, δηλ. est, τὸ δόρυ ἀπεκρούσθη ἀπὸ

τὴν χαλκῆν ἀσπίδα τοῦ Πύρρου, ἥτις ἐκ τοῦ πλήγματος βραγχώδη ἦχον ἔδωκεν.

546. summo umbōne = ἐκ τοῦ ἄκρου τοῦ ὅμφαλοῦ. Τὸ δόρυ ἐμπαγέν ἔστη ἔξηρτημένον ἐκ τοῦ ἄκρου τοῦ ὅμφαλοῦ τῆς ἀσπίδος χωρὶς νὰ διαπεράσῃ αὐτὴν καὶ ἐπομένως χωρὶς νὰ πλήξῃ τὸν Πύρρον.

547. refēres... ibis, οἱ μέλλοντες κεῖνται ἀντὶ τῶν προστακτικῶν.

549. Neoptoleum, ἀντικείμενον τοῦ narrāre, ὅπως καὶ τὸ tri-stia facta = νὰ διηγηθῆται τὰ θυλιβερά ἔργα καὶ περὶ τοῦ ἀγενοῦς Νεοπτολέμου. Ταῦτα λέγει μὲ σαρκασμὸν ὁ Νεοπτόλεμος εἰς ἀπάντησιν τῶν ἐν στίχῳ 540 εἰρημένων ὑπὸ τοῦ Πριάμου. 'Ο Νεοπτόλεμός ταυτίζεται τῷ Πύρρῳ.

550. trementem = τρέμοντα ὅχι ἀπὸ φόβον, ἀλλὰ διὰ τὸ γῆρας (546).

551. lapsantem = συχνὰ δλισθαίνοντα. Τὸ lapsō θαμιστικὸν τοῦ labor.

552. comam laeva· οὕτω κεῖται ἀντὶ τοῦ συνηθεστέρου impli-cuit coma laevam κατ' ἀντιστοιχίαν χιαστὴν πρὸς τὰ dextra - ensem. corūscum, κατηγορούμενον προληπτικόν, ἀνέπαλε δῆλ. extūlit = su-stūlit = τὸ ξίφος, ὡστε νὰ ἀπαστράψῃ.

554. haec finis, ἐνν. fuit. fatorum sorte = τῷ κλήρῳ τῆς μοίρας.

555. tūlit = abstulit.

556. populis terrisque, ἀφαιρετικαὶ ἔξαρτώμεναι ἐν τοῦ super-hum = ὑπερήφανον ἐπὶ τοῖς κλπ.

557. iacet truncaus = κεῖται ἐπὶ τῆς ἀκτῆς ὁ μέγας κορμός· ἐπο-μένως ἀταφος.

558. avolsum caput, ἐνν. est sine nomīne = ἀνώνυμον, ἀγνώ-ριστον, διότι ἀπεκόπη ἡ κεφαλή. 'Ο Οὐεργίλιος περιγράφων τὸν θάνατον τοῦ Πριάμου συμφώνως πρὸς τὴν παράδοσιν, καθ' ἣν οὗτος ἐφο-νεύθη ἐν τῷ ἀνακτόρῳ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ, ἐν τῷ τέλει τῆς περιγραφῆς ἐνώνει μὲ τὴν παράδοσιν τὴν παραλαγήν, καθ' ἣν δὲν ἐφονεύθη ἐκεῖ, ἀλλ' ἐλκυσθεὶς ἔξω μέχρι τῆς ἀκτῆς ἐσφάγη ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Ἀχιλ-λέως. 'Η σφαγὴ ἀκολουθεῖ παράδοσιν τοῦ Εύριπίδου ('Εκάβη, Τρωάδες) καὶ Ἀρκτίνου. Εἰς τὴν παράστασιν τῆς ἀποκοπῆς τῆς κεφαλῆς πιθανῶς ἐνεθυμεῖτο τὸν οἰκτρὸν θάνατον τοῦ Πομπηίου τὸν ἐκ τῆς ἴστορίας γνωστόν.

Στίχ. 705 - 751

705. ignis = ignis crepitans, crepitus ignis = ὁ κρότος τοῦ πυρὸς τῆς καιομένης Τροίας. clarior auditur = εὐκρινέστερος ἀκούεται.

707. imponere, παθητ. ἐνεστ. προστακτ. impone te = ἐπίθες σαυτόν, καθέσθητι.

708. subīo umeris = suscipiam te umēris meis ἡ in umēros meos = ὑποδέξομαι σε ἐπὶ τῶν ὕμων μου.

709. quo res cumque = quocumque res carent = ὅπως καὶ ἀν χωρήσουν, ἀποβοῦν τὰ πράγματα.

711. longe = e longinquo μακρόθεν, ἵνα μὴ ἡ ἀθρόα ἔξοδος πολλῶν ἐπισύρῃ τὴν προσοχὴν τῶν πολεμίων. Οὕτω προπαρασκευάζεται καὶ ὁ μετ' ὀλίγον ἔξαφανισμὸς τῆς Κρεούσης. servet = observet = ἔχει παρατηρῆ, ἔχει ἀκολουθῆ μακρόθεν τὰ ἔχη μου.

712. animis advertite vestris : animadvertisse. animis, ἀφαιρ.

713. est urbe egressis = ἔξελθοῦσι τῆς πόλεως ἔστι. egressis, δοτ. τῆς ἀναφορᾶς, πρβλ. Θουκ. 1, 24 : Ἐπίδαμνός ἔστι πόλις ἐν δεξιᾷ εἰσπλέοντι τὸν Ἰόνιον κόλπον.

714. desertae Cereris, ἀντὶ templum desertum Cereris. ὁ ναὸς καλεῖται οὔτω, διότι ἔκειτο ἔξω τῆς πόλεως εἰς τόπον ἀπόκεντρον καὶ σπανίως συχναζόμενον ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. Συνετὸς ὁ δρισμὸς τοῦ τόπου ὑπὸ τοῦ Αἰνείου.

715. religiōne = cultu = διὰ τῆς λατρείας.

716. ex diverso = ex diversis partibus = ἐκ διαφόρων μερῶν, ὁδῶν.

718. bello e tanto = e tanto bello = ἐκ τηλικούτου πολέμου.

720. attractāre = νὰ ἔγγισω. donec abluero = ἔως οὗ λουσθῶ, πρὶν ἡ λουσθῶ. flumine vivo = διὰ ζῶντος, ἥτοι ρέοντος ύδατος.

721. latos, πρβλ. Ὁμηρ. εὐρέας ὕμους: umeros, colla, ἀντικ. τοῦ insternor: σύνταξις ἐλληνίζουσα = ἐπιστρωνύμω τοὺς ὕμους καὶ τὸν τράχηλον. subiecta collă = colla quae subicio oneri recipiendo = τὸν τράχηλον, ὃν ὑποβάλλω πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ φορτίου. super, ἐπίρ. = ὑπερθεν, ἐπάνω, ἄνωθεν.

722. veste = διὰ σκεπάσματος. Τοῦτο ἔξηγεῖται διὰ τοῦ ἐπομένου pelle leonis = ἥτοι διὰ δορᾶς ξανθοῦ λέοντος (διὰ λεοντῆς).

723. succēdo oneri = ὑποδέχομαι τὸ βάρος. ἡ δοτ. oneri ἔνεκα

τῆς προθέσεως sub ἐν τῷ ρήματι succedo (sub - cedo). se implicuit dextrae = ἐνεπλάκη εἰς τὴν δεξιάν μου (φοβούμενος μὴ ἀπολεσθῇ).

725. per opāca locorum = per opāca loca = διὰ σκιερῶν, ἀμυδρῶς φωτιζομένων τόπων.

726 - 727. inecta . . . tela = δόρατα μαχρόθεν βαλλόμενα, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἐκ τοῦ συστάδην μάχην, ἥν δηλοῦσι τὰ ἐπόμενα adverso glomerati ex agmine = συνεσπειραμένοι κατ' ἀντιμέτωπον τάξιν.

728. suspensum = sollicitum, anxium = μετέωρον, ἀγωνιῶντα.

729. videbar (mihi) = ἐδόκουν, ἐνόμιζον.

731. evasisse viam omnem = ὅτι διανύσας ὅλην τὴν ὁδόν, διέφυγον πάντα κίνδυνον.

732. visus· ἐνν. est mihi = μοὶ ἐφάνη, ἐνόμισα. ad aures adesse = ad aures accedere et adesse.

733. prospiciens = πόρρωθεν καθορῶν. nate... nate, ἡ διπλῆ προσφώνησις εἶναι ἐνδεικτικὴ τοῦ φόβου καὶ τῆς ἀγωνίας τοῦ πατρός. Τὸ αὐτὸ δεικνύει καὶ ἡ παράλειψις τοῦ ὑποκ. τοῦ propinquant hostes.

734. ardentes = τὰς λαμπούσας ἀσπίδας, διότι ἦσαν περιβεβλημέναι γαλούχον· συνωνυμεῖ τὸ ardentes πρὸς τὸ ἐπόμενον micantia aera.

735 - 736. male amicum = inimicū. Τὸ ἔξῆς τῶν λέξεων : hic nescio quod numen male amicum eripuit mihi trepido confusam. mentem = ἐνταῦθα, τότε ἀγνοῶ τίς κακὸς δαίμων ἀφήρεσε τὰς τεταραγμένας φρένας (ἐκ τοῦ κρότου τῶν ποδῶν καὶ ἐκ τοῦ λόγου τοῦ Ἀγγίσου).

737. nota regiōne viarum = ἐκ τῆς γνωστῆς διευθύνσεως τῶν ὁδῶν.

738. misero, ἐνν. mihi. Διὰ τὸν ἔξαφανισμὸν τῆς Κρεούστης κάμνων εἰκασίας ὁ Αἰνείας φέρει δύο αἰτίας διὰ τοῦ ne... πε συνδεομένας, ὃν ἡ δευτέρα πάλιν εἶναι διπλῆ (seu), εἴτε ἀρπαγῆσα ὑπὸ τῆς μοίρας ὑπελείφθη κάπου, εἴτε ἀπεπλανήθη τῆς ὁδοῦ ἢ ἀποκαμοῦσα ἐκάθισε κάπου.

740. incertum, ἀπόκρισις εἰς τὰς προηγουμένας ἐρωτήσεις.

745. quem... deorumque, στίχος ὑπέρμετρος. 'Ο τοιοῦτος στίχος τελειώνει πάντοτε εἰς φωνῆν, καὶ ἀπὸ φωνῆν ἀρχίζει ὁ ἐπόμενος, ὥστε νὰ γίνεται ἔκθλιψις τῆς περιττευούσης συλλαβῆς τοῦ ὑπερμέτρου

'Ο Αἰνείας ἔκφρων ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τῆς συζύγου γενόμενος αἰτιᾶται θεοὺς καὶ ἀνθρώπους.

748. curva valle = cava valle = ἐν τῇ κυρτῇ, κοίλῃ κοιλάδι, ἐν τῇ χαράδρᾳ.

749. ipse = ego ipse, urbem repéro = in urbem redeo. cingor (μέσον) = cingo me = ζώννυμαι... repeto et cingor fulgentibus armis = repeto cinctus etc.

750. stat, δηλ. sententia = λαμβάνω σταθερὰν ἀπόφασιν. casus renovare = νὰ ἀνανεώσω, νὰ ὑποστῶ ἐκ νέου πάσας τὰς περιπετείας.

751. et rursus caput obiectare periclis = καὶ πάλιν τὴν ζωήν μου νὰ ἐκθέσω εἰς κινδύνους.

Στίχ. 752 - 770

752 - 753. muros obscuraque limina portae qua gressum ex-tuleram repeto = σπεύδω διπέσω εἰς τὰ τείχη καὶ εἰς τὸν σκοτεινὸν οὐδὸν τῆς πύλης, δι' ἣς εἶχον ἐξέλθει (gressum extuleram). retro sequor observata vestigia = ἀκολουθῶ τάναπαλιν (retro) τὰ παρατηρηθέντα ἵχνη.

754. lumine = oculis. lustro = circumspicio = περισκοπῶ.

755. horror ubique animo, ἐνν. τὸ est τὸ animo εἰναι δοτική.

756. Ἡ πλοκὴ τοῦ λόγου inde domum me refero si forte: τὸ domum, ἐπίρρ. = οἴκαδε. si = εἰς ἥν περιπτωσιν = ἐντεῦθεν ἐπανέρχομαι εἰς τὸν οἴκον. si forte = μὴ τυχόν. pedem tulisset = κατέφυγεν ἐκεῖ (ἡ Κρέουσσα). Σημείωσον τὴν διπλῆν ἐπανάληψιν τοῦ si forte, ἥτις δηλοῖ τὴν ἀγωνίαν τοῦ Αἰνέου περὶ τῆς τύχης τῆς ἀφανισθείσης Κρεούσσης.

757. tectum = domum. παρατήρησον τὴν ἐναλλαγὴν τῶν χρόνων inruerant, tenēbant, volvītūr κλπ. tenebant = obtinebant = κατεῖχον.

758. ilicit = πάραυτα. ignis edax = τὸ ἀδηφάγον, παμφάγον πῦρ. summa ad fastigia = μέχρι τῶν ἀκροτάτων κορυφῶν.

759. exsuperant = ὑπερβαίνουσι, τ. ἔ. τὴν στέγην. furit aestus ad auras = μαίνεται τὸ καῦμα πρὸς τὸν οὐρανόν. ad auras = ad caelum.

760. procēdo, ἐνν. a domo mea. sedes = domum = τὸν οἴκον.

Ο Αἰνεῖας ἀπὸ τὴν οἰκίαν του, ἦν εἶδε καιομένην, διευθύνεται πρὸς τὴν ἀκρόπολιν καὶ τὰ ἀνάκτορα, βλέπει τὴν λείαν καὶ τοὺς αἰχμαλώτους φυλαττομένους ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν ἐν τῷ ἀσύλῳ τῆς "Ηρας, ἀλλ' ἡ Κρέουσα οὐδαμοῦ φαίνεται.

761. porticibus vacuis = ὑπὸ τὰς ἐρήμους στοάς. asylo = templo. οἱ Ἀχαιοὶ φυλάκτουν τὴν λείαν ἐν τῷ ναῷ τῆς "Ηρας, ὡς διακειμένης εὐμενῶς πρὸς αὐτούς. Τὸν ναὸν τοῦτον θέτει ὁ ποιητὴς ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως ἔχων ὑπ' ὅψιν, ὡς φαίνεται, τὸν ἐπὶ τοῦ Καπιτωλίου ναὸν τῆς "Ηρας.

762. Phoenix, Φοῖνιξ, βασιλεὺς τῶν Διολόπων καὶ παιδαγωγὸς τοῦ Ἀχιλλέως.

763. gaza = ὁ θησαυρός. Περσ. ἡ λέξις γάζα.

764. mensae deorum = τράπεζαι τὰς ὄποιας ἐτοποθέτουν πλήρεις τροφῶν πρὸ τῶν εἰκόνων τῶν θεῶν κατὰ τὰς ιερὰς εὐωχίας.

765. crateres auro solidi = crateres solidi auro = χρατῆρες ἐκ στερεοῦ χρυσοῦ, πάγχρυσοι, ὀλόχρυσοι. captiva vestis = αἰχμάλωτος ἐσθῆτος, περιλήπτητος. ἀντὶ captivae vestes, δῆλος σκεπάσματα καὶ τάπητες.

766. pueri et pavidae matres: ἥσαν αἰχμάλωτοι, οὓς ἐπρόκειτο νὰ ἀπαγάγουν μεθ' ἔσυτῶν οἱ νικηταί. longo ordine = ἐν μακρῷ τάξει τοῦτο δηλοῦ τὸ μέγα πλῆθος τῶν αἰχμαλώτων.

767. stant circum, τμῆσις καὶ ἀναστροφὴ = circumstant.

768. quin etiam = καὶ δῆ, καὶ μάλιστα. ausus = τολμήσας.

769. - 770. Creūsam vocavi iterumque iterumque = πολλάκις, ἐπανειλημμένως ἀνεβόησε « Κρέουσα » ingeminans = ἐπαναλαμβάνων. Ἡ διπλῆ ἐπανάληψις τοῦ iterumque ἐμφαντικώτερον ἀναδεικνύει τὸ πολλάκις γιγνόμενον.

Στίχ. 771 - 794

771. tectis = aedificiis, ἀφαιρ. τοῦ τόπου = per aedificia = per domos = διὰ τῶν οἰκιῶν τῆς πόλεως, ἦτοι διὰ τῶν ὁδῶν· αἱ δοτικαὶ quaerenti καὶ furenti ἀναφέρονται εἰς τὸ ἀκολουθοῦν (στίχ. 773) mihi. furenti = ἐν δῷ περιεπλανώμην μαινόμενος.

772. infelix simulacrum = τὸ ἀθλιὸν εἰδωλον.

773. visa, ἐνν. est. nota maior imago = εἰκὼν μείζων τῆς γνωστῆς. Ἐπιστεύετο δὲ οἱ τεθνεῶτες ἐμφανίζονται ἐν μείζονι σχή-

ματι, ἐδῶ δὲ ἐπιπροσθέτως καταστᾶσα ἡ Κρέουσα ἡρωίνη ὥφειλε νὰ ἔμφανίσῃ τὴν εἰκόνα της μείζω ἢ κατ' ἀνθρωπον.

774. obstipui = ἐθαμβώθην. stetēruntque comae = ἡνωρθώθη ἡ κόμη. Πρὸς τὴν εἰκόνα πρβλ. "Ομηρον : ὅρθαι δὲ τρίχες ἔσταν. ἐπὶ γναμπτοῖς μέλεσι. vox faucibus haesit = ἡ φωνὴ εἰς τὸν λάρυγγα ἐνεπάγῃ.

775. affari...demere, ἀπαρέμφ. περιγραφικά, ὡς ὑποκ. εἶναι τὸ Creusa.

776. quid iuvat? = τί ὥφελεῖ, indulgere insāno dolōri? νὰ ὑποχωρῆς εἰς ἄφρονα λύπην; λέγεται ἄφρων, διότι ταῦτα γίνονται οὐχὶ ἀκόντων τῶν θεῶν.

777. non sine numine divom : σημείωσον τὴν λιτότητα· πρβλ. 'Ομ. ζ, 240 οὐ πάντων ἀέκητι θεῶν.

778. comitem, κατηγορ. τοῦ Creusam.

778 - 779. nec... fas aut ille sinit = δὲν εἶναι πεπρωμένον (fas = fatum) οὐδ' ὑπὸ τοῦ βασιλέως τοῦ ὑψηλοῦ 'Ολύμπου ἐπιτετραμμένον.

780. longa exsilia = μακρὰς πλάνας ἔξω τῆς πατρίδος (ἀντικείμενον τοῦ arandum, ἔξ οὗ ἔξαρτᾶται καὶ ἡ αἰτιατικὴ αεquor). Τὸ ρῆμα arare ἀρμόζει εἰς τὸ aequor, ὅχι δμως καὶ εἰς τὸ exsilia, ὅπου θὰ νοήσωμεν κατὰ ζεῦγμα ἄλλο τι ρῆμα, δπως λ.χ. obeūnda.

781 - 782. Thybris, τύπος ἐλληνικός (Θύβρις), οὗ συχνοτέραν χρῆσιν κάμνει ὁ Οὐεργίλιος ἡ τοῦ λατινικοῦ Tiberis ὀνομάζεται ὁ ποταμὸς Lydius, διότι ρέει ἀπὸ τὴν Τυρρηνίαν, ἡς οἱ κάτοικοι ἐνομίζοντο ὅτι κατάγονται ἀπὸ τὴν Λυδίαν. Τέμβριος ποτ. Φρυγίας αρνα opīma virum, 'Ομ. Μ, 184 ἀνδρῶν πίονα ἔργα (= γαῖαι καλλιεργημέναι ὑπὸ ἀνδρῶν φιλοπόνων). leni agmine = ἡρέμωρ ρεύματι.

783. res laetae = εὐτυχία. regia coniunx : ἡ Λαουηνία, θυγάτηρ τοῦ βασιλέως Λατίνου. ἡτο ἀνάγκη νὰ ἔξαφανισθῇ καὶ νὰ ἀποθεωθῇ ἡ Κρέουσα, ἵνα ὁ Αἰνειάς ἔλθῃ εἰς τὸν δεύτερον τοῦτον γάμον.

784. parta (sunt) : παθ. παραχ. τοῦ pario, pepéri, partum, - ēre = γεννῶ, τίκτω, φύω. parta tibi, ἐνν. sunt = fato destinata sunt = τῇ μοίρᾳ ὡρίσθησαν εἰς σέ. Τὸ parta ἀναφέρεται εἰς τε τὸ res laetae καὶ εἰς τὸ regnum καὶ εἰς τὸ regia coniunx. lacrimas dilectae Creusae = τὰ δάκρυα τὰ χυνόμενα διὰ τὴν προσφιλῆ Κρέουσαν. pelle = παῦσον.

785. superbas, ποιητικῶς ἀναφέρεται τὸ ἐπίθετον εἰς τὸ sedes, ἀντὶ νὰ ἀναφέρεται εἰς τοὺς κατοίκους τῶν ἑδρῶν τούτων.

786. servitum, ὕπτιον, δῆλοῦ σκοπόν.

788. magna deum genētrix· δῆλ. ἡ Κυβέλη, θεότης ἀσιατική τῆς γῆς καὶ τῶν ὄρέων· ἐλατρεύετο μάλιστα ἐπὶ τῆς "Ιδης. Ταυτίζομένη πρὸς τὴν Πέαν εἶναι ἡ μήτηρ τῶν θεῶν (Idaea mater). εἶναι πρὸς τοὺς Τρώας εὐμενῆς καὶ τώρα περιλαμβάνει εἰς τὰς ἀκολούθους τῆς νύμφας καὶ τὴν Κρέουσαν. Ἡ Κρέουσα ἐν ἀρχῇ ὄνομάζει τὸν Αἰνείαν dulcem coniugem καὶ ἐν τῷ τέλει, ὅπου συνιστᾶ εἰς αὐτὸν τὸν κοινὸν υἱόν.

790. haec ubi dicta dedit, συνήθης ἡ φράσις παρὰ Όνεργιλίῳ = ὡς εἴπε ταῦτα. Σημείωσον τὴν παρήχησιν.

792. ter conatus sum. Πρὸς τὴν φράσιν πρβλ. 'Ομ. λ., 206, ὅπου λέγεται διὰ τὸν 'Οδυσσέα ὅτι ματαίως προσεπάθησεν ἐν τῷ "Ἄδῃ νὰ περιπτυχθῇ τὴν μητέρα του: τρὶς μὲν ἐφωρμήθην ἐλέειν τέ με θυμὸς ἀνώγει, τρὶς δέ μοι ἐκ χειρῶν σκιῇ εἴκελόν ἡ καὶ ὀνείρῳ ἔπτατο. dare... circum = circumdare, τμῆσις καὶ ἀναστροφή: ἐκ τοῦ circumdare ἔξαρτᾶται ἡ δοτικὴ collo.

Στίχ. 795 - 804

795. Sic demum = οὕτω τέλος πάντων, ἀφ' οὗ δῆλ. τόσον χρόνον μὲ ἀνέμειναν. reviso socios = ἐπαναβλέπω τοὺς ἔταιρους.

796. - 797. ingentem comitum numerum = πολὺ μέγαν ἀκολούθων ἀριθμὸν = παμπληθεῖς ἀκολούθους. matres... viros = ἀνδρας καὶ γυναῖκας· τούτῳ ἐπακολουθεῖ ὡς παράθεσις τὸ ἐν στίχ. 798 pubem = multitudinem καὶ vulgus. exsilio, δοτ. = πρὸς ἔξορίαν.

799. parati = παρεσκευασμένοι (δῆλ. νὰ μὲ ἀκολουθήσουν). animis — opibus = ταῖς ψυχαῖς καὶ ταῖς οὐσίαις, ἔχοντες δῆλ. τὸ ἀπαιτούμενον θάρρος, ἵνα μὲ τὰ ὑπάρχοντά των, δσα ἔσωσαν, ἀπέλθουν εἰς ἄλλον τόπον.

800. deducere = νὰ καταγάγω. Τὸ ρῆμα χυριολεκτεῖται περὶ ἴδρυσεως ἀποικιῶν· καλῶς δ' ἐλέχθη καὶ περὶ τοῦ Αἰνείου μέλλοντος νὰ ἴδρυσῃ νέαν πόλιν.

801. iugis = ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῆς "Ιδης.

802. obsessa limină = καταλαβόντες τὰ κατώφλια.

803. nec spes opis (ferenda) ulla dabatur = οὐδεμία δ' ἐλπὶς
βοηθείας ὑπῆρχε.

804. cessi, δηλ. fato = ὑπεχώρησα εἰς τὴν μοῖραν, et sublato-
genitore montes petivi = καὶ ἄρας ἐπὶ τῶν ὕμων τὸν πατέρα μου εἰς
τὰ ὅρη ἀπῆλθον.

B I B L I O N III

Στίχ. 39 - 68

39. Elōquar an sileam ? ὑποτακτικαὶ ἀπορίαν δηλοῦσαι = νὰ ἔξαγ-
γείλω ḥ γὰ ἀποσιωπήσω ; Τὰ ρήμ. εἶναι elōquor καὶ sileo. Ταῦτα ὡς ἐν
παρενθέσει λέγονται. gemitus lacrimabilis = στεναγμὸς θρηνώδης.

40. vox redditia = ἀκούεται φωνὴ ἔξερχομένη ἀπὸ τὸ βάθος τοῦ
τύμβου καὶ εἶναι αὕτη ὡς ἀπόκρισις, ἡτις προεκλήθη ἀπὸ τὴν πρᾶξιν
τοῦ Αἰνείου, ὅστις εἶχεν ἐπιχειρήσει τρὶς νὰ ἀποσπάσῃ θάμνον, ἀπὸ τὰς
ἀποσπασθείσας ρίζας τοῦ ὄποιου μέλαν εἶχε στάξει αἴμα.

41. quid = διατί ; lacero, α' συζ. ὁμαλ = σπαράσσω. iam parce
= φείδου τέλος πάντων. sepulto = mortuo. Ὁ Ποιλύδωρος, ὁ τοῦ
Πριάμου νεώτατος υἱός, δὲν ἔτυχε τῶν νενομισμένων ἐπικηδείων τιμῶν,
τὸ δὲ πτῶμά του κατὰ μικρὸν ἐσκεπάσθη ἀπὸ κόνιν, ὅπου ριζοβολήσαντα
τὰ κατ' αὐτοῦ ριφθέντα βέλη διεπέρασαν τοῦτο.

42. parce scelerare = noli scelerare = μὴ μίανε (scelerare =
polluere = μιαίνειν).

43. tulit, συναπτέον τῷ extērnum = οὐχὶ ξένον πρὸς σέ. tulit =
protulit = ἡγεγκεν εἰς φῶς, ἐγέννησεν. aut eruor hic de stipite ma-
nat, διὰ τοῦ aut συνεχίζεται ḥ ἄρνησις = οὐδὲ ρέει τὸ αἴμα τοῦτο
ἀπὸ τὸ στέλεχος (ἀλλὰ ἀπὸ τὸ σῶμά μου). stipes - itis = στέλεχος.
mano α' συζ. ὁμ. = ρέω. eruor - oris ḥ. (κρύος ;) = αἴμα μάλιστα
τὸ ἐκ τραύματος, λύθρον.

44. litus avārum = litus ubi tyrannus avarus habitat. ava-
rus = φιλάργυρος.

45 - 46. nam Polydōrus ego = διότι εῖμαι ἐγὼ ὁ Ποιλύδωρος.
Εἰς τὸν πρόλογον τῆς 'Ἐκάβης τοῦ Εὑριπίδου ḥ σκιά τοῦ Ποιλύδωρου
διηγεῖται τὸν θάνατόν του. Παρ' 'Ομήρω τὸν Ποιλύδωρον φονεύει ὁ
'Αχιλλεύς. confixum, δηλ. me = ἐμὲ διαπερανθέντα· τὸ ρῆμα configo,
-xi, -xum, -ere = διαπερῶ, διακεντῶ. ferrea telorum seges = σιδη-
ροῦν βελῶν λήιον, ἥτοι λήιον σιδηρῶν βελῶν, πυκνὴ γῇ σιδηρῶν βελῶν.

iacūlis, πτῶσις δοτ. Τὸ λήιον τῶν βελῶν ἀνεφύη (*incrēvit*) εἰς αἰχμηρὰ δόρατα (*iaculis - acutis*), ἥτοι ἀπὸ τὰ ριφθέντα ἐκεῖνα βέλη ἀνεφύη πυκνὸν λήιον θάμνων εἰς σχῆμα δόράτων.

47. *ancipiti formidine*, ἀφαιρ., ὀνομ. *anceps formido* = διπλῷ φόβῳ, διὰ τὸ αἷμα, τὸ ὄποιον εἶδον, καὶ τοὺς λόγους, οὓς ἤκουσα. *mentem, ἀνάφερε εἰς τὸ pressus*: ἐλληνίζουσα ἡ σύνταξις.

48. *obstipui*, παρακ. τοῦ *obstipesco* = ἔκθαμβοῦμαι, ἐκπλήττομαι. *steteruntque comae et vox faucibus haesit* = καὶ ἡνωρθώθησαν αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς καὶ ἡ φωνὴ ἐνεπάγῃ εἰς τὸν λάρυγγα. *sto* = ἵσταμαι. *fauces -ium, πληθ.* = ὁ λάρυγξ. *haereo* = ἐμπήγνυμαι, ἐνέχομαι.

50. *furtim λάθρῳ* (τῶν Ἐλλήνων), Εὔριπίδ. 'Εκάβ. 6, ὑπεξέπεμψεν. *mandārat, ἀντὶ mandaverat* = commendārat, comisserat = εἴχεν ἐπιτρέψει. 'Εκ τούτου ἔξαρτᾶται τὸ γερουνδῖβον *alendum*, δ σημαίνει σκοπὸν = πρὸς τὸ θρέψαι.

51. *Threicō rēgi* = εἰς τὸν Θρᾷκα βασιλέα. Πρόκειται περὶ τοῦ Πισιμήστορος, συζύγου τῆς Ἰλιόνης, θυγατρὸς τοῦ Πριάμου. *diffido, (-isus sum), -ere alicui* = ἀπιστῶ, δυσπιστῶ τινι.

52. *cungi obsidiōne* = cinctam tenēri obsidiōne = εἰχε πολιορκηθῆ καὶ κυκλωθῆ. 'Η Τροία δὲν περιεκυλώθη ἀπὸ τοὺς Ἀχαιούς, ὅλλ' ὁ ποιητὴς εἰς ἡρωικοὺς χρόνους μεταφέρει πολιορκίαν γενομένην κατὰ ρωμ. τρόπον.

54. *res Agamemnonias secūtus* = τὰ τοῦ Ἀγαμέμνονος, τὸν Ἀγαμέμνονα ἀκολουθήσας.

55. *fas, τὸ τῆς ξενίας δίκαιον.*

56. *auro potītur, τοῦ χρυσοῦ γίνεται κύριος*. 'Η παραλήγουσα τοῦ ρήματος *potitur* βραχεῖα κατὰ τὴν γ' συζυγίαν.

57. *sacra famēs* = ἀνοσία πεῖνα. *sacer* = ὁ τοῖς χθονίοις θεοῖς καθιερωμένος, ὁ ἔξαγιστος· ἐντεῦθεν καὶ ἡ σημασία τοῦ ἀνοσίου.

58. *procērēs -um* = οἱ ἐν τῇ πολιτείᾳ πρωτεύοντες.

59. *monstra = prodigium* = τὸ τερατῶδες σημεῖον. *deum = deorum. refero et quae sit sententia posco* = ἀναφέρω καὶ ποία εἶναι ἡ γνώμη ἐρωτῶ. ἔκαμε δηλ. ὁ Αἰνεῖας δ. τι ἔκαμνεν ὁ ἄρχων εἰς τὴν σύγκλητον τὴν ρωμαϊκήν, ὅταν ἔζητε τὴν γνώμην (πρβλ. τὰς φράσεις : *referre (relatio) ad senatum καὶ rogare sententias*).

60 - 61. *omnibus idem animus, ἐνν. est = omnibus idem placet = ὅλοι τὴν αὐτὴν ἔχουν γνώμην*. ὑποκείμενα εἶναι τὰ ἀπαρέμφ.

1) excedere (ἐξελθεῖν), 2) linqui pollūtum hospitium = νὰ ἐγκαταλειφθῇ ἢ μιανθεῖσα ξενία καὶ 3) classibus (= navibus) austros (= ventos) dare = εἰς τὰς ναῦς τοὺς ἀνέμους νὰ δώσωμεν (ἀναπετάσαντες τὰ ίστια), ὥστε δηλ. νὰ καταστήσωμεν αὐτὰς ίκανὰς πρὸς ἀπόπλουν.

62. ergo = λοιπόν . instauramus funus = πάλιν ποιοῦμεν ταφήν. Τὸ πτῶμα τοῦ Πολυδώρου πρόχειρον εἶχε λάβει ταφήν· νῦν ἐπιτελεῖται αὕτη ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Αἰνείαν κατὰ τὰ ρωμαϊκὰ ἔθιμα διὰ συσσωρεύσεως χώματος, ὥστε νὰ ἀποτελεσθῇ τύμβος (ingens aggeritur tumulo (δοτικὴ) tellus).

63. Manibus = τῇ ψυχῇ (τοῦ Πολυδώρου). Αἱ ψυχαὶ τῶν τεθνεώτων, τυχοῦσαι τῶν νενομισμένων τιμῶν, ἐγίνονται χθόνιοι δαίμονες (manes). arae = βωμοί : ἔθιος εἰς τοὺς Ρωμαίους ἦτο νὰ ίδρυουν περισσοτέρους τοῦ ἑνὸς βωμούς εἰς τοὺς τεθνεῶτας κατὰ τὴν ἐπικήδειον τελετὴν.

64. caeruleis = nigris, vittae = ταινίαι, στέμματα (διὰ τοὺς βωμούς). maestae = maestitiam declarantes = πένθος δεικνύοντες (οἱ βωμοί). atra = ἡ μαύρη ἡ κυπάρισσος λέγεται atra οὐχὶ διὰ τὸ χρῶμα, ἀλλὰ διὰ τὴν συμβολικὴν τῆς παράστασιν.

65. Iliādes, εἶναι αἱ Τρωάδες, αἱ τοῦ Αἰνείου ἀκόλουθοι. crinem solūtae = crinibus passis = λυσίκομοι. de more, δηλ. lungentium = ὥσπερ ἔθιος τοῖς πενθοῦσιν.

66. inferimus, εἰς τοὺς νεκροὺς προσφέρονται χοαὶ ἐκ γάλακτος, μέλιτος, οἴνου ἀκράτου καὶ αἵματος τῶν ιερείων. Τὸ ρῆμα τὸ κυριολεκτούμενον ἐπὶ τῆς προσφορᾶς τῶν χοῶν εἶναι τὸ infero, ὥστε inferimus = ἐπιφερόμεθα χοάς. tepido lacte = χλιαρῷ (γεωστὶ ἀμελχθέντι) γάλακτι. cymbia = ποτήρια.

67. patēras = φιάλας. sacri sanguinis = αἷματος τῶν ιερείων.

68. condimus sepulcro = ἀποθέτομεν, κρύπτομεν εἰς τὸν τάφον. Ἡ ψυχὴ τοῦ ἀποθανόντος λαμβάνει τὴν αἰωνίαν ἀνάπτωσιν, ἀφ' οὗ γίνῃ ἡ νενομισμένη ταφή. suprēnum = τὸ unctionem. voce ciēmus = νοεcamus, δηλ. μὲ τὸ τριπλοῦν vale (χαῖρε).

Στίχ. 84 - 98

84. templa· ὁ πληθ. ἀντὶ τοῦ ἑν. ἐπέθη ποιητικῶς. dei = τοῦ θεοῦ (Ἀπόλλωνος). saxo structa vetūsto (= templa). vetūsto = ἐκ

λίθου παλαιοῦ κατεσκευασμένον, παλαιὸν (ναόν). *veneror -atus sum -ari = σέβομαι.*

85. da, προστακτικὴ τοῦ do = δὸς ! *propriam domum = perpetuam domum = διαρκῆ οἶκον, κατοικίαν.* Thybraee = Θυμβραῖς· οὗτω καλεῖται ὁ θεὸς ἀπὸ τὴν πεδιάδα Θύμβρην, τὴν δύοιαν διαρρέει ὁ ἐγγὺς τῆς Τροίας ποταμὸς Θύμβρις καὶ εἰς τὴν δύοιαν ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος περίφημος ὑπῆρχε.

86 - 87. mansūram urbem = πόλιν μέλλουσαν νὰ μείνῃ, διαρκῆ πόλιν. altera Pergāma = ἄλλην δηλ. ἀκρόπολιν, ἦν ὁ Αἰνείας θὰ κτίσῃ ὡς ἀκρόπολιν δευτέρας Τροίας. reliquias Danaum atque immītis Achilli· αἱ γεν. εἰναι ὑποκειμενικαὶ = quos Danai... Achilles reliquerunt = τὰ λείψανα τῶν Τρώων, ᾧν ἐφείσθησαν οἱ Δαναοὶ καὶ ὁ ἀπηγνής Ἀχιλλέus. 'Η γεν. Achilli κατὰ συναίρεσιν τοῦ Achillei (δόνομ. Achilleus).

88. quem sequimur ? δηλ. ducem = quem sequi nos. (ducem) iubes ? = τίνα νὰ ἀκολουθήσωμεν ἀρχηγὸν κελεύεις ; Σημείωσον τὴν χρῆσιν τῆς ὁρ. ἀντὶ τῆς ὑποτ. τοῦ ἐνεστῶτος ἐπὶ ἀπορίας τοῦ πρακτέου. quovadē = ḥ ποῦ ; ubi = ποῦ ;

89. augurium = χρησμός. illabere· προστακτ. ἐνεστ. τοῦ illabor (in - labor), illapsus sūm = ἐνολισθάνω, εἰσπίπτω, εἰσδύομαι. animis δοτ. 'Ο θεὸς εἰσδύεται (illabitur) εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, τοὺς δύοις ἐμπνέει καὶ φωτίζει.

90. vix... fatus eram... omnia visa, δηλ. sunt. Σημείωσον τὴν κατὰ παράταξιν ἀσύνδετον ἐκφορὰν ἀντὶ τῆς συνήθους : vix fatus eram, cum omnia visa sunt. repente = αἰφνιδίως. tremere, ἀπαρ. τοῦ tremo -ui, -ere = σείομαι.

91. limināque = τὸ μέρος (liminā = οἱ οὐδοὶ) ἀντὶ τοῦ ὅλου (τοῦ ναοῦ). Τὸ φωνῆν ε τοῦ que εἰς τὴν θέσιν τοῦ δευτέρου ποδός, ὅταν ἀκολουθῇ λέξις μὲ ἄλλο que (lauresque), λαμβάνεται ὡς μακρόν. laurus, πληθυντικὸς ὁ ἀριθμός, δεικνύων δάσος δαχρῶν.

92. mons, εἰναι τὸ ὅρος τοῦ Κύνθου, ὁ Κύνθος. cortīna = λέβης· κατ' ἔξοχὴν ὁ τρίπους λέβης τοῦ Πυθίου Ἀπόλλωνος, ὁ Δελφικὸς τρίπους, κατ' ἕκτασιν δὲ ὁ τοῦ μαντείου χῶρος ḥ τὸ μαντεῖον αὐτό. mugio = μυκῶμαι.

93. submissi petimus terram = ταπεινοὶ πίπτομεν κατὰ γῆς. ad auris = εἰς τὰ ὄτα.

94. duri = πολυτλήμονες.

95 - 96. quae vos... accipiet redūces = ἡ γῆ, ἥτις πρώτη (prima) εἶδε νὰ γεννᾶται τὸ γένος σας (tulit vos) ἀπὸ τοὺς πρώτους προγόνους (a stirpe parentum), ἡ αὐτὴ θὰ σᾶς δεχθῇ (vos accipiet) ἐπανελθόντας (reduces): τὸ reduces κατηγορούμενον. Κατὰ ταῦτα δὲ πλοῦς τοῦ Αἰνείου εἰς Ἰταλίαν εἶναι ἐπάνοδος αὔτοῦ. ubere laeto = solo pingui et fertili = μὲ ἔδαφος παχὺ καὶ γόνιμον. Τὸ ubere laeto κεῖται μεταφορικῶς: πρβλ. τὸ ὄμηρικὸν « οὕθαρ ἀρούρης ».

97. hic = ἐνταῦθα. domus Aeneae = ὁ οἰκος, ἡ γενεὰ τοῦ Αἰνείου. cunctis diminabitur κλπ. Εἶναι προφητεία, πρὸς ἣν πρέπει νὰ παραβάλῃ τις τὴν παρ' Ομήρῳ ὑπέσχεσιν τοῦ Ποσειδῶνος, (Ἰλιάς XX, 307) ὅτε οὗτος ἔσφεζε τὸν Αἰνείαν : νῦν δὲ δὴ Αἰνεία βίᾳ Τρώεσσιν ἀνάξει καὶ παῖδων παιδεῖς, τοῖς κεν μετόπισθε γένωνται (et nati natorum et qui nascentur ab illis). 'Ο Οὐεργίλιος τροποποιῶν τὴν προφητείαν ταύτην γράψει πάντεσσι (cunctis) ἀντὶ Τρώεσσι. Σημειωτέον ἐπίσης ὅτι οἱ ἐν λόγῳ στίχοι τροποποιημένοι περιελήφθησαν εἰς τὴν Ἰλιάδα ὑπὸ ραψῳδοῦ, ὅστις ἥθελε νὰ ἔξυμνήσῃ δυναστικὴν οἰκογένειαν ἀρχούσαν ἐν Σκήψει τῆς Αἰολίδος καὶ ἀνάγουσαν τὴν καταγωγὴν τῆς εἰς τὸν Αἰνείαν.

Στίχ. 161 - 167

161. Mutandae sedes, ἐνν. sunt = πρέπει νὰ γίνη ἀλλαγὴ ἔδρας, τόπου. suāsit, παρακ. τοῦ suado = πείθω· ἐνταῦθα suāsit = ὑπέδειξεν.

162. Cretae = in Creta, ἐν τῇ Κρήτῃ. monsidero, ἀπαρέμφ. τοῦ consido, -ēdi, -essum, -ēre = καθέζομαι, κατοικίζομαι.

163. Hesperiam Grai cognomine dicunt = Εσπερίαν οἱ "Ελληνες ἐπονομάζουν. Πᾶσαν τὴν πρὸς ἐσπέραν χώραν ἐκάλουν οἱ "Ελληνες "Εσπερίαν καὶ μάλιστα τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ἰσπανίαν, πολὺ συχνὰ δὲ τὴν Ἰταλίαν.

164. potens armis atque ubere glaebae = πολεμικὴ καὶ εὔφορος.

165. Oenōtri = Οἰνωτροί, ἀρχαῖος λαὸς εἰς τὴν νότιον Ἰταλίαν, τὴν κατόπιν χώραν τῶν Βρουτίων καὶ Λευκανῶν. colo, -ui, cultum, -ēre = κατοικῶ. fama, ἐνν. est. minōres = οἱ μεταγενέστεροι.

166. ducis. Κατὰ τὴν παράδοσιν δὲ Ἰταλὸς ἦτο βασιλεὺς τῶν Ἰτα-

λῶν· κατὰ τὸν Θουκυδίδην (VI, 2, 5) τῶν Σικελῶν· ἡ γενικὴ ducis ἔξαρτᾶται ἐκ τοῦ de nomine = ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἡγεμόνος, τοῦ βασιλέως. gentem = terram, δῆλ. τὴν χώραν, εἰς τὴν ὅποιαν δὲ λαὸς κατέφησεν.

Στίχ. 306 - 342.

306. ut = ὡς, μόλις. Troia arma = τρωικὰ ὅπλα, ἥτοι τοὺς ἀκολούθους τοῦ Αἰνείου ὠπλισμένους κατὰ τὸν τρωικὸν τρόπον.

307. magnis monstribus θαυμαστὴ διοσημία διὰ τὴν Ἀνδρομάχην ἥτοι νὰ βλέπῃ Τρῶας ἐνόπλους.

308. visu in medio = ἐν δῷ ἐστέκετο καὶ ἐθεᾶτο. deriguit = καταπέπηγε, ἀποπέπηγε, ἐπάγωσε. Τὸ ρ. εἶναι derigesco. calor ossa reliquit = ἡ θερμότης τὰ δοστὰ κατέλιπε. Πρβλ. τὸ παρ' Ὁμήρῳ φόβος χρυερός.

309. labitur = σφάλλεται, κινδυνεύει νὰ πέσῃ. vix tandem = μόλις τέλος. longo tempore = post longum tempus. satur = ὅμιλεῖ. πρβλ. τὰ παρ' Ὁμήρῳ, δ, 706 δὴ μιν ἀμφασίῃ ἐπέων λάβε· ὅψε δὲ δήν μιν ἐπέεσσιν ἀμειβομένη προσέειπεν. 'Η Ἀνδρομάχη λιποθυμεῖ καὶ ἀφ' οὗ συνέρχεται, ὅμιλεῖ.

310. vera facies... verus nuntius : κατηγορούμενα εἰς τὸ ὄποι. tu (adfers), ἀντὶ νὰ συμφωνήσουν πρὸς τὸ ἐντικείμενον te = ἐμφανίζεσαι πρός με (te adfers) ὡς ἀληθινὴ μορφή, ὡς ἀληθής ἔγγειος : Τὴν ἐρώτησιν ταύτην διασφαῖ ἡ ἐπομένη ἐρώτησις : vivisne = ζῆς ;

311. lux alma = τὸ φῶς τὸ ζωγόνον, δῆλ. ἡ ζωὴ. si lux alma recessit = ἐὰν ἡ ζωὴ ἀπεχώρησε, δῆλ. ἐὰν δὲν εἶσαι παρὰ κενὴ σκιὰ (vana imāgo, umbra) ὑπῆρχεν ἡ πίστις ὅτι αἱ σκιαὶ τῶν τεθνεώτων ἐνεφανίζοντο κατὰ τὰς θυσίας, ἵνα λάβουν μέρος εἰς αὐτάς.

312. Hector ubi est ? = Ο "Ἐκτωρ ποῦ εἶναι : διατί δὲ "Ἐκτωρ δὲν ἐμφανίζεται ; 'Η Ἀνδρομάχη ἀποροῦσα ἐρωτᾷ διατί δὲν ἐμφανίζεται καὶ ἡ σκιὰ τοῦ "Ἐκτορος, εἰς δὲν ἡ θυσία προσφέρεται, ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι δὲ οἱ Αἰνείας έρχεται ὡς σκιὰ ἀπὸ τὸν "Ἀδην.

313. furenti (αὐτῇ τῇ Ἀνδρομάχῃ) = μαίνομένη (insolabiliter et impatienter dolenti (= ἀπαρηγορήτως καὶ οὐχὶ καρτερκῶς λυπουμένη) . Τὸ furere σύνθημα ρῆμα περὶ σφοδροῦ ψυχικοῦ πάθους.

314. subicio = ὑποβάλλω, ὑποκρίνομαι. hiseo = κυρίως μένω

κεχηγνώς, χάσκω, ἀνοίγω τὸ στόμα μου χωρὶς νὰ ἡμπορῶ νὰ εἴπω λέξιν· εἶτα : μόλις καὶ μετὰ κόπου λέγω τι. turbatus = ταραχθείς.

315. extrema per omnia = per omnia summa discrimina (pericula) ἐν μέσῳ ὅλων τῶν κινδύνων. vitam duco = τὸν βίον διάγω. equidem = ἔγωγε. vivo equidem = ζῶ βέβαια.

316. ne dubita = noli dubitare = νὰ μὴ ἀμφιβάλλῃς.

317. deiectam tanto coniuge = orbatam tanto coniuge = στερηθεῖσαν τηλικούτου συζύγου, δηλ. τοῦ "Εκτορος. 'Η φράσις ἐλέχθη κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ deicere aliquem honore, spe = στερεῖν τινα τῆς τιμῆς, τῆς ἐπίπλος. Εἰς τὸ deicere ὑπάρχει ἡ ἔννοια τοῦ καταπίπτειν, πρὸς αὐτὴν δὲ τὴν ἔννοιαν προσηρμόσθη προσφυῶς τὸ excipit. excipio = ὑποδέχομαι τινα καταπίπτοντα.

318. quae fortuna revisit ? δηλ. te = ποία τύχη πάλιν σὲ ἐπεσκέφθη, πάλιν προσεμειδίασε πρὸς σέ ; digna satis = ἀνταξιωτάτη.

319. Andromache, ἀφαιρ. ἐξαρτωμένη ἐκ τοῦ digna, ἀποδοτέα διὰ γενικῆς τῆς 'Ανδρομάχης. Hectōris, ἐνν. τὸ υχότε = συζύγου τοῦ "Εκτορος. Pyrrhin = Pyrrhine. Τὸ τελικὸν βραχὺ ε, ἐπειδὴ ἀσθενῶς ἐπροφέρετο, ἐξέπιπτεν. conubia servas = εἰσαι σύζυγος. Τοῦτο λέγεται κατ' εὐφημισμόν. 'Η 'Ανδρομάχη, ἀφ' οὗ ἦγθη εἰς δουλείαν, δὲν ἦτο κυρίως σύζυγος τοῦ Πύρρου.

320. deiēcit voltum = κατέβαλε τὸ πρόσωπον· φυσικὰ κατόπιν τῆς τελευταίας ἐρωτήσεως τοῦ Αἰνείου. demissa voce = μὲν χαμηλὴν φωνήν.

321. felix una ante alias Priamēia virgo = ὡς πασῶν τῶν θυγατέρων τοῦ Πριάμου εὐδαιμονεστάτη. Τοῦτο λέγεται διὰ τὴν Πολυξένην. Ταύτης ἔρασθεὶς ὁ 'Αχιλλεὺς ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Πάριδος εἰς αὐτὴν τοῦ γάμου τὴν προπαρασκευήν. Μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου ἡ σκιὰ τοῦ 'Αχιλλέως ἀπήτει τὸ ἀναλογοῦν αὐτῇ μερίδιον τῆς λείας καὶ ὁ Κάλχας ἐκέλευσε νὰ θυσιασθῇ εἰς αὐτὸν ἐπάνω εἰς τὸν τάφον ἡ Πολυξένη.

323. quae... sortitus non pertulit ullos, πρότασις ἀναφορική, καθ' ὄριστικὴν ἐκφερομένη, κατ' ἔννοιαν δὲ αἰτιολογικὴ τοῦ felix. sortitus -us = ἡ κλήρωσις. Διὰ κλήρου διεμοίραζον οἱ πολεμισταὶ μεταξύ των την πολεμικὴν λείαν, περιλαμβανομένων καὶ τῶν αἰχμαλώτων.

324. tetigit cubile = ἤψατο τοῦ λέχους. erus -eri = δεσπότης, κύριος.

338. ignarum, δηλ. te huius regiōnis = σὲ ἀγνοοῦντα ταύτην ἐδῶ τὴν χώραν.

339. quid puer Ascanius, δηλ. agit ? superat ? ἀμεταβάτως = superstes est ? = ἐπιζῆ ? vescitur aura (aetheria) = fruitur aura (aetheria ?) = ἀπολαύει τῆς αἰθερίας αὔρας ;

340. ecqua cura ? = ἄρα γε ὑπάρχει τις πόθος ; Tὸ tamen (= ὅμως) δηλοῦ σαφέστερον τὴν ἀντίθεσιν πρὸς τὸ amissae perentis = ἀν καὶ ἀπέθανεν ἡ μήτηρ του ἐνθυμεῖται μὲ πόθον αὐτὴν ὁ παῖς ;

342. avunculus· ἡ Κρέουσσα μήτηρ τοῦ Ἀσκανίου, ἥτο ἀδελφὴ τοῦ "Εκτορος. avunculus = ὁ πρὸς μητρὸς θεῖος. excītat, δηλ. puerum = ἔξεγείρει τὸν παῖδα διὰ τῶν ἰδίων του παραδειγμάτων ἀνδρείας καὶ ἀρετῆς ; animi viriles = ἀνδρεία. virtus = ἀρετή.

Σπίγ. 441 - 460

441. Huc = ἐνταῦθα. delātus = καταχθείς.

442. divinos = sacros. et Averna, ἐπεξηγεῖ τὸ div. lacus. Averna ("Αօρνα κατὰ τὸ τὰ Τάρταρα") οὐδ. πληθ. ὡς οὐσιαστικὸν λαμβανόμενον (ἐπιστεύετο ὅτι παρὰ τὴν "Αօρνον λίμνην ὑπῆρχεν ἡ εἰς "Αδου κατάβασις). sonantia silvis = ἀντηχοῦσσα ἀπὸ τὸν θόρυβον τῶν δασῶν τῶν παρὰ τὰς ὄχθας (silvis, ἀφαιρ. ὄργ.).

443. insanam vatem = ἔνθεον μάντιν, δηλ. τὴν Σίβυλλαν. rupe sub ima = εἰς τὸ βάθος σπηλαίου βραχώδους (στίχ. 446 antro, 450 cavo saxo).

444. canit = ἄδει, χρησμοδοτεῖ, ἔμμετροι ἥσαν οἱ χρησμοί. foliisque notas et nomina mandat = καὶ εἰς τὰ φύλλα γράμματα καὶ λέξεις παραδίδει.

446. digerit in numērum = διατάσσει κατὰ χρονικὴν ἀκολουθίαν (τὰ μέλλοντα, τὰ γραφόμενα ὑπ' αὐτῆς τῆς Σιβύλλης ἐπὶ φύλλων δένδρου). seclusa = ἐγκεκλεισμένα.

447. locis = ἔκαστος χρησμὸς εἰς τὴν θέσιν του.

448. eadem, ἀντικ. τοῦ impūlit verso cardine = στραφείσης τῆς στρόφιγγος, ἥτοι ἀνοιγείσης τῆς θύρας. tenuis ventus = λεπτὸς ἄνεμος, δηλ. πνοὴ ἀνέμου.

449. ianua, ἡ πύλη ἀνοιγομένη ἐπιτρέπει νὰ εἰσέλθῃ ἄνεμος καὶ δι' αὐτὸν ἀναταράσσει τὰ φύλλα.

451. nec revocare situs = nec restituere ordinem foliorum = οὐδὲ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν τῶν φύλλων.

452. inconsulti abeunt = χωρὶς νὰ λάβουν χρησμὸν ἀπέρχονται (οἱ ἐπερωτήσαντες τὴν Σίβυλλαν). Δηλ. ὁ παρὰ τῆς Σιβύλλης μὴ ζητήσας νὰ χρησμοδοτήσῃ διὰ στόματος, λαμβάνει τὸ πρῶτον τυχόν φύλλον ἀπὸ τὰ διασκορπισθέντα ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, ἀλλ' ὁ ἐπ' αὐτοῦ ἀναγεγραμμένος χρησμὸς συγχά δὲν ἀρμόζει εἰς τὴν γενομένην ἐρώτησιν, διὸ καὶ ὁ ἐρωτήσας ἀπέρχεται inconsultus (χωρὶς νὰ λάβῃ χρησμὸν) καὶ μισεῖ (odere) τὴν ἔδραν τῆς Σιβύλλης. Ἡ Σιβύλλα, τοῦ Ἀπόλλωνος προφῆτις, κατήγετο ἀπὸ τὴν Μαρπησσὸν τῆς Τρωάδος ἢ ἀπὸ τὰς Ἐρυθρὰς τῆς Ἰωνίας. Τὸ ὄνομα Σιβύλλα ἀρχικῶς κύριον ἀτομικὸν ὄνομα ὅν, ἔγινε κατόπιν γενικόν. Εἰς τὴν Ἰταλίαν ἡ λατρεία τῶν Σιβυλλῶν εἰσήγθη ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Ἡ Κυμαία Σιβύλλα ἦτο τρόπου τινὰ τῶν Ρωμαίων τὸ ἐπίσημον μαντεῖον.

453. ne fuerint tanti = ἀπαγγέρευσις. tanti, γεν. τοῦ τιμήματος. dispendia, ὄνομστ. πληθ. (dispendium ὁ ἐν.) = ἀπώλεια. morae, γενικὴ ἐπεξηγηματικὴ = ἀπώλεια χρυνοτριβῆς, ζημία ὀφειλομένη εἰς τὴν ἀναβολὴν. Ἐκ τῆς προτάσεως ne fuerint tanti ἐξαρτῶνται αἱ προτάσεις quin adeas... poscas = ut non (456). Ἡ ἔνομα εἶναι : Μή δώσῃς τόσην σημασίαν εἰς τὴν ἀπώλειαν ὀλίγου χρόνου, ὥστε νὰ μὴ προσέλθῃς εἰς τὴν μάντιν καὶ ζητήσῃς χρησμόν. Μή ἀμελήσῃς, διὰ νὰ κερδίσῃς ὀλίγους καιρόν, νὰ προσέλθῃς κλπ.

454 - 456. quam vis increpitent = ὅσον καὶ ἀν γογγύζουν οἱ ἔταῖροι (socii). et vi cursus vela vocet in altum = καὶ ὅσον ἀν ἡ εὐκαιρία τοῦ πλοῦ ἀπαιτεῖ ισχυρῶς (vi) νὰ ἐπισπεύσῃς τὴν ἀναχώρησιν. Τὴν ὅλην ταύτην πρότασιν ἐξηγεῖ σαφέστερον ἡ ἐπομένη : possis que sinus implere secundos = καὶ δύνασαι τοὺς κόλπους (τῶν ιστίων) νὰ πληρώσῃς εὐνοϊκῶν ἀνέμων. ipsa canat vocemque volens atque ora resolvat = αὐτὴ ἡ ίδια ἀς προφητεύσῃ καὶ εὑμενής τὴν φωνὴν καὶ τὸ στόμα ἀς λύσῃ.

459. quo, σύναπτε τῷ modo = τίνι τρόπῳ. quemque, σύναπτε τῷ labore = ἔκαστον κόπον. fugiasque ferasque = εἴτε νὰ ἀποφύγῃς εἴτε νὰ ὑπομείνῃς.

460. expediet, δηλ. dictis = expōnet = θὰ ἐκθέσῃ, θὰ εἴπῃ. cursus debit secundos : Ἡ Σιβύλλα δὲν δύναται νὰ δώσῃ πλοῦν αἰσιον, μόνον νὰ προφητεύσῃ ἡμπορεῖ. ὅθεν τὸ dabit = docēbit = θὰ διδάξῃ,

θὰ προφητεύσῃ. venerata, ληπτέον παθητικῶς = ἵκετευθεῖσα (δῆλ. διὰ θυσιῶν).

Στίχ. 707 - 718

707. Drepāni portus = τοῦ Δρεπάνου ὁ λιμὴν (παρὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ "Ερυχος"). illaetabilis ora = ἀτερπής χῶρος· οὕτως ὁ ποιητὴς καλεῖ τὴν περὶ τὸ ἀκρωτήριον Δρέπανον χώραν διὰ τὸ ἀμμῶδες καὶ ὅγονον αὔτῆς.

708 - 709. actus pelagi tot tempestatibus = ἀφ' οὗ ὑπέστηγε τόσας τρικυμίας εἰς τὸ πέλαγος (= ἀφ' οὗ δὲ τόσας ἐδοκίμασα συμφοράς), τῷρα δοκιμάζω καὶ ἄλλην, δῆλ. amitto genitōrem = χάνω τὸν πατέρα Ἀγχίσην. omnis curae casusque levamen (διορισμὸς κατὰ παράθεσιν εἰς τὸ genitorem [γεννήτορα]) = πάσης φροντίδος καὶ περιπετείας ἀνακούφισιν.

711. nequiquam = μάτην· οὕτως μάτην, διότι δὲν εἶχε τὴν εὔτυχίαν ὁ Ἀγχίσης νὰ ἴδῃ τὴν ποθητὴν γῆν τῆς Ἰταλίας.

712. nec vates Helenus praedixit = οὔτε ὁ προφήτης, ὁ μάντις "Ελενος" (μοῦ) ἐπροφήτευσε (τὸν θάνατον)· πρβλ. 'Ομ. P, 410 κ. ἐ. δὴ τότε γ' οὐδ' οἱ (τῷ 'Αχιλλεῖ) ἔειπε κακὸν τόσον, ὃσον ἐτύχθη, μήτηρ, δτι ᾧδι οἱ πολὺ φίλτατος ὥλεθ' ἔταιρος.

714. labor extrēmus = ὁ ὕστατος πόνος, δῆλ. τὸ τέρμα τῶν ταλαιπωριῶν μου. Σημείωσον δτι δὲν λογίζεται ἐδῶ ἡ τρικυμία ποὺ ἔξωθησε τὸν Αἰνειάν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀφρικῆς.

716. unus = μόνος. intentis omnibus = ἐνῷ πάντες ἐπρόσεχαν.

717. fata renarrabat divom cursusque docēbat = τὰ πεπρωμένα τῶν θεῶν διηγεῖτο καὶ τὰς περιπλανήσεις ἔξήγει.

718. conticuit tandem = ἐσιώπησε τέλος. factoque hic fine = καὶ τελειώσας ἐδῶ (τὴν διήγησιν). quievit = ἡσύχασεν, ἀνεπαύθη.

ΜΑΡΚΟΥ ΤΥΛΛΙΟΥ ΚΙΚΕΡΩΝΟΣ
ΕΝΥΠΝΙΟΝ ΣΚΙΠΙΩΝΟΣ

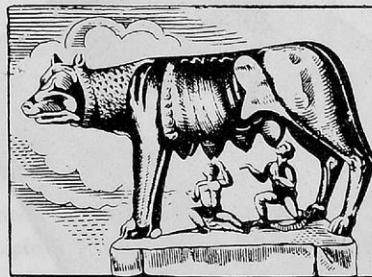

Εθνικός Λαογραφικός Ιδιαίτερος Βιβλιοθήκη
Επεμβατικής Αρχής 1966

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΤΟΙΔΕΤ ΤΟΥΝΑ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΙΓΥΠΤΙΑ

ΕΠΡΙΚΟΥ Α. ΣΚΑΣΣΗ

M. TULLII CICERONIS
SOMNIUM SCIPIONIS
(DE RE PUBLICA LIBER VI)

ΤΑΞΙΣ ΣΤ'

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1966

ΜΟΛΑΙ ΙΝΣΤΙΤΟΥΔΑ ΜΟΣΧΟΛΗ ΚΟΛΠΙΚΑΘΟ
881 ΣΤΑΙΝΩΔΑ ΙΩ

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Α'. Ο Κικέρων φιλόσοφος.

‘Ο Κικέρων (106 π.Χ. - 43 π.Χ.) νέος ὅν ἐμελέτησεν δόλα τὰ φιλοσοφικὰ συστήματα. ’Ηκουσεν (ἀπὸ τοῦ 88 π.Χ.) τὸν ἐπικούρειον φιλόσοφον Φαῖδρον, τὸν ἐκ Λαρίσης Φίλωνα τῆς Νέας Ἀκαδημείας καὶ τὸν Στωϊκὸν Διόδοτον, ὃν ἔπειτα εἶχεν ἐν τῇ οἰκίᾳ του.

Ἐν Ἀθήναις (79 π. Χ.) ἐπίσης ἡχροάσθη τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Ἀντιόχου ἐξ Ἀσκάλωνος (μαθητοῦ τοῦ Φίλωνος) καὶ τοῦ ἐκ Σιδῶνος ἐπικούρειον Ζήγνωνος καὶ ἐκ νέου τοῦ Φαῖδρου, ἐν ‘Ρόδῳ δὲ (78 π. Χ.) τοῦ Στωϊκοῦ Ποσειδωνίου, ὁπαδοῦ τῆς Μέσης Στοᾶς, ὅστις μεγάλως ἐπέδρασεν ἐπ’ αὐτόν. ‘Ο Κικέρων εἶχε κλίσιν μεγάλην πρὸς τὴν φιλοσοφίαν καὶ δὴ πρὸς τὴν πλατωνικὴν ἀσχοληθεὶς (54 - 51 καὶ 46 - 45 π.Χ.) περὶ μελέτας ἀφορώσας εἰς τὴν γνωσιολογίαν καὶ κυρίως εἰς τὴν ἡθικήν. Τὴν φιλοσοφίαν ἔξινμενή θαυμασίως ἐν τοῖς Τουσκουλανοῖς (1, 62 καὶ 5, 5). Εἶναι ὁ πρῶτος ‘Ρωμαῖος, ὅστις κατώρθωσε νὰ καταστήσῃ τὴν λατινικὴν γλῶσσαν ἵκανήν νὰ ἐκφράζῃ γλαφυρώτατα διάφορα φιλοσοφήματα. Ἀλλὰ ἐπὶ πλέον χρησμεύει ὡς σπουδαῖος γεφυρωτὴς τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφικῆς παραδόσεως ἀπὸ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους ἀφ’ ἐνός, καὶ αὐτοῦ ἀφ’ ἑτέρου, πλουτίζων τὰς θεωρίας τῶν ‘Ελλήνων διὰ ρωμαϊκῶν παραδειγμάτων καὶ ἔτι σπουδαιότερον προβαίνων ἔνεκα τῆς ἐν τῇ πολιτικῇ ἐμπειρίας εἰς τὴν ἔξετασιν διαφόρων συναφῶν ζητημάτων.

Περὶ δόλων αὐτῶν παραβέτει μὲν τὰς γνώμας ἄλλων, χωρὶς ἐκάστοτε νὰ προβάλλῃ ἴδιαν κρίσιν, εἰσάγει δόμως, κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Φίλωνος καὶ τοῦ Ἀντιόχου, τὸ ἐχλεκτικὸν σύστημα, ἐνῷ διαφαίνεται οὕτω ἡ προσωπικὴ αὐτοῦ περὶ φιλοσοφίας ἀποψίς.

‘Ο Κικέρων εἶναι πολέμιος τῆς Ἐπικούρειου φιλοσοφίας, δέχεται ἐν τῇ γνωσιολογίᾳ τὸ σύστημα τῆς Νέας Ἀκαδημείας, εἰδίκως τοῦ Φίλωνος, καὶ ἐν τῇ ἡθικῇ εἶναι Στωϊκὸς ἢ μᾶλλον κατὰ τοσοῦτον Στωϊκός, ὅσον ὁ Παναύτιος (χρῆμα Στωϊκισμοῦ καὶ Πλατωνισμοῦ). ‘Ο Κικέρων πιστεύει εἰς τὴν ὑπαρξίην τῶν θεῶν, εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς βουλήσεως καὶ εἰς τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς, ἥτις προέρχεται ἐξ αὐτῆς τῆς οὐσίας τοῦ θεοῦ καὶ ἡς ἡ ἀληθῆς ζωὴ ἀρχίζει μετὰ θάνατον.

Οὕτω τὰ φιλοσοφικὰ ἔργα τοῦ Κικέρωνος ἐχρησίμευσαν ὡς ἀφετηρία τῆς πνευματικότητος τῆς Δύσεως.

Εἰς τὸν Κικέρωνα ἐπίσης ἀνατρέχει καὶ αὐτὸς ὁ φιλόσοφος Κάντιος εἰς Ἰστορικὰς περὶ ἡθικῶν προβλημάτων παρατηρήσεις.

'Ἐκ τῶν πολλῶν φιλοσοφικῶν ἔργων ἐσώθησαν 12, οὓς ὅλα ἀκέραια καὶ ἀναφέρονται εἰς τὴν Πολιτείαν (τὸ *de re publica* καὶ ἡ συνέχεια, ὡς συμπλήρωμα αὐτοῦ, τὸ *de legibus*), εἰς τὴν μεταφυσικήν, ἡθικὴν καὶ θρησκείαν (τὰ *paradoxa stoicorum, de finibus bonorum et malorum, Tusculanae disputationes, de natura deorum, de divinatione, de fato, Cato maior* ἢ *de senectute*, καὶ *Laelius* ἢ *de amicitia* κ. ὅ.).

B'. Τὸ πολιτικὸν ἔργον τοῦ Κικέρωνος *de re publica*.

α) Ἰστορικὴ ἀνασκόπησις.

"Ενεκα τῶν ποικίλων μεταβολῶν, ᾧ ὑπέστη ἡ 'Ρώμη προϊόντος τοῦ χρόνου, τὸ πολίτευμα αὐτῆς ἀπέβη μικτόν, κρᾶμα δηλ. βασιλικοῦ, ἀριστοκρατικοῦ καὶ δημοκρατικοῦ, ἐφ' ὃσον αἱ τῶν τάξεων ἔριδες διεκανονίζοντο ἐκάστοτε διὰ νόμων, οἴτινες κατέστησαν τέλος δυνατὴν τὴν πολιτικὴν ἔξισωσιν μεταξὺ τῶν πατρικίων καὶ τῶν πληβείων. 'Αλλὰ τὰ ἐπελθόντα γεγονότα τῶν μεγάλων κατακτήσεων ἐν τῇ 'Ανατολῇ καὶ ἐν τῇ Δύσει ὡς καὶ ἡ ἔξ αἰτίας τούτων εἰσροή εἰς τὴν Ἰταλίαν ἀφθόνου πλούτου δὲν ἐβράδυναν νὰ ἐπιφέρωσι τὴν ἡθικὴν διαφθοράν, τὴν κοινωνικὴν ἀναστάτωσιν καὶ τὴν ἐπὶ τῷ χεῖρον πολιτικὴν μεταβολὴν. Μεγάλους οἰκογένειαι, πλουτήσασαι ἐκ τῆς ὑπ' αὐτῶν ἀσκήσεως τῆς στρατιωτικῆς ἔζουσσίας καὶ ἐκ τῆς διοικήσεως ἡσωματικῶν ἐπαρχιῶν, κατέστησαν παντοδύναμοι, ἔτι δὲ μᾶλλον ἡγέηθη ἡ δύναμις αὐτῶν διὰ νέων μεταξύ τῶν ἐκ συγγενείας δεσμῶν. Οὕτω ἔξ αἰτίας τῆς δυσαρεστήσεως τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἀγρίων ἀγώνων μεταξύ αὐτοῦ καὶ τῶν ἀριστοκρατικῶν ἔξερράγησαν αἵματηροι ἐμφύλιοι πόλεμοι, ὡς ἡ στάσις τῶν Γράκχων (133 - 121 π.Χ.), ὁ φοβερὸς πόλεμος μεταξύ Μαρίου καὶ Σύλλα (100 - 79 π.Χ.) καὶ τέλος ἡ συνωμοσία τοῦ Κατιλίνα (63 π.Χ.). 'Επηκολούθησεν ἡ τριανδρία τοῦ Καίσαρος, Πομπηίου καὶ Κράσσου, καθ' ἣν οὗτοι κατενέμοντο τὸ Κράτος πρὸς ἰδίους αὐτῶν σκοπούς.

Τότε ἀκριβῶς, δόποτε τὰ θεμέλια τοῦ 'Ρωμαϊκοῦ Κράτους ἐπικινδύνως πλέον ἐσείσοντο, ἀνεψάνη ὡς φωτεινοὶ ἀστήρ, ὁ ἀριστοκρατικῶν φρονημάτων καὶ θερμὸς ὑπερασπιστής τῶν δημοκρατικῶν θεσμῶν

Κικέρων, ὅστις ὡς ὑπατος (τῷ 64 π.Χ.) διὰ τῆς σθεναρᾶς αὐτοῦ ἐπεμβάσεως ἔσωσε (δι' ὁ καὶ ὀνομάσθη pater patriae) τὸ δωμαῖκὸν Κράτος ἀπὸ τῶν ὄνυχων τοῦ διεφθαρμένου συνωμότου Κατιλίνα, ὅστις παρ' ὅλιγον θὰ ἀπέβαινε κύριος τῆς ὅλης καταστάσεως. 'Ο αὐτὸς Κικέρων ἔπειτα, ὑπεστήριξε σθεναρῶς καὶ εὐθαρσῶς τὴν Σύγκλητον ἐναντίον τῆς τριανδρίας, ἡς ὑπεκίνησε τὸ κατ' αὐτοῦ μῆσος καὶ τὴν ἔχθραν. Τέλος διὰ τῶν δολοπλοκιῶν τοῦ Κλωδίου ἐξωρίσθη (τῷ 58 π.Χ.) εἰς Θεσσαλονίκην. 'Ανακληθεὶς ἐκ τῆς ἔξορίας, τὸ ἐπόμενον ἔτος διὰ τῶν φροντίδων τοῦ Τ. 'Αννίου Μίλωνος (ὑπὲρ οὗ βραδύτερον ἐξεφώνησεν ἐν δικαστηρίῳ λόγον, διότι κατηγορήθη ὅτι ἐφόνευσε τὸν Κλώδιον) καὶ τῇ βοηθείᾳ τοῦ Πομπηίου, ἀνέλαβεν, ἐπανελθών κατὰ τρόπον θριαμβευτικὸν εἰς τὴν 'Ρώμην, νὰ ὑπερασπίσῃ διὰ συγγραφῶν εἰδικῶν τὴν Πολιτείαν.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀπεφάσισε νὰ ἀσχοληθῇ περὶ τὴν συγγραφὴν τοῦ de re publica (περὶ πολιτείας) ἔργου, οὗτινος ἥδη (ἀπὸ τοῦ ἔτους 61 καὶ πρὸ αὐτοῦ ἀκόμη) εἶχεν ἀρχίσει νὰ συλλέγῃ τὴν ὥλην καὶ κυρίως ἐπελήφθη τῆς ἐργασίας ἐν τῷ κτήματι αὐτοῦ, τῷ Cumamum (ἐν Κύμη τῆς Καμπανίας) καὶ ἐν τῷ Pompeianum (ἀπὸ τοῦ 55 π.Χ.) μετὰ βαθεῖαν μελέτην τῶν ἀρχαίων τῆς 'Ρώμης παραδόσεων, χρησιμοποιῶν τὰ ἔργα καὶ τὴν σπουδαίαν βιβλιοθήκην τοῦ σοφοῦ Τερεντίου Οὐάρρωνος, τὴν ἴστορίαν τοῦ Πολυβίου καὶ πᾶν ὅ,τι περὶ πολιτείας εἶχον γράψει ὁ Πλάτων, ὃν εἶχεν ὡς ἰδιαίτερον πρότυπον καὶ ὁ Ἀριστοτέλης. 'Εξηκολούθησε δὲ τὴν ἐργασίαν βραδύτερον καὶ ἐν τῷ ἀλλω αὐτοῦ κτήματι, τῷ Tusculanum (ἐν Τούσκλῳ) μέχρι τῆς ἀποπερατώσεως τοῦ ἔργου, τὸ ὄποιον ἰδιαιτέρως ἐθεώρει μεγάλου κόπου καὶ μεγάλης σπουδαιότητος.

Τὸ ἔργον τέλος ἐδημοσιεύθη εἰς 6 βιβλία πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του εἰς Κιλικίαν (περὶ τὸ 51 π.Χ.), καθ' οὓς ἀκριβῶς χρόνους ὁ Καῖσαρ ἐτελείωνε τὴν κατάκτησιν τῆς Γαλατίας.

'Ἐν μέσῳ ἀγώνων καὶ πολιτικῶν ταραχῶν ἐκ φόβου ὅτι ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἡπειρεῖτο τὸ πᾶν, ὁ Κικέρων δεν ἐπαυσε ἀνατρέχων εἰς τὸ ἔνδοξον παρελθόν τῆς 'Ρώμης τὸ ὄποιον πάντοτε ἐνοστάλγει ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ παρόν. Δι' ὁ ἀλληλογραφῶν πρὸς φίλους καὶ συγγενεῖς ἐξωτερίκενε τὴν ἀγωνίαν του ἴσχυριζόμενος « nullam iam esse rem publicam » (ad Quintum fr. 3, 5, 4). 'Ἐν τούτῳ ἐξεδήλου τὴν στερράν πεποίθησιν ὅτι ἡ ἔνδοξος 'Ρωμ. Πολιτεία ἔπει-

πε νὰ διασωθῇ, διότι ἄλλως θὰ συμπαρέσυρεν εἰς ἐρείπια τὸν κόσμον ὁλόκληρον (Cic. rep. 3, 23, 34). Τὸ ἔργον εἶναι ἀφιερωμένον εἰς τὸν ἀδελφὸν Κόδιντον ἢ κατ' ἄλλους εἰς τὸν φίλον αὐτοῦ τὸν Ἀττικόν.

Κατ' ἀρχὰς ὁ Κικέρων εἶχε κατὰ νοῦν νὰ διαιρέσῃ τὸ ἔργον εἰς 9 βιβλία, εἰς διαλόγους ἵσαριθμους ἕνα καθ' ἐκάστην ἡμέραν τῆς ἐννέα ἡμερῶν ἑορταστικῆς ἀργίας (novendiales feriae = feriae latinae). Ἀποπερατώσας μάλιστα τὰ δύο πρῶτα βιβλία τοῦ de re publica ἐν τῷ Τουσκουλανῷ ἀνέγνωσεν αὐτὸς εἰς τὸν γράψαντα περὶ τῶν διδασκαλιῶν τοῦ φιλοσόφου Ἐμπεδοκλέους καὶ φίλον του τὸν Γναῖον Σαλλούστιον (πιθανώτερον ἢ εἰς τὸν ἴστορικὸν Σαλλούστιον). ὅστις συνεβούλευσεν ὅτι πρέπει ἀντὶ τῆς διαλογικῆς μορφῆς νὰ ἔχῃ τὸν λόγον αὐτὸς ὁ Κικέρων, ὡς ἀνὴρ ὑπατικὸς ὑψίστου πολιτικοῦ κύρους καὶ μεγίστης περὶ τὰ κοινὰ πείρας (Cic. ad Q. fr. 3, 5, 1 ἔξ .).

Ο Κικέρων ἐφόνη ἀποδεχόμενος τὴν συμβουλὴν ταύτην, τελικῶς ὅμως δὲν μετέβαλε ρίζικῶς τὸ ἀρχικὸν σγέδιον, ἀλλ' ἐτροποποίησε τὴν ἀρχικὴν διάταξιν διασκευάσας πως τὴν ὕλην καὶ περιορίσας τὸν ἀριθμὸν τῶν βιβλίων ἀπὸ 9 εἰς 6, δι' ἀ κατηναλώθησαν ἐν συνδλῷ 3 ἐκ τῶν ἑορτασμῶν ἡμερῶν, ἥτοι μία ἡμέρα διὰ τὸ περιεχόμενον δύο βιβλίων.

Ἐν αὐτοῖς ὑποστηρίζεται ὅτι τὸ ῥωμαϊκὸν πολίτευμα (res publica) εἶναι ἀριστον πάντων, διότι ἀπέβη ἡ τελειοτέρα μορφὴ διακυβερνήσεως τοῦ Κράτους διὰ τῆς ἀγαστῆς συνενώσεως τῆς βασιλείας (μοναρχίας), τῆς ἀριστοκρατίας καὶ τῆς δημοκρατίας (ἥτοι τῆς ἐξουσίας ἀρχόντων τ.ε. ὑπάτων, συγκλήτου καὶ δήμου). Διότι, ἐπειδὴ οὐδεμία ἔξ αὐτῶν εἶναι ἀπηλλαγμένη κινδύνων, ἐάν τὸ πολίτευμα εἶναι ἀμιγές, ἔξοισθαίνει ἡ μὲν μοναρχία πρὸς τὴν ἀπόλυτον δεσποτείαν (τὴν τυραννίδα), ἡ δὲ ἀριστοκρατία πρὸς τὸν κομματισμὸν (τὴν διλγαρχίαν), ἡ δὲ δημοκρατία πρὸς τὴν ἀναρχίαν (λαοκρατίαν). Ἐν πάσῃ περιπτώσει οὐδεμία ἔξ αὐτῶν εἶναι βιώσιμος ἐπὶ μακρόν, διότι ἐκάστη ἀντιπροσωπεύεται ὑπὸ μερίδος, ἥν αἱ δύο ἄλλαι συνασπίζονται ἐκάστοτε ἕνα τὴν ἀνατρέψουν. Οὕτω ὁ Κικέρων ακλίνει καὶ αὐτὸς ὑπὲρ τοῦ μικτοῦ πολιτεύματος, ὅπερ, ἀνέκαθεν ἰσχῦσαν, ἐμπιστεύεται εἰς ἕνα μόνον ἀρχοντα τὴν ὑπάτην διεύθυνσιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς μᾶλλον προικισμένους πολίτας ἵκανὸν μέρος τῆς ἐξουσίας, χωρὶς νὰ ἀρνηται ὅμως καὶ εἰς τὸν λαὸν τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἐπειμβάσεως εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν δημοσίων ὑποθέσεων.

Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς μικτῆς πολιτείας ἐθεμελίωσεν ὁ Πλάτων, ἀν-

πτυξεν ὁ Δικαιάρχος, παρέλαβεν ὁ Πολύβιος καὶ συνεπλήρωσεν ὁ Στωϊκὸς Παναίτιος, ἐξ οὗ παρέλαβεν ὁ Κικέρων (πρβλ. Cic. rep. βιβλ. χυρίως II καὶ III).

Τύποστηρίζεται ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ ἡ ἔνωσις τῶν τριῶν εἰδῶν, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, καὶ τὸ καθῆκον τῶν Ψωμαίων νὰ καλλιεργῶσι τὴν ἥθικήν καὶ νὰ ἀσκῶσι τὴν πολιτικήν. Ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ ὁ μολογεῖται ὡς ἄριστον πολίτευμα τὸ ρώμαϊκὸν, οὐ παρέχεται ἡ ἴστορικὴ κατὰ Πολύβιον ἀνάπτυξις. Ἐν τῷ τρίτῳ βιβλίῳ (οὐ περίληψιν δίδει ὁ Ἱερὸς Αὐγουστῖνος) τίθεται ὡς βάσις ἀπαραίτητος τῆς πολιτείας ἡ δικαιοσύνη. Ἐν τῷ τετάρτῳ γίνεται λόγος περὶ τῶν ἥθικῶν κατευθύνσεων καὶ τῆς ἀγωγῆς. Οἱ Κικέρων ἐν τῷ πέμπτῳ βιβλίῳ καινοτομεῖ ἀσχολούμενος περὶ τὸν ἡγήτορα τῆς πολιτείας (princeps civitatis, rectores, rector patriae, rector rerum publicarum), δύτις διὰ τὴν διατήρησιν τοῦ μικτοῦ πολιτεύματος ὁφείλει νὰ ἔξυπηρετῇ τὴν Πολιτείαν καὶ νὰ μὴ ἱκανοποιῇ τὰς ἐπιθυμίας ἐνὸς ἑκάστου τῶν πολιτῶν, ἀλλὰ νὰ συγκεντρώῃ τὴν ἐμπιστοσύνην πάντων τῶν πολιτῶν. Ως παράδειγμα ἔλαβε τὸ πολίτευμα τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἄνδρας, οἵος ὁ Σόλων, ὁ Περικλῆς καὶ γενικῶς εἰχεν ὑπὸ δψιν του τὴν Ἀθηναίων Πολιτείαν τοῦ Ἀριστοτέλους. Περὶ τοῦ ἔκτου βιβλίου, οὐ μόνον γνωστὸς τυγχάνει ὁ ἐπίλογος (τὸ ἀποκαλυπτικὸν ἐνύπνιον, τοῦ νεωτέρου Σκιτίωνος), ἔδει Προλεγόμενα.

Β) Σπουδαιότης τοῦ ἔργου.

Οἱ Κικέρων ἀποκαλεῖ, καὶ πολὺ δικαίως, τὸ de re publica ἔργον αὐτοῦ ἐχέγγυον καὶ ἀσφάλειαν δοθεῖσαν εἰς τὸ κοινὸν περὶ τῆς καλῆς συμπεριφορᾶς του, ὡς τὸ ἀπέδειξεν διάλιγον ἔπειτα, δτε ὡς ἀνθίπατος (51 π.Χ.) διώκησε τὴν Κιλικίαν. Ἔδειξε πρόγματι ὅτι ἡ ἀρετή, ἦν δὲν ἀρκεῖ νὰ κατέχῃ τις ὡς ἐπιστήμων, πρέπει ἐν τῇ πράξει νὰ δεικνύεται· τὰ ἀξιώματα τῶν στρατηγῶν καὶ τῶν ἀρχόντων εἶναι καθήκοντα, ἀ δέον νὰ ἐκπληρώσωσι καὶ οὐχὶ ἐπιδιωκόμενα ἀγαθὰ χάριν τῆς ἰδιοτελείας καὶ φιλοδοξίας αὐτῶν.

Οἱ Κικέρων πρὸς σύνταξιν τοῦ ἔργου του ὠφελήθη ἐκ τῶν συγγραμμάτων τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων καὶ ἴδιᾳ τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους κατὰ τρόπον ἀρμόζοντα πρὸς τὸν σκοπὸν του καὶ δὴ πρὸς τὰς ρώμαϊκὰς ἀρχάς, συγκεραννύων τὰς ἀφηρημένας θεω-

ρίας τοῦ Πλάτωνος πρὸς τὰς θετικωτέρας ἀντιλήψεις τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ ἴστορικοῦ Πολυβίου.

Οἱ Πλάτων ἐν τῇ Πολιτείᾳ αὐτοῦ εἶχε διαγράψει ἐν τῷ νῷ πολιτείαν παντάπαισιν ἰδεώδη, ἐνῷ δὲ Κικέρων περιγράφει τὴν ὁμοι· πολιτείαν ὡς ἀπαύγασμα φυσικὸν δικαιοσύνης καὶ σοφίας. Οὕτω δεικνύων τὴν ὁμοιαίκην πολιτείαν ἐν τε τῇ γενέσει καὶ τῇ αὐξήσει καὶ ἤδη ἀνδρωθεῖσαν καὶ ἴσχυροποιηθεῖσαν, ἀκολουθεῖ τὸν σκοπόν του καλύτερον ἦν ἐὰν ἐφαντάζετο πολιτείαν, ὡς δὲ Πλατωνικὸς Σωκράτης. Καὶ αὐτὸς δὲ Κικέρων ἀναφέρει ὅτι δὲ Πλάτων περιέγραψε πολιτείαν ἰδεώδη, ἐνῷ αὐτὸς ἐστηρίχθη ἐπὶ πραγματικῆς καὶ μάλιστα μεγαλειώδους πολιτείας, τῆς Ῥωμαϊκῆς, ἐνῷ δὲ διαφανόνται σαφῶς αἱ ἀρχαὶ πολιτείας, οἷαν καὶ δὲ Πλάτων διεῖδεν, ἀλλ’ οὕτως, ὥστε νὰ φαίνεται δρθαλμοφανῶς ἡ ἀφορμὴ καὶ ἡ αἰτία οἰουδήποτε ἐν αὐτῇ καλοῦ ἢ κακοῦ.

Ἐκεῖνο ὅπερ παραλαμψάνει δὲ Κικέρων παρὰ τοῦ Πλάτωνος εἶναι αἱ ἰδέαι περὶ τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ὡς π.χ. εἶναι ἡ διδασκαλία περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, ἡτις ἔκτιθεται ἐν τῷ Somnium Scipionis. Οἱ Κικέρων ἐπωφελήθη ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς σοφίας μόνον τὰς αἰώνιους καὶ καθολικὰς ἀρχὰς τῆς πολιτικῆς καὶ ἡγεμονίας. Διὰ τοῦτο τὰ περὶ πολιτείας βιβλία αὐτοῦ ἐτιμῶντο πολὺ, ὡς ἔχοντα σπουδαῖον καὶ ἀρεστὸν εἰς δόλους περιεχόμενον. Εἰς τὰς ἀρετὰς αὐτὰς προσετίθετο τὸ κῦρος καὶ ἡ αὐθεντία τοῦ ἀνδρός, ἡ ῥητορικὴ αὐτοῦ δεινότης, ἡ ἀνιδιοτέλεια, ἡ τιμότης καὶ ἡ ἀγαστὴ φιλοπατρία, περὶ οὓς διηγεῖται δὲ Πλούταρχος (β. Κικ. 49) τὰ ἔξης: « Πυνθάνομαι δὲ Καίσαρα (δῆλ. τὸν Αὔγουστον) χρόνοις πολλοῖς ὑστερον εἰσελθεῖν πρὸς ἓνα τῶν θυγατριδῶν· τὸν δὲ βιβλίον ἔχοντα Κικέρωνος ἐν ταῖς χερσὶν ἐκπλαγέντα τῷ ἴματίῳ περικαλύπτειν. Ἰδόντα δὲ Καίσαρα λαβεῖν καὶ διελθεῖν ἐστῶτα μέρος πολὺ τοῦ βιβλίου, πάλιν δὲ ἀποδιδόντα τῷ μειρακίῳ φάναι: « Λόγιος ἀνὴρ, ὃ παῖ, λόγιος καὶ φιλόπατρις ».

γ) Τύχη τοῦ ἔργου.

Τὸ φιλοσοφικο - πολιτικὸν τοῦτο βιβλίον, κατὰ τὸν α' αἰῶνα μ.Χ. ἡγησμονθέν, ἀλλ' ἐπειτα ἀπὸ πολλοὺς αἰῶνας θαυμασθέν, ἔσχε τὴν μεγίστην ἀτυχίαν νὰ ἀπολεσθῇ καὶ μόλις εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος ἀνέυρεθη, οὐχὶ δύμας ἀκέραιον (περίπου πλέον τοῦ 1/3 τοῦ συνόλου).

Οἱ παλαιοὶ Σενέκας, Πλίνιος ὁ Πρεσβύτερος, Σουητώνιος, Φρόντων

καὶ Αὔλιος Γέλλιος κάλμουσι νίζεις περὶ αὐτοῦ καὶ σπανίως ἀναφέρουσι χάριν τῆς γλώσσης μόνον γωρία. Ἐν τοῖς ἔπειται χρόνοις, μετὰ τὸν δύο αἰῶνας τῆς αὐτοκρατορίας, παραδίδεται ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Σεβῆρος (αὐτοκράτωρ 222 - 235 μ.Χ.) ἐμελέτα ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸν Βεργίλιον, τὸν Ὁράτιον, τὴν Ποιητείαν τοῦ Πλάτωνος καὶ τὸν διαλόγους τῶν ἔργων τοῦ Κικέρωνος *de re publica* καὶ *de officiis* (περὶ καθηκόντων). "Ἐπειτα καὶ αὐτὸς ὁ ἴερος Αύγουστηνος ἐμελέτησε τοῦτο καὶ ἐμιμήθη ἐν τῷ *de civitate Dei* ἔργῳ αὐτοῦ.

Αὐτὸς ὅμως εἶναι ἔξαρτεσις καὶ καθόλου εἰπεῖν τὸ *de re publica* κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ τῆς διαφθορᾶς δὲν εἴχε τὴν πρώτην σπουδαιότητα. Αἱ ἀρχαὶ ὅμως αὐτοῦ ἐνδιέφερον τὸν Χριστιανισμόν, ὅστις διὰ τοῦ Lactantius καὶ ἰδίᾳ τοῦ ἴεροῦ Augustinus μιμεῖται ἡ ἀντιγράφει γωρία τινά. 'Ἐπίσης οἱ γραμματικοὶ Nonius (Marcellus) καὶ κυρίως ὁ (Aurelius Ambrosius Theodosius) Macrobius ἀναφέρουσι γωρία ἡ ἐν ἐκτάσει σχολιάζουσι (Ἰδ. κατ. σ. 107). Τελοῦς ὁ Boëthius (480 - 524 μ.Χ.), ὁ γραμματικὸς Priscianus καὶ αὐτὸς ὁ Isidōrus, ἐπίσκοπος τῆς Σεβίλλης (περ. 600 - 636 μ.Χ.) εἰχον εἰσέπι τοῖς χεῖρας τὸ « περὶ ποιητείας » ἔργον τοῦ Κικέρωνος ὡς καὶ πάντες οἱ λόγιοι τῶν χρόνων ἐκείνων.

'Αλλὰ βραδύτερον ἀπωλέσθησαν τὰ ὕγιη αὐτοῦ, διότι τὸ βιβλίον τοῦτο, ὡς καὶ τόσα ἄλλα, ἔπεισαν εἰς γεῖρας ἀνθρώπων μὴ δυναμένων νὰ κατανοήσωσι τὴν ἀξίαν καὶ τὴν σημασίαν, ἦν θὰ εἶχεν ἡ διάσωσις αὐτοῦ.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς 'Αναγεννήσεως ὁ ἐκ Νικομηδείας τοῦ Βυζαντίου "Ελλην μοναχὸς Μάξιμος Πλανούδης περὶ τὸ 1330 μετέφρασε ἐν τυμῆμα, τὸν ἐπίλογον (*Somnium Scipionis*), ἀλλὰ τὸ μέρος αὐτὸς εἶχεν ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἀποσπασθῆ ἐκ τοῦ ὅλου ἔργου, διὰ τὸ ὄποιον εἶχεν ἀποσβεσθῆ πλέον πᾶσα περὶ ἀνευρέσεως ἐλπίς. Παρὰ ταῦτα ὅμως τὸ σύγγραμμα αὐτὸς δὲν ἀπωλέσθη, διότι ἡ τύχη ἐπεφύλασσε (τῷ 1819) εἰς τὸν βιβλιοθηκάριον τῆς Βατικανῆς Βιβλιοθήκης καὶ μετέπειτα Καρδινάλιον Angelo Mai τὴν ἀνακάλυψιν παλιμψήστου κώδικος περιέχοντος ἀποσπάσματα τῶν 5 πρώτων βιβλίων ἐκτεταμένα κατὰ τὸ μᾶλλον ἦ ἤτοι.

'Ο καδίξ οὗτος μετηνέγκη ἀπό τυνος ἐν Ἰταλίᾳ μοναστηρίου τοῦ Saint Columban ἐν Bobbio εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Βατικανοῦ (ἡρ. 5757 τοῦ IV αἰῶνος) λίγα κεκολωβωμένος. Τὸ μετὰ κασμάτων τὸ

πρῶτον (1822) δημοσιευθὲν ὑπὸ τοῦ Mai κείμενον διὰ μεταγενεστέρων ἐργασιῶν καὶ τῆς αριτικῆς ἀποκαταστάσεως πολὺ ἐβελτιώθη. Εἰς αὐτὸν προσετέθησαν καὶ ἄλλα ἀποσπάσματα καὶ πρὸ παντὸς τὸ Somnium Scipionis. Οὕτω τοῦ ἔργου de re publica σύντεται τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ πρώτου βιβλίου, σημαντικὸν μέρος τοῦ δευτέρου, ἀποσπάσματα δὲ ιόλυγα τοῦ τρίτου, τὸ τέταρτον ὅμως καὶ πέμπτον βιβλίον παραμένουσι σχεδὸν ἄγνωστα. Τοῦ ἔκτου δὲ καὶ τελευταίου ἐσώθη, μόνον ὁ θαυμαστὸς ἐπίλογος (Somnium Scipionis).

δ) Τὰ πρόσωπα τοῦ διαλόγου.

Τὰ τοῦ διαλόγου πρόσωπα (129 π.Χ.) μὴ σύγχρονα, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν Πλάτωνα, ἐν τῷ ἔργῳ καθόλου περὶ πολιτείας (de re publica ἢτοι de optimo statu civitatis et de optimo cive) ἀπαριθμεῖ αὐτὸς ὁ Κικέρων ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ. Εἶναι δὲ ταῦτα οἱ ἔξις ἄνδρες τοῦ κύκλου τῶν Σκιπιώνων.

‘Ο ‘Αφρικανὸς ὁ Νεώτερος (ἴδ. κατωτέρω), τὸ καὶ κυριώτερον πρόσωπον, ὁ Φίλων (L. Furius Philo), ὑπατος τῷ 136 π.Χ. ἐκ τῶν μᾶλλον πεπαιδευμένων τῶν χρόνων του, ἐντριβῆς περὶ τὰ ἀστρονομικά, φίλατας τοῦ Σκιπίωνος καὶ τοῦ Δαιλίου, ὁ Δαιλίος (ἴδ. κατωτέρω), ὁ Μάνιος Μανιλίος (M. Manilius) ὑπατος τῷ 149 π. Χ. (ἐν τῷ 5ῳ βιβλίῳ τοῦ ἔργου). Εἰς αὐτοὺς προστίθενται ὡς ἀκροαταὶ τέσσαρες διακεκριμένοι νέοι: (ὁ Q. Aelius Tubero, ὁ P. Rutilius Rufus καὶ οἱ δύο γαμβροὶ τοῦ Δαιλίου Q. Mucius Scaevola augur καὶ C. Fannius, διακρινόμενοι εἴτε ἐπὶ πολιτικότητι καὶ ῥήτορείᾳ ὡς ὁ πρῶτος, εἴτε ἐπὶ ιστορικότητι ὡς ὁ δεύτερος, συγγραφεὺς Χρονικῶν τῆς ἐποχῆς του).

‘Ως λαμβάνων δ’ ἐνεργὸν μέρος παρίσταται ἐν τῷ τέλει τοῦ τρίτου βιβλίου καὶ ὁ Μόμμιος (Spurius Mummius), ἀδελφὸς τοῦ ἐκπορθητοῦ τῆς Κορίνθου Λευκίου Μομμίου. Ἰδιαιτέρως δὲ ἐν τῷ Ἐνυπνίῳ λαμβάνουσι μέρος:

1. ‘Ο L. Aemilius Paulus Macedonicus (Παῦλος Αἰμίλιος ὁ Μακεδονικὸς) ἔξι ἀρχαιοτάτου πατρικίου γένους τῶν Αἰμιλίων, νικητὴς τοῦ Περσέως παρὰ τὴν Πύδναν (168 π.Χ.), οὗδε τοῦ ἀποθανόντος ἐν Κάνναις Παῦλου καὶ πατὴρ τοῦ Πισπλίου, ὅστις ἔνεκα τῆς νιοθεσίας ἐπωνυμάσθη Σκιπίων ‘Αφρικανὸς ὁ νεώτερος. ‘Υπῆρξε, κατὰ τοὺς Λατίνους συγγραφεῖς, ἀκραιφνῆς ‘Ρωμαῖος καὶ φίλος τῶν ‘Ελλήνων.

2. 'Ο P. Cornelius Scipio Aemilianus (Π. Κορονήλιος Σκιπίων Αίμιλιανός) ὁ ἐπονομασθεὶς Africanus (Minor) καὶ Numantinus. 'Εγεννήθη τῷ 185 / 184 π.Χ. Ἡτο δευτερότοκος υἱὸς τοῦ L. Aemilius Paulus τοῦ Μακεδονικοῦ καὶ τῆς πρώτης συζύγου αὐτοῦ Papiria. Εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Σκιπίωνων, υἱόθετηεὶς παρὰ τοῦ Π. Κορονηλίου Σκιπίωνος, πρεσβυτέρου υἱοῦ Σκιπίωνος Ἀφρικανοῦ (τοῦ Πρεσβυτέρου) ἀποθνάντος τῷ 183 π.Χ. Εἶχε διατακλους τὸν ίστορικὸν Πολύβιον καὶ τὸν φιλόσοφον Μητρόδωρον καὶ ἦτο ἐγκρατέστατος τῶν ἑλληνικῶν καὶ ῥωμαϊκῶν γραμμάτων. 'Ὕπηρξε φίλος τοῦ Στωϊκοῦ Παναιτίου καὶ τῶν τὰ μάλιστα πεπαιδευμένων ἀνδρῶν τῶν χρόνων του (τοῦ ρωμαϊκοῦ ποιητοῦ Τερεντίου, τοῦ Ἀκκίου, τοῦ Λουκιανοῦ) ὡς καὶ τῶν προσώπων τοῦ διαλόγου ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Κικέρωνος de re publica. 'Επαινεῖται ὑπὸ τούτου, καθὼς μαρτυροῦσι διασωθέντα τινὰ ἀποσπάσματα, ὡς ῥήτωρ διακεκριμένος. Διετέλεσεν ὑπατος τῷ 147 π.Χ. εἰς ἡλικίαν μόλις 37 ἑτῶν, τερματίσας ἀδὲν Γ' Καρχηδονικὸν πόλεμον καὶ πάλιν τὸ δεύτερον ὑπατος τῷ 134 π.Χ. 'Εθριαμβεύσε τῷ 133 π.Χ. ἐκ τοῦ κατὰ τῆς Νομαντίας πολέμου. 'Ἐπί τινα ἔτη ἀπεμακρύνθη τῆς 'Ρώμης ἐπιστρέψας κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Τίβερίου Γράκχου. 'Ως πολιτικὸς ἀνὴρ ἐπρέσβευεν ἀρχαὶ ἀριστοκρατικάς. Τῷ 129 π.Χ. εἰς ἡλικίαν 56 ἑτῶν εὑρέθη ἐπὶ τῆς κλίνης του νεκρός. Διὰ τὴν δολοφονίαν του κατηγορήθη τὸ δημοκρατικὸν κόμμα ἐναντίον τοῦ ὄποίου ἐνεργῶς ἀντετάχθη κατὰ τὰς ταραχὰς τῶν Γράκχων, ὡς καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ, Σεμπρωνία, ἀδελφὴ τῶν Γράκχων, ἀλλ' ἔνει ἀποδείξεων. (Θαυμασίων εἰκόνα αὐτοῦ παρέχει ὁ Πολύβιος 32, 8 - 16).

3. 'Ο C. Laelius (Γάιος Λαΐλιος), υἱὸς τοῦ Γ. Λαελίου, ὑπάτου τῷ 190 π.Χ., φίλος τοῦ Σκιπίωνος Αίμιλιανοῦ. 'Εγεννήθη τῷ 186 π.Χ. Διετέλεσε ταμίας τῷ 155 π.Χ. δήμαρχος τῷ 151 π.Χ., πράτιτωρ τῷ 145 π.Χ., ὑπατος τῷ 140 π.Χ. μετὰ τοῦ Q. Servilius Caepio. 'Αφιερώθη εἰς φιλοσοφικὰς καὶ φιλολογικὰς μελέτας, δι' ὃ ἔσγει καὶ τὸ ἐπώνυμον Sapiens. Διεκρίθη κατὰ Κικέρωνα τὰ μέγιστα ὡς ῥήτωρ. 'Ιδιαιτέρως εἶναι γνωστὸς ἐκ τοῦ ὅμωνύμου ἔργου τοῦ Κικέρωνος (Laelius sive de amicitia), ἐν ᾧ εἶναι τὸ κύριον πρόσωπον τοῦ διαλόγου.

4. 'Ο Masi nissa (Μασανάσσης) βασιλεὺς τῆς ἀνατολικῆς Νουμιδίας (νῦν 'Αλγερίου), υἱὸς τοῦ Γάλλα, πατήτο τοῦ Μισίφα καὶ πάππος τοῦ 'Ιουνγούρθα (περ. 240 - 148 π.Χ.). 'Ὕπηρξεν ἀντίπαλος τοῦ βασιλέως Σύφακος. 'Εχθρὸς τῶν 'Ρωμαίων καὶ φίλος τῶν Καρχηδονίων κατὰ

τὸν Β' Καρχηδονιακὸν πόλεμον, εἴτα διὰ τῶν καλῶν τρόπων τοῦ Σκιπίωνος μετέστη πρὸς τοὺς Ῥωμαίους, γενόμενος πιστὸς φίλος καὶ σύμμαχος, μεθ' ὧν διετήρησε πάντοτε ἴδιαιτέραν φιλίαν καὶ ἀγάπην καὶ ἴδιᾳ μετὰ τῆς οἰκογενείας τῶν Σκιπιώνων (πρβλ. Somn. Scip. 1 : familiae nostrae amicissimum). Ὁ Μασανάσσης ἀποθανὼν (148 π.Χ. ἀφῆκεν ἐκτελεστὴν τῆς διαθήκης του τὸν Σκιπιώνα Ἀφρικανὸν τὸν Νεώτερον.

ε) Εἰσαγωγὴ εἰς τὸ Somnium Scipionis.

Καὶ ὁ ἐπίλογος οὗτος τοῦ ἔργου συνετάχθη, κατὰ τὸ τεχνικὸν ὑπόδειγμα τοῦ Πλάτωνος (Πολιτ. X, 614 B), οὗ τὴν ἐπινόησιν παρηγγέλλεται ἐμιμήθη. Ὁ Σωκράτης, πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ ὅτι ἐπιφυλάσσονται ἐν τῇ ἄλλῃ ζωῇ εἰς τοὺς κακοὺς καὶ τοὺς ἐναρέτους ἀνάλογοι ποιναὶ καὶ ἀνταμοιβαί, διηγεῖται τὰ περὶ τοῦ Ἡρὸς τοῦ Ἀρμενίου τὸ γένος Παμφύλου. Οὗτος τελευτῆσας ἐν πολέμῳ καὶ ἀναιρεθεὶς δεκαταῖος καὶ μέλλων μετὰ δύο ἡμέρας νὰ ταφῇ, ἐν τῇ πυρῷ κείμενος ἀνέζησεν, ἀναζήσας δὲ διηγεῖται ὅσα ἔκει εἶδε 12 ἡμέρας κατὰ τὴν διαμονὴν αὐτοῦ ἐν τῷ ἄλλῳ κόσμῳ. Ἀντὶ τῆς διηγήσεως ταύτης ὁ Κικέρων ἐπὶ τὸ ψυχολογικώτερον εἰσάγει εἰς τὸ τέλος τοῦ βιβλίου τὸ κυριώτερον πρόσωπον τοῦ διαλόγου, τὸν Σκιπιώνα Ἀφρικανὸν τὸν Νεώτερον ἀφηγούμενον ἐνύπνιόν τι, ὅπερ εἶδεν, ὅτε ἐφιλοξενήθη παρὰ τῷ Μασανάσση (ἵδ. κατωτέρω) *.

Τὴν αἰτίαν, ἔνεκα τῆς ὁποίας ὁ Κικέρων ἐν τέλει πολιτικοῦ ἔργου διμιεῖ κατὰ φυσικὸν τρόπον περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς ἐξηγεῖ ὁ Μακρόβιος (somn. 1, 4, 2) λέγων : « Ὄτε ὁ Λακίλιος ἐδυσανασχέτει (ἐν τῷ περὶ πολιτείας ἔργῳ τοῦ Κικέρωνος) διτὸι δὲν εἶχον ἰδρύσει δημοσίᾳ ἀνδριάντα πρὸς τιμὴν τοῦ Σκιπιώνος Νασικᾶ εἰς ἀνταμοιβὴν τοῦ ὅτι ἐφόρνευσε, τῷ 133 π.Χ. τὸν τύραννον (Τιβ. Γράχον) ἀπήντησε ἐν τέλει ὁ Σκιπίων μεταξὺ ἄλλων τὰ ἔξης : ἀλλὰ εἰ καὶ ἡ συνείδησις αὐτὴ τῶν καλῶν πράξεών των εἶναι ἡ μεγίστη ἀνταμοιβή, ἐν τούτοις ἡ θεία αὐτὴ ἀρετὴ ἐπιθυμεῖ οὐχὶ ἀδριάντας (χαλκοῦς) ἐστερεωμένους (ἐπὶ βάθρου) διὰ μολύβδου, οὕτε θριάμβους διὰ δαφνῶν προωρισμένων νά-

* Πρβλ. καὶ τὸ δύνειρον τοῦ Ἀποκόπου, στιχούργημα ἐκ 558 στίχων τοῦ Κρητὸς Μπεργαδῆ τῶν ἀρχῶν τοῦ 16ου αἰῶνος πολλάκις τυπωθὲν ἐν Βενετίᾳ. Ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Legrand δις (Coll. de Monuments ἀριθ. 9, 1870, καὶ Biblioth. grecque vulg. II. 1881).

ξηρανθῶσιν, ἀλλὰ μᾶλλον ἔμπεδα τρόπον τινὰ καὶ θαλερὰ εἰδὴ ἀντα-
μοιβῶν. — Τίνα εἶναι τέλος πάντων αὐτά σου τὰ εἴδη; εἶπεν δὲ Λαίλιος.
Τότε ὁ Σκιπίων: « 'Γπομείνατέ (ἀκούσατέ) με, εἶπεν, ἐπειδὴ τρίτην
ἡμέραν ἥδη σχολάζομεν (ἀναπαυόμεθα λόγῳ τῆς ἑορτῆς) ».

Διὰ τοιούτων λόγων ἀρχίζει ἐδῶ τὴν ἀφήγησιν τοῦ Ἐνυπνίου
(καὶ οὐχὶ ὡς παρὰ Πλάτωνι γίνεται διὰ μάθου οὐπό τινων Ἐπικου-
ρείων χλευαζόμενου) δεικνύων ὅτι αἱ σταθερώτεραι καὶ διαρκέστεραι
ἀνταμοιβαὶ ἐπιφυλάσσονται ἐν τῷ οὐρανῷ, ὡς ἀντελήφθη ὁ Ἰδιος, εἰς
τοὺς ἐναρέτους πολιτικοὺς ἡγήτορας, οἵτινες παρέσχον ἐκδουλεύσεις εἰς
τὴν πατρίδα καὶ τὸ κοινὸν ἀγαθόν.

Παρὰ τὴν ἐν μέρει ἀπώλειαν τῶν προηγουμένων βιβλίων, τὸ
Somnium Scipionis διετηρήθη ἀνέκαθεν ἀλώβητον, καὶ ἐν
τῇ ἐκτιμήσει τῶν παλαιῶν περιεσώθη. Ἡ σχολήθησαν περὶ τοῦτο ἄλλοι
τε καὶ ἰδίᾳ δὲ λόγιος συγγραφεὺς Macrobius, ἀνθύπατος τῆς Ἀφρικῆς
410 μ.Χ., δοτὶς ὑπεμνημάτισε (περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 5ου αἰῶνος μ. Χ.)
αὐτὸν εἰς δύο σωζόμενα βιβλία, ἐγκατασπείρας διαφόρους μαθηματικὰς
καὶ ἀστρονομικὰς παρατηρήσεις καθὼς καὶ νεοπλατωνικὰς θεωρίας.

ΜΕΡΟΣ Α'

ΚΕΙΜΕΝΟΝ

Cum in Africam venissem M'. Manilio consuli ad quartam 1 § 1 (9).
 Iēgionem tribunus, ut scitis, militum, nihil mihi fuit potius, quam
 ut Masinissam convenirem regem, familiae nostrae iustis de cau-
 sis amicissimum. Ad quem ut veni, complexus me senex confaci-
 mavit aliquantoque post suspexit ad caelum et : Grates, inquit,
 tibi ago, summe Sol, vobisque, reliqui Caelites, quod, ante quam
 ex hac vita migro, conspicio in meo regno et his tectis P. Corne-
 lium Scipionem, cuius ego nomine ipso recreor ; itaque numquam
 ex animo meo discedit illius optimi atque invictissimi viri memo-
 ria. Deinde ego illum de suo regno, ille me de nostra re publica
 percontatus est, multisque verbis ultro citroque habitis ille nobis
 consumptus est dies.

Post autem apparatu regio accepti sermonem in multam noc- I § 2 (10).
 tem produximus, cum senex nihil nisi de Africano loqueretur
 omniaque eius non facta solum, sed etiam dicta meminisset.
 Deinde, ut cubitum descessimus, me et de via fessum, et qui ad
 multam noctem vigilassem, artior quam solebat somnus comple-
 xus est. Hic mihi (credo eisdem ex hoc, quod eramus locuti ;
 fit enim fere, ut cogitationes sermonesque nostri pariant aliquid
 in somno tale, quale de Homero scribit Ennius, de quo videlicet
 saepissime vigilans solebat cogitare et loqui) Africanus se ostendit
 ea forma, quae mihi ex imagine eius quam ex ipso erat notior ;
 quem ubi agnovi, eisdem cohorui, sed ille : Ades, inquit, animo
 et omitte timorem, Scipio, et, quae dicam, trade memoriae.

Videsne illam urbem , quae parere populo Romano coacta II § 3 (11).
 per me renovat pristina bella nec potest quiescere ? (ostendebat
 autem Karthaginem de excelso et pleno stellarum illustri et claro
 quodam loco) ad quam tu oppugnandam nunc venis paene miles.

Hanc hoc biennio evertes, eritque cognomen id tibi per te partum, quod habes adhuc a nobis hereditarium. Cum autem Karthaginem deleveris, triumphum egeris censorque fueris et obieris legatus Aegyptum, Syriam, Asiam, Graeciam, diligere iterum consul absens bellumque maximum conficies, Numantiam excides. Sed cum eris curru in Capitolium invectus, offendes rem publicam consiliis perturbatam nepotis mei.

II § 4 (12). Hic tu, Africane, ostendas oportebit patriae lumen animi, ingenii consiliique tui. Sed eius temporis ancipitem video quasi fatorum viam. Nam cum aetas tua septenos octiens solis anfractus reditusque converterit, duoque ii numeri, quorum uterque plenus alter altera de causa habetur, circuitu naturali summam tibi fatalem confecerint, in te unum atque in tuum nomen se tota convertet civitas, te senatus, te omnes boni, te socii, te Latini intuebuntur, tu eris unus, in quo nitatur civitatis salus, ac, ne multa, dictator rem publicam constitutas oportet, si impias propinquorum manus effugeris. Hic cum exclamasset Laelius ingemuissentque vehementius ceteri, leniter arridens Scipio : St ! queso, inquit, ne me e somno excitetis, et parumper audite cetera.

III § 5 (13). Sed quo sis, Africane, alacrior ad tutandam rem publicam, sic habeto : omnibus, qui patriam conservaverint, adiuverint, auxerint, certum esse in caelo definitum locum, ubi beati aevo sempiterno fruantur ; nihil est enim illi principi deo, qui omnem mundum regit, quod quidem in terris fiat, acceptius quam concilia coetusque hominum iure sociati, quae civitates appellantur ; harum rectores et conservatores hinc profecti huc revertuntur.

III § 6 (14). Hic ego, etsi eram perterritus non tam mortis metu quam insidiarum a meis, quae sive tamen, viveretne ipse et Paulus pater et alii, quos nos extinctos arbitraremur. Immo vero, inquit, hi vivunt, qui e corporum vinculis tamquam e carcere evolarebunt, vestra vero, quae dicitur, vita mors est. Quin tu aspicis ad te venientem Paulum patrem? Quem ut vidi, equidem vim lacri-

marum profudi, ille autem me complexus atque osculans flere prohibebat.

Atque ego ut primum fletu represso loqui posse coepi, Quaesito, inquam, pater sanctissime atque optime, quoniam haec est vita, ut Africanum audio dicere, quid moror in terris? quin huc ad vos venire propero? Non est ita, inquit ille. Nisi enim deus is, cuius hoc templum est omne, quod conspicis, istis te corporis custodiis liberaverit, huc tibi aditus patere non potest. Homines enim sunt hac lege generati, qui tuerentur illum globum, quem in hoc templo medium vides, quae terra dicitur, iisque animus datus est ex illis sempiternis ignibus, quae sidera et stellas vocatis, quae globosae et rotundae, divinis animatae mentibus, circulos suos orbesque conficiunt celeritate mirabili. Quare et tibi, Publi, et piis omnibus retinendus animus est in custodia corporis nec iniussu eius, a quo ille est vobis datus, ex hominum vita migrandum est, ne munus humanum adsignatum a deo defugisse videamini.

Sed sic, Scipio, ut avus hic tuus, ut ego, qui te genui, iustitiā cole et pietatem, quae cum magna in parentibus et propinquis, tum in patria maxima est; ea vita via est in caelum et in hunc coetum eorum, qui iam vixerunt et corpore laxati illum incolunt locum, quem vides, (erat autem is splendidissimo candore inter flamas circus elueens) quem vos, ut a Graiis acceptistis, orbem lacteum nuncupatis: ex quo omnia mihi contemplanti praeclara cetera et mirabilia videbantur. Erant autem eae stellae, quas numquam ex hoc loco vidimus, et eae magnitudines omnium, quas esse numquam suspicati sumus, ex quibus erat ea minima, quae ultima a caelo, citima a terris luce lucebat aliena. Stellarum autem globi terrae magnitudinem facile vincebant. Iam ipsa terra ita mihi parva visa est, ut me imperii nostri, quo quasi punctum eius attingimus, paeniteret.

Quam cum magis intuerer, Quaesito, inquit Africanus, quounque humi defixa tua mens erit? Nonne aspicis, quae in templo

veneris? Novem tibi orbibus vel potius globis conexa sunt omnia, quorum unus est caelestis, extumus, qui reliquos omnes complectitur, summus ipse deus arcens et continens ceteros; in quo sunt infixi illi, qui volvuntur, stellarum cursus sempiterni; cui subjecti sunt septem, qui versantur retro contrario motu atque caelum; ex quibus unum globum possidet illa, quam in terris Saturniam nominant. Deinde est hominum generi prosperus et salutaris ille fulgor, qui dicitur Iovis; tum rutilus horribilisque terris, quem Martium dicitis; deinde subter medium fere regionem sol obtinet, dux et princeps et moderator luminum reliquorum, mens mundi et temperatio, tanta magnitudine, ut cuncta sua luce lustret et compleat. Hunc ut comites consequuntur Veneris alter, alter Mercurii cursus, in infimoque orbe luna radiis solis accensa convertitur. Infra autem iam nihil est nisi mortale et caducum praeter animos munere deorum hominum generi datos, supra lunam sunt aeterna omnia. Nam ea, quae est media et nona, tellus, neque movetur et infima est, et in eam feruntur omnia nutu suo pondera.

V § 10 (18). Quae cum intuerer stupens, ut me recepi, Quid? hic, inquam, quis est, qui compleat aures meas tantus et tam dulcis sonus? Hic est, inquit, ille, qui intervallis disiunctus inparibus, sed tamen pro rata parte [ratione] distinctis impulsu et motu ipsorum orbium efficitur et acuta cum gravibus temperans varios aequabiliter concentus efficit; nec enim silentio tanti motus incitari possunt, et natura fert, ut extrema ex altera parte graviter, ex altera autem acute sonent. Quam ob causam summus ille caeli stellifer cursus, cuius conversio est concitator, acuto et excitato movetur sono, gravissimo autem hic lunaris atque infimus; nam terra nona immobilis manens una sede semper haeret complexa medium mundi locum. Illi autem octo cursus, in quibus eadem vis est duorum, septem efficiunt distinctos intervallis sonos, qui numerus rerum omnium fere nodus est; quod docti homines nervis imitati atque cantibus aperuerunt sibi redditum in hunc locum, sicut alii, qui praestantibus ingeniosis in vita humana divina studia coluerunt.

Hoc sonitu oppletae aures hominum obsurduerunt; nec est V § 11 (19). ullus hebetior, sensus in vobis, sicut, ubi Nilus ad illa, quae Catadupa nominantur, praecipitat ex altissimis montibus, ea gens, quae illum locum adecolit, propter magnitudinem sonitus sensu audiendi caret. Hic vero tantus est totius mundi incitatissima conversione sonitus, ut eum aures hominum capere non possint, sicut intueri solem adversum nequitis, eiusque radiis acies vestra sensusque vincitur. Haec ego admirans referebam tamen oculos ad terram identidem.

Tum Africānus: Sentio, inquit, te sedem etiam nunc homi- VI § 12 (20). num ac domum contemplari; quae si tibi parva, ut est, ita videatur, haec caelestia semper spectato, illa humana contemnito. Tu enim quam celebritatem sermonis hominum aut quam expetendam consequi gloriam potes? Vides habitari in terra raris et angustis in locis et in ipsis quasi maculis, ubi habitatur, vastas solitudines interiectas, eosque, qui incolunt terram, non modo interrūptos ita esse, ut nihil inter ipsos ab aliis ad alios manare possit, sed partim obliquos, partim transversos, partim etiam adversos stare vobis: a quibus expectare gloriam certe nullam potestis.

Cernis autem eandem terram quasi quibusdam redimitam et VI § 13 (21) circumdatam cingulis, e quibus duos maxime inter se diversos et caeli verticibus ipsis ex utraque parte subnixos obriguisse pruina vides, medium autem illum et maximum solis ardore torri. Duo sunt habitabiles, quorum australis ille, in quo qui insistunt, adversa vobis urgent vestigia, nihil ad vestrum genus; hic autem alter subiectus aquiloni, quem incolitis, cerne quam tenui vos parte contingat. Omnis enim terra, quae colitur a vobis, angustata verticibus, lateribus latior, parva quaedam insula est circumfusa illo mari, quod Atlanticum, quod magnum, quem Oceānum appellatis in terris, qui tamen tanto nomine quam sit parvus, vides.

Ex his ipsis cultis notisque terris num aut tuum aut cuius- VI § 14 (22). quam nostrum nomen vel Caucasum hunc, quem cernis, transcendere potuit vel illum Gangen tranatare? Quis in reliquis ori-

entis aut obeuntis solis ultimis aut aquilonis austrive partibus tuum nomen audiet? quibus amputatis cernis profecto quantis in angustiis vestra se gloria dilatari velit. Ipsi autem, qui de nobis loquuntur, quam loquentur diu?

VII § 15(23). Quin etiam si cupiat proles illa futurorum hominum **deinceps** laudes unius cuiusque nostrum a patribus acceptas posteris prodere, tamen propter eluviones exustionesque terrarum, quas accidere tempore certo necesse est, non modo [non] aeternam, sed ne diuturnam quidem gloriam adsequi possumus. Quid autem interest ab iis, qui postea nascentur, sermonem fore de te, cum ab iis nullus fuerit, qui ante nati sunt? qui nec pauciores et

VII § 16(24). certe meliores fuerunt viri, praesertim cum apud eos ipsos, a quibus audiri nomen nostrum potest, nemo unius anni memoriam consequi possit. Homines enim populariter annum tantum modo solis, id est unius astri, reditu metiuntur; cum autem ad idem, unde semel profecta sunt, cuncta astra redierint eandemque totius caeli discriptionem longis intervallis rettulerint, tum ille vere vertens annus appellari potest; in quo vix dicere audeo quam multa hominum saecula teneantur. Namque ut olim deficere sol honinibus extinguique visus est, cum Romuli animus haec ipsa in templo penetravit, quandoque ab eadem parte sol eodemque tempore iterum defecerit, tum signis omnibus ad principium stellisque revocatis expletum annum habeto; cuius quidem anni **nondum** vicesimam partem scito esse conversam.

VII § 17(25). Quocirca si redditum in hunc locum desperaveris, in quo omnia sunt magnis et praestantibus viris, quanti tandem est ista hominum gloria, quae pertinere vix ad unius anni partem exiguum potest? Igitur alte spectare si voles atque hanc sedem et aeternam domum contueri, neque te sermonibus vulgi dedideris nec in praemiis humanis spem posueris rerum tuarum; suis te oportet inlecebris ipsa virtus trahat ad verum decus, quid de te alii loquantur, ipsi videant, sed loquentur tamen. Sermo autem omnis ille et angustiis cingitur iis regionum, quas vides, nec umquam

de ullo perennis fuit et obruitur hominum interitu et oblivione posteritatis extinguitur.

Quae cum dixisset, Ego vero, inquam, Africane, siquidem VIII §18(26). bene meritis de patria quasi limes ad caeli aditum patet, quamquam a pueritia vestigiis ingressus patris et tuis decori vestro non defui, nunc tamen tanto praemio exposito enitar multo vigilantis. Et ille: Tu vero enitere et sic habeto, non esse te mortalem, sed corpus hoc; nec enim tu is es, quem forma ista declarat, sed mens cuiusque is est quisque, non ea figura, quae digito demonstrari potest. Deum te igitur scito esse, siquidem est deus, qui viget, qui sentit, qui meminit, qui providet, qui tam regit et moderatur et movet id corpus, cui praepositus est, quam hunc mundum ille princeps deus; et ut mundum ex quadam parte mortalem ipse deus aeternus, sic fragile corpus animus sempiternus movet.

Nam quod semper movetur, aeternum est; quod autem motus VIII §19(27). adfert alicui, quodque ipsum agitatur aliunde, quando finem habet motus, vivendi finem habeat necesse est. Solum igitur, quod sese movet, quia numquam deseritur a se, numquam ne moveri quidem desinit; quin etiam ceteris, quae moventur, hic fons, hoc principium est movendi. Principii autem nulla est origo; nam ex principio oriuntur omnia, ipsum autem nulla ex re alia nasci potest; nec enim esset id principium, quod gigneretur aliunde; quodsi numquam oritur, ne occidit quidem umquam. Nam principium exstinctum nec ipsum ab alio renascetur nec ex se aliud creabit, siquidem necesse est a principio oriri omnia. Ita fit, ut motus principium ex eo sit, quod ipsum a se movetur; id autem nec nasci potest nec mori; vel concidat omne caelum omnisque natura et consistat necesse est nec vim ullam nanciscatur, qua a primo impulsa moveatur.

Cum pateat igitur aeternum id esse, quod a se ipso moveatur, quis est, qui hanc naturam animis esse tributam neget? In-

nimum est enim omne, quod pulsu agitatur externo ; quod autem est animal, id motu cietur interiore et suo ; nam haec est propria natura animi atque vis ; quae si est una ex omnibus, quae sese moveat, neque nata certe est et aeterna est.

IX § 21 (29). Hanc tu exerce optimis in rebus ! sunt autem optimae curae de salute patriae, quibus agitatus et exercitatus animus velocius in hanc sedem et domum suam pervolabit ; idque ocius faciet, si iam tum, cum erit inclusus in corpore, eminebit foras et ea, quae extra erunt, contemplans quam maxime se a corpore abstrahet. Namque eorum animi, qui se corporis voluptatibus dediderunt earumque se quasi ministros praebuerunt impulsuque libidinum voluptatibus oboedientium deorum et hominum iura violaverunt, corporibus elapsi circum terram ipsam voluntantur nee hunc in locum nisi multis exagitati saeculis revertuntur. Ille discessit ; ego somno solitus sum.

ΜΕΡΟΣ Β'

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Περὶ ληψίς : 'Ο Π. Κορνήλιος Σκυπίων Ἀφρικανὸς ὁ Νεώτερος διηγεῖται πρὸς τοὺς φίλους τὴν συνάντησιν αὐτοῦ πρὸς τὸν Μασανάσσην ἐν τῇ Ἀφρικῇ καὶ τὰ κατ' αὐτὴν λεχθέντα περὶ τοῦ Σκυπίωνος Ἀφρικανοῦ τοῦ Πρεσβυτέρου, πάππουν αὐτοῦ. Μετὰ τὸ πέρας τῆς συνδιαλέξεως κατακλιθεὶς βλέπει κατ' ὅναρ τὸν πάππον.

§ 1. (9). *Cum . . . venissem ἀφοῦ ἤλθον, ἐλθὼν (τῷ 149 π.Χ.) ἐν ἀρχῇ τοῦ γ' Καρχηδονικοῦ πολέμου, ὃτε ἐποιορκεῖτο ἡ Καρχηδῶν. Ο Π. Κορνήλιος Σκυπίων Αἰμιλιανὸς (ἰδ. Προλεγ.) ἀρχίζει τὴν διήγησίν του. Africam. Διὰ τῆς λέξεως Africa ἐν εὐρυτέρᾳ ἐννοίᾳ ἐδήλουν οἱ Ρωμαῖοι τὴν Λιβύην τῶν ἀρχαίων Ἐλλήνων, ἢτοι τὴν παλαιὸν περιοχὴν τῆς Καρχηδόνος, ἐν στενωτέρᾳ δὲ ἐννοίᾳ, ὡς ἐνταῦθα, τὴν ἔκτὸς ταύτης χώραν, ἢτις ἥτο ποτε ὑποτεταγμένη εἰς τοὺς Καρχηδονίους, ὡς καὶ τὴν τῶν γειτονικῶν φυλῶν καὶ ιδιαιτέρως τὴν ὀνομαζούμενην Africa Propria (ν. Τυνησία - Τύνης). M'. Manilio (ἰδ. Προλεγόμενα). consuli σύναψον τῷ tribūnus . . . militum (= tribunus militaris) στρατιωτικὸς χιλίαρχος παρὰ τῷ ὑπάτῳ, χιλ. ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ὑπάτου. ad quartam legionem tr. m. χιλίαρχος τῆς τετάρτης λεγεῶνος. Τίθεται τὸ ad (= apud) μετὰ αἰτιατικῆς ἐν στρατιωτικᾶς ἐκφράσεσιν, εἰ καὶ δηλοῦται στάσις (ἐκτὸς ἀν ὑπονοήσωμεν τὸ ducendam). Τῆς λεγεῶνος ἀνώτατος μὲν ἀρχηγὸς ἦτο ὁ ὑπατος (consul) ἢ ὁ ὑπατικὸς χιλίαρχος (tribunus consularis), ἀλλὰ διοίκηται (ἀξιωματικοὶ κατώτεροι) αὐτῆς ἦσαν χυρίως οἱ χιλίαρχοι, ἔξ τὸν ἄριθμὸν εἰς ἑκάστην λεγεῶνα, ἢν διψκουν ἀνὰ δύο ἐκ περιτροπῆς ἐπὶ δύο μῆνας. nihil mihi fuit potius quam ut . . . convenirem = nihil habui antiquius (ἢ prius) quam ut . . . convenirem = οὐδὲν ἔμεινον (καλύτερον, ἴερώτερον) ἔσχον ἢ νὰ συναντήσω (τίποτ' ἄλλο δὲν ἐπεθύ-*

μησα περισσότερον παρὰ νά..., ἡ σκέψις μου ἦτο νὰ ὑπάγω πρὸς συνάντησιν). Τὸ potius (= antiquius) εἶναι οὐδέτερον συγκριτικὸν τοῦ θετικοῦ τοῦ pótis, e. *Masinissam* ἴδ. Προλεγόμ. *familiae* δοτ. *iustis de causis* ἡ πρόθεσις de ἔχει αἰτιολογικὴν σημασίαν = ἐκ βασίμων (σπουδαῖων, ἵσχυρῶν) λόγων. ut ὡς. *senex* περίου 90 ἐτῶν. *senex*, *senis* γέρων. *conlacravit* ἡ πρόθ. cum (con-) δῆλοι ἐπίτασιν. *suspexit ad caelum* καὶ in *caelum* καὶ (μετὰ τροπικῆς σημασίας) ἀπλῶς *caelum*. *suspicio*, -pexi, -spectum, 3. ἀναβλέπω. *grates* ... *tibi ago* ... *vobisque* ... *quod* ... *conspicio* χάριτας ἄγω σοι ... καὶ ὑμῖν ... ὅτι (διότι) ... (εὐχαριστῶ σε... καὶ ὑμᾶς... διότι. ...) *conspicio* -pexi, -spectum, 3. τὸ *grates* (ἀντὶ τοῦ *gratia*) καὶ *Caelites* (ἀντὶ τοῦ *caelestes* = dii ἢ di) ἐτέθησαν ἐπὶ τὸ μεγαλοπρεπέστερον. Ἡ δλη φράσις εἶναι καθόλου ποιητικὴ καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰλημένη ἀπὸ τνος ποιητοῦ. *summe Sol* ... *Caelites*. Τὸ *summe* (ἐνταῦθα ὑπὸ ἔννοιαν οὐχὶ τοπικὴν, ἀλλὰ ἡθικὴν) = μέγιστε, ὑπατε: τὸ δὲ *caelites* (οὐσιάστ.) = οἱ οὐρανίωνες, οἱ θεοὶ (ὁ "Ηλιός ὁς καὶ ἡ Σελήνη καὶ τὰ λοιπὰ ἔστρα, ὅτινα ἐν ταῖς ἀρχεγόνοις θρησκείαις ἐθεωροῦντο ὡς θεότητες). *caelestes*, *caelitis* (κατὰ τὸ *dives*, *divitis* πλούσιος). *antequam*... *migrō* ἐτέθη ὄριστικὴ μετὰ τὸ *antequam*, διότι ἡ πρᾶξις χρονικῶς παρίσταται ὡς μέλλουσα νὰ γίνη συντόμως. Ὁ *Μασανάσσης* εἶναι πολὺ γέρων καὶ θέλει νὰ δώσῃ νὰ ἔννοήσουν ὅτι ἐντὸς δλίγου. Θὰ μεταβῇ (*migrare*) εἰς ἄλλον τύπον ὑπάρξεως (ἴδ. Προλεγ.). *in meo regno et his tectis* ἡ πρόθ. in δὲν ἐπαναλαμβάνεται, διότι ἡ δλη φράσις ἔχει μόνον μίαν ἔννοιαν = ἐν τοῖς ἀνακτόροις τοῦ βασιλείου μου (οὐ πρωτεύουσα ἦτο ἡ Κίρτα, νῦν Κωνσταντίνη). Ἡ λ. *regnum* ἐνταῦθα (κατὰ μετωνυμίαν) = ἡ εἰς τὸν βασιλέα ὑποτεταγμένη χώρα μετὰ τῶν κατοίκων αὐτῆς. *itaque* (ἀντὶ ita ἢ adeo) = τόσον. . . *illius* . . . *virī* Σκιτίωνος 'Αφρικανοῦ τοῦ Πρεσβυτέρου (*Maior*). Τὸ *illius* ἐτέθη καὶ διὰ τὸ χρονικῶς ἀπομεμακρυσμένον, ἀλλὰ καὶ διότι δηλοῦ ἔξαρσιν. *ex animo* = ἐκ τῆς μνήμης μου. *memoria* = ἀνάμνησις. *ego illum* ἔνν. (κατὰ σύλληψιν τοῦ ῥήμα.) *percontatus sum. de suo regno κανονικῶς* θὰ ἔπρεπε νὰ τεθῇ eius, ἀντὶ τοῦ suo. *de re publica* περὶ τῆς πολιτείας (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ de ... regno). *ultro citroque* = *ultra et citro* ἔνθα καὶ ἔνθα, ἐκατέρωθεν, ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, ἀμοιβαίως (= invicem). *multis* verbis . . . *habitus* πολλῶν λόγων γενομένων (ἀφαιρ. ἀπόλυτος), μετὰ τὴν ἀνταλλαγὴν πολλῶν ἐρωτήσεων (ἐκατέρωθεν). *nobis* δοτ. τοῦ

ποιητ. αἰτίου εἰς τὸ consumptus est, ἀλλὰ καὶ ώς δοτ. περιποιητικὴ (= ἡμῖν αὐτοῖς). consūmo, -sumpsi, -sumptum, 3.

§ 2 (10). *Post autem* ὑστερον δέ. *accepti* δεκτοὶ γενόμενοι (φιλοξενηθέντες). *apparatu regio* (ἀφαιρ. ὅργαν.) μετὰ βασιλικῆς μεγαλοπρεπείας ἢ διὰ μεγαλοπρεποῦς γεύματος. *sermonen produximus* « τὸν λόγον ἐμήχυναμεν » (παρετέλιναμεν τὴν συνδιάλεξιν, τὴν διμιλίαν, ὁμιλήσαμεν ἐν ἔκτάσει). *in multam noctem = ad multam noctem* = μέχρι βαθείας (προκεχωρημένης) νυκτός. *cum . . . nihil nisi . . . loqueretur . . . meminisset : cum . . . nihil* (ἐνν. aliud) *nisi* = ἐνῷ, καὶ μολονότι. . . (= cum) περὶ οὐδενὸς ἄλλου πράγματος ὡμίλει εἰμή περὶ τοῦ Ἀφρικ. καὶ ἐνεθυμεῖτο (ἀνέφερεν) . . . τὸ *meminisset* ὑπερσ. ἀντὶ τοῦ ἐλλείποντος παρατατικοῦ. *eius facta . . . dicta* οὐσ. = τὰς πράξεις αὐτοῦ . . . τοὺς λόγους. Χιαστῶς τὸ μὲν *facta* (ἐν Ἰσπανίᾳ καὶ Ἀφρικῇ τῷ 204 π. Χ.) ἀναφέρεται εἰς τὸ *invictissimi*, τὸ δὲ *dicta* εἰς τὸ *optimi* (§ 1). *cubitum* (cubitum) ὕπτιον α' πρὸς δήλωσιν τοῦ σκοποῦ μετὰ ῥῆμα κινήσεως = ἵνα κατακλιθῶμεν (κοιμηθῶμεν, πλαγιάσωμεν). *cubo*, -*bui*, -*bitum*, 1. *ut . . . discessimus* ώς . . . ἀπεχωρήσαμεν, ἀπεσύρθημεν (ἔκαστος εἰς τὸ δωμάτιόν του). *dis - cedo*, -*cessi*, -*cessum*, 3. *me . . . somnus complexus est* προσωποποία = ὑπνος μ' ἔσχε (κατελήφθην ὑπὸ τοῦ ὑπνου, παρεδόθην γλυκὰ εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Μορφέως). *complector*, -*plexus sum*, 3. *de via* ἡ πρόθεσις *de* (= propter) δηλοῦ αἰτίαν (ώς ἀνωτ. § 1 iustis de causis) εἰς τὸ *fessum* (παθ. μτχ. τοῦ fatiscor). *et qui . . . vigilassem* καὶ ἐπειδὴ ἐγώ (et ego qui = cum ego) εἶχον ἀγρυπνήσει. *artior* (= arctior) *quam solebat* βαθύτερος τοῦ συνήθους (quam solebat = solito ἢ εἰώθει), βαθύτερος ἀσυνήθως ὑπνος. *soleo*, *solutus sum*, 2. ἡμιαποθ. *hic mihi . . . Africanus se ostendit* τότε (= hic) μοὶ ἐνεφάνισεν ἔαυτὸν (ἐφανερώθη, παρουσίασθη). ὁ Ἀφρ. *ostendo*, -*tendi*, -*tentum*, 3. *equidem* = γε, τῇ ἀληθείᾳ. *fere* ἐνταῦθα = γενικῶς, κοινῶς, συνήθως, ώς ἐπὶ τὸ πλεῖστον (plerumque, vulgo). *fit . . . ut . . . pariant* συμβαίνει (ὥστε) νὰ . . . γεννῶσιν (νὰ παράγωσι, νὰ προξενῶσι) : *pario*, *peperi*, *partum*, 3. *cogitationes* οἱ διαλογισμοί, αἱ σκέψεις. *sermones* οἱ λόγοι (αἱ διμιλίαι). *scribit Ennius* (γράφει) ἀναφέρει ὁ Ennius. Ἐνταῦθα ὑπανίσσεται ὁ Κικέρων τοὺς ἔξης στίχους τοῦ Ἐννίου, οὓς ἐμιμήθη καὶ ὁ Βεργίλιος (Aιν. 2,270):

in somnis mihi visus Homerus adesse poëta
hei mihi, qualis erat ! quantum mutatus ab illo.

Ο Ευνιος, γεννηθεις τῷ 239 π.Χ. ἐν τῇ Ρωμιῶν πόλει (Rudiae νῦν Rugge) τῆς Καλαβρίας, ἦτο ὁ ἔθνικὸς τῶν Ρωμαίων ποιητής. *de quo δηλ.* Homēro. *videlicet* δηλονότι (εἰρωνικῶς), *vigilans* ἀγρυπνῶν (μὴ κοιμάμενος, ἐν ἐγρηγόρσει). *cogitare* νὰ διαλογίζεται (νὰ ἀναμιμνήσκεται = reminisci, in mente habere). *ea forma*, ἀφαιρ. *ex imagine eius* ἐκ τῆς εἰκόνος αὐτοῦ. Αἱ εἰκόνες οὖσαι ἐκ κηροῦ ἐν σχήματι προσωπείου ἐτοπισθετοῦντο ἐν τῷ καλουμένῳ atrium ἐντὸς ξυλίνων ναϊδίων (armaria). Κάτωθεν τῶν εἰκόνων ὑπῆρχεν ἐπιγραφὴ ἢ ὑπογραφὴ (titulus) ἀναγράψουσα τὸ ὄνομα τῶν δικαιουμένων πρὸς τοῦτο ἀρχόντων (ius imaginum). *ex imagine eius quam ex ipso erat notior.* Ο νεώτερος Αφρικανὸς ἦτο πολὺ μικρὸς ἀκόμη, ὅτε ἀπέθανεν. (183 π.Χ.) ὁ νικητὴς τοῦ Αννίβα. *quem* = hunc autem τοῦτον δέ. *agnovi* ἀνεγνώρισα. *agnosco*, *agnōvi*, *agnitum*, 3. *cohortei* ρ. cohoresco, -horruī, φρικιδ (ἀνατριχιασώ), φοβοῦμαι, sed illē... *inquit ἀλλ'* ἐκεῖνος (ἀντιτίθεται πρὸς τὸ equidem) . . . εἶπε. *ades* . . . (προστακτ. τοῦ adsum) *animo et omittē* (= depōne) *timorem* θάρρει καὶ ἀπόβαλε τὸν φόβον σου, μὴ φοβοῦ. Έκάτερον ἐπεξηγεῖ τὸ ἔτερον. Τὸ animo (ἢ animis) εἶναι πτώσεως δοτικῆς. *trade* = manda ἢ committe. *memoriae* (δοτ.) = εἰς τὴν μνήμην (ἀνάμνησιν) τῶν μεταγενεστέρων. *quae dicam ὅσα . . . , τοὺς λόγους μου.*

Περίληψις. Τὸ φάσμα τοῦ πάππου προφητεύει εἰς τὸν ἔγγονον περὶ τῆς μελλούσης δόξης καὶ τοῦ τραγικοῦ τέλους αὐτοῦ.

§ 3 (11). *illam urbem* = Karthaginem. *parere coacta . . . per me* ἀναγκασθεῖσαν ἐξ αἰτίας μου νὰ ὑπακούῃ (νὰ εἴναι πειθήνιος). Μεταξὺ τῶν ὄρων, μετά τὴν ἐν Ζάμαρ ἥτταν τῶν Καρχηδονίων τῷ 202 π.Χ., ἦτο ἡ καταβολὴ ἐπὶ 50 ἔτη εἰσφορῶν ἐνιαυσίων (ἐν συνόλῳ 10,000 ταλάντων) καὶ ἡ ὑποχρέωσις νὰ μὴ κηρύγτωσιν οὗτοι τὸν πόλεμον ἐντὸς τῆς Αφρικῆς ἢ ἐκτὸς αὐτῆς ἥνειν ἀδείας τῆς Ρωμ. συγκλήτου. *pareo*, -rūi, 2. *populo Romano* δοτ. *renovat* : κατ' ἀλήθειαν αἰτία τοῦ γ' Καρχηδον. πολέμου ὑπῆρξεν ἡ Σύγκλητος, ἐπιθυμοῦσα τὴν τελείαν καταστροφὴν τῶν Καρχηδονίων, καὶ ὁ Μασανάσσης, ἀκαταπιθανῶς ἐνοχγλῶν διὰ διαρπαγῶν αὐτούς. Οὕγκητον ὅμως καὶ οἱ

Καρχηδόνιοι τῷ 187 π.Χ. ἐζήτησαν, χάριν ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τῆς φορολογί-
κῆς ὑποτελείας τῶν, νὰ καταβάλωσιν ἐφ' ἄπαιξ τὸ ὑπόλοιπον τῶν ὑπογρε-
ώσεων τῶν. *pristina* (*pristīna*) *bella* δῆλ. τοῦ α' (264 — 241 π.Χ.)
καὶ β' Καρχηδόν. πολέμου (218 — 201 π.Χ.). *quiescere* νὰ ἡσυχάσῃ (νὰ
μείνῃ ἐν εἰρήνῃ). *quiēsco*, *quiēvi*, 3. *ostendebat autem* ἐδείχνυε δὲ (τὸ
autem = καὶ), καὶ ἐδείκνυε. Τὸ autem ἐδῶ δὲν εἶναι σύνδ. ἀντιθετικὸς
ἢ λλὰ εἰσάγει μίαν παρένθεσιν· μεταφράζεται καλλιοπ. δι' ἀπλοῦ « καὶ ».
Κατὰ τὸν Macrobius ὁ Σκιπίων εὑρίσκετο ἐν τῷ γαλαξίᾳ (= *orbis lacteus* ἢ *locus plenus stellarum ἀστερόεις*), ἔνθα κατὰ τοὺς Πυθα-
γορείους ἦτο ἡ ἔδρα τῶν ψυχῶν τῶν ἥρων. *ostendo*, -ndi, (*osten-
tum*), 3. *δεικνύω* *et* . . . *illustri et claro quodam loco* καὶ φωτει-
νοῦ (ἐφ' ὅσου ἦτο *plenus stellarum*) καὶ (κατ' ἀκολουθίαν) λαμπροῦ
τινος τόπου. *ad quam* . . . *oppugnandam* . . . γερουνδ. Ἐλξις = πρὸς
πολιορκίαν τῆς ὁποίας (πόλεως) . . . *paene miles* τὸ ἐπίρρ. *paene*
(= σχεδὸν) κεῖται ἐδῶ ἀντὶ ἐπιθέτου = (ὡς) ἀπλοῦς στρατιώτης. Τὸ
miles συνεχδοχικῶς = *miles gregarius* (= ἀπλοῦς στρατιώτης). 'Ο
βαθμὸς τοῦ *tribunus militum* ὃν εἶχεν ἦτο ὁ κατώτατος τῆς στρατιώ-
τικῆς διαβαθμίσεως. *nunc hoc biennio* νῦν . . . κατὰ τὴν προσεχῆ διε-
τίαν. Τὸ *hoc biennio* εἰς ἀκρον ἀντίθεσιν πρὸς τὸ *nunc. consul* ὑπα-
τος (ὁ ν). 'Η πολιορκία διήρκεσε τρία ἔτη. Παρὰ τὴν *lex Villia an-*
nalnis (181 — 180 π.Χ.), ἡτις καθώριζε τὸν *cursus honorum*, ὁ νεώ-
τερος Σκιπίων ἐξελέγη ὑπατος ἐν ἕτοις ἐνωρίτερον τοῦ ἐπιτρεπομένου,
ἡτοι εἰς ἡλικίαν 37 ἐτῶν (147 π.Χ.). *cognomen* δῆλ. ἡ ἐπωνυμία
τοῦ Ἀφρικανοῦ. *tibi* (Σκιπίωνι τῷ Νεωτέρῳ). *per te partum* (ἐν
ἀντιθέσει πρὸς τὸ *adhuc* [= μέχρι τοῦδε] . . . *hereditarium* κληρονο-
μική, κατὰ κληρονομίαν. *a nobis* = *a me παρ'* ἐμοῦ (τοῦ πάππου σου
[Σκιπίωνος τοῦ Πρεσβυτέρου]). *cum* . . . *deleveris* (τετ. μέλλ.) . . .
deligere ὅταν θὰ ἔχῃς καταστρέψει (ὅταν θὰ καταστρέψῃς) . . . θὰ ἐκ-
λεγῆς (*deligere* = *deligeris*, β' ἐν. μέλλ. ὄριστ. τῆς παθ. φωνῆς). *cen-
sor* τῷ 142 π.Χ. *triumphum* περὶ τὸ τέλος τοῦ 146 π.Χ. *legatus* ὁ Κι-
κέρων ἀλλαχοῦ λέγει ὅτι ἡ πρεσβεία αὕτη προηγήθη τῆς τιμητίας.
iterum τὸ δεύτερον, πάλιν, ἐκ νέου (διὰ τὸν κατὰ τῆς Νομαντίας πόλεμον,
παρὰ τὸν ἀπαγορευτικὸν νόμον τοῦ 151 π. X. : ne quis iterum *consul*
fiēret). *consul* κατηγορούμ. (τῷ 134 π. X.). *absens* (καίπερ)
ἀπὸν (μὴ παραστάς δῆλ. μὴ ἐπιζητήσας, μὴ ὑποβαλὼν ὑποψηφιό-
τητα). Κατὰ τὸν Valerius Maximus ὁ Σκιπίων μεταβάς εἰς τὸ πεδίον

τοῦ "Αρεως πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ὑποψηφιότητος τοῦ συγγενοῦς του Φαβίου, ἐπιζητοῦντος τὴν ταμιείαν, ἔξελέγη τὸ δεύτερον ὕπατος. *maximum* μαχρὸν καὶ καταστρεπτικὸν (διαρκέσαντα ἀπὸ τοῦ 141 — 133 π. X.). *Numantiam excides* τῷ 133 π. X. 'Η πρότασις αὕτη, ἀσύνδετος καὶ κατὰ παράταξιν, εἶναι ἐπεξήγησις τῆς προτέρας = τ. ἔ. Θά... *exscindo*, -*scidi*, -*scissum*, 3. *cum eris currū* (ἀφαιρ. δργαν.) *in Capitolium inventus* ὅταν... Θά ἔχῃς εἰσέλθει (θὰ εἰσέλθης) ἐφ' ἄρματος θριαμβευτικοῦ εἰς τὸ Καπιτώλιον. *consiliis* (ἀφ. δργάν.) ταῖς βουλαῖς, τοῖς φιλοδόξοις σχεδίοις (τῇ μεταρρυθμίσει τοῦ ἀγροτικοῦ νόμου), ἔξ ἀφορμῆς τῆς κληρονομίας πρὸς τὸν 'Ρωμ. δῆμον τοῦ ἀποθανόντος (133 π. X.) βασιλέως τῆς Περγάμου 'Απτάλου Γ'. *nepotis mei* τοῦ ἐγγόνου μου (Τιβ. Γράκχου, υἱοῦ τῆς θυγατρός του Κορνηλίας).

§ 4. (12). hic (ἐπίρρ.) τότε (εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, ἐδῶ). *ostendas oportebit* ('Η ὑποτ. ostendas τίθεται μὲ τὸ oportet χωρὶς τὸ ut) νὰ δεῖξῃς θὰ πρέπῃ. *patriae* δοτ. *lumen animi, ingenii consiliique tui* : ἡ μεταφορὰ αὕτη ἐν τῇ νέᾳ ἐλλην. ἀποδίδεται διὰ τοῦ ἐπιθέτου « ὅλος » = ὅλον σου τὸ θάρρος, ὅλον σου τὸ πνεῦμα, ὅλην σου τὴν σύνεσιν. *sed eius temporis...* *fatorum viam*. 'Η γεν. temporis ἔξαρτᾶται ἐκ τοῦ fatorum. 'Ο διαλεγόμενος ἐσιώπησε πρὸς στιγμὴν προστηλῶν τὸ βλέμμα του ἐπὶ τὰ μέλλοντα κατάπληκτος ἐκ τῆς ἀντιθέσεως, ἥν διακρίνει ἐν τῇ εἰμαρμένῃ τοῦ ἐγγόνου. *anticipitem* ἀβεβαίαν, ἀμφίβολον (ἐπικίνδυνον). *anceps*, *anticipitis*. *quasi* = ut ita dicam (οὕτως εἰπεῖν ἢ τρόπον τινά). 'Ο Σκιπίων εὑρέθη νεκρὸς ἐν τῇ κλίνῃ του (129 π. X.) ὑπὸ μυστηριώδεις συνθήκας, ἔχων παρὰ τὸ πλευρόν του σημειώματα τοῦ λόγου ὃν, ὡς εἴχε δηλώσει, θὰ ἔξεφώνει ἐν τῇ Συγκλήτῳ, ἐκθέτων τὴν πολιτείαν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἀγροτικοῦ ζητήματος. *cum converterit* (= confecerit) *duoque ii numeri confecerint* = ὅταν θὰ ἔχῃ διατρέξει (ὅταν θὰ διατρέξῃ) καὶ οἱ... Θὰ ἔχωσι συμπληρώσει (ὅταν θὰ συμπληρώσωσι) *septenos octiens solis anfractus redditusque* δικτὼ ἐπὶ ἐπτὰ κύκλους ἢ ἐπαναδρομὰς τοῦ ἡλίου. Τὸ ἀριθμητ. ἐπίρρ. πολλαπλασιάζει τὸ διανεμητικὸν (= $7 \times 8 = 56$ ἔτη). *solis anfractus* (ἡ λέξις anfractus = σπειροειδῆς [ἐλικοειδῆς] κίνησις). Εἶναι ἢ ἐπὶ τῆς ἐκλειπτικῆς κατὰ τὸ φαινόμενον κίνησις (τροχιὰ) τοῦ ἡλίου, ἔως ὅτου οὗτος φθάσῃ εἰς τὰ ἡλιοστάσια (ἄλλως λεγόμενα τροπὰς ἢ σημεῖα τῶν τροπῶν) ὅτε ἔχει τὴν μεγίστην αὐτοῦ ἀπόκλισιν ἥτοι 23° καὶ

27' ἀπὸ τοῦ οὐρανίου ἴσημερινοῦ. Τὰ ἡλιοστάσια εἶναι δύο, τὸ χειμερινὸν τῆς 21 Δεκ. (bruma) καὶ τὸ θερινὸν τῆς 21 Ἰουνίου (solstitium). Οἱ ἥλιοις ἐπὶ τῆς ἐχλειπτικῆς ἀνέρχεται ἀπὸ τοῦ Ν. ἡμισφαῖρου (χειμ. ἡλιοστ.) εἰς τὸ βόρειον (θερ. ἡλιοστ.) διερχόμενος διὰ τοῦ ἴσημερινοῦ (ἔαρινὴ ἴσημερία aequinoctium vernum), ἀκολούθως κατέρχεται εἰς τὸ Ν. ἡμισφαῖρον διερχόμενος διὰ τοῦ ἴσημερινοῦ (φθινοπωρινὴ ἴσημερία aequinoctium autumnale). Ἡ πρώτη φάσις τῆς ἀνόδου ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸν χειμῶνα καὶ τὸ ἔαρ, ἡ δ' ἄλλη τῆς καθόδου εἰς τὸ θέρος καὶ τὸ φθινόπωρον. Ἡ ἀπὸ τοῦ θερινοῦ ἡλιοστάσιον εἰς τὸ χειμερινὸν κίνησις φαίνεται παλίνδρομος τῆς ἑτέρας καὶ τοῦτο δηλοῦ ἡ λ. reditus καὶ converterit. "Οθεν δλη ἡ φράσις septenos octiens solis anfractus reditusque convertit (= convertendo conficit) = συμπληρώνει 56 περιστροφὰς τοῦ ἥλιου (ἦτοι 56 ἔτη). Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καθίσταται δῆλον ὅτι οὐχὶ ὁ ἥλιος φαίνεται εύρισκόμενος (φθάνων) κατὰ τὸ θερ. ἡλιοστάσιον εἰς τὸν ἀστερισμὸν τοῦ Καρκίνου ἢ κατὰ τὸ χειμ. εἰς τὸν ἀστερισμὸν τοῦ Αἰγαίουερω, ἀλλὰ τούναντίον ἢ γῇ. duoque ii numeri ἦτοι ὁ 7 καὶ ὁ 8. plenus τέλειος. Ἐνταῦθα ἔχομεν ἀναπόλησιν Πυθαγορείων διδασκαλιῶν, καθ' ᾧ οἱ ἀριθμοὶ 7 καὶ 8 ἔθεωροῦντο τέλειοι (πλήρεις). alter altera de causa ὁ μὲν ἔξ ἑνὸς λόγου, ὁ δὲ ἔξ ἀλλού, ἐκ διαφόρων λόγων, π.χ. ὁ μὲν 7 ὡς ἀποτελούμενος ἐκ περιπτοῦ (ἄρρενος) καὶ ἀρτίου (θήλεος) 1 + 6 ἢ 2 + 5 ἢ 3 + 4, ὁ δὲ 8 διότι εἶναι ὁ πρῶτος κύβος, δύστις ἔγει τρεῖς ἵσας καὶ κανονικὰς διαστάσεις (μῆκος, πλάτος, ὕψος $2 \times 2 \times 2$). Γενικῶς ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω λόγων ἀναφέρονται καὶ ἄλλοι. habetur θεωρεῖται. circuitu naturali διὰ τῆς φυσικῆς περιόδου. summam ἔνν. anfractuum redituumque solis = annorum) tibi fatalem τὸ πεπρωμένον (τὸ ὑπὸ τῆς εἰμαρμένης ὁρισθέν) σοι ποσὸν (ἐτῶν) ἦτοι τὰ 56 ἔτη τῆς ζωῆς σου. se... convertet θὰ στραφῇ (τῷ 130 π.Χ.). Οἱ Π. Σκιπίωνες εἴχε τότε ἐν 'Ρώμῃ μεῖζον κύρος καὶ ἀπετέλει τὸ κέντρον τῶν διαμισχομένων κομμάτων. omnes boni ὅλοι οἱ ἔχοντες τὰ αὐτὰ ὡς καὶ ὁ Σκιπίων πολιτειακὸ φρονήματα (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς φαύλους, τοὺς ἐπαναστάτας). te - te σχῆμα ἐπαναφορᾶς. socii . . . Latini. Οὗτοι κατέγοντες μεγάλας γαίας καὶ αἰσθανόμενοι προσεγγίζουσαν τὴν καταιγίδα ἀπέβλεψαν πρὸς τὸν Π. Σκιπίωνα, δύστις οὕτω περιέπεσεν εἰς τὴν μῆνην τῶν μεταρρυθμιστῶν. nitatur (ὑποτακτ. τοῦ ἀπο. nitor, nixus ἢ nisus sum, 3) δύναται νὰ στηριγθῇ. ne multa ἔνν. dicam (ὑποτακτ.)

= ἵνα μὴ εἴπω πολλά, ἐνὶ λόγῳ. *dictator . . . oportet* ὡς δικτάτωρ . . . πρέπει νά . . . (ἰδ. ἀνωτ. ostendas oportebit). Ἐπεδόθη εἰς τὴν Σύγκλητὸν ἡ πρόθεσις νὰ καταστήσῃ τὸν Σκιπίωνα δικτάτωρα πρὸς κατευνασμὸν τῶν παθῶν καὶ ἀναδιοργάνωσιν τῆς τεταρχημένης ἥδη πολιτείας. *si impias manus propinquorum effugeris* (τετ. μέλλ.): ὑπόνοιαι ἡγέρθησαν κατὰ τῆς τριανδρίας (tresviri agris dividundis). ἦτοι τοῦ Κάρβωνος, τοῦ Φλάκκου καὶ τοῦ Γ. Γράκχου, ἐπίσης κατὰ τῆς Κορυνηλίας, μητρὸς τῶν Γράκχων καὶ κατὰ τῆς Σεμπρωνίας, ἀδελφῆς τῶν Γράκχων καὶ συζύγου τοῦ δολοφονηθέντος. Ἀνακρίσεις δὲν ἔχουν. Ἡ Σύγκλητος δὲν ἔδειξεν ἐγδιαφέρον. "Λέγουν σημειώσεως εἶναι ὅτι ὁ ἀμείλικτος ἐγχρός του Καικίλιους Μέτελλος στέλλων τοὺς μίσους αὐτοῦ εἰς τὴν αγδείαν τοῦ Σκιπίωνος Αἰμιλίουν εἶπε «*ite, filii, celebrate exsequias, numquam maioris civis funus videbitis* ». *hic* (ἐπίρρ.) τότε (εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο τῆς ἀφηγήσεως). *cum exclamasset ingemissetque* (ῥ. *ingemisco, ingemui*, 3) = « ἀνακεκραγότος καὶ οἵμωξάντων » : ὁ Λαίλιος (ἰδ. Προλεγ.) εἰς τὸ ἄκουσμα τῶν λόγων τούτων ἔβαλε κραυγὴν, οἱ ἄλλοι (Φίλων, Μόδιμος, Τουβέρων, Ροῦφος Σκαπόλας, Φάννιος ἰδ. Προλεγ.) ἔξεχθησαν εἰς δάκρυα, ἐνῷ ὁ Σκιπίων, ἡπίως προσμειδῶν, παρακαλεῖ νὰ σιγήσωσι. *st!* (ἐπιφώνημα σιωπῆς, πρβλ. ἡμέτερον σούτ! « *σῆγ' ἔχετε* », σιωπή!). *parumper* ὀλίγον τι (ἀκόμη). *celera* τὰ λοιπά, τὸ ὑπόλοιπον, τὴν συνέχειαν (τῶν λόγων Σκιπίωνος τοῦ Πρεσβυτέρου).

III

Περίληψις. Ἀποκαλύπτει πρὸς ἐνθάρρυνσιν αὐτοῦ τὰ μυστήρια τῆς ἄλλης ζωῆς καὶ τῆς εὐδαιμονίας, ἥτις ἀναμένει τοὺς καταστάντας ἀξίους τῆς Πατρίδος. Ἐμφανίζεται ἐπίσης καὶ ὁ φυσικὸς αὐτοῦ πατήρ Παῦλος Αἰμιλίος. Διατί ἀπαγορεύεται ἡ αὐτοκτονία. Θεία ἡ καταγωγὴ τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Γαλαξίας διαμονὴ τῶν ἐναρέτων, δικαίων καὶ φίλων τῆς πατρίδος. Σμικρότης τῆς γῆς ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς ἀστέρας.

§ 5 (13). *quo = ut eo.* Τοῦ *quo* γίνεται γρῆσις πρὸ συγκριτικοῦ. *alacrior* θαρραλεώτερος (δῆλ. ἐνεργητικώτερος καὶ ψυχικῶς μᾶλλον διατεθειμένος). *ad . . . tutandam r. p. . .* πρὸς διαφύλαξιν τῆς πολιτείας (γερουσιανὴ ἔλξις). *sic habeto* (γνώριζε οὕτω, μάθε τοῦτο

ότι...), νόμιζε τοῦτο ώς βέβαιον, οἵτι... (τὸ habere ἐδῶ = putare, « ἡγεῖσθαι, νομίζειν » καὶ δὲ αὐτὸ ἐτέθη προστακτικὴ μέλλοντος [πρβι.. scito, memento]. certum... ἡ συντ. : . . certum locum (ὑποκ. esse in caelo definitum (κατηγορ.) omnibus (δοτ.) qui . . . ubi . . . fruantur . . . οἵτι ὑπάρχει τόπος μόνιμος (ὥρισμένος) ἐν τῷ οὐρανῷ πρωταρι- σμένος δι' ἔκεινους οἰτινες (ἐπειδὴ οὗτοι qui . . . conservavērint . . . auxerint [ὑποτακτ. αἰτιολογική]). ubi . . . fruantur (ὑποτακτ. τοῦ ἀ- ποθ. fruor, fructus sum, 3), ἔνθα δύνανται νὰ ἀπολαύωσι. beati εὐδαί- μονες, « μακάριοι » (τ. ἔ. ἐν μέσῳ δλων τῶν ἀγαθῶν, τὰ ὄποια παρέχειν ἡ ἐσωτερικὴ ἡσυχία, ἀπηλλαγμένοι πάσης ἀσχολίας). aeo semper interno (ἀφαιρ. εἰς τὸ fruantur) αἰωνίας ζωῆς (ἐνδελεχοῦς εὐτυχίας). aevum = vita. nihil est principi deo . . . acceptius quam . . . οὐδὲν εἶναι . . . τῷ ὑπάτῳ θεῷ . . . ἀρεστότερον (μᾶλλον εὐπρόσδεκτον) ἢ . . . principi deo τῷ ἄρχοντι θεῷ εἶναι ὁ ὑπατος θεὸς τοῦ Πλατωνικοῦ Τιμάρου ὅστις λέγει εἰς τοὺς ἀλλοις δευτερεύοντας θεούς : « θεοὶ θεῶν ὃν ἐγώ δημιουργὸς πατήρ τε ἔργων ». quod quidem in terris fiat (ἀναφ. περιο- ριστικὴ πρότασις) = (οὐδέν), ὅπερ τούλαχιστον γίνεται (ἐνεργεῖται) ἐν τῇ γῇ (ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ). Ἡ λ. terra ἐν τῷ ἐνικῷ ἀριθμῷ σημαί- νει τὴν γῆν, κυρίως καὶ συγκεκριμένως (π.χ. terrae motus), ἢ ἐκά- στην χώραν (π.χ. in hac terra), ἢ τὴν ξηρὰν (κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν θάλασσαν π.χ. terra ac mari, terrā marīque): ἐν δὲ τῷ πληθ. ἀριθμῷ σημαίνει μίαν ἐκάστην τῶν χωρῶν τῆς γῆς καὶ αὐτὸν τὸν κό- σμον, τὴν οἰκουμένην. concilia coetusque hominum iure sociati αἱ ἐπίσημοι καὶ ἀνεπίσημοι συναθροίσεις τῶν ἀνθρώπων αἱ διὰ νό- μων (iure) ἡνωμέναι (sociati). Δικαιώις ἄρα λέγεται ubi societas ibi ius καὶ θεωρεῖται τὸ ius et aequitas ώς τὰ vincula civitatis (con- cillum = συνάθροισις κληθεῖσα πρὸς σκοπὸν δημόσιον. coetus = συνάθροισις προσώπων οἰκείᾳ βουλήσει πρὸς τινα σκοπόν). quae καθ' ἔλξιν πρὸς τὸ civitates ἀντὶ qui (= concilia coetusque hominum iure sociati). Πρβλ. § 7: quae terra dicitur καὶ quae sidera et stellas vocatis, § 13: quem oceanum appellatis. civitates. Ἐν τῇ πολι- τείᾳ ἔγκειται ὁ σκοπὸς τοῦ ἀνθρώπου, διότι ἔξω αὐτῆς δὲν ἔχει πλέον θέσιν πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ καθήκοντός του ἀπέναντι ἔστι τοῦ, ἀπέναντι τοῦ πλησίον καὶ ἀπέναντι τοῦ ὑπάτου θεοῦ. Διὰ τοῦτο εἰς τὸν θεόν τοῦτον εἶναι εὐάρεστοι αἱ κοινωνίαι τῶν ἀνθρώπων ώς καὶ ἔκεινοι οὖνες ιθύνουσι καὶ σφύρουσιν αὐτὰς (harum rectores et conservatores). hinc profecti hui rever-

tuntur ἐνθένδε (= ἀπὸ τῶν ἄστρων) προελθόντες δεῦρο (ἐκεῖ εἰς τὸν οὐρανόν, εἰς τὰ ἄστρα) ἐπιστρέφουσιν (proficiscor, profectus sum, 3): εἶναι ἐπίδρασις τῆς Πλατωνικῆς θεωρίας περὶ τῆς προϋπάρχεως τῶν ψυχῶν, πρὶν ἐνωθῶσι μετὰ τοῦ σώματος, ἐν τοῖς ἄστροις. Κατὰ λαϊκὴν δυξασίαν, κοινὴν ταῖς ἴταλοελληνικαῖς θρησκείαις, αἱ ψυχαὶ τῶν καλῶς θιυνόντων τὰ δημόσια μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τοῦ σώματος ἐπανέρχονται εἰς τοὺς οὐρανίους χώρους ὡς εἰς τὴν πραγματικὴν πατρίδα των. Ὁ Κικέρων ἐν τοῖς Τουσκουλανοῖς (I, 17 — 20) λέγει ὅτι αἱ ψυχαὶ ἀποτελοῦσι μέρος τῆς θείας οὐσίας διακεχυμένης εἰς τὸν κόσμον. Τὰς αὐτὰς ἰδέας ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ Βεργίλιος (Αἰν. 6, 724 ἔξ.). Ὁ Σενέκας (ep. 86, 1), ὁμιλῶν περὶ τοῦ Σκιπίωνος λέγει: animum eius in caelum, ex quo erat, redisse persuadeo mihi (πείθω ἐμαυτόν, πείθομαι). revertor, reverti, reversus, 3.

§ 6 (14). *hic ego* τότε ἐγώ. *quam a meis* ὅσον (ἐκ τοῦ φόβου) παρὰ τῶν ἐμῶν, ἐκ μέρους τῶν ἡμετέρων (τῶν οἰκείων μου). *quaesivi*... *viveretne ipse* ἡρώτησα ἐὰν ζῇ αὐτὸς (ὁ Ἀφρικανὸς πρὸς δὲ διελέγετο ἢ εἶναι σκιά τις). *vivo*, *vixi*, *victum*, 3: *extinctos* ἐνν. *esse* (ρ. *extinguor*, *extinctus sum*, 3). *quos...* *arbitraremur* οὓς ἐνομίζομεν· ἐτέθη ὑποτακτ. διότι ἡ ἀναφορ. πρότασις ἀποτελεῖ οὐσιῶδες μέρος σκέψεως ἐκπεφρασμένης καθ' ὑποτακτ. (*viveret*). *immo* vero... *hi vivunt* (μ' ἐρωτᾶς ἀν ζῶσι καὶ ἀπαντῶ: ναί, ζῶσι καὶ ζῶσι) = ναί, βεβαίως οὗτοι ζῶσιν ἀληθῶς (ζῶσι τὴν ἀληθινὴν ζωὴν των). *qui...* *evolaverunt* Πλατωνικὸς τρόπος ἐκφράσεως· τὸ σῶμα εἶναι «δεσμωτήριον, σῆμα (= τάφος) ψυχῆς» καὶ ὁ θάνατος εἶναι «λύσις (= ἀπαλλαγή, ἀπολύτρωσις) καὶ χωρισμὸς ψυχῆς ἀπὸ σώματος» Φαιδ. 67 Δ. Γοργ. 493 A. *vestra...* *vita...* *mors est*. Ὁ Κικ. ἀλλαγῆν λέγει: haec quidem vita mors est. Κατὰ τὸν Ἡράκλειτον «ὅτε μὲν ἡμεῖς ζῶμεν, τὰς ψυχὰς ὑμῶν τεθνάναι... ὅτε δὲ ἡμεῖς ἀποθνήσκομεν, τὰς ψυχὰς ἀναβιοῦν καὶ ζῆν» πρβλ. καὶ Εὐριπ. (frg. 636 N): τίς δ' οἶδεν εἰς τὸ ζῆν ἔστι κατθανεῖν τὸ κατθανεῖν δὲ ζῆν...; *quin tu aspicis...* (ἐρώτησις προτρηπτικὴ) = τί (λοιπὸν) δὲν παρατηρεῖς...; παρατήρησον. *aspicio*, -spexi, -spectum, 3. *venientem* μετχ. κατηγορημ. *quem* = hunc autem τοῦτον δέ. *equidem...* *ille autem* ἐγώ βέβαια... ἀλλ' ἐκεῖνος (ἐκεῖνος τούναντίον). *vim lacrimarum* ἀφθονα δάκρυα, γέιμαρον δακρύων. *flere prohibebat* (πρτ. ἀποπείρας) προσε-

πάθει νὰ μ' ἐμποδίσῃ νὰ κλαίω (μοῦ ἔλεγε νὰ μὴ κλαίω). *fleo, flēvi, flētum, 2. prohibeo, -bui, -bitum, 2.*

§ 7 (15). *ut primum... loqui posse coepi* ὡς πρῶτον (= ubi primum, simul ac) ἥρχισα νὰ δύναμαι (κατέστη μοι δυνατὸν) νὰ ὅμιλω. *loquor, locūtus sum, 3. fletu represso* (ἀφαιρ. ἀπόλ.) συγκρατηθέντων τῶν δακρύων (καταπνίξας τοὺς λυγμούς μου). *reprimo, -pressi, -pressum, 3. inquam* (εἶπον) μετὰ σημασίας παρακμ. *sanctissime* (ὑπερθ. τοῦ ἐπιθετοποιηθέντος *sanctus* [ἥτις κυρίως εἶναι μετχ. τοῦ *sancio*]) = τὰ μάλιστα σεβαστέ. *haec αὐτὴ* (ἥ ἐν τῷ οὐρανῷ). *vita ἡ* (ἀληθῆς) ζωή. *ut Africanum audio dicere* ἐπομένως δὲν ἦτο εἰς αὐτὸν γνωστή ἡ (Πυθαγόρειος, Στωϊκὴ καὶ τῆς Ἀκαδημίας) διδασκαλία, *ἥτις εἶχε* κατακλύσει τὴν 'Ρώμην εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ τελευταίου π. Χ. αἰῶνος καὶ *ἥτις* τὴν πρώτην ἐκφρασιν εύρισκομεν ἐν τοῖς συγγράμμασι τοῦ Κικέρωνος. 'Η γῇ δὲν εἶναι πλέον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐπαρκής. 'Η ζωὴ ἐπὶ τῆς γῆς δὲν εἶναι τὸ ὑπάτον ἀγαθόν, ὁ θάνατος δὲν εἶναι τὸ μέγιστον κακόν. 'Η γῇ δὲν ἀποτελεῖ τὸ πᾶν καὶ ἐκτὸς αὐτῆς οὐδὲν ὑπάρχει. 'Ἐκ τῶν φιλοσοφιῶν ἐκείνων τῆς Στοᾶς καὶ τῆς Ἀκαδημίας ἀνεπήδησε καὶ ἐρριζώθη στερρῶς διὰ τῶν λόγων τοῦ Θεανθρώπου ἡ νέα θρησκεία, *ἥτις* παρουσιάζει τόσα στοιχεῖα ἐπαφῆς μεταξύ τοῦ ἐθνικοῦ (εἰδωλολάτρου) Κικέρωνος καὶ τῶν δογμάτων τοῦ Χριστιανισμοῦ. *quid moror...?* διατί; (*ποῖος εἶναι ὁ λόγος πού...?*). *in terris* ἴδ. ἀνωτέρ. § 5. *quin... proprio* διατί δὲν...; (*ἄς σπεύσω νά...*). *huc* εἰς τοῦτον τὸν τόπον. 'Η διδασκαλία τῆς Στοᾶς δὲν ἀπέκλειε τὴν αὐτοχειρίαν (πρβλ. «εὐλόγῳ ἐξαγωγῇ»), ἀλλ' ὁ Κικέρων ἀποκρούει ταύτην ἐνταῦθα. *non est ita* (κατὰ λέξιν: δὲν εἶναι [*δὲν ἔχει*] οὕτως) = ὅχι, δά!!
ὅχι, ὅχι!! (δὲν μπορεῖς νὰ τὸ κάμης), ἴδ. καὶ κατωτ.: *in custodiā corporis. ille* ὁ πατήρ. *nisi... te custodiis* (ἀφαιρ.) *liberaverit... ἐὰν* δὲν... θὰ σ' ἔχῃ ἐλευθερώσει (ἀπαλλάξει) ἀπὸ τῶν δεσμῶν (ὅμοιαι θεωρίαι ὑπῆρχον παρὰ τοῖς Πυθαγορείοις πρβλ. καὶ Πλάτ. Φαίδ. 62 B). *templum* ἐνταῦθα = χῶρος (οὐράνιος), δὸν ὁ ὀφθαλμὸς (τὸ βλέμμα) ἥμῶν περιλαμβάνει (περικλείει) τ.ἔ. τὸ περιέχον, τὸ στερέωμα. *cuius... est* οὖ ἐστιν, δὴ ἀνήκει. *quod conspicis* ἀνάπτυξις τοῦ *templum*. *huc* σίναψον πρὸς τὸ *aditus*. *aditus patere non potest* δὲν εἶναι ἐφικτὴ (κατορθωτὴ) ἡ πρόσοδος (προσέλευσις). *hac lege... qui tuerentur* ἐπὶ τούτῳ τῷ ὅρῳ... ἵνα οὗτοι (qui = ut ii) θεῶνται (μετὰ θαυ-

μασμοῦ). Θὰ ἔπρεπε νὰ τεθῇ *tueantur*, ἀλλ’ ἐτέθη ὑπὸ τοῦ Κικ. ὁ παρ. ἵνα ἐπισύρῃ τρόπον τινὰ τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγνώστου εἰς τὸν σκοπὸν τοῦ θεοῦ καὶ εἰς τὸν χρόνον τῆς δημοσιογραφίας. Τυέορ, (*tutatus sum*), 2. *illum globum ἐκείνην* (τὴν γηίνην) *σφαιραν. medium*: κατὰ τὰς ἀστρονομικὰς διοξασίας τῶν ἀρχαίων, μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Κοπερνίκου, ἡ γῆ ἀκίνητος ἔκειτο ἐν τῷ μέσῳ (ἐν τῷ κέντρῳ) τοῦ παντὸς (τοῦ σύμπαντος). ἀλλ’ ἥδη ὁ Ἀρισταρχος ἐκ Σάμου, πρόδρομος τοῦ Κοπερνίκου, εἰσηγήθη (280 π.Χ.) τὸ ἡλιοκεντρικὸν σύστημα. *quae terra dicitur.* τὸ *quae καθ’ ἔλξιν πρὸς τὸ terra ἀντὶ qui* (= *globus*). πρβλ. ἀνωτ. § 5: *quae civitates. eisque animus . . . καὶ (πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον) ψυχὴ* (ἐδόθη) . . . *ex . . . ignibus* (πρὸςερχομένη ἐκ . . .) : *οἱ Στωϊκοὶ ἔθεώρουν τὴν ψυχὴν* (ἔνθερμον πνεῦμα) (= *inflammata anima*, Κικ.). “Οτι τὰ ἀστρα ἦσαν πυρὰ καὶ ἡ ψυχὴ ὡσαύτως, προελθοῦσα ἐκ τῶν ἀστρῶν, εἶναι γενικῶς διοξασία τῶν ἀρχαίων, ὡς ἀναπτύσσεται ἐν τῷ Φαιδρῷ καὶ τῷ Τιμαίῳ τοῦ Πλάτωνος ὡς καὶ ὑπ’ αὐτοῦ τοῦ Κικέρωνος ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ τῶν Τουσκουλανῶν. *sidera et stellas ἀστρα καὶ ἀστέρας. globosae et rotundae*: τὸ μὲν πρῶτον ἐπίθ. δηλοῖ τὸ σφαιροειδὲς (ἢ τὴν ἔννοιαν τῆς στερρότητος καὶ τῆς ὑλῆς), τὸ δὲ δεύτερον σημαίνει τὸ κυκλοτερές, τὸ κυκλικὸν (μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ σχήματος). Καὶ ὁ Ἀριστοτέλης νομίζει ὅτι οἱ ἀστέρες εἶναι σφαιρικοί. ‘Ο Κικ. ἀλλαχοῦ λέγει ὅτι οὐδὲν ὡραιότερον τοῦ σχήματος τούτου. *divinis animatae mentibus* διὰ θείων ψυχῶν ἐμψυχωθέντες (ζωιγονηθέντες). *circulos suos orbesque conficiunt* (πλευρασμός) συντελοῦσι τοὺς κύκλους καὶ διαγράφουσι τὰς τροχιάς αὐτῶν. ‘Ο Κικέρων ἐκφράζει οὕτω τὴν «κύκλῳ φορὰν» ἢ «ἐγκύκλιον φορὰν» τοῦ Ἀριστοτέλους. *quare* ὅθεν, (διὰ τοῦτο). *et tibi . . . et priis . . . retinendus animus est* καὶ σὺ καὶ οἱ εὐσεβεῖς . . . ὀφείλετε νὰ φυλάσσετε τὴν ψυχήν: ἡ *pietas* εἶναι ἡ ἐκπλήρωσις τοῦ καθήκοντος ἀπέναντι θεοῦ, πατρίδος καὶ οἰκείων. *in custodia corporis* ἐν τῇ φυλακῇ (= ἐντὸς) τοῦ σώματος. ίδ. § 21: *inclusus in corpore*. πρβλ. καὶ Πλάτ. Φαίδ. 62 B. «ὁ ἐν ἀπορρήτοις λεγόμενος περὶ αὐτῶν λόγος, ὡς ἔν τινι φρουρῷ ἐσμεν οἱ ἄνθρωποι καὶ οὐ δεῖ δὴ ἀευτὸν ἐκ ταύτης λύειν οὐδ’ ἀποδιδράσκειν». ‘Ο Κικέρων ἐνῷ ἐν τῇ θεολογίᾳ εἶναι ὀπαδὸς τῶν Στωϊκῶν, ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ ἀποκαλύπτεται Πυθαγόρειος καταδικάζων μετὰ τοῦ Πλάτωνος τὴν αὐτοχειρίαν (ίδ. καὶ ἀνωτ. § 5: *huc*). *nec . . . migrandum est* καὶ δὲν πρέπει νὰ μετοι-

κήσετε ἐκ . . . (νὰ ἐγκαταλείψετε τὴν . . .). *ille* : *animus*, *ne . . . defugisse videamini* ἵνα μὴ φανῆτε διτὶ ἔχετε ἀποφύγει. *defūgio*, -*fūgi*, —, 3. *munus humanum* τὸ καθῆκον (τὸν προορισμὸν) τοῦ ἀνθρώπου, τὸ ὑπὸ τοῦ θεοῦ (προωρισμένον ἡ τεταγμένον = *adsignātum*) εἰς τὸν ἄνθρωπον καθῆκον. *munus*, *ēris* οὐ.

§ 8 (16). *sic . . . ut . . . ut οὔτως . . . ώς . . . ώς*. *anūs* ἐξ υἱοθεσίας (δῆλ. ὁ Ἀφρικανὸς ὁ Πρεσβύτερος) . . . *ego* ἐγὼ ὁ γεννήσας *gigno*; *genūi*, *genitūm*, 3. γεννῶ. *cole* περὶ πολλοῦ ποιοῦ, ἔχε εἰς μεγάλην ἐκτιμησιν, τίμα, ἀσκεῖ. *colo*, *colūi*, *cultum*, 3. καλλιεργῶ. *iustitiam et pietatem* δικαιοσύνην καὶ εὐσέβειαν (δῆλ. τὰ πρὸς τὸν θεὸν καθήκοντα). *cum . . . tum . . .* δόσον (εἶναι) . . . τόσον (εἶναι) . . . *in parentibus et propinquis* ἐν τῷ κύκλῳ τῶν γονέων καὶ τῶν οἰκείων (ἐν τῇ ἔξωτερικεύσει ἀπέναντι τῶν . . . καὶ τῶν . . .). *ea vita via* (*vía* κατηγορ.) *est in caelum αὐτὴ ἡ* (γητὴν) ζωὴ εἶναι ἡ ὁδὸς (τῶν τεθνεώτων = *eorum* qui iam vixerunt κατ' εὐφημισμὸν) ἡ ἄγουσα εἰς τὸν οὐρανόν. *vía* — *vita*, *caelum* — *coetum* παρήχησις. *corpore laxati* ἀπηλλαγμένοι τοῦ σώματος (τοῦ σωματοειδοῦς, τῶν δεσμῶν τοῦ σώματος πρβλ. § 6. *corporum vinculis*). *quem vides . . . quem* . . . *puncupatis* μετὰ τὰς λέξεις αὐτὰς ὁ πατέρος του Αἰμίλιος Παῦλος δὲν ἀναφρίνεται πλέον ἐν τῷ διαλόγῳ τούτῳ. *autem* δὲ = καί, ίδ. § 3: ostendebat autem. *circus κατηγορ. elucens ἐκλάμπων*, φεγγοθολῶν, σελαγίζων, *elūceo*, -*luxi*. 2. *inter flamas* = *inter inflammata sidera* μεταξὺ τῶν διαιρύων ἀστρων. *sidus*, *ēris*, οὐ. *a Graīis* (λ. ποιητ.) = παρὰ τῶν Ἐλλήνων. 'Ο Κικ. μεταχειρίζεται τὴν λ. *Graīi* ὅχι ἀντὶ τοῦ μετὰ ιστορικῆς καὶ γεωγρ. ἐννοίας ἐθνικοῦ *Graeci*, ἀλλὰ πάντοτε μετὰ τῆς κυριαρχούσης ιδέας σεβασμοῦ πρὸς τὸν λαὸν τῶν ἡρώων καὶ τὴν κοιτίδα τοῦ πολιτισμοῦ. *accepistis* ἐμάθετε, ἐδιδάχθητε. *orbeū lacuum* γαλαξίαν: τὴν ἐξ ἀπειροπληθῶν ἀστέρων σύστασιν τούτου ἥδη ἀπὸ τοῦ 470 π. Χ. εἰχε δηλώσει δὲ Δημόκριτος. 'Η θεωρία τῆς διαμονῆς τῶν ψυχῶν τῶν ἐναρέτων ἀνήκει κατὰ τὸν Ἰάμβλιχον εἰς τὸν Ἡρακλεῖδην τὸν Ποντικόν. *ex quo* ἐνν. *loco* (ἐκ τοῦ γαλαξίου τ. ἐ. ἐκ τοῦ οὐρανοῦ). *mihi contemplanti* (ὁ. *contemplor*, 1.) προσεκτικῶς παρατηροῦντι (θεωμένῳ) μοι. *omnia . . . cetera* πάντα . . . τὰ ἄλλα (οὐράνια σώματα). *praeclara . . . mirabilia* (κατηγορ.) ὑπέρλαμπρα καὶ θαυμαστά. *autem* δὲ = καὶ (ίδ. § 3). *eae . . . quas* τοισῦτοι . . . οὓς (οὖσις).

ex hoc loco ἀπὸ τούτου τοῦ τόπου (ἀπὸ τῆς γῆς). *eae . . . quas τοι-αῦτα . . . ἂ (οἷα). omnium* ἐνν. stellarum. *suspiciati sumus* ἐφαντάσθη-
μεν (ὅ. suspicor, 1.) *eae . . . quae αὐτός . . . ὅστις. minima* ὁ μικρότερος
(ἀστήρ), ἡ σελήνη. *ultima* ὁ πλέον ἀπομεμακρυσμένος ἀπό . . . : τοῦτο ἐν
σχέσει πρὸς τὸν τόπον, εἰς δὲν κατ' ὄντας εἶχε μεταφερθῆ ὁ Σκιπίων. *citima*
ὁ πλέον (ὑπερθ. βαθμὸς τοῦ citer, citra, citrum, συγχρ. citerior, -ius, γεν.
. . . -ioris) πλησίον ἀπό . . . : τοῦτο ἐν σχέσει πρὸς τὴν πραγματικότητα ἐν
τῇ ἐγρηγόρσει. *terris* δοτ. *luce . . . aliena* φωτί . . . ἀλλοτρίω (τῷ φωτὶ τοῦ
ἡλίου). πρβλ. § 9 : *luna radiis solis accensa* : τὴν σελήνην οἱ Στωϊκοὶ
ἐθεώρουν μεγαλυτέραν τῆς γῆς, ἐνῷ εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ γῆ εἶναι 49 φο-
ρᾶς μεγαλυτέρα τῆς σελήνης. *autem* δὲ = καὶ (ἴδ. § 3). *facile* ἀναμφιβό-
λως (χωρὶς ἄλλο) κατὰ πολὺ. *vincebant* ὑπερεῖχον, ὑπερέβαλλον. *vinceo,*
vici, victum, 3. iam ipsa terra : τοῦτο ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἀνωτέρῳ
omnia....cetera· ἀντὶ τῆς συντακτικῆς ταύτης ἀκολουθίας θὰ ἔπειρε νὰ
τεθῇ terra vero ἀλλὰ ἡ γῆ αὐτῇ. *ita . . . parva* τόσον . . . μικρά. *ut*
me imperii nostri . . . paenitere ὥστε ἐγὼ νὰ μὴ εἴμαι εὐχαριστημέ-
νος (ὥστε ἐγὼ νὰ εἴμαι ἀνικανοποίητος, δυσαρεστημένος) ἀπὸ τὴν
ἀρχὴν (ἀπὸ τὸ κράτος ἡμῶν). *paeniteo, -tui, 2. καὶ* συνήθ. ἀπρόσ.
paenitet, -tuit, 2. me alicuius rei μεταμέλει μοὶ τινας, δυσχερῶς φέρω
τι. *quo ἀφαιρ. δργαν.* ἐνν. *imperio. quasi punctum* τρόπον τινὰ
(*quasi = ut ita dicam*) σημεῖόν τι (διάστημα, ἔκτασιν ἐλαχίστην).
eius αὐτῆς δηλ. τῆς γῆς. Ἡ δωμ. ὑπερηφάνεια σμικρύνεται. Ἱαρά γε θὰ
ώμιλει οὕτω ὁ Κικέρων, ἐὰν ἀπηγθύνετο εἰς μεγαλύτερον κύκλον ;

IV

*Περὶ ληψίς. Περιγραφὴ τοῦ πλανητικοῦ συστήματος τῶν
ἐπινέα σφαιρῶν.*

§ 9 (17) *. *quam = hanc autem* (ἐνν. terram). *magis*

* Ἐν τῇ παραγράφῳ ταύτῃ περιέχεται ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ἡ ἐν τῇ ἐλλη-
νικῇ καὶ φωματικῇ ἀρχαιότητι περὶ τοῦ κόσμου θεωρία. Τὸ γεωκεντρικὸν τοῦτο
σύστημα ἔλαβε τὴν πληροστέραν μαθηματικὴν αὐτοῦ ἀνάπτυξιν εἰς τὸ σπουδαῖον
σύγγραμμα τοῦ Ἐλληνος ἀστρονόμου Πτολεμαίου (κατὰ τὸν β' αἰ. περ. 100—178 μ.Χ.)
«Μεγάλη μαθηματικὴ σύνταξις τῆς ἀστρονομίας εἰς 13 βιβλία » καὶ διετηρήθη

(ἐνταῦθα = diutius) μακρότερον, περισσότερον καὶ ἐπομένως λίαν προσεκτικῶς. *cum . . . intuerer* ἐπειδὴ . . . ἀτενῶς (ἀκινήτως) προσέβλεπον (ἀναλογιζόμενος τὴν σμικρότητα τῆς γῆς καὶ τὴν ἔτι μικρότερον ἔκτασιν τοῦ ῥώμ. υράτους). *intueor*, (aspexi), ἦρι, 2. *quaeso* τὸ ῥ. τοῦτο λεγόμενον ἐν σπουδῇ καὶ ἐκπλήξει ἴσοδυναμεῖ ἐνταῦθα πρὸς τὸ tandem (quoousque tandem . . . ἔως πότε τέλος πάντων...;) *quaeso*, 3. *humi* (πτῶσις τοπ.) χαμαί, χαμᾶξε, κατὰ γθονός. *nonne aspicis . . . ?* (ἐξακολουθεῖς νὰ ἔχῃς προστηλωμένον τὸ βλέμμα σου εἰς τὴν γῆν καὶ) δὲν βλέπεις . . . ; *in templā* εἰς ἀγανεῖς χώρους (ἐκτάσεις)

ἐν ίσχύι μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Κοπερνίκου, τοῦ Κεπλέρου καὶ τοῦ Γαλιλαίου. 'Ο Πλάτων, δ' Ἀριστοτέλης, οἱ Στωϊκοὶ ἔδεχοντο τὸ σύστημα τοῦτο. 'Υπῆρξαν ὅμως καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἀρχαιότητα οἱ ἀντίθετα δοξάσαντες καὶ πλησιάσαντες διὰ τολμηροτάτης σκέψεως πρὸς τὰς σημειρινὰς θεωρίας. Μεταξὺ τούτων συγκαταλέγονται οἱ Ἀναξίμανδρος, τινὲς τῶν νεωτέρων Πυθαγορείων φιλοσόφων (Ἰκέτας καὶ Ἐφαντος Συρακόσιοι), δ' μαθηματικὸς Ἡρακλεῖδης δ' Πουτικός, δ' καὶ παραδοξολόγος ὑπὸ τῶν συγχρόνων αὐτοῦ κληθεὶς, καὶ ὁ διάσημος ἀστρονόμος Ἀρίσταρχος δ' Σάμιος, δ' τελειότερον τὰς ἰδέας ταύτας ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἀναπτύξας. 'Ἐν τοῖς ἐπομένοις (§ 9 καὶ ἔχεις) θέλομεν ιδεῖ τὰς ἐπικρατούσας ἐν τῇ ἀρχαιότητι θεωρίας. Βεβαίως δὲν περιέχεται ἐν τούτοις πρωτότυπόν τι, οὔτε ἡτοί ίδιον τῶν Ῥωμαίων ἢ προαγωγὴ θεωρητικῶν ζητημάτων. "Οθεν τὰ ἐκτιθέμενα ἐνταῦθα εἶναι κυρίως αἱ τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους κοσμολογικαὶ δοξασίαι μετὰ παραλλαγῶν τινῶν ἐν τοῖς καθ' ἔκαστον. 'Η γῆ σφαιρική, εἶναι ἀκίνητος εἰς τὸ μέσον τοῦ παντός. Περὶ αὐτὴν στρέφεται ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δύσματάς ἐντὸς μιᾶς δόλοκήρου ἡμέρας ὃ ἐναστρος οὐρανός, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν αἰσθήσεων. 'Η οὐράνιος σφαῖρα ἐθεωρεῖται ἔχουσα ὑπόστασιν πραγματικήν. 'Ἐπ' αὐτῆς ἡσαν ποστηλωμένοι οἱ ἀπλανεῖς ἀστέρες, περιώριζε δὲ αὐτὴν ἐξωτερικῶν τὸ σύμπαν. 'Αλλ' ἐνωρις ἡ παρατηρησίς τῶν οὐρανίων φαινομένων εἰγεὶς δεῖξει διτὶ ἄστρα τινά, ἐν οἷς ὁ "Ἡλιος καὶ ἡ Σελήνη, ἐνῷ μετέχουσι τῆς κοινῆς περιστροφικῆς κινήσεως, δὲν φάνινται ἐν τούτοις προστηλωμένα ἐπὶ τῆς οὐρανίου σφαίρας τῶν ἀπλανῶν, ἀλλὰ μεταβάλλουσι θέσιν πρὸς τε τοὺς ἀλλοὺς ἀστέρας καὶ πρὸς ἄλληλα, κινούμενα κατὰ νύμους μὲν καὶ περιόδους, ἀλλὰ καὶ κατὰ τρόπον πολύπλοκον. Τὰ ἄστρα ταῦτα ἐκάλεσαν πλάνητας ἢ πλανήτας κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς ἀπλανεῖς, οἵτινες μετέχουνται ἀπλῶς τῆς ἡμερησίας κινήσεως τῆς οὐρανίου σφαίρας φάνινονται διατηροῦντες ἀμετάβλητον θέσιν ἐπ' αὐτῆς. Οἱ γνωστοὶ εἰς τοὺς ἀρχαίους πλανῆτας ἡσαν ἐπτὰ τὸν ἀριθμὸν: δ' Ἡλιος, ἡ Σελήνη, ὁ Ἐρυνης, ἡ Ἀφροδίτη, δ' Ἄρης, δ' Ζεύς καὶ δ' Κρόνος. Γνωρίζομεν πῶς ἡ ἀστρονομία ἔξηγε τὰς κινήσεις ταῦτας. Αὕτη θέτουσα τοὺς ἀπλανεῖς εἰς μεγίστας ἀπὸ τοῦ πλανητικοῦ κόσμου ἀποστάσεις καὶ θεωροῦσα τοῦτον ἀνεξάρτητον, ὑποθέτει τὸν "Ἡλιον ὡς τὴν ἑστίαν τῶν πλανητικῶν κινήσεων, καὶ περιφερομένους περὶ αὐτὸν τοὺς λοιποὺς πλανήτας, ἐν οἷς καὶ τὴν Γῆν,

έτέθη συγκεκρ. ἀντὶ ἀφηρημένου. *tibi* (δοτ. ἡθική). 'Η δοτ. γρηγοριανέει ἐνταῦθα ἵνα ἐπιστήσῃ ἀμέριστον τὴν προσοχὴν Σκιπίωνος τοῦ Νεωτέρου. *orbibus . . . globis* διὰ (ἐκ) κύκλων . . . σφαιρῶν (πρβλ. § 7 *globosac* σφαιροειδεῖς *et rotundae*). *omnia* τὰ πάντα, τὸ οὐράνιον σύστημα (σύγκειται, ἀπαρτίζεται = *conexa sunt*). *unus globus*. Τὸ *unus* δεικνύει τὴν ὑπεροχήν. *extimus* (*extremus*, ὑπερθ. τοῦ *exter*), τοποθετημένη εἰς τὸ ἀκρότατον σημεῖον, ἡ πλέον ἀπομεμαρυσμένη (σφαῖρα). Τὸ *extimus* ἀντιτίθεται τῷ *citimus* τῆς § 8. *complectitur* περιλαμβάνει ἐν ἑαυτῇ. *complector*, - *plexus sum*, 3. *summus ipse deus* (εἶναι) αὐτὸς ὁ ὑπατος θεός. Κατὰ τοὺς ἀρχαίους ὁ οὐρανὸς ἦτο συγώνυμος τοῦ « θεὸς » καὶ ἀμφότερα ἐταυτίζοντο. *deus arcens et continens* = *coērcens et continens* συγκρατῶν καὶ περικλείων. *in quo sunt infixi illi... stellarum cursus . . .* (ποιητ.) ἐφ' ἡς (σφαῖρας) εἶναι καθηλωμέναι ἐκεῖναι αἱ φοραὶ (τροχιαὶ) τῶν ἀστέρων (ἀντὶ *illae stellae quae cursu sempiterno volvuntur*). 'Η γνώμη τοῦ Ἀναξιμένους (ὡς καὶ ἡ τοῦ Ἐμπεδοκλέους) περὶ τῶν ἀπλανῶν ἀστέρων ὅτι οὗτοι ἦσαν προστη-

περὶ ἥν κινεῖται ἡ Σελήνη. Τοιοῦτον εἶναι ἐν ταῖς γενικωτάταις γραμμαῖς τὸ σύγχρονον ἡλιοκεντρικὸν σύστημα. Κατὰ τὸν Πλάτωνα (καὶ κατὰ τὸν Κικέρωνα) οἱ ἐπτὰ πλανῆται ἔθεωροῦντο προσηλωμένοι εἰς τὴν κίνησιν τῶν σφαιρῶν τούτων. Αἱ σφαῖραι αὗται ἦσαν διαφανεῖς, ἀφοῦ διὰ μέσου αὐτῶν ἐφαίνετο ὁ ἔναστρος οὐρανός, ἔτι δὲ ἦσαν δρμάκεντροι πρὸς τὴν οὐράνιον σφαῖραν τῶν ἀπλανῶν καὶ συνδεδεμέναι μετ' αὐτῆς, ὡστε νὰ μετέχωσι τῆς ἡμερησίας περιστροφικῆς κινήσεως (Πλάτ. Πόλ. Χ., 616). 'Εποιεώντες ἐκάστη τούτων εἰχε δύο συγχρόνους κινήσεις, ἀλλὰ περὶ ἄξονας διαφόρους, τὴν μὲν ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς, ἡμερησίαν, τὴν δὲ ἀντίστροφον. Αἱ σφαῖραι τῶν πλανητῶν ἐμπειρίχονται ἐν τῇ ἔξωτερικῇ οὐρανίῳ σφαῖρᾳ τῶν ἀπλανῶν καὶ ἡ μία ἐντὸς τῆς ἀλλης, κατὰ τὴν ἔξης τάξιν, ἥτις ἐμφαίνει καὶ τὴν ἀπὸ τῆς γῆς ἀπόστασιν τῶν πλανητῶν. Πρώτη ἀπὸ τῆς σφαῖρας τῶν ἀπλανῶν, καὶ ἐπομένως ἀπωτάτη τῆς γῆς, εἶναι κατὰ Κικέρωνα ἡ τοῦ Κρόνου, μετ' αὐτὴν ἡ τοῦ Διός, τρίτη ἡ τοῦ πυρόντος Ἀρεως, κατωτέρω δὲ εἰς τὴν μέσην χώρων μεταξὺ τῆς γῆς καὶ τῆς σφαῖρας τῶν ἀπλανῶν, ὁ Ἡλιος, μετ' αὐτὸν αἱ σφαῖραι τῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ Ἐρμοῦ καὶ τέλος ἡ ἐγγυτάτη πρὸς τὴν γῆν σφαῖρα τῆς Σελήνης. 'Η Γῆ ἀποτελεῖ τὴν ἐνάτην σφαῖραν, πρώτης λογιζομένης τῆς τῶν ἀπλανῶν.

'Η διάταξις αὕτη τῶν πλανητῶν ἀποδίδεται ὑπὸ τοῦ Πλατινοῦ κατ' ἀγνωτούν παράδοσιν εἰς τὸν Πυθαγόραν. Διέφορος ἦτο ἡ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους ἀκολουθούμενη, καθορισθεῖσα δὲ τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ἀναξαγόρου. Κατ' αὐτὴν οἱ πλανῆται ἔχουσι τὴν ἔξης ἀπὸ τῆς σφαῖρας τῶν ἀπλανῶν σειράν : Κρόνος, Ζεύς, Ἀρης, Ἐρμῆς, Ἀφροδίτη, Ἡλιος, Σελήνη.

λωμένοι (*infixi*) ἐπὶ τοῦ οὐρανίου θόλου παρεῖχεν ἀπλουστέραν καὶ
ῶς πρὸς τὰ φαινόμενα συμφωνοτέραν ἔρμηνειαν, ὡστε ἡ μετὰ τούτους
ἀστρονομία ἀντείχετο αὐτῆς μετὰ ἐλαχίστων ἔξαιρέσεων. *qui volvuntur*
οἵτινες (συμ-)περιστρέφονται, οἵτινες (συμπαρ-)ἀκολουθοῦσι τὴν
αιώνιαν κίνησιν αὐτῆς. *cui subiecti sunt septem* ὥφ' ἦν (οὐρανίαν
σφαῖραν) ὑπόκεινται ἐπτά. *retro* ἐπίρρ. ὅπίσω, ὅπισθοδρομικῶς (κατ'
ἀντίστροφον φοράν) τ. ἔ. ἀπὸ Α. πρὸς Δ. στρέφονται περὶ ἰδιον ἔξονα
(= *contrario motū atque caelum δι' ἀντιθέτου ἢ* ὁ οὐρανὸς κινήσεως,
φορᾶς). *atque* ἢ (= *quam. πρβλ. contrarius, idem, alias, similis ac* ἢ
atque). 'Η μία κίνησις εἶναι ἡ γενικὴ τοῦ σύμπαντος ἐντὸς μᾶς ἡμέ-
ρας περὶ τὸν ἔξονα τοῦ κόσμου . . . — *caelum* = *caelestis globus extu-*
mus. unum globum τὴν πρώτην σφαῖραν (τὸν πρῶτον κύκλον). *illa*
stella. in terris ίδ. § 5. *Saturniam* (*stellam*): πράγματι δὲ Κρόνος,
κατὰ τοὺς παλαιούς, πρὸ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ Οὐρανοῦ, τοῦ Ποσει-
δῶνος καὶ τοῦ Πλούτωνος ἔθεωρεῖτο δὲ μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένος ἀπὸ
τῆς γῆς πλανήτης. *deinde* ἔπειτα (κατὰ σειρὰν πρὸς τὸ κέντρον), δευ-
τέρα. *prosperus et salutaris* : οἱ Χαλδαῖοι κυρίως ἐνόμιζον ὅτι οἱ
ἀστέρες ἤσκουν ἐπίδρασιν ἐπὶ τὰς τύχας τῶν ἀνθρώπων. 'Η δοξασία
αὕτη δὲν ἔξηφανίσθη εἰσέτι πλήρως. 'Η λευκὴ λάμψις τοῦ Διὸς ἔθεω-
ρεῖτο σωτηρία (*salutaris*), ἐνῷ δὲ ὁ ὑπέρυθρος τοῦ "Αρεως (*rutilus*)
καὶ δὲ ὡχρὰ τοῦ Κρόνου ἔθεωροῦντο δλέθριαι. *ille fulgor* = *illa fulgens*
stella ἐκεῖνος δὲ λαμπτὸς ἀστήρ : *fulgō*, *fulsi*, 2. λάμπω. *qui*
(*fulgor*) *Iovis* (τὸ *Iovis* ἀρχαῖη δόνομ.) = *Iupiter Zeūs* (πρβλ. ἐπὶ νο-
μισμάτων *Iovis custos*, *Iovis propugnator*, *Iovis stator*): *Iuppiter* καὶ
Iūpiter, γεν. *Iovis. tum trītē* (σφαῖρα, τρίτος πλανήτης). *deinde* ἔπειτα
(τέταρτος πλανήτης). *subter* ἐπίρρ. κάτωθεν, ὑποκάτω. *medianam fere*
regionem τὸ μέσον, τὴν μέσην σχεδὸν (ἡ τρόπον τινὰ) χώραν. *obtinet*
— *occupat* ἐπέχει, καταλαμβάνει. *dux . . . lumen* (= *stellarum*)
— *reliquorum* ὀδηγὸς . . . ἀρχηγὸς καὶ εὐθυντὴρ (*ρύθμιστής*) τῶν λοι-
πῶν ἀστέρων. 'Αναπτύσσει τοῦτο καὶ δὲ *Μακρόβιος* 1, 20. *lumen*, *īnis* οὐ.
temperatio κανῶν (ἀφηρ. ἀντὶ συγκεκρ. ἔξι αἰτίας τοῦ προηγουμένου
mens) = *temperator* (*qui temperat*) κανονιστής, *ρύθμιστής* (τοῦ
κόσμου). *tanta magnitudine* ἀφαιρ. ίδιότ. Σήμερον εἶναι γνωστὸν ὅτι
δὲ ἥλιος εἶναι 1.326.480 φορᾶς μεγαλύτερος τῆς γῆς. *tanta . . . ut* το-
σοῦτον . . . ὄστε. *cuncta lumina. sua luce* ἀφαιρ. ὀργαν. *sua luce*
lustret (= *collustret*) καταυγάζει, περιλάμπει διὰ τοῦ ἔχυτοῦ φωτός,

διαχέει τὸ ἔαυτοῦ φῶς ἐπὶ ὅλων τῶν πλανητῶν. *compleat* πληροῖ. *hunc* (*solem*). *alter, alter . . . cursus* ἡ μέν, ἡ δὲ τροχιά, (δρόμος). *co-mites* δορυφόροι (*comes-itis*) : τὸ σύστημα τοῦτο ἐσφαλμένως καλεῖται Αἰγυπτιακόν, διότι ἀνήκει τῷ μαθητῇ τοῦ Πλάτωνος ‘Ηρακλείδῃ τῷ Ποντικῷ. *in infimoque orbe* ἐν τῷ ἐσχάτῳ κύκλῳ. *accensa* = *incensa*, *illustrata* (καταλαμπομένη, καταυγαζομένη). *accendo, -ndi, -nsum*, 3. *infra* κάτωθεν (πρὸς τὸ κάτω μέρος τῆς σελήνης) : ἀντιτίθεται τῷ κατωτέρῳ : *supra lunam sunt aeterna omnia. nihil... nisi... caducum* τὸ πᾶν εἶναι θυνητὸν καὶ φθαρτόν. *tunere deorum . . . datos dothésicas* εὐνοίᾳ τῶν θεῶν. *nām σχῆμα προκαταλήψεως* : (ἀλλὰ περὶ τῆς γῆς δὲν ἔχω ἀνάγκην νὰ ὄμιλήσω) διότι . . . Δύναται τὸ *nām* νὰ ἀντικατασταθῇ διὰ τοῦ autem = δέ. *media* (πρβλ. § 7 καὶ § 10 : *medium*), ὡς κατέγουσα, κατὰ τὸ γεωκεντρικὸν σύστημα, ἀκίνητος τὸ κέντρον τοῦ σύμπαντος. ‘Η κοσμικὴ αὔτη εἰκὼν εἶναι τῶν Στωικῶν. *neque . . . et . . . et οὔτε . . . καὶ . . . καὶ* (πρβλ. § 20 : *neque . . . est, et . . .*). *infima est* εἶναι ἡ ἐσχάτη. *feruntur . . . pondera καταφέρεται, ῥέπει . . . πᾶν βάρος. nutu suo αὐτομάτως, διὰ τῆς οἰκείας φύσης* (ἔλξεως, βαρύτητος). ‘Αλλαχοῦ δὲ Κικέρων λέγει : *suopte nutū et suo pondere.*

V

Περὶ ληψις. Θεία ἀρμονία προερχομένη ἐκ τῆς κινήσεως τῶν οὐρανίων σφαιρῶν. ‘*Άδυναμία τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἐνωτισθῇ αὐτῇ.*

§ 10 (18). *Quae = haec autem ταῦτα δὲ* (τοὺς ἀστέρας τοῦ πλανητικοῦ συστήματος). *cum . . . intuerer ἐνῷ . . . — stupens* πλήρης ἔκπλήξεως, ἔκπληκτος, ἐν ἔκστασει. *stupēo, -pī, 2. me recepi* (ἐκ τοῦ προηγουμένου *stupens* θὰ ὑπονοήσωμεν *ex stupore* = ἐκ τῆς ἔκπλήξεως, ἐκ τοῦ θάμβους) = ἐπέστρεψα εἰς ἐμαυτόν, συνῆλθον : *recipio, -cēpi, ceptum, 3. quid tī ; tī εἶναι τοῦτο* ; (θαυμασμὸς καὶ ἔκπληξις ἐπὶ τῷ ἀκούσματι ἥχου ἀπροσδοκήτου, χωρὶς νὰ δύναται νὰ δώσῃ ἔξηγησιν τούτου). *hic . . . quis est, qui ? . . . οὗτος . . . τίς εἶναι, ὅστις ; tantus et tam dulcis τοσοῦτος* (τόσον ἴσχυρὸς) καὶ (ὅμως) τόσον ἥδυς (τερπνός, εὐχάριστος ἔνεκα τῆς ἀρμονίας του· πρβλ. τὸ τοῦ ‘Αριστοτέλους « ψόφος ἐναρμόνιος »). Τοῦτο σχετίζεται πρὸς τὴν θεωρίαν τοῦ

Πυθαγόρου, καθ' ἥν ἐκ τῆς κινήσεως τῶν ἀστρων, εὑρισκομένων εἰς ἄνισα διαστήματα, προκαλεῖται ποικίλια ἥχων, διαφόρου ἐντάσεως, ἐξ ὧν παράγεται θαυμαστὴ ἀρμονία. Ό Πλάτων (Πολιτ. 617 D) παραδέχεται Σειρῆνας ἐπικαθημένας καὶ συμπεριφερομένας ἐπὶ τῶν κύκλων, αἵτινες ἔδουσαι συναποτελοῦσιν ἀρμονίαν. *hic est, inquit, ille, qui intervallis disiunctus inparibus sed tamen pro rata parte distinctis μὴ ἔχων ἵσας ἀποστάσεις* (προερχόμενος ἐξ ἀνίσων διαστημάτων) ἀλλ' ὅμως κεκανονισμένων δι' ὡρισμένης (μεταξύ των) ἀναλογίας (= *pro ratā parte*), *ratus, a, um* ἀνάλογος, λελογισμένος (λογαριασμένος, ὑπολογισμένος, μετρημένος) μητρ. τοῦ *reor*, *ratus sum, reri* 2. = λογίζομαι. *in pulsu et motu ipsorum orbium* διὰ τῆς δονήσεως καὶ κινήσεως (τουτέστι διὰ δονήσεως, ἥν διὰ τῆς κινήσεως παράγουσιν αὐταὶ αὔται αἱ σφαῖραι). *acuta cum gravibus temperans . . . efficit* συγκερανύνων (μετριάζων) δξεῖς (ὑψηλοὺς) τόνους μετὰ βαρέων (βαθέων) . . . παράγει ὁμοιοτρόπως (ὁμοιομόρφως) διὰ τοῦ ὄρθου καταμερισμοῦ δξέων καὶ βαθέων τόνων (= *aequalibiter*) ποικίλας ἀρμονίας (συμφωνίας = *concentus*), τ. ἔ. ποικίλους παράγει τόνους συναποτελοῦντας ἀρμονίαν. *enim* τῇ ἀληθείᾳ, πράγματι. *tanti motus* κινήσεις τοσαῦται (τόσον μεγάλαι τῶν ἀστρων). *in silentio* ἐν σιγῇ. *et natura fert* καὶ (ἐξ ἄλλου) εἶναι φυσικόν, προέρχεται αὐτομάτως, ἡ φύσις τὸ ἀπαιτεῖ, τὸ θέλει. *ut . . . sonent* νὰ ἀντηχῶσι (νὰ ἔχωσιν ἥχους). Εἰς τὴν κίνησιν τῶν σφαιρῶν ἀπεδίδετο ἡ παραγωγὴ ἥχων δξέων καὶ βαθέων, ὡς παρατηρεῖται (ἐν τῷ χραδασμῷ τῶν χορδῶν ἀναλόγως τοῦ μήκους των) ἐν τῇ μουσικῇ κλίμακι. *extrema* τὰ ἔσχατα (τ. ἔ. αἱ ἔσχατοι [σφαῖραι]). *extremus* καὶ *extimus* ὑπερθ. βαθμὸς τοῦ (*exter, extētra, extērum* ἢ *exterus, -a, -um*) συγκρ. *exterior, -ius* γεν. *-iōris*. *ex altera parte . . . ex altera autem* ἐκ τοῦ ἑνὸς μὲν μέρους . . . ἐκ τοῦ ἑτέρου δὲ (μέρους). *graviter, acute* βαρέως (μὲ βαρεῖς, βαθεῖς [μπάσσους] ἥχους) . . . δξέως (μὲ ἥχους δξεῖς, ὑψηλούς). *summus ille caeli stellifer cursus* (ὑπαλλαγὴ ἀντὶ *ille summi caeli stelliferi cursus*). *summus ille cursus* ἡ ἀνωτάτη ἔκεινη σφαῖρα τοῦ ἀστροφόρου (ἀστερόεντος) οὐρανοῦ. Ή λ. *summus* ἀντιτίθεται τῇ κατωτέρῳ λ. *infimus*. *cuius conversio est concitator* ἥξις (σφαῖρας) ἡ περιφορά (στροφὴ) εἶναι ταχυτέρα (τῶν ἄλλων). *acuto et excitato..sono* διὰ (ἢ μετὰ) ἥχου δξέος καὶ ἐντόνου (διαπεραστικοῦ). *gravissimo*: (ἐνν. *sono*) διὰ (ἢ μετὰ) ἥχου βαρυτάτου (βαθυτάτου). *hic infimus* (ἐν. *cursus move-*

tur) κινεῖται, τούναντίον ἡ σεληνιακή καὶ κατωτάτη (πλησιεστάτη πρὸς τὸ κέντρον) τροχιὰ (ἡ σφαῖρα τῆς σελήνης). infīmus, -a, -um ὑπερθ. βαθμὸς τοῦ (θετ. infērus, a, um) συγκρ. inferior, -ius, γεν. -iōris. nam (σχῆμα προκαταλήψεως, id. § 9 : nam ea). manens immobilis τ. ἔ. una sede semper haeret παραμένει πάντοτε ἀκίνητος ἐν τῇ θέσει αὐτῆς. complexa (ἡ σφαῖρα τῆς σελήνης) κατέχουσα (πρβλ. ἀνωτ. § 9 : obtinet). medium . . . locum τὸν μέσον . . . τόπον (τὸ κέντρον). mundi τοῦ κοσμικοῦ συστήματος, : octo : ἐνῷ εἶναι 8 αἱ σφαῖραι, ἐν τούτοις ὑπάρχουσι μόνον 7 ἡχητικὰ διαστήματα. 7 τόνοι, διότι δύο ἔξ αὐτῶν, ἡ τῆς Ἀφροδίτης καὶ ἡ τοῦ Ἐρμοῦ, ἔχουσαι τὴν αὐτὴν ταχύτητα, (eadem vis), παράγουσι τὸν αὐτὸν τόνον. intervallis διὰ διαφόρων διαστημάτων ἡχηρῶν (πρβλ. ἀνωτ. § 10 : intervallis inparibus). qui numerus ὅστις ἀριθμὸς (ὁ 7 δηλαδή). fere δύναται τις εἰπεῖν (εἶναι ὁ δεσμός). Περὶ τοῦ ἀριθμοῦ 7 (id. ἀνωτ. § 4 : plenus). quod τοῦτο δὲ (τὸν ἥχον τοῦτον). docti homines οἱ εὑρέται τῆς μουσικῆς (Ὁρφεύς, Ἄμφιών). nervis atque cantibus (ἀφαιρ. ὀργαν.) διὰ μουσικῶν ὀργάνων (κατὰ λ. χορδῶν) καὶ τῶν (φωνητικῶν) τόνων (τ. ἔ. τῶν ἀσμάτων). Κατὰ τοὺς ἀρχαίους αἱ ἐπτὰ χορδαὶ τῆς κιθάρας ἐφευρέθησαν πρὸς ἀναπαραγγὴν τῆς οὐρανίου ἀρμονίας. sibi (δοτ.) ἔσαυτοῖς. praestantibus ingeniis δι’ ὑπερόχων πνευμάτων (διὰ τῆς ὑπεροχῆς τοῦ πνεύματος αὐτῶν). praestans, -ntis (κυρ. μτχ. τοῦ praesto, -stīti, —, 1. προέχω). in vita humana divina studia χιασμός. divina studia coluerunt περὶ τὰ θεῖα ἡσχολήθησαν (τὰ θεῖα ἐσπούδασαν).

§ 11 (19). sonitu oppletae πληρωθέντα ἥχου. obsurduerunt (ὁ. obsurdesco, dūi, 3 = γίνομαι καφός) ἐξεκωφώθησαν (= sensū audiendi caruerunt). Οἱ Πυθαγόρειοι παρεδέχοντο κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη ὡς αἰτίαν τὴν ἔξιν, ἦν εἶχον νηπιόθεν οἱ ἀνθρωποι πρὸς τὸν ἥχον τοῦτον. Ἐν τοῖς ἔξης δεικνύει ὁ Ἀφρικανὸς φυσικῶς καὶ πρακτικῶς τὸ διατί οἱ ἀνθρωποι δὲν ἐνωτίζοντο τὴν ἀρμονίαν τῶν οὐρανίων σφαιρῶν. hebelior ἀμβλυτέρα (τῆς ἀκοῆς) : τὸ θετικόν, hebes, -ētis. sicut... ea gens... caret ὥσπερ... ἐκεῖνο τὸ γένος... στερεῖται, ἔχει γάσει (ἀδικαιολόγητος ὑπερβολή). ad illa quae Cataclura nominantur πρὸς ἐκεῖνα τὰ ὄνομαζόμενα Κατάδουπα (καταρράκται τοῦ Νείλου, πλησίον τῆς Κυρήνης, νῦν Wady - Halfa ὄνομαζόμενοι). praecipitat (ἀμτβ.) καταφέρεται (= praecipitatur). mundi id. § 10. con-

versione ἀφαιρ. αἰτίας.. tantus... ut τοσοῦτος (τόσον μέγας)... ὥστε. capere νὰ αἰσθανθῶσι, νὰ συλλάβωσι. nequitis δὲν δύνασθε. nequēo, - ire. 'Η παρομοίωσις αὕτη δὲν εἶναι ἀκριβής. Τὸν ἐκ τῆς ἀρμονίας τῶν σφαιρῶν παραγόμενον ἦχον ὅλως διόλου δὲν ἀκούομεν, ἐνῷ γνωρίζομεν καὶ αἰσθανόμεθα ὅτι ὁ ἥλιος ἐκθαμβώνει ἡμᾶς. intueri solem adversum ἀντιβλέπειν εἰς τὸν ἥλιον (θεῶμαι ἀπ' εὐθείας τὸν ἥλιον). intuēor, (πρκμ. aspexi), 2. = ἀποβλέπω, eiusque ἀλλα (= que) τούτου. acies vestra sensusque vincitur (ἐν διὰ δυοῖν = acies sensūs vestri) ἡ δέξιτης τῆς ὑμετέρας αἰσθήσεως (τοῦ ὄφαν), ἡ ὄρασις ὑμῶν ἐκθαμβοῦται, νικᾶται (ὑποχωρεῖ). admirans (μτχ. τοῦ admiror, 1) = θαυμάζων, εἰ καὶ ἐθαύμαζον. referebam... oculos ad terram identidem ἐπανέφερον (κατεβίβαζον) τὰ βλέμματά (μου) ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν (ἐκ διαλειμμάτων) πρὸς τὸ μέρος τῆς γῆς: refēro, rettūli, relātum, refērre.

VI.

Περὶ ληψις. Βλέμμα ἐπὶ τὴν σμικρὰν γῆν. Ζῶνται αὐτῆς. Οἱ ἀνθρωποι διείλει περιφρονῶν τὰ γήνα νὰ προσβλέπῃ πρὸς τὰ οὐράνια. Ματαία ἡ ἐπὶ τῆς γῆς δόξα.

§ 12 (20). *Sentio... te... contemplari παρατηρῶ ὅτι σὺ ἐπισκοπεῖς (κοιτάζεις προσεκτικῶς). etiam nunc ἀκόμη τώρα sedem... hominum ac domum = terram (iδ. § 21). quae (terra) parva, ut est, ita... μικρὰ τόσον, καθὼς (πράγματι, τῇ ἀληθείᾳ) εἶναι. humana = res humanas. caelestia = res caelestes (caelestis,-e). Eἰς τὸ humana ἀντιτίθενται τὰ caelestia (= supera). spectato... contemnito ἀτενῶς πρόσβλεπε τὸ κάλλος τοῦ οὐρανοῦ, δστις εἶναι ἡ οὐρανία πατρίς, μὴ δίδε σήμασίαν (contemnito = despicito) εἰς τὰ ἀνθρώπινα. contemno, - tempsi, - temptum, 3. celebritatem sermonis hominum (= ab hominibus) (hominum γεν. ὑποκειμ.) = διάδοσιν (ἔξαπλωσιν) τοῦ λόγου τῶν ἀνθρώπων (διαφήμισιν ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων). expetendam gloriam = quae expetenda videri possit ἐπιδιώξιμον (προσδοκήσιμον) δόξαν. vides habitari... interiectas (ἐνν. esse)... sed... stare ἀπαρέμφ. ἔξαρτώμενα ἐκ τοῦ vides. Τὸ habitari παθητ. ἀπρόσωπον = ὅτι κατοικεῖται, ὅτι κατοικοῦσιν (ὑπάρχουσι κατοικίαι). interīcio, - iēci, - iectum, 3. sto, steti, —, 1. quasi οὔτως*

εἰπεῖν (ἰδ. § 4). Τὸ πεδίον τῆς ἀνθρωπίνης φήμης, δόξης (ἐπτάκις § 12. ἰδ. § 13) δόλονὲν σμικρύνεται (*vides habitari... et in ipsis... easque..., cernis autem..., hic autem alter..., ex ipsis..., quis in reliquis...*). Τὸ θέμα ὁφ' ἐνὸς τῆς σμικρότητος τῆς γῆς καὶ ὁφ' ἔτερου τῆς φυλοδοξίας τῶν ἀνθρώπων ἔγινε παρὰ τοῖς παλαιοῖς 'Ρωμαίοις ἀντικείμενον πραγματεύσεως (παρὰ Πλινίῳ τῷ Πρεσβυτέρῳ, Σενέκᾳ, ἀλλὰ καὶ ἄλλοις κατὰ τοὺς ἔπειτα χρόνους). *ut nihil... manare possit* ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατὸν νὰ γίνωνται ἀμοιβαῖαι ἐπικοινωνίαι, σχέσεις (νὰ διαδίδεται τι). Πόσον τὰ πράγματα σήμερον μετεβλήθησαν ! *partim... partim... partim...* μέρος μὲν (ἄλλοτε μέν) ... μέρος δέ... ἄλλο δὲ μέρος. *obliquos* ἐν θέσει πλαγίᾳ. Οὗτοι εἶναι οἱ ἀντοικοί, ἤτοι λαοὶ ἐναντίως ὡς πρὸς τὸν ἴσημερινὸν οἰκοῦντες, δηλ. ἔκατέρωθεν τοῦ ἴσημερινοῦ εἰς συμμετρικάς θέσεις (ἐν ἄλλαις λέξεσι : οἱ ἔχοντες τὸ αὐτὸ μῆκος καὶ ἀντίθετον πλάτος). *transversos* ἐν θέσει ἀντίθέτω. Οὗτοι εἶναι οἱ περίοικοι, ἤτοι οἱ λαοὶ οἵτινες διαβιοῦσιν ὑπὸ τὸν αὐτὸν παράλληλον, ἀλλ' ὅχι ὑπὸ τὸν αὐτὸν μεσημβρινὸν (ἐν ἄλλαις λ. : οἱ ἔχοντες ἵσα καὶ διμόσημα πλάτη, ἀλλὰ διαφορὰν μῆκους 180°). *adversos* οἱ εἰς τὰ ἄκρα μιᾶς διαμέτρου τῆς γῆς. Οὗτοι εἶναι οἱ ἀντίποδες, ἤτοι οἱ λαοὶ οἱ κατοικοῦντες τὴν « ἀντίχθονα » (ἐν ἄλλαις λ. : οἱ ἔχοντες καὶ πλάτη ἀντίθετα καὶ μήκη διαφέροντα κατὰ 180°). Πρβλ. κατωτέρω § 13 : *adversa vobis urgent vestigia.* Κατὰ τὰ ἀνωτέρω τῆς 'Ρώμης καὶ τῶν Ἀθηνῶν οἱ ἀντοικοί εὑρίσκονται ἐν τῷ ὀκεανῷ νοτίως τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος περὶ τὰς 10° διὰ τὴν 'Ρώμην καὶ περὶ τὰς 8° διὰ τὰς Ἀθήνας, οἱ περίοικοι τῶν περὶ τὴν Μεσόγειον ἐν τῷ Εἰρηνικῷ Ὁκεανῷ περὶ τὴν θάλασσαν τῶν Σαργασσῶν καὶ οἱ ἀντίποδες τῶν περὶ τὴν Μεσόγειον ἐν τῷ Εἰρηνικῷ Ὡκεανῷ παρὰ τὴν νῆσον Νέαν Ζηλανδίαν.

§ 13 (21). *cernis autem* : τὸ autem ἐδῶ = πράγματι. *quasi...* *cingulis* διὰ τινων, οὕτως εἰπεῖν (= quasi) ζωνῶν, (*cingulis = plagis, oris, regionibus*). 'Η διάρεσις τῆς γῆς εἰς ζώνας βασιζομένη ἐπὶ τῆς φαινομενικῆς ἐνιαυσίου κυνήσεως τοῦ ἡλίου, ἢν οἱ παλαιοὶ ἡδύναντο νὰ μελετῶσι διὰ « γνωμῶν », δοφέλει τὴν γένεσίν της εἰς ἑρεύνας τοῦ Πυθαγόρου καὶ τῆς Ἰωνικῆς τοῦ Θαλοῦ Σχολῆς. Περὶ τὸ 500 π. Χ. ἡχθησαν εἰς τὴν παραδοχὴν τῆς σφαιρικότητος τῆς γῆς καὶ τὴν διάρεσιν αὐτῆς εἰς ἀστρονομικάς ζώνας. Εἰς ταύτας ὁ Παρμενίδης (τῶν

ἀρχῶν τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος) ἀπέδωσε σημασίαν φυσικὴν ὑποστηρίξας ὅτι μόνον αἱ εὔχρατοι ζῶνται ὑπῆρχαν κατφυγμέναι. Τὰ ἀπό τινων ὅμως ἐτῶν εὐρήματα ἐν τῷ κεντρῳ τῆς Ἀφρικῆς ἔδειξαν τὸ πάλαι τὸ κατοικήσιμον τῆς διακεκαυμένης ζώνης. *e quibus duos = quorum duos* ὅν (ζῶνταν) δύο (βλέπεις ὅτι εἶναι ἐσκληρυμμέναι, κοκκαλιασμέναι κατεστραμμέναι) ἔνεκα τοῦ παγετοῦ (παγωνῖας) = *obriguisse pruīnā : obrigēscō,-rigūi*, 3. *diversos = disiunctos* ἀπομεμακρυσμέναι. *inter se ἀλλήλων. et... subnixos καὶ... ἐπερειδόμεναι ἐκάστη χωρὶς (ex utrāque parte) τοῖς πόλοις αὐτοῖς (εἰς τοὺς πόλους αὐτοὺς τῆς γῆς = verticibus ipsis [ἀφαιρ.]. subnixus (καὶ subnīsus), α., um. vertīces πόλοι (ἐν. vertex, verticis ἀ.) : εἶναι τὰ δύο ἄκρα τοῦ ἄξονος, περὶ δὲ στρέφεται (vertītur) σφαῖρα τις. caeli (ἐνταῦθα δὲν πρόκειται περὶ τῆς ὑπερτάτης σφαίρας [caelestis globus], ἀλλὰ περὶ τῆς ἀτμοσφαίρας [τοῦ ἀέρος], ἥτις περιβάλλει τὴν γῆν). medium τὴν μέσην, τὴν διακεκαυμένην (ζώνην). et maximum τοῦτο δὲν ἀληθεύει σήμερον. Ἐκτείνεται ἀπὸ 23° 1/2 βορείων καὶ 23° 1/2 νοτίων, ἔχει τὸν ἥλιον δἰς τοῦ ἔτους εἰς τὸ ζενίθ καὶ εἶναι κατφυγμένη. torri< i (βλέπεις) ὅτι καίεται, πυρπολεῖται : torrēo, torrūi, tōstum, 2. ardore (ἀφαιρ. αἴτιας) ἐξ αἰτίας τοῦ καύματος. *duo... quorum... ille...* (ἡ μαχρὰν ἡμῶν), *hic autem alter...* (ἡ πλησίον) : δύο (αἱ εὔχρατοι ζῶνται) ... ὅν... ἐκείνη, αὕτη δὲ ἡ ἐτέρα... *australis* (ἐνν. cingulus) ἀνταρκτική, μεσημβρινή, νοτία. *in quo ἐφ' ἡς. qui insistunt οἱ ἐπερειδόμενοι, οἱ κατοικοῦντες. insisto, instīti, —, 3. adversa vobis urgent vestigia ἀνάστροφα ὑμῶν πιέζουσι τὰ ἵγνη (χαράττουσι τὰ ἵγνη βαίνοντες ἐξ ἀντιθέτου πρὸς ὑμᾶς τ. ἔ. εἶναι οἱ ἀντίποδες ὑμῶν, εἶναι οἱ κατοικοῦντες τὴν «ἀντίθονα»* » id. § 12 : *adversos stare vobis*). urgēo (urgueo), ursi, —, 2. *nihil ad vestrum genus* ἐνν. pertinet = οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν (ἐπικοινωνίαν) μεθ' ὑμῶν (οἵτινες κατοικεῖτε τὴν βόρειον εὔχρατον ζώνην). Αὕτη χωρὶς εἰται ἀπὸ τῆς νοτίας διὰ τῆς διακεκαυμένης ζώνης. *subiectus aquiloni* (= septentrionalis) ἡ ὑποκειμένη (ἐκτεθειμένη) εἰς τὸν βορρᾶν. aquilo, onis ἀ. ὁ βορρᾶς. cerne... *quam... contingat παρατήρησον...* πόσον (εἰς ποῖον μικρὸν βαθμὸν = quam, ἐπίρρ. ἐρωτηματικο - ἐπιφωνηματικόν)... ἀπτεται ὑμῶν (ἔχει σχέσιν πρὸς ὑμᾶς, ἀφορᾷ εἰς ὑμᾶς). enim πράγματι. *colitur* κατοικεῖται colo, colui, cultum, 3. *angustata verticibus* στενούμενη (στενεύουσσα, στενή) πρὸς τοὺς πόλους (πρὸς τὴν κατεύθυνσιν*

τῶν πόλων, δηλ. ἀπὸ Β. πρὸς Ν.). Κατὰ τὸν Κικέρωνα ἡ γῆ ὡς πρὸς τὸ κατοικούμενον μέρος εἶναι εὐρυτέρα ἢ μικροτέρα (180^ο : 34^ο) *lateribus latior* πλέον ἐκτεταμένη (πλατυτέρα, εὐρυτέρα) κατὰ τὰς πλευράς. Πρόκειται, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, περὶ τοῦ κατοικουμένου τμήματος τῆς γῆς (*terra quae colitur a nobis*). *quaedam* οὕτως εἰπεῖν (πρβλ. § 3 : *claro quodam*). *circumfusa illo mari* περικλυζομένη ὑπὸ (δι') ἐκείνης τῆς θαλάσσης : *circumfundō*, -fūdi, -fūsum, 3. *quod... quod...* *quem* ἡ ἀναφορὰ χρησιμεύει πρὸς ἔξαρσιν, διὰ νὰ ἐπακολουθήσῃ ἀποτόμως ἡ μείωσις (= *quam sit parvus*, *vides*). *quem* καθ' ἔλξιν πρὸς τὸ οceanum ἀντὶ *quod* (πρβλ. § 5 καὶ § 7 *quas civitates* (*quae terra*)). *in terris* ἰδ. § 5. *qui* (*oceanus*). *in terris* (ἥμεῖς οἱ) ἐν τῇ γῇ (ἰδ. § 5). *tanto nomine ἀφαιρ.* ἴδιότ. ἔξαρτωμένη ἐκ τοῦ *qui* = τοσούτου ὄνόματος, παρὰ τὸ τόσον μέγα ὄνομά του, μολονότι ἔχει... *quam sit* (*πλαγία ἐρώτησις*) (βλέπεις) πόσον εἶναι.

. § 14 (22). *num... potuit...?* ἔπειτα γε... ἡδυνήθη... ; (ἀπάντησις : δὲν ἡδυνήθη). *cultis...* (ἀφαιρ.) «ἐκ τῶν οἰκουμένων τόπων». *nostrum* γεν. διαιρετ. εἰς τὸ *cuisquam.. Caucasm — Gangen* : Καύκασος καὶ ὁ Γάγγης εἶναι τὰ ἀνατολικὰ ὄρια τοῦ ἀρχαίου κόσμου. *in reliquis... partibus* δηλ. ἐν τῇ βορ. εὐκράτω ζώνῃ. *orientis aut obeuntis solis* : *oriens*, -ntis μτχ. τοῦ *orior*, *ortus sum*, 4. *obiens*, γεν. *obeuntis* μτχ. τοῦ *obeo*, -ii, -itum, obire, (*orior* = ἀνατέλλω καὶ *obeo* = *oceido* δύω). *quis... audiet?* (ἀπάντ. : οὐδείς). *quibus... amputatis* τούτων δὲ (τῶν μερῶν) ἀποκοπέντων (ἀφαιρεθέντων). *profecto ἐπίρρ.* βεβαίως, ἀναμφιβόλως (πολὺ καλά). *quantis in angustiis... velit* (*πλαγία ἐρώτ.*) ἐν πόσῳ περιωρισμένῳ πεδίῳ (χώρῳ)... θέλει (*ἀξιοῦ*). *se dilatari* (αὔτη) νὰ διαπλατύνεται (νὰ διαχέεται, νὰ ἐπεκτείνεται). *ipxi autem.* Ἐνταῦθα μέχρι τέλους τῆς § 16 ἐπιπροσθέτει ὁ Κικέρων εἰς τοὺς ἀνωτέρω περιορισμούς (§ 12 : *vides habitari*) καὶ ἄλλους τέσσαρας χρονικούς (§ 14: *ipxi*, § 15. *quin etiam...* *quid autem interest* καὶ § 16: *praesertim cum...*). *quam... diu?* (ἐπὶ) πόσον χρόνον; τιμῆσις πρὸς δήλωσιν ἐμφάσεως (ἀντὶ *quamdiu*).

VII.

Περὶ ληγψις. Ἡ λήθη εἶναι τὸ χρονικὸν τέρμα τῆς γηίνης δᾶξης. Κοσμικὸν ἢ μέγα ἔτος. Ο πάπτως παροτρύνει τὸν ἔγγονον νὰ

περιφρονήσῃ τὰς ἐπὶ τῆς γῆς ἀμοιβὰς ἀποβλέπων πρὸς τὴν ἀρετήν,
ἥτις μόνη ἄγει εἰς τὸν οὐρανόν.

§ 15 (23). *quin etiam καὶ προσέτι* (μάλιστα δέ) . *si cupiat ... non modo (non) ... sed ne... possimus* ἔὰν ἥθελε ἐπιθυμήσει... οὐ μόνον... ἀλλ' οὐδὲ... δυνάμεθα. Τὸ [non] ἐν τῇ α' προτάσει παρέλκει, διότι αἱ δύο ἀρνητικαὶ προτάσεις ἔχουσι κοινὸν τὸ ῥῆμα (*possimus*). *cupio,-pīvi* ἢ -*pīi,-pītum*, 3. *proles* (= *progenies*). *illa futurorum hominum* ἡ γενεὰ ἔκεινη τῶν μελλόντων ἀνθρώπων, αἱ μέλλουσαι ἔκειναι τῶν ἀνθρώπων γενεαὶ (πρβλ. κατωτ. : *qui postea nascentur*). *proles*, *is* θ. γενεά. *deinceps* ἡ μία κατόπιν τῆς ἄλλης (διαδοχικῶς, ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν). *nostrum* γεν. διαιρετ. εἰς τὸ unius cuiusque. *a patribus acceptas* (ἐπεξήγησις τοῦ *deinceps*) ἀπὸ τῶν πατέρων παραληφθέντας. *accīpīo,-cēpī,-ceptum*, 3. *propter eluviones exustionesque* ἔνεκα τῶν κατακλυσμῶν καὶ τῶν ἐκπυρώσεων. *tempore certo* καθ' ὡρισμένον χρόνον (χρονικὸν διάστημα, ὅπερ εἶναι ἔκεινο τὸ κοσμικὸν ἔτος = *vere vertens annus* τῆς § 16). Ἡ νεωτέρα ἐπιστήμη δὲν ἀποκλείει ὅτι συνέβαινον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τοιούτοις κατακλυσμοῖς, ἀλλὰ δὲν εἶναι παραδεκτὴ ἡ θεωρία τῶν Στωϊκῶν περὶ γενικῆς ἐκπυρώσεως τοῦ κόσμου. Οἱ Στωϊκοί, ἀκολουθοῦντες ἐν μέρει τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἡρακλείτου, ἐπρέσβευν ὅτι ὁ κόσμος εἴχε τὴν ἀρχήν του ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ πυρός, εἰς ὃ ἔπειρε πὰ ἐπιστρέψῃ διὰ κατακλυσμῶν καὶ ὀλοκληρωτικῆς ἐκπυρώσεως. Ἀλλὰ ἐκ τοῦ καταστρεπτικοῦ τούτου πυρός θὰ ἀνεγεννᾶτο ἄλλος καθ' ὅλα ὅμοιος κόσμος. Αὐτὸ δὲ κατ' ἀνάγκην θὰ ἐπανελαμβάνετο ἀνὰ ὡρισμένον ἀριθμὸν ἔτῶν (*tempore certo*), ἥτοι μεθ' ἔκαστον κοσμικὸν ἔτος (*vere vertens annus*). Τοῦτο ὑπολογίζεται, καὶ κατὰ τὰ λεγόμενα ἐνταῦθα, ὅτι περιλαμβάνει ὑπὲρ τὰ 11740 ἡλιακὰ ἔτη, ἐφ' ὅσον ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἐρωμύλου (716 π.Χ.) μέχρι τῶν χρόνων τοῦ διαλόγου τούτου (129 π.Χ.) παρῆλθον 587 ἔτη, τὰ δόποια εἶναι μάλιστα 1/20 (*nondum vicesimam partem... conversam*) τοῦ μεγάλου ἔτους (587X20 = 11.740). Τοῦ μεγάλου τούτου ἔτους ἀλλαχοῦ (ἐν τῷ Hortensius) ὁ Κικέρων, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Τακίτου καὶ τοῦ Σερβίου, ὠριζε τὴν διάρκειαν εἰς 12954 ἔτη. *quid autem interest ab iis... sermonem fore de te τί τέλος πάντων* ἐνδιαφέρει ὅτι θὰ γίνη λόγος ὑπ' ἔκεινων περὶ σοῦ (τί σὲ μέλει ἀν θὰ διμιλήσωσι περὶ σοῦ... ;) : *interest, interfuit, interesse. sermon-*

nem ab iis id. § 12 : sermonem hominum. qui postea nascentur πρβλ. § 15. proles illa futurorum hominum. (nascor, natus sum, 3) ab iis... qui ante nati sunt = a maioribus. cum... nullus fuerit ἀφοῦ... οὐδεὶς ἔγινε. qui οὔτινες, καὶ ὅμως οὗτοι, nec pauciores... et meliores οὕτε ἐλάσσονες (ὀλιγώτεροι...) καὶ ἀμείνονες (πρβλ. Hor. carm. 3, 6, 46). certe παντὶ τρόπῳ, (μὲ κάθε τρόπον).

§ 16 (24). *praesertim cum... nemo... possit ἀφοῦ μάλιστα... οὐδεὶς... δύναται (πρβλ. § 13 τέλ.). A quibus audiri nomen... potest πρβλ. § 15 : sermonem fore de te. unius anni ἐνὸς μόνου (μεγάλου ἢ κοσμικοῦ) ἔτους (id. § 15 tempore certo). Τὸ ἀστρονομικὸν τοῦτο ἔτος συντελεῖται « ὁπόταν ἐπὶ τὸ αὐτὸ σημεῖον πάντες οἱ πλανῆται ἐλθόντες ταύτην τὴν τάξιν λάβωσιν, ὥστε εὐθείας νοηθείσης ἀπὸ τῆς ἀπλανοῦς σφαίρας ἐπὶ τὴν γῆν νευούσης κατὰ κάθετον τὰ κέντρα αὐτῶν ἐπὶ ταύτης θεωρεῖσθαι » (Ἀλβῖνος, Εἰσαγ. XIV) : δηλ. ὅταν ἀπαντες οἱ πλανῆται ἐπιστρέψωσιν εἰς τὸ σημεῖον τῆς ἐκκινήσεως ἵνα ἐπαναρχίσωσι καὶ πάλιν τὴν τροχιάν των. enim δηλαδή. populariter (κατὰ τρόπον τοῦ λαοῦ, λαϊκῷ τῷ τρόπῳ), κοινῶς (κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ κατωτέρω vere vertens annus). astri λ. ποιητική. tantum modo μόνον. id est τουτέστι. cum autem... redierint... rettulerint tum... potest ἀλλὰ μόνον ὅταν... θὰ ἐπανέλθωσι (κατὰ λέξιν θὰ ἔχωσιν ἐπανέλθει)... καὶ θὰ ἐπαναφέρωσι (κατὰ λέξιν θὰ ἔχωσιν ἐπαναφέρει), τότε δύναται (θὰ εἶναι δυνατόν): redéo,-dii, dítum, refero, rettuli, relātum, referre. ad idem unde... εἰς τὸ αὐτὸ (σημεῖον) ὁπόθεν... semel ἄπαξ (μίαν φοράν). eandemque... descriptionem τὴν αὐτὴν διάταξιν. longis intervallis μετὰ μακρὰ χρονικὰ διαστήματα : (§ 21 multis... saeculis). totius caeli ὅλου τοῦ οὐρανοῦ, ὅλων τῶν οὐρανίων συστημάτων. ille... appellari potest (τότε) θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ εἴπῃ τις ὅτι τὸ ἀληθὲς ἔτος συντελέσθη καθ' ὀλοκληρίαν (πρβλ. Cic. de nat. deor. 2, 51 : tum efficitur, cum solis et lunaee et quinque errantium ad eandem inter se comparationem [= « ἀναλογίαν », τ. εἰ. dispositionem] confectis omnium spatiis est facta conversio]. in quo ἐν τῷ ὁποίῳ (κοσμικῷ ἔτει). vix... audeo μόλις τολμῶ, μετὰ δυσκολίας τολμῶ. dicere... quam... teneantur νὰ εἴπω πόσον πολλαὶ τῶν ἀνθρώπων γενεαὶ περιλαμβάνονται (πλαγ. ἐρώτ.). saeculum ἐνταῦθα = διάρκεια μιᾶς γενεᾶς ἀνθρώπων (33 ἔτη καὶ 4 μῆνες).*

namque ut... habeto ἡ σύνταξις : *tum... habēto... quandōque* (= *quandocumque* ὅποτεοῦ) ... *defecerit* (τετ. μέλλ.) ... *ut olim... visus est, cum* (ὅτε) ... *penetravit. deficere... extinguique* ὅτι *ἐξέλιπεν* (ἐπαθεν ἔκλειψιν) ... καὶ *ἐσβέσθη... extinguo* (*extinguo*), *-tinxī, -tinctum*, 3. *templa* (ιδ. § 7) χώρους ἱερούς. *ab eadem parte* ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ μέρους (θὰ πάθῃ ἔκλειψιν). *eodemque tempore* καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ δρονικὸν σημεῖον, κατὰ τὴν αὐτὴν στιγμήν, *signis... stellisque revocatis* ἐπαναδραμόντων (ἐπιστραφέντων, ἐπαναχθέντων) τῶν ζῳδιακῶν σημείων... καὶ ἀστέρων. *ad principium* εἰς τὴν ἀρχὴν (εἰς τὴν πρώτην αὐτῶν διάταξιν τῆς ἔκκινήσεως). *ad principium* = *ad primum caput* «κεφαλὴν» (πρβλ. Πλατ. Τιμ. 39 D καὶ Cic. Frg. Tim. 9, 33). *expletum* ἐνν. *esse. habeto* = *puta νόμιζε* (ιδ. § 5: *sic habeto*). *cuius τούτου* δέ. *quidem τῇ ἀληθείᾳ, ἀληθῶς. scito μάθε.* *nondum vicesimam partem* *esse conversam* βραχυλογικῶς ἀντὶ π. ν. p. *conversione* (ἢ *convertendo*) *esse confectam* ὅτι δὲν συνεπληρώθη ἀκόμη διὰ τῆς περιστροφῆς τὸ εἴκοστὸν μέρος τοῦ (χρόνου). Ιδ. § 15: *tempore certo*.

§ 17 (25). *quocirca* διό, δθεν. Περαίνεται ὁ λόγος περὶ τῆς ματαιότητος τῆς ἐπιγείου δόξης. *si... desperaveris... quanti tandem est...* ? ἡ ὑπόθ. καθ' ὑποτακτικὴν = ἐὰν ήθελες ἀπελπίσει (ἀπελπισθῇ)... πόσην τέλος πάντων ἀξίαν ἔχει (δύναται νὰ ἔχῃ)... ; (πόσον πράγματι ἀξίζει;). Ἀπάντησις: οὐδεμίαν ἀξίαν ἔχει. *reditum* ἡ λ. ἐτέθη συμφώνως πρὸς τὰ προειρημένα (§ 5: *hinc profecti huc revertuntur*) περὶ τῆς προελεύσεως τῶν ψυχῶν. *in quo omnia sunt...* *viris* ἐν φιλοτεχνίᾳ πάντα (τὰ προσήκοντα) ἀνδράσι μεγάλοις καὶ ἔξοχοις, ἐν φιλοτεχνίᾳ (τόπῳ) οἱ μεγάλοι καὶ ἔξεχοντες κέκτηνται τὸ πᾶν. Ἐπομένως εἶναι τὸ τέρμα (ὁ σκοπός, ὁ πόθος) τῶν μεγάλων ἀνθρώπων. *ista hominum gloria* αὐτὴ σου (= *ista*) ἡ ἀνθρωπίνη δόξα. *pertinere* νὰ διαρκέσῃ... *ad partem exiguum* εἰς ἐλάχιστον τμῆμα. *unius anni* ἐνδὲ (μόνον μεγάλου) ἔτους. Ἐπειδὴ ἡ ἐπὶ τῆς γῆς δόξα τῶν ἀνθρώπων εἶναι βραχυχρόνιας, οὐτοπία εἶναι καὶ χίμαιρα νὰ μὴ ἐλπίζωμεν εἰς τὴν ἐν τῷ οὐρανῷ ἀθανασίᾳν. *igitur* δθεν. Εἰσάγεται διὰ τοῦ *igibūr*, τιθεμένου ἐν τῇ ἀρχῇ, τὸ συμπέρασμα (*conclusio*) τῶν ἀπὸ τῆς § 12 καὶ ἔξῆς λεγομένων. *alte spectare...* *atque... contueri*: τὰ ἀπαρέμφ. ἔξαρτῶνται ἐκ τοῦ *si voles*. *con-*

tuēor, (-tuītus sum), 2. ἀτενίζω, θεωρῶ. Ὡς πρόθεσις con- τοῦ contueri χρησιμεύει πρὸς ἐπίτασιν (πρβλ. § 1 conlacrimavit). Παροτρύνων ὁ πάππος ἀποτρέπει τὸν Σκυπίωνα ἀπὸ τοῦ ἀπελπισμοῦ. *hanc sedem et aeternam domum* (iδ. § 21) τὴν ἔδραν ταύτην καὶ... διαμονήν. Ἀντιτίθεται εἰς τὸ sedem hominum καὶ domum (hominum) τῆς § 12. Ἐπίσης πρβλ. § 5 : hinc profecti huc revertuntur. neque te... dedideris nec... spem posueris (προτρεπτ. ὑποτακτ.). Αἱ κύριαι προτάσεις : νὰ μὴ παραδίδεσαι (νὰ μὴ δίδῃς σημασίαν) εἰς τοὺς λόγους (νὰ μὴν ἀκοῦς τὰ λόγια) τοῦ ὅχλου (νὰ μὴ παγιδεύεσαι ἐκ τῶν λόγων τοῦ λαοῦ) καὶ (ἐν γένει) νὰ μὴ ἀποθέτῃς (στηρίζῃς) τὴν ἐλπίδα τῶν πεπραγμένων σου (τῶν πράξεών σου). Τὸ nec καθολικεύει τὴν ἔννοιαν. *dedo, dedīdi, dedītum*, 3. παραδίδω : me dedō χαρίζομαι. *in praemiis humanis* ἐν ταῖς ἀνθρωπίναις (ματαίαις) ἀνταμοιβᾶς. *te oportet... trahat ad verum decus πρέπει...* νὰ σὲ προσελκύῃ (νὰ σὲ τραβᾷ) πρὸς τὴν ἀληθῆ δόξαν (τὴν εὐφημίαν) iδ. § 4 : ostendas oportebit. *decus, decoris, οὐ. ipsa virtus* ἡ ἀρετὴ αὐτῆς καθ' ἔαυτήν. *suis...* *inlecebris* διὰ τῶν ἴδιων αὐτῆς δελεαστικῶν μέσων (διὰ τῶν θελγήτρων τῆς, διὰ τοῦ κάλλους τῆς). *quid.... loquantur* τί (πολλὰ ἢ δλίγα)... δύνανται νὰ εἴπωσι (κήθελον εἴπει). *de te περὶ σοῦ* (διὰ λογαριασμὸν σου). *ipsci videant αὐτοὶ* ἀς ἕδωσιν (αὐτοὶ ἀς σκεφθῶσι, ἴδική των δουλειὰ εἶναι, σὺ μὴ πολυπραγμόνει, μὴ σκοτίζεσαι, γύρευε τὴν δουλειά σου = tu rem tuam age). *sed loquentur tamen ἀλλὰ* (παρὰ τὴν ἀποστροφὴν τὴν ὄποιαν δέον νὰ ἔχῃς πρὸς τὴν παρὰ τῶν ἀνθρώπων φήμην) θὰ κάμωσι λόγον ὄμως (περὶ σοῦ). *loquor, locūtus sum*, 3. *autem* δέ, ἀλλά. *sermo ἀναφέρεται εἰς τὸ loquentur. angustiis* iδ. § 14. *de ullo* (οὐσιαστ. ἀρσεν.) = de quoquam περὶ οὐδενός, περὶ τίνος. (Τὸ ullus ἀντικαθιστᾷ τὸ quisquam εἰς τὴν ἐνικήν ἀφαιρ. καὶ εἰς ὅλον τὸν πληθυντικὸν ἀριθμόν). *perennis* διηγεῖται. *obruitur ἀφανίζεται* (μένει τεθαμμένος). *obrūo, -rūi, -rūtum*, 3. *interitu... oblivione* διὰ τοῦ θανάτου... διὰ τῆς λήθης. *posteritatis* = posterorum. *extinguitur* ἀποσβέννυται, ἔξαλείφεται, (extinguo, -nxi, -nctum, 3).

VIII.

Περὶ ληψις. Ὁ Σκυπίων ὁ Νεώτερος ὑποσχνεῖται νὰ ἀκολουθήσῃ τὰ ἵχη τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ πάππου, ὅστις ἔξηγεῖ ὅτι ἡ ἀληθῆς

ἀθανασίᾳ εἶναι ἡ τοῦ οὐρανοῦ ὡς ἀνταμοιβὴ τῶν ἀξίων. Μόνον τὸ σῶμα εἶναι φθαρτόν. Ἡ ἀθάνατος ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ζωήν, αἰσθησιν, ἀνάμνησιν, πρόνοιαν, διευθύνει, κυβερνᾷ καὶ κινεῖ τὸ φθαρτὸν σῶμα ὡς ὁ αἰώνιος θεός τὸν ἐν μέρει φθαρτὸν κόσμον. Αἰώνιον εἶναι τὸ ἀεὶ καὶ ἀφ' ἕαντοῦ κινούμενον, ὅπερ ἐπειδὴ δὲν γινώσκει ἀρχήν, οὐδὲν δύναται νὰ ἔχῃ τέλος.

§ 18 (26). *quae = haec autem. cum dixisset ἀφοῦ εἶπε (εἰ-πόντος). ego vero ἐγὼ τῇ ἀληθείᾳ. siquidem ἀφοῦ τῷ ὄντι (τὴν στι-γμὴν καθ' ἣν). bene meritis de patria τοῖς πολλοῖς ἀξιοῖς τῆς πατρίδος γεγενημένοις ἢ οὖσι, τοῖς εὐεργέταις τῆς πατρίδος (ιδ. § 5: omnibus qui...). mereor, meritus sum, 2. de aliqua re ἀξιός τυνός εἰμι. quasi limen οὔτως εἰπεῖν (= quasi) ὁδὸς (ἀτραπός). limen, liminis οὐ. ad caeli aditum πρὸς εἰσόδον τοῦ οὐρανοῦ (διὰ νὰ ἀνέλθῃ τις εἰς τὸν οὐρανόν). patet ἀναπέπταται (εἶναι ἀνοικτή). quamquam καί-τοι, μολονότε. vestigiis (ἀφαιρ.) ingressus patris βαδίσας ἐπὶ τῶν ἵχνῶν τοῦ πατρὸς (=vestigia ingressus[διώξας] patris) Παύλου Αἰμιλίου. in- grēdior, ingressus sum, 3. et tuis (ἀφαιρ. ἐνν. vestigiis), καὶ τῶν σῶν. decori vestro non defui δὲν ἐδείχθην ἀνάξιος (δὲν ὑπελείφθην), δὲν ἐφάνην κατώτερος τῆς φήμης (δόξης) ὑμῶν. (desum, defūi, deesse). nunc tamen... enitar νῦν σμως... θὰ προσπαθήσω. (enītor, enīxus ἢ enīsus sum, 3). tanto... τηλικαύτης, τόσον μεγάλης (ἀνταμοιβῆς)... vigilantiūs ἐπιμελέστερον, μετὰ μεγαλυτέρας ἐπα- γρυπνήσεως (ζέσεως). vigīlans, ntis (μτχ. τοῦ vigīlo). tu vero enītere (προστ.). προσπάθει λοιπὸν σύ. sic habeto (pro certo habēto ιδ. § 5) non esse te mortalem, sed corpus hoc ὅτι δὲν εἶσαι σὺ φθαρτὸς (ὑποκείμενος εἰς φθοράν), ἀλλὰ τὸ σῶμα τοῦτο (τὸ σῶμά σου). nec enim tu is es, quem... declarat, sed... διότι οὔτε σύ εἶσαι τοι- οῦτος (is = talis), οἶον... φανερώνει (σὲ κάμνει νὰ παρουσιάζεσαι) ἡ μορφὴ σου αὕτη, ἀλλά... Ἡ οὔσια σου δὲν σύγκειται ἐν τῷ σω- ματοειδεῖ (ἐν τῷ σαρκίνῳ σχήματι). Πρβλ. Ψευδο-Πλάτ. Αξιοχ. 365E: «τὸ ὑπολειφθὲν σῶμα, γεῶδες ὃν καὶ ἔλογον, οὐκ ἔστιν ὁ ἀνθρωπος. Ἡμεῖς μὲν γάρ ἐσμεν ψυχή, ζῷον ἀθάνατον ἐν θυητῷ καθειργμένον φρουρίῳ». Ταῦτα πηγάζουσιν ἐκ τῆς περὶ μετεμψυχώσεως διδασκαλίας τοῦ Πυθαγόρου, καθ' ἣν ἡ ψυχὴ μόνον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν συν- δέεται πρὸς ἐν σῶμα. sed mens cuiusque is est quisque ἀλλ' ἡ ψυχή,*

έκάστου, αὐτὴ (ἀκριβῶς) εἶναι ἔκαστος (ἀλλ' ἔκαστος εἶναι ἐκεῖνο ὅπερ εἶναι ἡ ψυχὴ του, ἡ ψυχὴ ἀνθρώπου τιὸς εἶναι τὸ Ἐγώ του). Πρβλ. Ψευδό - Πλάτ. Ἀλκ. I σ. 130 E. « διαλέγεται — οὐ πρὸς τὸ σὸν πρόσωπον, ὡς ἔοικεν, ἀλλὰ πρὸς τὸν Ἀλκιβιάδην ποιούμενος τοὺς λόγους. τοῦτο δ' ἐστὶν ἡ ψυχὴ—ψυχὴν ἄρα ἡμᾶς κελεύει γνωρίσαι ὁ ἐπιτάττων γνῶναι ἔσωτόν ». *non ea figura, quae οὐχὶ ἡ μορφὴ ἐκείνη, ἡτις deum θεός, θεῖον ὄν. siquidem* ἴδ. ἐν ἀρχῇ τῆς § ταύτης. *deum te...* Αἱ ψυχαὶ ἐπλασθησαν κατὰ τὸν Κικέρωνα καὶ τὸν στωϊκὸν πανθεϊσμὸν ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς οὐσίας τοῦ θεοῦ. Εἶναι αὗται διὰ τὸ σῶμα, ὅτι εἶναι ὁ θεὸς διὰ τὸν κόσμον, ἡτοι ὁ θεὸς εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ κόσμου. Οὕτως ἐν τῷ ὀνείρῳ τοῦ Σκιπίωνος φαίνονται εὐδιάκριτα τὰ ἔχην Πλατωνισμοῦ, ἰσχυρῶς ἀναμίκτου μετὰ ἴδεων στωϊκῆς φιλοσοφίας. Οἱ Στωϊκοὶ τὸν μὲν ἀνθρωπὸν ὥριζον ὡς ζῷον λογικὸν θ ν η τ ὄ ν, τὸν δὲ θεὸν ὡς ζῷον λογικὸν ἀθ α ν α τ ο ν. 'Ο ἀνθρωπὸς ἄρα δὲν διαφέρει τοῦ θεοῦ παρὰ καθ' ὁ μέρος εἶναι ἀθάνατος. Πρβλ. καὶ Ψ - Πλάτ. Ἀξιογ. 370 B : « οὐ γάρ δὴ θητή γε φύσις τοσόνδ' ἀν ἤρατο μεγεθουργίας, ὥστε καταφρονῆσαι μὲν ὑπερβαλλόντως θηρίων βίας, διαπεραιώσασθαι δὲ πελάγη, δείμασθαι δὲ ἀστη, καταστήσασθαι δὲ πολιτείας, ἀναβλέψαι δὲ εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἴδεῖν περιφορὰς ἀστρων καὶ δρόμους ἡλίου τε καὶ σελήνης... εἰ μή τι θεῖον ὄντως ἐνήν πνεῦμα τῇ ψυχῇ, δι' οὐ τὴν τῶν τηλικῶνδε περίνοιαν καὶ γνῶσιν ἔσχεν ». Εὔριπ. fr. 1018 καὶ Μένανδρ. « ὁ νοῦς γάρ ἡμῶν ἐστιν ἐν ἔκάστῳ θεός ». *qui . qui . qui . qui . qui . qui . qui .* (ἀναφορά). Αἱ διὰ τοῦ *qui* εἰσαγόμεναι προτάσεις εἶναι τὰ ὑποκείμενα, τὸ δὲ *deus* (θεὸς τ. ἔ. θεία δύναμις) τὸ κατηγορούμενον. *qui vigeit . . . sentit . . . meminit . . . providet . . .* δστις (ἡτις δύναμις θεία) ἔχει τὴν ζωήν, τὴν αἰσθησιν, τὴν πρόνοιαν (κάμνει νὰ αἰσθανώμεθα, νὰ διναμιμησώμεθα, νὰ προνοῶμεν) καὶ δστις οὕτως κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον (tam) διευθύνει καὶ κυβερνᾷ καὶ κινεῖ τὸ σῶμα τοῦτο οὖ προίσταται, καθ' ὃν τρόπον (quam) τὸν κόσμον τοῦτον *regit moderatur et movet* ὁ ὑπατος θεός. *memini-* *ni, meminisse, φ. ἐλλειπτ., provideo, -vidi, -visum, 2. ut καθὼς (κινεῖ κλπ.). mundum mortalem — fragile corpus κατὰ χιασμόν. mun-dum ex quadam parte mortalem φθαρτὸν (θυητὸν) ὡς πρός τι μέρος (ἐν τινι μέρει, ἐν τινι μέτρῳ). 'Ο κόσμος ὀπόλλυται ἐν μέρει μόνον, καθ' ὃτι ἔχει ἐν ἔσωτῷ τι τὸ ἀθάνατον. "Ισως ὁ Κικέρων ἐνοεῖ ἐνταῦθα τὴν ψυχὴν καὶ ἵσως ὡσαύτως τὴν ἀφθαρτὸν ὅλην τῶν*

ἀστέρων. Ἡ σύγχρισις τοῦ θεοῦ κατὰ τὰς πρὸς τὸν κόσμον σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὴν ψυχὴν ὡς πρὸς τὰς πρὸς τὸ σῶμα σχέσεις αὐτῆς, εἴναι συνήθης εἰς τοὺς Στωϊκούς. *ipse* αὐτὸς οὗτος (αὐτὸς ὁ ἔδιος). *aeternus* αἰώνιος (ἀναρχος καὶ ἀπειρος). *sempiternus* ἀθάνατος. *fragile corpus* τὸ φθαρτὸν σῶμα. Ἡ φράσις αὕτη περιέχει τὸ θέμα Πλατωνικῆς προσποθείας πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, ἡς προσπαθείας τὸν τρόπον ἡκοιλούθησε κατὰ γράμμα καὶ ὁ Κικέρων, ἀριστοτεχνικώτατα μεταφράσας, συντομώτερον ἐνίστη, ἐκ τοῦ Φαίδρου (245 C 1d. § 19 ἑξ.) καὶ βραδύτερον πάλιν ἐπαναλαβὼν τὰ αὐτὰ αὐτολεξεῖ ἐν τοῖς Τουσκουλανοῖς (1,53 - 55). Κατὰ τὸν Μαχρόβιον παρέχεται ἡ ἀπόδειξις ὑπὸ τύπου σωρείτου (per gradus syllogismorum) ὡς ἑξῆς :

I. *Anima ex se movetur, quod autem ex se movetur principium motus est. Igitur anima principium motus est.*

II. *Anima principium motus est, quod autem principium motus est, natum non est. Igitur anima nata non est.*

III. *Anima nata non est, quod natum non est, immortale est, igitur anima immortalis est.*

§ 19 (27). *Nam πράγματι. Πρὸς τὰ ἔπομενα πρβλ. Πλάτ. Φαῖδρον* (ἐ. ἀν.). *quod semper movetur « τὸ ἀεικίητον »* (= *quod semper sese movet*), ὅπερ ἀεὶ ἔχει (ἐσωτερικήν, αὐτόματον) κίνησιν, ὅπερ ἀεὶ αὐτομάτως ἔαυτὸ κινεῖ. *motum adfert alicui κίνησιν ἐπιφέρει* (δίδει) τινὶ = « *τὸ δ' ἄλλο κινοῦν* », *quodque : τὸ-que = καὶ* (ταυτοχρόνως). *quodque ipsum agitatatur aliunde = « καὶ »* (ἀλλὰ) « *ὑπ' ἄλλου* » κινούμενον (τιθέμενον εἰς κίνησιν). *aliunde ἄλλοθεν = « ὑπ'* ἄλλου ». (πρβλ. § 20 = *pulsu externo δι' ἐξωτερικῆς ὀθήσεως, δι'* ἐξωτερικῆς δυνάμεως). *quando finem habet motus* (= *movendi*) ὅταν παύῃ ἡ κίνησις = « *παῦλαν ἔχον κινήσεως* ». *vivendi finem habeat necesse* = « *παῦλαν ἔχει ζωῆς* » ἀνάγκη νὰ ἔχῃ παῦλαν ζωῆς. *solum igitur quod sese movet* = « *μόνον δὴ τὸ αὐτὸ κινοῦν* ». (*movēo, movi, motum, 2*). *quia numquam deseritur a se* = « *ἄτε οὐκ ἀπολεῖπον* ἔαυτό », διότι οὐδέποτε δύναται νὰ ἐγκαταλείψῃ ἔαυτό. *desero, -rui, rtum, 3*. *numquam ne moveri quidem desinit* = « *οὔποτε λήγει κινούμενον* ». 'Εξαίρεται τὸ moveri κείμενον μεταξὺ ne — quidem. 'Ἐνταῦθα αἱ δύο ἀρνήσεις (*numquam — ne... quidem*) δὲν αἱρουσιν ἀλλή-

λας. (*desino, -sui, sicutum, 3*). *quin etiam ceteris quae moventur, hic fons hoc principium est movendi* = « ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις ὅσα κινεῖται τοῦτο πηγὴ καὶ ἀρχὴ κινήσεως ». *quin etiam* = πρὸς τούτους, ἐκτὸς τούτων. *hic fons, hoc principium αὐτη* (καθ' ἔλξιν ἀντὶ τοῦτο ἴδ. § 13 : *quem oceanum*) εἶναι πηγὴ, τοῦτο ἀρχῆ. *principii autem nulla est origo* = « ἀρχὴ δὲ ἀγέννητον », τῆς ἀρχῆς δὲ οὐδεμία εἶναι γένεσις. (*origo, originis, θ.*). *nam ex principio oriuntur omnia* = « ἐξ ἀρχῆς γὰρ ἀνάγκη πᾶν τὸ γιγνόμενον γίγνεσθαι ». (*orior, ortus sum, 4*. γεννῶμαι, φύομαι, γίγνομαι). *ipsum autem nulla ex re alia nasci potest* = « αὐτὴν δὲ μηδ' ἐξ ἐνός ». *nec enim esset id principium, quod gigneretur aliunde* = « εἰ γὰρ ἔκ του ἀρχῆ γίγνοιτο, οὐκ ἀντὶ ἀρχῆ γίγνοιτο ». *quodsi numquam oritur, ne occidit quidem umquam* = *quodsi principium caret, caret etiam extremo* « ἐπειδὴ δὲ ἀγέννητόν ἐστι καὶ ἀδιάφθορον αὐτὸν ἀνάγκη εἶναι ». Ἡ ψυχὴ ἀρα εἶναι αἰώνια « ψυχὴ πᾶσα ἀθάνατος ». *nam principium extinctum* (σβεσθεῖσα, καταστραφεῖσα, ἐὰν παύσῃ νὰ ὑπάρχῃ) *nec ipsum ab alio renascetur nec ex se aliud creabit* = « ἀρχῆς γὰρ δὴ ἀπολομένης οὕτε αὐτῇ ποτε ἔκ του οὕτε ἄλλο ἐξ ἐκείνης γενήσεται ». *ex alio ἐξ ἄλλου* (= « ἔκ του »). *ex se ἐξ αὐτῆς . siquidem necesse est a principio oriri omnia* = « εἰπερ ἐξ ἀρχῆς δεῖ τὰ πάντα γίγνεσθαι ». *ita sit, ut . . . sit οὕτω προέρχεται, προκύπτει ὅτι . . . ut motus principium ex eo sit, quod ipsum a se moveatur . . . (= ipsum se moveat)* ὅτι τῆς κινήσεως ἡ ἀρχὴ παράγεται ἐκ τούτου, ὅπερ αὐτὸν ὑφ' ἔαυτοῦ κινεῖται (αὐτὸν ἔαυτὸν κινεῖ) = « οὕτω δὴ κινήσεως μὲν ἀρχὴ τὸ αὐτὸν ἔαυτον κινοῦν », ἤτοι *ut motus, ordiatur ex eo, quod.* (*ordior, orsus sum, 4*). *id autem nec nasci potest nec mori* = « τοῦτο δὲ οὔτ' ἀπόλλυσθαι οὕτε γίγνεσθαι δύνατόν ». *vel concidat omne caelum omnisque natura et consistat necesse est ἄλλως (vel) ἀνάγκη θὰ ἥτο (θὰ ἐπρεπε) πᾶς ὁ οὐρανὸς δόμος νὰ καταρρεύσῃ καὶ πᾶσα ἡ φύσις (ἡ πλάσις, ἡ δημιουργία) νὰ σταθῇ (σταματήσῃ) = « ἡ (= vel) πάντα τε οὐρανὸν πᾶσάν τε γένεσιν (ὁ Κικέρων ἀνακριβῶς μεταφράζει διὰ τοῦ *natura*) συμπεσοῦσαν στήναι », (Πλατ. Φαῖδρ. 245 D). *consisto, costīti, 3*. Ό νοῦς : ὅσον ἀδύνατον εἶναι ὁ κόσμος καὶ ἡ κίνησις αὐτοῦ νὰ παύσῃ, τόσον ἀδύνατον ἐπίσης εἶναι καὶ ἡ ψυχὴ, ὡς ἔαυτὴν κινοῦσα ἀρχέγονος δύναμις ἡ νὰ γεννᾶται ἡ νὰ καταστρέφεται. Τοῦτο ἀληθεύει μόνον ἐφ' ὅσον προσαρμόζεται εἰς τὴν πρώτην ἀρχὴν τῆς κινήσεως, ὡς τὸ ὑπέρτατον κίνητρον.*

nec vim ullam nanciscatur, qua a primo (= « αῦθις ») impulsa moveatur οὐδὲ θάεισκε πλέον δύναμίν τινα διὰ ταύτης (qua = ut ea) πάλιν (εἴς ἀρχῆς) ωσθεῖσα κινηθῆ = « καὶ μή ποτ' αῦθις ἔγειν, ὅθεν κινηθέντα γενήσεται». Nancisco, nactus ἡ nanctus sum, 3.

IX.

Περὶ ληψίς. Οἱ Ἀφρικανὸς ὁ Πρεσβύτερος ἀποδείξας ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἀρχὴ αἰωνία ἀγέννητος καὶ ἀθανάτου ἔχουσα πατοῖδα τὸν οὐρανὸν συμπεραίνει ὅτι ἡ ἀληθῆς δόξα τοῦ πολιτικοῦ ἀνδρὸς εὑρίσκεται ἐν τῇ οὐρανίᾳ τῶν ψυχῶν ἀρχικῆς ἔδρας, εἰς ἣν τοσούτῳ μᾶλλον παρεσκευασμένος φθάνει, δισυ περισσότερον παρέμεινεν ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ μακρὰν τῶν σωματικῶν παθῶν. Οἱ δούλοις τῶν ἥδονῶν, περιφρονητής τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων νόμων, κυλινδεῖται περὶ τὴν γῆν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας πρὸν ἢ δυνηθῆ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν οὐρανίαν ἔδραν αὐτοῦ.— Οἱ ιάπποις ἔξαφανίζεται, ὁ ἔγγονος ἀφυπνίζεται.

§ 20 (28). *cum pateat igitur . . . id esse λοιπὸν ἀφοῦ εἶναι πρόδηλον (φανερὸν) ὅτι τοῦτο εἶναι . . . (patēo, -tūi, -, 2.). quod a se ipso moveatur ὅπερ δὲ αὐτοῦ τούτου κινεῖται, τὸ ὑψός ἔστι τοῦ κινούμενον, « ἀθανάτου δὲ πεφασμένου τοῦ ὑψός ἔστι τοῦ κινούμενου ». quis est, qui . . . neget? τίς ὑπάρχει ὅστις . . . ἥθελεν ἀρνηθῆ; hanc naturam animis esse tributam ὅτι αὐτῇ ἡ φύσις (ἡ φυσικὴ ἴδιότης) παρεχωρήθη ταῖς ψυχαῖς (τῇ ψυχῇ): tribuo, -bui, -būtum, 3. = χορηγῶ, ἀπονέμω. Οἱ νοῦς: πάντες πιστεύουμεν ὅτι ἡ ψυχὴ ἔχει αὐτὴν τὴν ἴδιότητα. inanimum est enim omne, quod . . . ἄψυχον (ἄμοιρον ἴδιας ζωτικότητος) εἶναι πράγματι πᾶν, ὅπερ . . . pulsu agitatur externo (πρβλ. § 19: agitur aliunde) « πᾶν γάρ σῶμα, φῶ μὲν ἔξω-θεν τὸ κινεῖσθαι, ἄψυχον ». quod autem est animal, id motu cietur interiore et suo ὃ δὲ εἶναι ἔμψυχον (animal, τ. ἔ. ἔχει ἴδιαν ζωτικότητα), τοῦτο κινεῖται διὰ κινήσεως ἐσωτερικῆς καὶ ἴδιας αὐτοῦ, « φῶ δὲ ἔνδοθεν αὐτῷ εἴς αὐτοῦ, ἔμψυχον ». nam haec est propria natura animi atque vis διότι αὐτὴ εἶναι ἡ φύσις (ἡ φυσικὴ ὁρική, ἡ φυσικὴ κλίσις) καὶ ἡ οὐσία (δύναμις, ἴδιότης) τῆς ψυχῆς, « ὡς ταύτης οὖσης φύσεως ψυχῆς »). quae si est una ex omnibus, quae sese moveat ἐάν δὲ αὐτῇ (ἡ φύσις τῆς ψυχῆς) εἶναι ἡ μόνη (una) εἴς ὅλων*

(μεταξύ ὅλων), ήτις ἔχωτην κινεῖ, « εἰ δὲ ἔστι τοῦτο οὕτως ἔχον, μὴ ἄλλο τι εἶναι τὸ αὐτὸς ἔχων ἢ ψυχήν ». Ἡ ἀντωνυμία quae συνεφώνησε πρὸς τὸ natura atque vis ἀντὶ νὰ συμφωνήσῃ πρὸς τὸ animi. se ipsa moveat = ipsa a se moveatur (id. ἀνωτ.). neque nata certe est et aeterna est οὗτε ἐγεννήθη βεβαίως καὶ αἰώνια εἶναι (περὶ τοῦ neque... et πρβλ. § 9 τελ.). « ἐξ ἀνάγκης ἀγέννητόν τε καὶ ἀθάνατον ψυχὴν ἂν εἴη ». Ἐνταῦθα τελειώνει ὁ συλλογισμός, δῆ μετέφρασεν ὁ Κικέρων ἐκ τοῦ Φαίδρου τοῦ Πλάτωνος, ἐπανέλαβεν δὲ ἐν τοῖς Τουσκουλανοῖς αὐτοῦ (1,53 ἐξ.), ὡς ἐλέχθη, καὶ συνεκεφαλαίωσε βραδύτερον διὰ βραχέων ἐν τῷ περὶ φιλίας βιβλίῳ του. Διὰ τούτου τοῦ συλλογισμοῦ (ratio) ἀποδεικνύεται πραγματικῶς μόνον ἀρχή τις αἰώνια κινήσεως διὰ τὸν κόσμον οὐχὶ ἡ ἀθανασία ἢ μᾶλλον ἀποδεικνύεται ἡ αἰώνιότης τῆς ἀτομικῆς ψυχῆς (nascor, natus sum, 3).

§ 21 (29). hanc ἐνν. naturam animi atque vim animi ἀντὶ hunc (animum, id. § 20 : quae si est κλπ.) = αὐτὰ τὰ χαρίσματα (τὰ προικιὰ) τῆς ψυχῆς σου. optimis in rebus ! ἐν τοῖς βελτίστοις πράγμασιν, ἐν ταῖς εὐγενεστάταις ἀπασχολήσεσι ! sunt autem . . . de salute patriae εἶναι δὲ (εὐγενέσταται ἐνασχολήσεις) αἱ φροντίδες (= ἡ διαρκής ἐπιμέλεια) περὶ τῆς διατηρήσεως (φυλάξεως, σωτηρίας, τοῦ μεγαλείου) τῆς πατρίδος. Ταῦτα ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὰ ἐν § 5 καὶ ἔχῆς εἰρημένα. quibus ἐνν. curis (ἀφαιρ. δργαν.). agitatus et exercitatus (ἡ ψυχὴ) ἐλαυνομένη (κινουμένη) καὶ ἀσκουμένη (ἔξιον παρατηρήσεως τὸ ὅμοιοτέλευτον πρβλ. καὶ § 20 τέλ. certe est — aeterna est). velocius ταχύτερον, γοργότερον (μετὰ θάνατον) velox, -ōcis. sedem et domum τὸ πρῶτον ἔκαρει τὴν ἴδεαν τοῦ ἴδιου αὐτῆς τόπου, τὸ δεύτερον τὴν διάρκειαν τῆς ἐκεῖ διαμονῆς (id. § 12 καὶ § 17 ὡς καὶ Cic. Tusc. 1, 118 : ut . . . in aeternam et plane in nostram domum remigremus). pervolabit (pervolo, = πετόμενος ταχέως ἀφικνοῦμαι εἰς . . .). Τὰ αὐτὰ ἐπαναλαμβάνει ὁ Κικέρων ἐν ἀποσπάσματι, ὅπερ διέσωσεν ἡμῖν ὁ ἵερὸς Αὐγουστῖνος, ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ (pervolo, 1). ocius ταχύτερον, ητοι μὲ μικροτέραν βράδυνσιν. Τὴν αὐτὴν ὥραίαν σκέψιν ἐπαναλαμβάνει ὁ Κικέρων ἐν τοῖς Τουσκουλανοῖς (ocius, συγκρ. ἐπίρρ. τοῦ ocīter). si iam tum, cum . . . , eminebit foras et abstrahet ἐὰν ἥδη τότε, ὅτε . . . , θὰ ἐκπηδήσῃ πρὸς τὰ ἔξω καὶ θὰ ἀποσπάσῃ (forās, ἐπίρρ. θύραζε, ἔξω). Εκάτερον ἐπεξηγεῖ τὸ ἔτερον. Τοῦ eminebit foras κλπ.

ἥ ἔννοια εἶναι : θὰ μάθῃ νὰ ἀποχωρίζεται ἐκ τῆς ἐπιγείου ζωῆς καὶ νὰ λησμονῇ τὸ φθαρτὸν σκήνωμα αὐτῆς (τὰς ἀνθρωπίνους ἀθλιότητας) ἀνυψούμενή εἰς τὴν μελέτην τῶν πέραν τοῦ τάφου (πρβλ. Φαίδ. 80 E : « ἐὰν μὲν καθαρὰ ἀπαλλάττηται, μηδὲν τοῦ σώματος ξυνεφέλκουσα, ἀτε οὐδὲν κοινωνοῦσα αὐτῷ ἐν τῷ βίῳ ἐκούσσα εἶναι, ἀλλὰ φεύγουσα αὐτὸ καὶ συνηθροισμένη αὐτὴ εἰς αὐτήν ») εμῖνεο, -νοί, 2. abstrāho, -trāxi, -tractum, 3. inclusus in corpore πρβλ. § 6 : e corporum vinculis tamquam e carcere καὶ § 7 : corporis custodiis. (inclūdo, -clūsi, -clūsum, 3). ea, quae extra erunt τὰ ἐκτὸς (τοῦ σώματος, τοῦ σωματοειδοῦς) ἐσόμενα, τὴν ἀλήθειαν, τὴν πραγματικότητα. ΤΑρά γε, ἔννοεῖ ὁ Κικέρων τὰ ὄντως ὄντα (τὰς ἴδεας) τοῦ Πλάτωνος ; contemplans σκοποῦσα. quam maxime ὡς οἶόν τε πλεῖστον. Σύναψον πρὸς τὸ se... abstrahet. A corpore... corporis voluptatibus. Κατὰ τὰς θεωρίας τῶν Πυθαγορέων καὶ τοῦ Πλάτωνος πηγὴ τοῦ κακοῦ εἶναι ἡ βληγή. Πρὸς ἀγνότητα ἄρα βίου ἐπιβάλλεται ἡ ἀπολύτρωσις τῆς ψυχῆς ἀπὸ τῶν πειρασμῶν τῶν αἰσθήσεων. Οὕτω μόνον διατηρούμενης τῆς καθαρότητος τῆς ψυχῆς, θὰ δυνηθῇ αὕτη συναθροιζομένη εἰς ἑαυτὴν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἀρχικὴν κατάστασιν. Ο Κικέρων λέγει ὅτι εἶναι : « voluptates... (τὰ θέλγητρα) illecēbrae atque escae (δέλεαρ) malorum καὶ ὅτι Plato escam malorum voluptatem appellat, quod eā videlicet homines capiantur sicut hamo (διὰ τοῦ ἀγκίστρου) pisces ». quasi οὔτως εἰπεῖν. libidinum τῶν σαρκικῶν ὄρμῶν, τῶν παθῶν libido, libidinis θ. voluptatibus (δοτ.) oboedientium ὑπεικουσῶν (ὑποκειμένων, δούλων) εἰς τὰς ἥδονάς (πρβλ. § 17 : sermonibus vulgi dedidēris). deorum ac hominum iura τὰ δίκαια θεῶν καὶ ἀνθρώπων, τὰ ὄστια καὶ τὰ δίκαια. corporibus (ἀφαιρ.) ἐκ τῶν σωμάτων. voluntantur nec... revertuntur κυλινδοῦνται καὶ δὲν ἐπιστρέφουσι (χωρὶς νὰ ἐπιστρέψωσι). Ο Πλάτων (Φαίδ. 81B) λέγει : « ἐὰν δέ γε... μεμιασμένη καὶ ἀκάθαρτος τοῦ σώματος ἀπαλλάττηται, ἀτε τῷ σώματι ἀεὶ ξυνοῦσα καὶ τοῦτο θεραπεύουσα καὶ ἐρῶσα καὶ γεγονητευμένη ὑπ' αὐτοῦ, ὑπό τε τῶν ἐπιθυμῶν καὶ ἥδονῶν, ὡστε μηδὲν ἄλλο δοκεῖν εἶναι ἀληθές ἀλλ' ἡ τὸ σωματοειδές... βαρύνεται τε καὶ ἔλκεται πάλιν εἰς τὸν ὄρατὸν τόπον... περὶ τὰ μνήματά τε καὶ τοὺς τάφους κυλινδουμένη ». nisi multis exagitati saeculis εἰμή, ταλαιπωρηθεῖσα ἐπὶ πολλοὺς αἰώνας (μετὰ πολλῶν αἰώνων δοκιμασίας). Κατὰ τὸν Πλάτωνα, ἡ ψυχή, ἥτις δὲν ἔχει ἀπαλλαγὴ τῶν ἐπιθυμῶν

τῶν αἰσθήσεων, περιωθεῖται περὶ τὴν γῆν ἐπὶ χιλιάδας ἑτῶν. "Αξια
ἀναγνώσεως εἶναι ὅσα σχετικὰ γράφει οὗτος (Φαῦδρ. 249) καὶ ὁ Βερ-
γίνιος (Αἰν. 6, 735 κ.έξ.). revertuntur ἵδε § 5 : *huc revertuntur*
καὶ § 17 : *reditum in hunc locum. ille discessit, ego somno* (ἀφαιρ.)
solutus sum (ἀξιον παρατηρήσεως εἶναι τὸ πλῆρες δυνάμεως ἀσύνδε-
τον) = ἐκεῖνος ἀπῆλθεν (ἐξηφανίσθη), ἐγὼ ἀφυπνίσθην. (solvo,
solvi, sulūtum, 3. = λύω.). Πολλὰ πείθουσιν ὅτι κι λέξεις αὗται τοῦ
Ἐνυπνίου τοῦ Σκιπίωνος εἶναι καὶ τὸ τέλος τῆς πραγματείας τοῦ Κι-
κέρωνος de re publica· πρβλ. Cic. de amic. 14 : « qui (Scipio ὁ
Νεώτερος) . . . triduum (ἐπὶ τριήμερον) disseruit (διέλαβε) de re
publica, cuius disputationis fuit extremum . . . fere de immortalitate
animorum, quae se in quiete (ἐν ψυχῇ) per visum (κατ'
ὄναρ) ex Africano (τοῦ Πρεσβυτέρου) audisse dicebat ».

ΟΡΑΤΙΟΥ ΩΛΑΙ
(ΕΚΛΟΓΑΙ)

ΖΑΦΕΙΡΙΟΥ Ν. ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΥ

ΟΡΑΤΙΟΥ ΩΔΑΙ
(ΕΚΛΟΓΑΙ)

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1966

ΕΛΛΩΝ ΥΟΙΤΑΦΟ
(ΕΛΛΩΝ ΕΛΛΑΣ)

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΔΙΑΤΥΠΩΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΔΙΑΤΥΠΩΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Βίος τοῦ Ὁρατίου.

‘Ο Κόιντος Ὁράτιος Φλάκκος (Q. Horatius Flaccus) ἐγεννήθη τῇ 8ῃ Δεκεμβρίου τοῦ 65 π. Χ. (689 ἀπὸ κτίσ. Ρώμ.) ἐν Οὐενουσίᾳ τῆς κάτω Ἰταλίας, παρὰ τὸν ποταμὸν Αὔφιδον. Ὁ πατέρъ του ἦτο ἀπελεύθερος (libertinus), ἀποζῶν ἐκ τῶν προσόδων μικροῦ κτήματος. Περὶ τῆς μητρός του οὐδὲν εἴναι γνωστόν, διότι περὶ αὐτῆς ὁ ἔδιος οὐδὲν ἀναφέρει εἰς τὰ ποιήματά του. Πιθανῶς ἡ μήτηρ του εἶχεν ἀποθάνει, ὅτε ὁ Ὁράτιος ἦτο πολὺ μικρός. Μέχρι τοῦ 12ου ἔτους τῆς ἡλικίας του ἔζησεν ὁ Ὁράτιος ἐντὸς τοῦ ἐπιβλητικοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος τῆς μικρᾶς γενετέρας του, ἀπολαύων τῶν ἀγαθῶν καὶ τῆς ἀνέσεως τῆς ἀγροτικῆς ζωῆς. Μετὰ ταῦτα, συνοδεύομενος ὑπὸ τοῦ πατρός του, ἤλθεν εἰς Ρώμην πρὸς συμπλήρωσιν τῆς μορφώσεώς του. Ἐκεῖ παρηκολούθησε τὰ μαθήματα διαπρεπῶν διδασκάλων καὶ δὴ τοῦ περιφήμου γραμματικοῦ Ὁρβιλίου. Ὁ πατέρъ του, πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν νέων δαπανῶν, τὰς ὁποίας ἐδημιούργησεν ἡ ἐν Ρώμῃ ἐγκατάστασίς των, ἀνέλαβε τὸ ἔργον τοῦ εἰσπράκτορος τῶν ἐκ τῶν δημοπρασιῶν χρημάτων (coactor auctionum) καὶ ἀφωσιώθη ὀλοψύχως εἰς τὴν πνευματικὴν καὶ ἡθικὴν μόρφωσιν τοῦ υἱοῦ του, χάριν τοῦ ὁποίου ἐγκατέλιπε τὴν Οὐενουσίαν καὶ τὸ προσφιλές ἀγροκότημά του. Διὰ τοῦτο ὁ ποιητὴς ἀναφέρει εἰς τὰ ποιήματά του (Σατιρ. I, 6, 72) μετὰ τρυφερᾶς εὐγνωμοσύνης τὴν αὐταπάρνησιν καὶ τὰς ὑπὲρ αὐτοῦ θυσίας τοῦ στοργικωτάτου πατρός του, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ὑπερηφάνως μνημονεύει, εἰς πεῖσμα ἔκείνων, οἵτινες ἔσκωψαν αὐτὸν διὰ τὴν ταπεινὴν καταγωγὴν του.

‘Αλλ’ οἱ πνευματικοὶ ὁρίζοντες τῆς Ρώμης, διὰ τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ τύχουν ἀρτίας μορφώσεως, ἥσαν στενοί. Τὸ ἀνέσπερον φῶς τοῦ ἀρχ. ‘Ἐλληνικοῦ πνεύματος ἦτο εἰσέτι ἔντονον εἰς τὴν ἀρχικὴν ἐστίαν του, τὰς Ἀθήνας. Διὰ τοῦτο ὁ Ὁράτιος κινούμενος ὑπὸ μόνης τῆς

έπιθυμίας νὰ παρακολουθήσῃ μαθήματα ρητορικῆς καὶ ἵδιᾳ φιλοσοφίας εἰς τὰς σχολὰς τῶν διαδόχων τοῦ Ἰσοκράτους καὶ τοῦ Πλάτωνος, ἥλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας εἰς ἡλικίαν 19 περίπου ἐτῶν, ἥτοι τὸ 46 π. Χ.

Τὰς ἐν Ἀθήναις σπουδάς του διέκοψαν σοβαρὰ ἐν Ρώμῃ πολιτικὰ γεγονότα. Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Καίσαρος (Μάρτιος τοῦ 44 π. Χ.) ἐξερράγη νέος ἐμφύλιος πόλεμος μεταξὺ τῶν διαδόχων καὶ τῶν δολοφόνων αὐτοῦ. Ὁ Βροῦτος καὶ ὁ Κάσσιος κατέλαβον τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἀσίαν. Ὁ Βροῦτος ἥλθε τὸν Σεπτέμβριον τοῦ ἔτους ἑκείνου εἰς τὰς Ἀθήνας. Ὁ Ὀράτιος μετ' ἄλλων συσπουδαστῶν του, παρασυρόμενος ἀπὸ τὸν εὔκολον ἐνθουσιασμὸν τῆς ἡλικίας του, ἔσπευσε προθύμως νὰ καταταχθῇ ὑπὸ τὰς σημαίας τοῦ Βρούτου, μὲ τὸν βαθμὸν μάλιστα τοῦ στρατ. χιλιάρχου, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι οὐδέποτε ἄλλοτε εἶχεν ὑπηρετήσει ὡς στρατιώτης.

Τὸν Νοέμβριον τοῦ 42 π. Χ. συνεχροτήθη ἡ παρὰ τοὺς Φιλίππους μάχη· οἱ δημοκρατικοὶ ἤττηθησαν καὶ ἐτράπησαν εἰς φυγήν. Ὁ Ὀράτιος δὲν αἰσχύνεται νὰ δομολογήσῃ (‘Ωδὴ 7, στίχ. 9, 10, 11, 12 βιβλ. II) διτὶ ἐγκατέλιπε τὴν ἀσπίδα του εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης ταύτης. “Ισως ὅμως δὲν πρέπει νὰ ἐρμηνευθῇ κυριολεκτικῶς τὸ χωρίον τοῦτο. Πιθανῶς ὑπαινίσσεται κατὰ ποιητικὸν τρόπον, διτὶ μετὰ τὴν ἤταν ἑκείνην τῶν δομοφρόνων του δὲν ἀνεμείχθη πλέον εἰς τὴν πολιτικήν, ἀλλ’ ἐπεδόθη εἰς μελέτας καὶ εἰς τὴν ποίησιν.

Ἡ θέσις τοῦ Ὀρατίου, μετὰ τὴν παρὰ τοὺς Φιλίππους ἤτταν, ἀποβαίνει δεινή. Ἡ μικρὰ πατρικὴ περιουσία του, τῆς ὁποίας ἥτο κληρονόμος, διότι ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἀποθάνει ὁ πατέρης του, ἐδημεύθη ὑπὸ τοῦ Ὀκταβιανοῦ καὶ διενεμήθη μετὰ πολλῶν ἄλλων κτηματικῶν περιουσιῶν εἰς τοὺς παλαιμάχους στρατιώτας (veterānos).

“Οτε ὅμως τῷ 41 π. Χ. ἔχοργγήθη παρὰ τοῦ Ὀκταβιανοῦ γενικὴ ἀμνηστία εἰς τοὺς ἀντιπάλους του, ἐπωφελούμενος ταύτης καὶ ὁ Ὀράτιος, ἐπανῆλθεν εἰς Ρώμην, ὅπου πρὸς πορισμὸν τῶν πρὸς τὸ ζῆν διωρίσθη οἰκονομικὸς ὑπάλληλος (ταμειακὸς γραμματεὺς). Τὰς ἐκτὸς τῆς ὑπηρεσίας ὕρας του διέθετεν εἰς τὴν ποίησιν. Ταχύτατα δὲ συνεδέθη διὰ φιλίας μετὰ τῶν ὀνομαστῶν τότε ποιητῶν Οὐεργιλίου καὶ Οὐαρίου καὶ δι’ αὐτῶν ἥλθεν εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ πιστοῦ συμβούλου τοῦ Ὀκταβιανοῦ, τοῦ Μαικήνα, τοῦ ἐνθέρμου προστάτου τῶν ἀνθρώπων τῶν γραμμάτων.

Ἡ ἀπλῆ κατ’ ἀρχὰς γνωριμία του μετὰ τοῦ Μαικήνα ἔξειλίχθη

σὺν τῷ χρόνῳ εἰς τόσην οἰκειότητα καὶ φιλίαν, ὥστε δὲ Μαικήνας προσέφερεν εἰς αὐτὸν ὡς δῶρον τὴν Σαβινικὴν ἔπαιλιν, κειμένην εἰς 25 περίπου μιλίων ἀπόστασιν πρὸς τὰ Β.Α. τῆς Ρώμης. Τῆς ἐπάλιλεως ταύτης τὰ θέλγητρα ὑμεῖς ὁ ποιητὴς συχνὰ εἰς τὰ ποιήματά του, διότι ἔκει ἐνρει ὅ, τι ἀκριβῶς ἐπόθει ἡ ποιητικὴ ψυχὴ του, ἀνεσιν, χαράν, πηγὰς ἐμπνεύσεως ἀλλὰ καὶ προσόδους ἀξιολόγους.

'Η ποιητικὴ ἴκανότης του 'Ορατίου, αἱ ἀξιότεροι κοινωνικαὶ ἀρεταὶ του καὶ δὲ φιλικὸς δεσμός του μετὰ τοῦ Μαικήνα εἰσήγαγον αὐτὸν εἰς τοὺς ἀριστοκρατικοὺς κύκλους τῆς ρωμαϊκῆς κοινωνίας. Οἱ διαπρέποντες κυρίως εἰς τὰ γράμματα ἀνδρες τῆς ἐποχῆς ἔκεινης ἦσαν φίλοι του. Δείγματα τρανὰ τῆς πρὸς αὐτοὺς ἐκτιμήσεως καὶ φιλίας του παρέχουν αἱ φύσαι του, διότι πολλὰς ἀπευθύνει, τιμῆς ἔνεκα, πρὸς αὐτούς.

'Ιδιαιτέρας ὅμως μνείας εἶναι ἀξία ἡ πρὸς τὸν Ὁκταβιανὸν Αὔγουστον εἰλικρινῆς ἀφοσίωσις καὶ ἀγάπη τοῦ 'Ορατίου. Τὸ γεγονός δὲ ὅτι ὑπὸ τὰς σημαίας τῶν δημοκρατικῶν Βρούτου καὶ Κασσίου ἐπολέμησε πρὸ ἐτῶν κατὰ τῶν ἀρχῶν, τὰς ὄποιας ἔξεπροσώπει δὲ διάδοχος τοῦ δολοφονηθέντος Καίσαρος, δὲν ἀποδεικνύει ὅτι ἐστερεύτο σταθερῶν πολιτικῶν πεποιθήσεων, ἀλλ' ὅτι ὁ ἐνθουσιώδης ἐν τῇ νεανικῇ ἡλικίᾳ ποιητής, ὡριμος ἥδη, ἦτο ἴκανὸς νὰ διακρίνῃ καὶ νὰ ἐκτιμήσῃ προσηκόντως τὴν θαυμασίαν τάξιν, τὴν εἰρήνην καὶ τὴν κατὰ πάντα πρόοδον τοῦ Ρωμ. κράτους, ἡτις ἐπραγματοποιήθη καὶ ἐπεκράτησεν ἐν αὐτῷ διὰ τῆς δεξιωτάτης διοικήσεως τοῦ Αὐγούστου. Διὰ τοῦτο δὲν παρουσιάζεται ὡς ἀπλῶς ἀνεχόμενος τὸ νέον καθεστώς, ἀλλὰ δικλέτει τὴν ἔμπνευσίν του, ἵνα ὑμνήσῃ αὐτό, συντελῶν οὕτω τὸ κατ' αὐτὸν εἰς τὴν παγίωσίν του.

Εἰς ἡλικίαν 57 ἐτῶν ἀπέθανεν αἱφνιδίως τῇ 27 Νοεμβρίου τοῦ ἔτους 8 π. Χ. καὶ ἐτάφη ἐπὶ τοῦ Ἡσκυλίνου λόφου, παρὰ τὸν τάφον τοῦ μεγάλου φίλου καὶ προστάτου του Μαικήνα, ὃστις εἶχε προηγηθῆ αὐτοῦ εἴκοσι μόνον ἡμέρας εἰς τὸν θάνατον.

2. "Ἐργα τοῦ 'Ορατίου.

'Ο 'Οράτιος ἔγραψε λυρικὰ καὶ σατυρικὰ ποιήματα. Καὶ λυρικὰ μὲν εἶναι : α) αἱ φύσαι (carmina) εἰς 4 βιβλία, β) οἱ ἐπῳδοὶ (epōdi) εἰς ἓν βιβλίον, ποιήματα σκωπτικά, πλήρη εἰρωνείας καὶ σκη-

νῶν ἐκ τῆς καθημερινῆς ζωῆς, κατ' ἀπομίμησιν τοῦ α' "Ελληνος ἴαμ-
βικοῦ ποιητοῦ Ἀρχιλόχου τοῦ Παρίου, γ) ὁ ἐκ α τον τα ετηρος
ὕμνος (carmen saeculare), ποιηθεὶς κατ' ἐντολὴν τοῦ Αὐγούστου,
ἴνα ψαλῆ ὑπὸ χοροῦ εὐγενῶν παιδῶν καὶ παρθένων κατὰ τὴν ἑορτὴν
τῶν Σαυκουλαρίων, τελεσθεῖσαν κατὰ τὸ ἔτος 17 π. Χ. Σατυρικὰ δὲ
εἶναι : α) αἱ Σάτιραι (Satirae η Sermones) εἰς δύο βιβλία, διὰ
τῶν ὄποιων ὁ ποιητὴς σκώπτει καὶ καυτηριάζει μὲ λεπτὴν ἀστειότητα
τὰς ἡθικὰς ἐλλείψεις τῆς κοινωνίας, χωρὶς νὰ θίγῃ ὥρισμένα πρόσωπα,
κατ' ἀπομίμησιν τῆς μέσης κωμῳδίας τῶν ἀρχαίων Ἐλλήνων, β) αἱ
Ἐπιστολαὶ (epistolae) εἰς δύο βιβλία, τοῦ αὐτοῦ περίπου πρὸς
τὰς σατίρας περιεχομένου, ἀλλὰ πρὸς ὥρισμένα πρόσωπα ἀπευθυνόμεναι,
κατ' ἀπομίμησιν τῆς ἀρχαίας Ἀττικῆς κωμῳδίας καὶ γ) ἡ Ποιητικὴ
τέχνη τέχνη η Ἐπιστολὴ πρὸς Πεισώνας (ars poetica
aut epistola ad Pisones) ἀπευθυνομένη πρὸς τοὺς υἱούς τοῦ Λευκίου
Καλπουρίου Πεισώνας καὶ περιέχουσα ἀξιολόγους παρατηρήσεις ἐπὶ
τῆς ποιήσεως γενικῶς.

Οἱ Ὁράτιος διὰ τῶν ἀνωτέρω ποιημάτων του καὶ ἰδίᾳ διὰ τῶν
ῷδῶν του, κατετάχθη μεταξὺ τῶν δοκιμωτάτων Ρωμαίων ποιητῶν,
καταλαχθὼν τὴν πρώτην θέσιν ἐν τῷ κύκλῳ τῶν λυρικῶν τοιούτων.
Ἀνεδείχθη δὲ ὄντως ἀφθαστος καλλιτέχνης τῆς λυρικῆς ποιήσεως,
πρῶτος αὐτὸς μιμηθεὶς τὰ ὑπέροχα λυρικὰ δημιουργήματα τοῦ ἀρχαίου
ἐλληνικοῦ πνεύματος, εἰς μίμησιν τῶν ὄποιων προτρέπει καὶ τοὺς ἀλ-
λους, λέγων ἐν τῇ πρὸς τοὺς Πεισώνας ἐπιστολῇ 259 « vos exemplaria Graeca nocturna versate manu, versate diurna » ἤτοι « Τμεῖς
τὰ ἐλληνικὰ παραδείγματα (συγγράμματα) νύκτα καὶ ἡμέραν ἀνελίσ-
σετε ». Αἱ φύδαι τοῦ Ὁρατίου ἀποτελοῦν τὸ κάλλιστον ἀπὸ πάσης ἀπό-
ψεως μέρος τοῦ ποιητικοῦ του ἔργου. Ἡ φύλια, ὁ ἔρως, ἡ ἔρις, τὰ συμ-
πόσια, ἡ πολιτεία ἀποτελοῦν τοὺς πόλους, περὶ τοὺς ὄποιους στρέ-
φεται ἡ θαυμαστὴ ἔμπνευσίς του. Τὸ περιεχόμενον αὐτῶν ἐν συνδυασμῷ
πρὸς τὴν τεχνικὴν μορφήν των, ἀποπνέει γάριν καὶ λεπτὴν εὐτραπελίαν.
Ἄν καὶ ἐμιμῆθη τοὺς "Ελληνας λυρικούς, τὸν Ἀρχιλόχον, τὴν Σαπφώ
καὶ τὸν Ἀλκαῖον, ἐν τούτοις δὲν παρουσιάζεται ὡς ἀντιγραφεύς ἢ
τυφλὸς μιμητῆς αὐτῶν. Παρουσιάζει πρωτοτυπίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν,
ἐν τῇ ὄποιᾳ καταφαίνεται ἡ γνησία ρωμαϊκὴ ψυχὴ του.

Τὴν πρώτην τῶν ἀνὰ χεῖρας ἐκλεκτῶν ὣδῶν ἀπευθύνει πρὸς τὸν
μέγαν προστάτην του Μαικήναν. Ἐν αὐτῇ ἐκθέτει τὰς διαφόρους κλί-

σεις καὶ ἐπιθυμίας τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐν γατακλεῖδι τὸ ἀτομικόν του ὥδεῶδες.

Τὴν β' ἀπευθύνει πρὸς τὸ πλοῖον, ἀφ' οὗ ἐπεβιβάσθη ὁ φίλος του Οὐεργίλιος, διὰ νὰ μεταβῇ εἰς Ἀθήνας.

Τὴν γ' πρὸς τὸν Μ. Ἀγρίππαν, διαπρεπῆ στρατιωτικὸν καὶ πολιτικὸν ἄνδρα τῆς ἐποχῆς του.

Τὴν δ' πρὸς τὸν Ἐρμῆν, κατὰ μίμησιν ὅμοίου ὑμνου τοῦ Ἀλκαίου πρὸς αὐτόν.

'Η ε' εἶναι εὐχὴ πρὸς τὴν "Ἄρτεμιν καὶ τὸν Ἀπόλλωνα.

'Η στ', κατὰ μίμησιν τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν θρήνων, ἐποιήθη ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ κοινοῦ μετὰ τοῦ Οὐεργύλιου φίλου Κοϊντιλίου Οὐάρου.

'Ἐν τῇ ζ' ἔξωτερικένει τὴν ἄμετρον χαράν του ἐπὶ τῇ ἡττῃ καὶ τῷ θανάτῳ τῆς βασιλίσσης τῆς Αἰγύπτου Κλεοπάτρας.

'Ἐν τῇ η' πανηγυρίζει ἐπὶ τῇ ἐπανόδῳ εἰς Ρώμην τοῦ κατὰ τὴν μάχην παρὰ τοὺς Φιλίππους συμπολεμιστοῦ του Πομπήιου Οὐάρου.

'Ἐν τῇ θ', ἀπευθυνομένη πρὸς τὸν Μαικήναν, φαντάζεται ἔαυτὸν μετὰ τοῦ θάνατον μεταμορφούμενον εἰς κύκνον καὶ ἔξασφαλίζοντα τὴν ἀθανασίαν.

'Ἐν τῇ ι', ἀπευθυνομένη πρὸς τὸν Μαικήναν, φαντάζεται ὅτι τὸν ἐπισκέπτεται οὕτος καθ' ἣν ὥραν ἐτοιμάζεται νὰ θυσιάσῃ εἰς τὴν "Ἡραν καὶ τὸν προσκαλεῖ νὰ συνεορτάσῃ, διότι ἔχει τὴν ἐπέτειον τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἐσώθη ἀπὸ τὸν ἀπειλήσαντα αὐτὸν κίνδυνον, ἐκ τοῦ καταπεσόντος ἐπ' αὐτοῦ δένδρου τοῦ κήπου του.

'Ἐν τῇ ια' ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Βάκχον, ἵνα ὑπὸ τὴν ἔμπνευσίν του ἐγκωμιάσῃ τὸν Αὔγουστον. Καὶ

ἐν τῇ ιβ', ἡτις ἀποτελεῖ ἐπίλογον τρόπον τινὰ τῶν τριῶν πρώτων βιβλίων τῶν φόδῶν, κρίνει μετὰ χαρακτηριστικῆς ἀλαζονείας τὴν ἀξίαν τοῦ ποιητικοῦ ἔργου του.

ΜΕΡΟΣ Α'
ΚΕΙΜΕΝΟΝ

CARMINA SELECTA

LIBER PRIMUS

1.

1. Maecenas, atavis edite regibus,
o et praesidum et dulce decus meum,
sunt quos curriculo pulverem Olympicum
collegisse iuvat, metaque fervidis
5. evitata rotis, palmaque nobilis
terrarum dominos evehit ad deos ;
hunc, si mobilium turba Quiritium
certat tergeminis tollere honoribus,
- illum, si proprio condidit horreo
10. quidquid de Libycis verritur areis ;
gaudentem patrios findere sarculo
agros Attalicis condicionibus
- numquam demoveas, ut trabe Cypria
Myrtoum pavidus nauta secet mare;
15. fluctantem Icariis fluctibus Africum
mercator metuens otium et oppidi
- laudat rura sui ; mox reficit rates
quassas, indocilis pauperiem pati.
est qui nec veteris pocula Massici
20. nec partem solido demere de die
spernit, nunc viridi membra sub arbuto
stratus, nunc ad aquae lene caput sacrae ;

- múltos castra iuvant et lituo tubae
 25. permixtus sonitus bellaque matribus
 detestata. manet sub Jove frigido
 venator, tenerae coniugis immemor,
 seu visa est catulis cerva fidelibus,
 seu rupit teretes Marsus aper plagas.
 30. me doctarum hederae praemia frontium
 dis miscent superis, me gelidum nemus
 Nympharumque leves cum Satyris chori
 secernunt populo, si neque tibias
 Euterpe cohibet, nec Polyhymnia
 Lesboum refugit tendere barbiton.
 35. quodsi me lyricis vatibus inseres,
 sublimi feriam sidera vertice.

2. (III)

1. Sic te diva potens Cypri,
 sic fratres Helenae, lucida sidera,
 ventorumque regat pater
 obstrictis aliis praeter Iapyga,
 5. navis, quae tibi creditum
 debes Vergilium; finibus Atticis
 reddas incolumem precor,
 et serves animae dimidium meae.
 illi robur et aes triplex
 10. circa pectus erat, qui fragilem truci
 commisit pelago ratem
 primus, nec timuit praecipitem Africum
 decertantem Aquilonibus,
 nec tristes Hyadas nec rabiem Noti,
 15. quo non arbiter Hadriae
 maior, tollere seu ponere volt freta.

- quem mortis timuit gradum,
 qui siccis oculis monstra natantia
 qui vedit mare turgidum et
 20. infames scopulos Acroceraunia?
- nequicquam deus abscidit
 prudens oceano dissociabili
 terras, si tamen impiae
 non tangenda rates transiliunt vada.
25. audax omnia perpeti
 gens humana ruit per vetitum (nefas !)
 audax Iapeti genus
 ignem fraude mala gentibus intulit.
 post ignem aetheria domo
30. subductum macies et nova febrium
 terris incubuit cohors,
 semotique prius tarda necessitas
 leti corripuit gradum.
 expertus vacuum Daedalus aëra
35. pennis non homini datis ;
 perrupit Acheronta Herculeus labor.
 nil mortalibus ardui est :
 caelum ipsum petimus stultitia, neque
 per nostrum patimur scelus
40. iracunda Iovem ponere fulmina.

3. (VI)

1. Scriberis Vario fortis et hostium
 victor, Maeonii carminis alite,
 quam rem cumque ferox navibus aut equis
 miles te duce gesserit.
5. nos, Agrippa, neque haec dicere nec gravem
 Pelidae stomachum cedere nescii

nec cursus duplicitis per mare Ulixēi
nec saevam Pelopis domum

- conamur, tenues grandia, dum pudor
10. inbellisque lyrae Musa potens vetat
laudes egregii Caesaris et tuas
culpa deterere ingeni.

- quis Martem tunica tectum adamantina
digne scripserit aut pulvere Troico
15. nigrum Merionen aut ope Palladis
Tydiden superis parem ?

- nos convivia, nos proelia virginum
sectis in iuvenes unguibus acrum
cantamus, vacui sive quid urimur,
20. non praeter solitum leves.

4. (X)

1. Mercuri, facunde nepos Atlantis,
qui feros cultus hominum recentum
voce formasti catus et decorae
more palaestrae.

5. te canam, magni Jovis et deorum
nuntium curvaeque lyrae parentem
callidum quidquid placuit, ioco
condere furto.

- te, boves olim nisi reddidisses
10. per dolum amotas, puerum minaci
voce dum terret, viduus phāretra
risit Apollo.

- quin et Atridas, duce te, superbos
Ilio dives Priamus relicto
15. Thessalosque ignes et iniqua Troiac
castra fefellit.

tu pias laetis animas reponis
 sedibus, virgaque levem cōrēces
 aurea turbam, superis deorum
 20. gratus et imis.

5. (XXI)

1. Dianam, tenerae dicite virgines,
 Intonsum, pueri, dicite Cynthium
 Latonamque supremo
 dilectam penitus Jovi.
5. vos laetam fluiis et nemorum coma,
 quaecumque, aut gelido prominet Algido
 nigris aut Erymanthi
 silvis aut viridis Cragi ;
 vos Tempe totidem tollite laudibus
10. natalemque, mares, Delon Apollinis
 insignemque pharetra
 fraternaque umerum lyra.
- Hic bellum lacrimosum, hic miseram famem
 pestemque a populo et principe Caesare in
15. Persas atque Britannos
 vestra motus aget prece.

6. (XXIII)

1. Quis disiderio sit pudor aut modus
 tam cari capit is ? prae cipe lugubres
 cantus, Melpomene, cui liquidam pater
 vocem cum cithara dedit.
5. ergo Quintilium perpetuus sopor
 urget ! cui Pudor et Justitiae soror,
 incorrupta Fides, nudaque Veritas
 quando ullum inveniet parem ?

- multis ille bonis flebilis occidit,
 10. nulli flebilius, quam tibi, Vergili.
 tu, frustra pius, heu, non ita creditum
 poscis Quintilium deos.
- quid ? si Threicio blandius Orpheo
 auditam moderere arboribus fidem,
 15. num vanae redeat sanguis imagini,
 quam virga semel horrida
 non lenis precibus fata recludere,
 nigro compulerit Mercurius gregi ?
 durum : sed levius fit patientia
 quidquid corrigere est nefas.

7. (XXXVII)

1. Nunc est bibendum, nunc pede libero
 pulsanda tellus ; nunc Salaribus
 ornare pulvinar deorum
 tempus erat dapibus, sodales.
5. antehac nefas depromere Caecubum
 cellis avitis, dum Capitolio
 regina dementis ruinas,
 funus et imperio parabat
 contaminato cum grege turpium
10. morbo viorum, quidlibet impotens
 sperare fortunaque dulci
 ebria, sed minuit furorem
 vix una sospes navis ab ignibus,
 mentemque lymphatam Mareotico
15. redegit in veros timores
 Caesar ab Italia volantem
 remis adurgens, accipiter velut
 mollis columbas aut leporem citus

- venator in campis nivalis
 20. Haemoniae, daret ut catenis
 fatale monstrum, quae generosius
 perire quaerens nec muliebriter
 expavit ensem nec latentis
 classe cita reparavit oras.
25. ausa et iacentem visere regiam
 voltu sereno, fortis et asperas
 tractare serpentes, ut atrum
 corpore conbiberet venenum,
 deliberata morte ferocior ;
 30. saevis Liburnis scilicet invidens
 privata deduci superbo,
 non humilis mulier, triumpho.

LIBER ALTER

8. (VII)

1. O saepe mecum tempus in ultimum
 deducte, Bruto militiae duce,
 quis te redonavit Quiritem
 dis patrii Italoque caelo,
5. Pompei, meorum prime sodalium ?
 cum quo morantem saepe diem mero
 fregi, coronatus nitentis
 malobathro Syrio capillos,
 tecum Philippos et celerem fugam
10. sensi, relicta non bene parmula,
 cum fracta virtus, et minaces
 turpe solum tetigere mento ;
 sed me per hostis Mercurius celer
 denso paventem sustulit aëre ;

15. te rursus in bellum resorbens
unda fretis tulit aestuosis.

 ergo obligatam redde Jovi dapem
longaque fessum militia latus
depone sub lauru mea nec
20. parce cadis tibi destinatis.

 oblivious levia Massico
ciboria exple, funde capacibus
unguenta de conchis. quis udo
deproperare apio coronas

 25. curatve myrto ? quem Venus arbitrum
dicet bibendi ? non ego sanius
bacchabor Edonis : recepto
dulce mihi furere est amico.

9. (XX)

1. Non usitata nec tenui ferar
penna biformis per liquidum aethera
vates, neque in terris morabor
longius invidiaque maior

 5. urbes relinquam, non ego, pauperum
sanguis parentum, non ego, quem **vocas**,
dilecte Maecenas, obibo
nec Stygia cohibebo unda.

 iam iam residunt cruribus asperae
10. pelles et album mutor in alitem
superne nascumturque leves
per digitos umerosque plumae.

 iam Daedaleo notior Icaro
visam gementis litora Bospori
15. Syrtisque Gaetulas canorus
ales Hyperboreosque campos.

- me Colchus et qui dissimulat metum
 Marsae cohortis Dacus et ultimi
 noscent Geloni, me peritus
 20. disceit Hiber Rhodanique potor.

absint inani funere neniae
 luctusque turpes et querimoniae ;
 compesce clamorem ac sepulcri
 mitte supervacuos honores.

LÍBER TERTIUS

10. (VIII)

1. Martiis caelebs quid agam Calendis
 quid velint flores et acerra turis
 plena miraris positusque carbo in
 caespite vivo,

5. docte sermones utriusque linguae !
 voveram dulcis epulas et album
 Libero caprum prope funeratus
 arboris ictu.

- hic dies anno redeunte festus
 10. corticem adstrictum pice demovebit
 amphorae fumum bibere institutae
 consule Tullo.

- sume, Maecenas, cyathos amici
 sospitis centum et vigiles lucernas
 15. perfor in lucem : procul omnis esto
 clamor et ira.

- mitte civilis super Urbe curas :
 occidit Deo-Cotisonis agmen,
 Medus infestus sibi luctuosis
 20. dissidet armis,

servit Hispanae vetus hostis oraē
Cantaber, sera domitus catena,
iam Scythae laxo meditantur arcu
cedere campis.

25. neglegens, ne qua populus laboret,
parce privatus nimium cavere et
dona praesentis cape laetus horae et
linque severa.

11. (XXV)

1. Quo me, Bacche, rapis tui
plenum ? quae nemora aut quos agor in specus
velox mente nova ? quibus
antris egregii Caesaris audiar
5. aeternum meditans decus
stellis inserere et consilio Jovis ?
dicam insigne, recens, adhuc
indictum ore alio. non secus in iugis
- Edonis stupet Euhias
10. Hebrum prospiciens et nive candidam
Thracen ac pede barbaro
lustratam Rhodopen, ut mihi devio
- ripas et vacuum nemus
mirari libet. o Naiadum potens
15. Baccharumque valentium
proceras manibus vertere fraxinos,
nil parvum aut humili modo,
nil mortale loquar, dulce periculum est,
o Lenaee, sequi deum
20. cingentem viridi tempora pampino.

12. (XXX)

Exegi monumentum aere perennius
regalique situ pyramidum altius,
quod non imber edax, non aquilo impotens
possit diruere aut innumerabilis

5. annorum series et fuga temporum.

non omnis moriar multaque pars mei
vitabit Libitinam; usque ego postera
crescam laude recens, dum Capitolium
scandet cum tacita virgine pontifex.

10. dicar, qua violens obstrepit Aufidus
et qua pauper aquae Daunus agrestium
regnavit populorum, ex humili potens,

princeps Aeolium carmen ad Italos
deduxisse modos. sume superbiam
quaesitam meritis et mihi Delphica
lauro cinge volens, Melpomene, coman.

ΜΕΡΟΣ Β'

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

I. ΒΙΒΛΙΟΝ I - ΩΔΗ I

1 - 6. *atavus* = ὁ ἐπίπαππος, ὁ πρόγονος. *editus - a - um*, τοῦ ρ. *edo* = γεννῶ. *decus - oris* = κόσμημα. *iuno - vi - tum* (α') = ἀρέσκω. *curriculum - i* = ἄρμα. *meta - ae* = ἡ νύσσα (στήλη εἰς τὰς καμπάς τοῦ ἵπποδρόμου). *evito ρ.* (α') = διαφεύγω. *palma - ae* = φοῖνιξ (δένδρον). *eveheto - xi - ctum* (γ') = ἀναβιβάζω, ἀνυψώ· ἡ φυσ. σ.: *sunt quos* (= nonnulos) *iuvat collegisse curriculo pulverem Olympicum et meta evitata rotis fervidis et palma nobilis evehit ad deos dominos terrarum* (τὸ meta καὶ palma ὑποκ. τοῦ evehit). *Maecenas - atis* = ὁ Μαικήνας, ἀπλοῦς ἵππεύς Ρωμαῖος, εὐνοούμενος τοῦ Αὐγούστου καὶ ὁ σπουδαιότερος σύμβουλος αὐτοῦ, καταγόμενος ἐκ παλαιοτάτης Τοσκανικῆς οἰκογενείας. 7 - 10. *hunc* (iuvat). *mobilis - e* = εὔμετάβολος, ἀσταθής. *turba - ae* = πλῆθος. *illum* (iuvat). *tergeminus* = τρίδυμος, τριπλοῦς. *proprius - a - um* = ὁ ἕδιος (τινός), ἀτομικός. *horreum* = ἡ ἀποθήκη, ὁ σιτοβολών. *verro - rri - rsum* (γ') = σαρῶ (σαρώνω). *area - ae* = τὸ ἀλώνιον. *tergeminī honores* λέγονται: ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀγορανόμου (aedilis), τοῦ πραίτωρος (praetor) καὶ τοῦ ὑπάτου (consul). *Libycae areae*: διότι ἡ ἐπαρχία τῆς Λιβύσης ἐπρομήθευε μετὰ τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Σικελίας τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ἐν Ρώμῃ καταναλισκομένου σίτου. 11 - 18. *findo - di - ssuum* (γ') = σχίζω, σκάπτω. *sarculum - i* = τὸ σκαλιστήριον, ἡ ἀξίνη. *condicio - onis* = ἡ πρότασις, ὁ δρός. *numentum demoveas* = οὐδέποτε ἥθελες ἀπομακρύνει. *trabs - bis* = ἡ δοκός, τὸ πλοῖον. *seco - ui - ctum* (α') = κόπτω, διασχίζω. *luctor*, (α') = παλαίω. *tox* ἐπίρ. = μετ' ὀλίγον. *reficio* (re - facio) = ἐπισκευάζω. *ratis - is* = ἡ σχεδία, πλόιον. *quaussus - a - um* (τοῦ ρ. quatior) = καταπετονημένος, βεβλαμμένος. *indocilis* = ἀμαθής, ἀπειρος. *Attalicae condiciones*: διότι τὰ πλούτη τῶν Ἀτταλικῶν βασιλέων τῆς Περγάμου ἦσαν παροιμιώδη. 'Ο Ἀτταλος ὁ III (133 π.Χ.) εἶχε κληροδότήσει τὸ βασίλειόν του εἰς τοὺς Ρωμαίους. *Cypria trabs*: διότι οἱ Κύπριοι ἦσαν τολμηροὶ θαλασσοπόροι καὶ ἱκανοὶ ἔμποροι. *Africus* =

ό λιψ (κοιν. γαρμπής), θυελλώδης κατά τὸν χειμῶνα ἄνεμος. 19 - 29. *posculun - i* = ποτήριον. *demo - mpsi - mptum* (γ') = ἀφαιρῶ. *solidus* (ἐπίθ.) = στερεός, ἀκέραιος. *sperno - spreui - etum* (γ') = ἀποχωρίζω, ὀλιγωρῶ. *nunc . . . nunc* = δὲ μέν... ὅτε δέ. *arbatus - i* = ἡ κόμαρος. *viridis - is* = πράσινος, θαλερός. Ἡ φυσ. σειρά: *nunc stratus membra sub viridi arbuto. ad lene caput sacrae aquae = παρὰ τὴν ἥρεμον πηγὴν* (κεφαλόφρυσον) *ἱεροῦ ὕδατος*: (αἱ πηγαὶ ἡσαν καθιερωμέναι εἰς θεότητας). *tuba - ae* = ἡ σάλπιγξ. *lituus - i* = κέρας, ἐπικαμπής σάλπιγξ. *detestor* (α') = μυσάτομαι, καταρῶμαι. *sub Jove frigido* ἀντὶ τοῦ *sub caelo*. *seu - seu* = εἴτε - εἴτε. *catulus - i* = σκύλος, κυνάριον. *rumpo - pi - ptum* (γ') = θραύω, διαρρηγνύω. *teres - elis* = στρογγύλος, ἐπιμήκης. *plaga - ae* = δίκτυον. **Massicus**: καλεῖται ὁ περίφημος οἶνος τῆς Καμπανίας (καμπανίτης) ὁ φέρων τὸ ὄνομα τοῦ ὀμωνύμου ὄρους τῆς Ἰταλίας. *sub Jove frigido*: διότι ὁ *Juppiter*, ὃς προσωποποιεῖ τοῦ οὐρανοῦ, λαμβάνεται ἀντὶ τοῦ ψυχροῦ ὑπαίθρου. **Marsus** = Μαρσικός, ὄνομα λαοῦ Ιταλικοῦ. 30 - 36. *hedera - ae* = ὁ κισσός, φυτὸν ιερὸν τοῦ Βάχου, τοῦ ἔξαπτοντος τὴν φαντασίαν τῶν ποιητῶν. *gelidus*, ἐπίθ. = κρυερός, παγετώδης. *secerno, - urevi - etum* (γ') = διακρίνω, χωρίζω. *tibia - ae* = ὁ αὐλός (μουσικὸν ὄργανον). *Euterpe - Polyhymnia*, ὀνόματα Μουσῶν. *barbitus - i* = ἡ βάρβιτος, ἔγχορδον μουσ. ὄργανον, ὅμοιον πρὸς τὴν λύραν. *Lesbous*: διότι ἡ Σαπφώ καὶ ὁ Ἀλκαῖος, οἱ περίφημοι λυρικοὶ ποιηταὶ τοῦ 6ου π. Χ. αἰώνος, ἡσαν Λέσβιοι. *vates - is* = μάντις, ποιητής. *insero - ui - rtum* (γ') = συγκαταλέγω. *sublimis - is* ἐπίθ. = μετέωρος, μετάρσιος. *ferio - ire* (δ') = πλήττω. *quod si me . . . vertice* = διότι, ἐὰν μὲ κατατάξῃς μεταξὺ τῶν λυρικῶν ποιητῶν, διὰ μεταρσίου κεφαλῆς θὰ πλήξω τὰ ἄστρα.

2. ΒΙΒΛΙΟΝ - ΩΔΗ· III

1 - 8. *diva potens Cypri* = ἡ θεὰ ἡ δεσπόζουσα τῆς Κύπρου. ἡ Κύπρις ('Αφροδίτη), ἡς περίφημον τὸ ἐν Πάφῳ ιερὸν (Venus marina, ἡ θαλασσία 'Αφροδίτη). *fratres Helenae* = οἱ ἀδελφοὶ τῆς Ἐλένης Κάστωρ καὶ Πολυδεύκης, οἱ Διόσκουροι, λατρευόμενοι ὡς θαλάσσιαι θεότητες προσωποποίησις τῶν δύο λαμπροτέρων ἀστέρων τοῦ ἀστερισμοῦ τῶν διδύμων. 'Ηλεκτρικοὶ σπινθῆρες ἀπὸ τῶν ἄκρων τῶν ἴστων φανιόμενοι μετὰ θύελλαν ἐθεωροῦντο αἴσιοι οἰωνοὶ ὑπὸ τῶν Διοσκού-

ρων πεμπόμενοι. *obstringo - nxi - ctum* (γ') = σφίγγω, περιορίζω. *obstrictis aliis* (ventis). *Iapyx - ygis* = ὁ Ιάπυξ : οὗτος διὰ τοὺς Ρωμαίους ἤτοι κυρίως ὁ βορειοδυτικὸς ἄνεμος, λίαν εὔνοικὸς διὰ τοὺς ταξιδεύοντας ἐξ Ἰταλίας εἰς τὴν Ἑλλάδα. 'Η φυσικὴ σειρά : *sic . . . regat navis* = εἴθε οὕτω νὰ σὲ διακυβερνᾷ, ὡς πλοῖον. *quae debes tibi creditum Vergilium* : διότι ὁ ποιητὴς εἶχεν ἐμπιστευθῆ τρόπον τιὰ τὴν ζωὴν τοῦ Οὐεργιλίου εἰς τὸ πλοῖον, τὸ ὅποιον οὕτω debet. *reddo* (ρ. γ') = ἀποδίδωμι. *dimidium animae meae* : πρβλ. « μία ψυχὴ ἐν δυοῖν σώμασι ». *dimidium* = τὸ ἥμισυ. 9 - 16. *robur - oris* = ἀγρία δρῦς (μεταφ. τόλμη)· ἡ φυσ. σειρ. : *robur et triplex aes erat circa pectus illi qui...* πρβλ. « πολλὰ τὰ δεινὰ κούδεν ἀνθρώπου δεινότερον πέλει... ». *fragilis - is* ἐπίθ. = εὐθραυστος. *trux - cis* ἐπίθ. = ἀγριος (*fragilis ratis - trux pelagus, ἀντίθεσις*). *praeceps - itis* (*prae - caput*) = προπετής, δρμητικός. *Hyades - um* = αἱ Υάδες : σύμπλεγμα 7 ἀστέρων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ Ταύρου. 'Η ἐπιτολή των ἐνομίζετο ὅτι ἐπέφερεν ὑετούς καὶ καταιγίδας· διὰ τοῦτο καλοῦνται *tristes*. *rabies - ei* = ἡ λύσσα. *quo* (Noto) β' ὄρος συγκρίσεως. *arbiter - tri* = διαιτητής, κριτής, δεσπότης. *Hadria - ae* : ὁ Ἀδρίας, τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος, τὸ ὅποιον εἶναι ἔκτεινειμένον εἰς τὴν δρυμὴν τῶν νοτίων ἀνέμων. *volt ἀντὶ vult τοῦ volo* = θέλω. *fretum - i* = ὁ πορθμός, ἡ θάλασσα. 17 - 26. *gradus - us* = βῆμα, προσέγγισις. *quem gradum mortis timuit* (ille homo) qui... : τὸν θάνατον φαντάζεται βαδίζοντα, ἵνα προσβάλῃ τὸν τολμηρὸν θαλασσοπόρον· ἡ ἀπάντησις εἰς τὴν ἐρώτησιν εἶναι ἀρνητική. *siccus - a - um* = ξηρός : *siccis oculis* πρὸς δήλωσιν τῆς ἀταραξίας τοῦ τολμηροῦ θαλασσοπόρου πρὸ τῶν κινδύνων. *monstra natantia* = τὰ νηχόμενα τέρατα, κατὰ τὴν φαντασίαν τῶν ναυτιλούμενων. *turgidus* ἐπίθ. οἰδαλέος (φουσκωμένος). *Acroceraunia* = τὰ 'Ακροκεφαλύνια, δροσειρά τῆς Ήπείρου καὶ ἀκρωτήριον : αἱ ὑψηλαὶ κορυφαὶ των πολλάκις ἐπλήττοντο ὑπὸ κεραυνῶν. *nequicquam* ἐπίθ. = μάτην. *abscindo - id - ssum* (γ') = ἀποσχίζω, ἀποκωρίζω. *dissociabilis* = διαιρετικός, ἀκοινώνητος. *impiae rates* = ἀνόσιαι (διὰ τὴν τέλημην) σχεδίαι. *si tamen rates impiae transiliunt vada non tangenda* : ἡ θαλασσοπλοΐα ἐθεωρήθη ὡς παράβασις τῆς θείας βουλήσεως καὶ οἱ τολμητέις θαλασσοπόροι ἐτιμωροῦντο. *perpeti* τοῦ ρ. *perpetior* (*perpatior*) = ὑποφέρω, πάσχω. *ruit per vetitum* = φέρεται δρμητικὸν διὰ μέσου τῶν ἀπηγορευμένων ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. *nefas!* = ἐπιφ. φεῦ !,

έκφράζον τὴν ὁδύνην τοῦ ποιητοῦ διὰ τὰ ἀμαρτήματα τοῦ ἀνθρώπου.

27 - 40. *Iapeti genus* = τὸ γένος τοῦ Ἰαπετοῦ : ὁ Προμηθεύς, ὅστις ἔκλεψε ἐκ τοῦ Οὐρανοῦ τὸ πῦρ ἐν κοίλῳ νάρθηκι. *fraus mala* ἐννοεῖ τὸν ὀλέθριον δόλον, δι' οὗ ὁ Προμηθεὺς ἔκλεψε τὸ πῦρ. *post ignem* = κατόπιν τῆς κλοπῆς τοῦ πυρός. *macies - ei* = φθίσις, νόσοι σοβαροί. *nōna febrium cohors* = νέον πλῆθος πυρετῶν (ἀγνώστων μέχρι τότε πυρετικῶν νόσων). *incumbo* = ἐνσκήπτω. *semotus* (τοῦ semoveor) = ὁ ἀπομεμαρυσμένος. *tarda necessitas leti* = ἡ βραδεῖα μοῆρα τοῦ θανάτου. *corripiο gradum* = ἐπιταχύνω τὸ βῆμα: οἱ ἄνθρωποι δηλ. πρότερον ἤσαν μακροβιώτεροι, ἔνεκα ὅμως τῶν ἀμαρτημάτων, εἰς τὰ ὄποια περιέπεσαν, ἐπέσυραν ἐναντίον των τὴν τιμωρίαν τοῦ θανάτου καὶ οὕτω ἔγιναν βραχύβιοι. *exerior*, ρ. = λαμβάνω πεῖραν, δοκιμάζω. *penna - ae* = ἡ πτέρυξ. *Herculeus labor* = ὁ Ἡράκλειος . ἀθλος. *perrupit Acheronta* : ἡ κατάβασις ζώντων ἀνθρώπων εἰς τὸν "Ἄδην ἢτο ἀπηγορευμένη, ἀλλ' ὁ Ἡρακλῆς κατώρθωσε νὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐτὸν διὰ νὰ ἀπελευθερώσῃ τὸν Θήσα καὶ τὸν Πειρίθουν. *nil* = *nihil*. *nihil ardui est* = οὐδὲν ἀναντεῖς, δηλ. οὐδὲν δυσχερὲς εἰς τὴν ἀνθρώπινην τόλμην. *caelum ipsum petimus stultitia* = καὶ αὐτὸν τὸν οὐρανὸν ζητοῦμεν ἐν τῇ μωρίᾳ μας. *Jovem*, ὑποκ. τοῦ ponere. *iracunda fulmina* = τοὺς ὀργίλους κεραυνούς του.

5. ΒΙΒΛΙΟΝ I - ΩΔΗ VI

1 — 12. *Scriberis Vario* = δύνασαι νὰ ὑμνηθῆς ὑπὸ τοῦ Οὐαρίου. *Varius* (L. *Varius Rufus*) : φίλος τοῦ Οὐεργιλίου καὶ τοῦ Ὁρατίου, κατατάσσεται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῶν μεγαλυτέρων ποιητῶν, θεωρούμενος ὡς ὁ πρῶτος ἐπικόδιος καὶ τραγικὸς ποιητὴς τῶν χρόνων ἐκείνων. *Maeonii carminis aliti* = τοῦ κύκνου τοῦ Μαιονίου ἄσματος (ὁ "Ομηρος"). *ales - itis* = ὁ πτερωτός (ἐνταῦθα ὁ κύκνος). *Maeonia - ae* = ἡ Μαιονία, ἡ Σμύρνη, ἡ διεκδικοῦσα κατὰ τὴν παράδοσιν μετὰ μεγαλυτέρας πιθανότητος τὴν τιμὴν ὅτι ἐγένηντος τὸν "Ομηρον. *quam rem cumque* τιμῆσις, ἀντὶ *quamcumque* rem... *miles* περιληπτ. *nauibus aut equis* = terra marique. *Agrippa* = ὁ Ἀγρίππας (M. Οὐιψάνιος Ἀγρίππας), διαπρεπής στρατηγὸς καὶ πολιτικὸς τῶν Αὐγουστείων χρόνων καὶ στρατιωτικὸς σύμβουλος τοῦ Αὐγούστου. *nos* = ὁ Ὁρατίος καὶ οἱ ἵσης δέξιας πρὸς αὐτὸν ποιηταί (μετριοφροσύνη). *conor ρ.* = πειρῶμαι, ἐπιχειρῶ. *stomachus - i* = ὁ στόμαχος.

χόλος. *Pelidae . . . nescii cedere* = τοῦ Πηλείδου . . . τοῦ ἀγνοοῦντος νὰ ὑποχωρῆ, τοῦ ἀκάμπτου. *duplex Ulixes* = τὸ 'Ομηρικὸν πολύτροπός (διπρόσωπος ἐπὶ τῆς ἐννοίας τῆς πανουργίας). 'Ο ποιητὴς ὅμολογεῖ δτι δὲν δύναται νὰ ποιήσῃ νέαν Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσσειαν, προκειμένου νὰ ἔγκωμιάσῃ τὰ κατορθώματα τοῦ Ἀγρίππα. *saeva Pelopis domus*, πρβλ. « Πελοπίδῶν χακά ». *tenuis - is* ἐπίθ. = λεπτός, ταπεινός. *grandis - is* ἐπίθ. = ἀδρός, ὑψηλός. *imbellis* (in - bellum), ἐπίθ. = ἀπόλεμος. 'Η φυσ. σειρὰ εἶναι : *Musaque potens imbellis lyrae. veto - ui - itum* (α') = ἀπαγορεύω. *detero - trivi - tritum* (γ') = ἀποτρίβω ἀμβλύνω, βλάπτω. *laus* = ὄμηρικὸν « κλέα ». *culpa ingeni* = ἡ ἀφύτα. 13 - 20. *tunica - ae* = ὁ χιτών. *quis scripserit digne?* = τίς ἤθελεν ὑμνήσει ἐπαξίως ; (οὐδεὶς πλὴν τοῦ Οὐαρίου). *Mars tectus tunica adamantina* = ὁ "Αρης περιβεβλημένος ἀδαμάντινον χιτῶνα, « χαλκοχιτῶν » ἀδάμας κατὰ τοὺς ὄμηρικοὺς χρόνους ἐλέγετο ὁ σκληρὸς χαλκός. *Meriones* = ὁ Μηριόνης, γενναῖος ἡνίοχος τοῦ Ἰδομενέως. *ope Palladis* (δρ. Ἰλιάδ. E, 330 - 846). *par - is* ἐπίθ. = ἵσος. *convivium - ii* = συμπόσιον. *unguis - is* = ὄνυξ. 'Η φυσ. σ. : *nos cantamus convivia, nos proelia sectis unguibus virginum acrium in iuvenes* : αἱ ἑρωτικαὶ μάχαι νεανίδων καὶ νέων, ὡς ἀναίμακτοι, χαρακτηρίζονται προσφύεστατα ὡς συγχρούσεις γινόμεναι μὲ « κομμένα νύχια ». *vacuus*, ἐπίθ. = κενός. 'Η σειρὰ εἶναι : (*sive*) *vacui* (amore) (sumus), *sive quid urimur* = εἴτε δὲν εἰμεθα ἐρωτευμένοι εἴτε κάπως μᾶς καίει ὁ ἔρως, « εἰμεθα ταιμπημένοι ». *non praeter solitum leves* = οὐχὶ παρὰ τὴν συνήθειάν μας εὕθυμοι.

4. ΒΙΒΛΙΟΝ I - ΩΔΗ Χ

1 - 20. *Facundus*, ἐπίθ. = εὐφραδής, λόγιος. *Atlas - ntis* = ὁ "Ατλας πατήρ τῆς μητρὸς τοῦ Ἐρμοῦ Μαίας. *cultus* = τὰ ἤθη. *catus*, ἐπίθ. = νούνεχής. *decorus* = εὐπρεπής. *more decorae palaestrae* = διὰ τῆς συνηθείας τῆς εἰσαχθείσης διὰ τῆς παλαίστρας, τῆς διδύσης εἰς τὸ σῶμα χάριν καὶ κομψότητα. *furtum - i* = χλοπή, ἀπάτη. *iocosus* = παιγνιώδης (ἀστεῖος). *boves amotas* = τὰς ἀπαγθείσας βοῦς (κατὰ τὸν γνωστὸν μῦθον τῆς ἀρπαγῆς τῶν βοῶν τοῦ Ἀπόλλωνος ὑπὸ τοῦ Ἐρμοῦ). 'Η φυσικὴ σειρὰ εἶναι : *olim Apollo, dum te puerum terret minaci voce nisi boves reddidisses . . . risit viduus pharetra. Thessalosque ignes et iniqua Troiae castra fefellit* : εἰς τὰ πυρὰ τῶν στρα-

τιωτῶν τοῦ Ἀχιλέως καὶ τὸ ἔχθρικῶς διακείμενον πρὸς τὴν Τροίαν στρατόπεδον εἰσῆλθε κρυφίως (Ἰλιάδος Ω στ. 322 κ. ἑξ.). *levis turbula* = τὸ κοῦφον πληῆθος (τὸ πληῆθος τῶν ἐν "Ἄδου σκιῶν") (πρβλ. Ἐφιμῆς ψυχοπομπός).

5. ΒΙΒΛΙΟΝ Ι - ΩΔΗ ΣΦΙ

1 - 4. *dicite* = ὑμεῖτε. *intonsus* = ἀκαρτος : ἐπίθ. τοῦ Ἀπόλλωνος « Φοῖβος ἀκερσεκόμης ». *Cynthus* = ὁ Κύνθιος (Ἀπόλλων), οὗτος καλούμενος ἐκ τοῦ ἐν Δήλῳ ὄρους Κύνθου, ὃπου ἐπιστεύετο δτὶ ἐγεννήθη. *penitus* = ἐκ μυχίων, ἐκ βάθους ψυχῆς. *dilectus* (τοῦ *diligo*) = ἡγαπημένος. 'Η φύδη ἔχει μορφὴν χορικοῦ ἄσματος. Τὸν πρῶτον στίχον τῆς α' στροφῆς ψάλλουν παιδες, ως πρῶτον ἡμιχόριον, τὸν δεύτερον παρθένοι, ως δεύτερον ἡμιχόριον, τὸν τρίτον καὶ τέταρτον ψάλλει ὅλος ὁ χορός. Τὸ σχῆμα τοῦτο εὑρύνεται κατωτέρω καὶ ψάλλεται ἡ μὲν δευτέρα στροφὴ ὑπὸ τοῦ ἡμιχορίου τῶν παιδών, ἡ δὲ τρίτη ὑπὸ τῶν παρθένων καὶ ἡ τετάρτη ὑφ' ὅλου τοῦ χοροῦ. 5 - 15. *laeta fluvii* = ἡ ἐπὶ τοῖς ποταμοῖς τερπομένη (πρβλ. ποταμία "Αρτεμις"). *coma nemorum* = ἡ κόμη, τὸ φύλλωμα τῶν ἀλσῶν. *quaesumque* (*comata*). *Algidus - i* : ὄρος τοῦ Λατίου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος, εἰς ἀπόστασιν 28 χιλιομέτρων πρὸς Ἀν. τῆς Ρώμης. *promineo* ρ. (β') = ἔξεχω, φύομαι. *nigrae silvae Erymanthi* : τὰ δάση τοῦ Ἐρυμάνθου καλοῦνται *nigrae*, διότι μακρόθεν φαίνονται μέλανα, ἔνεκα τοῦ ὑπομέλανος χρώματος τῶν φύλλων τῆς πίτυος καὶ τῆς ἐλάτης. *Cragus - i* : ὄρος τῆς Λυκίας. *viridis - is* = πράσινος. *Tempe totidem tollite laudibus* = τὰ Τέμπη ἔξ ίσου ὑμήσατε. Εἰς τὰ Θεσσαλικὰ Τέμπη κατῆλθεν ὁ Ἀπόλλων, ἥφοι ἐφόνευσε τὸν ὄφιν Πύθωνα καὶ ἐκαθαρίσθη ἐν τῷ Πηγειῷ. Ἐκεῖθεν δὲ ἔκοψε τὸν ιερὸν κλάδον τῆς δάφνης καὶ ἐστεφάνωσε τὸ μέτωπόν του. *mas - ris* = ὅρφην. *insignemque umerum* (*Apollinis pharetra et fraterna lyra*). ἡ λύρα λέγεται *fraterna*, ως ἐφευρεθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἐρμοῦ, ὅστις ἐδώρησεν αὐτὴν εἰς τὸν Ἀπόλλωνα. *Hic* (Apollo). *pestis - is* = ὁ λουκός. *princeps Caesar* = ὁ πρῶτος πολίτης τῆς Ρωμ. πολιτείας Ὁκταβιανός. *Persae* = οἱ Πάρθοι, οἵτινες εἶχον στασιάσει ἔνεκα συγκρούσεως Φρακάτου καὶ Τιριδάτου περὶ διαδοχῆς τοῦ θρόνου. *Britanni* = οἱ Βρετανοί, ταρασσόμενοι τότε ὑπὸ ἐμφυλίων ἐρίδων. 'Η φυσ. σειρὰ τῶν λέξεων : *motus* (Apollo) *vestra prece aget* (ἀντὶ abiget) *bellum...* a *principe...* in *Persas*.

6. ΒΙΒΛΙΟΝ Ι - ΩΔΗ ΞΧΙΙΙ

Quis . . . sit = δυνητ. εύκτ. *desiderium* = πόθος. *pudor* = ἡ αἰδώς, περιορισμός. *modus* = μέτρον. *tam cari capitinis*, σύνδεσον πρὸς τὸ desiderio. *praecipe* τοῦ *praecipio* = διδάσκω, πρβλ. ἔννεπε. *Melpomene* = ἡ Μελπομένη: μοῦσα τῆς τραγῳδίας, θυγάτηρ τοῦ Διός καὶ τῆς Μνημοσύνης. *liquidus* = ύγρος, λαμπρὸς (ἐπὶ φωνῆς). *cithara* = ἡ κιθάρα καὶ ἡ ικανότης πρὸς τὸ κιθαρίζειν. *Quintilius* = (Varus), ἐξ Κρεμῶνος, συνδεόμενος διὰ στενωτάτης φιλίας πρὸς τὸν Οὐεργίλιον καὶ τὸν Ὀφάτιον· ἀπέθανεν τὸ 24 π.Χ. *urgeo - rsi* (β') = πιέζω. *ergo* = οἰοπὴν (εἶναι ἀλήθεια; ἀπίστευτον [ἐπὶ ἀπροσδοκήτου γεγονότος]). *cui*, σύνδεσον μετὰ τοῦ parem. *Pudor, Iustitia, Fides, Veritas*: προσωποποιήσεις τῶν μεγάλων τούτων ἀρετῶν, τὰς ὅποιας συνδεδυασμένας εἶχεν ὁ Κοιντίλιος καὶ αἱ ὅποιαι μάτην θὰ ζητοῦν ἐν τῷ κόσμῳ ὄμοιον πρὸς τὸν ἀποθανόντα. *flebilis - is* = ἀξιοδάκρυτος, δηλ. πολλοὶ χρηστοὶ ἀνθρωποι τὸν κλαίουν. *tu frustra pius* = σὺ μάτην εὐσεβῆς (ἢ εὐσέβειά σου οὐδὲν ὠφελεῖ). *poscis deos* = ζητεῖς παρὰ τῶν θεῶν. *Quintilium, creditum heu non ita* : οἱ θεοὶ δηλ. δὲν σου ἐνεπιστεύθησαν τὸν Κοιντίλιον. *ita* ὑπὸ τὸν ὄφον τοῦτον, νὰ ἔχῃς δηλονότι τὸ δικαίωμα νὰ τὸν ζητήσῃς παρ' αὐτῶν μετὰ τὸν θάνατόν του. *Quid?* = τί δέ; *moderere* : β' ἐν. πρόσ. ἐνεστ. ὑπὸ τοῦ *moderor* = μετριάζω, συθμίζω (χορδίζω ἔγχορδον ὄργανον). *fides - is* καὶ συνηθέστατα *fides - ium* = χορδή, λύρα. *blande* ἐπίρ. = γοητευτικῶς. *arboribus auditam*, ὑπαινιγμὸς εἰς τὸν γνωστὸν περὶ Ὀρφέως μῦθον. *num redeat?* ἔργα γέ ήθελεν ἐπανέλθει; *virga - ae* = ἡ φάρδος (χοιν. βέργα). *semel* . . . *compteret* = ἀπαξί συνώθησε (μιὰ φορᾶ πού...). *non lenis fata recludere* = ὁ ἀδυσώπητος εἰς τὸ ν' ἀνηίγη ἐκ νέου τὰς πύλας τοῦ "Ἄδου" πρὸς ἐπάνοδον τῶν νεκρῶν εἰς τὴν ζωήν. *niger grex* : διὰ τὸ ἐπικρατοῦν ἐν τῷ "Ἄδῃ" σκότῳ. *quidquid corrigere est nefas, levius fit patientia, ὑπέροχος συμβουλή*. Πρὸ τῶν πληγμάτων τοῦ θανάτου μόνον ὑπομονὴ ἐνδείκνυται.

7. ΒΙΒΛΙΟΝ Ι - ΩΔΗ ΞΧVII

1 - 2. *Nunc est bibendum*, δηλ. μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀντωνίου καὶ τῆς Κλεοπάτρας. *bibo, bibi, potum* (γ') = πίνω. *nunc - nunc*, ἡ ἐπανάληψις δηλωτικὴ τῆς χαρᾶς καὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τοῦ ποιητοῦ.

pulsanda tellus pede libero = saltandum est. *Saliares dapes* = Σάλιαι εύωχίαι. *Salii*: οἱ Σάλιοι ἡσαν Ἱερεῖς τοῦ "Αρεως, ὑπὸ τοῦ Νουμᾶ κατασταθέντες πρὸς φρούρησιν τῆς οὐρανοπετοῦς ἀσπίδος, ἤτις ἐφυλάσσετο μετ' ἄλλων ἔνδεκα ὄμοιῶν ἐν τῷ ναῷ τοῦ "Αρεως. Κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Μαρτίου ἐκάστου ἔτους ἦγον μεγαλοπρεπή ἑορτὴν καὶ ἐχόρευον διὰ μέσου τῆς πόλεως ἐνοπλίους χορούς, ἄδοντες ὅμνους (*carmen saliare*). Τὴν ἑορτὴν ἐπηκολούθουν πλουσιώταται εὐωχίαι. *pulvinar - aris* = προσκεφάλαιον, κλίνη. Κατά τινα ἑορτὴν lectisternium καλουμένην, οἱ Ρωμαῖοι, ἀφοῦ ἐκόσμουν τὰς κλίνας τῶν θεῶν, ἐξέθετον αὐτὰς εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ παρέθετον εἰς αὐτούς εὐωχίαν. Τοῦτο ἐγίνετο εἰς περιπτώσεις εὐτυχῶν ἔθνικῶν γεγονότων. *sodalis - is* = σύντροφος, ἑταῖρος. *antehac*, δηλ. πρὸ τῆς ἡττῆς τῆς Κλεοπάτρας, ὅτε τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος, ἡπειλεῖτο σοβαρῶς παρ' αὐτῆς. *Caecubum vivum* = Καίκουβος οἶνος, ἐκ τοῦ Κακιούβου, οἰνοφόρου χώρας τῆς Λατίνης. *avitus* = προγονικός. *depromo* = ἐξάγω. Ἡ φυσ. σειρά: dum regina (Aegypti) parabat dementes ruinas et funus Capitolio et imperio (Romano). Τὸ Καπιτώλιον λαμβάνεται ὡς σύμβολον τῆς αἰωνίας Ρώμης. *demens ruina* = ἀφρον ἐρείπιον. ἀντὶ *demens regina*. *contaminatio* (ρ. α') = μιαίνω. cum contaminato grege morbo turpium virorum: ἐννοεῖ τοὺς ἐκ νόσου λέπτρας δυσειδεῖς ναύτας καὶ στρατιώτας τῆς Κλεοπάτρας. *impotens - ntis* = ἀκρατής. *impotens sperare quidlibet*: ἐννοεῖ τὴν Κλεοπάτραν, ἤτις ἐν τῇ φιλοδοξίᾳ τῆς ἀληπιζει καὶ τὰ ἀπιθανώτερα. *fortuna dulci ebria* = μεθύουσα ἐκ τῆς γλυκείας εὐτυχίας (τῆς νίκης καὶ κυριαρχίας ἐπὶ τῶν Ρωμαίων). Ἡ εὐτυχία παρομοιαζομένη πρὸς ἡδύποτον γεννᾷ μέθην. 13 - 32. *minuo*, ρ. = μειῶ. *vix una sospes navis* = μόλις ἐν σωθὲν πλοῖον (ὑπερβολή). *lymphatus*, κατ' ἀνομοίωσιν ἐκ τοῦ *nymphatus* = νυμφόληπτος, μαινόμενος. *Mareoticō* (vino) = ὑπὸ Μαρεωτικοῦ οἴνου περίφημος εὔσμος οἶνος ἐκ τῶν παρὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ τὴν Μαρεώτιδα λίμνην ἀμπέλων. *volantem* (reginam) = τὴν πετομένην (φεύγουσαν προτροπάδην) βασίλισσαν. *remis adurgens* = διὰ τῶν κωπῶν (διὰ τῶν πλοίων) καταδιώκων συντόνως. *accipiter - tris* = ὁ ἱέραξ. *velut accipiter adurget molles columbas* = ὡς ἱέραξ ὅρμῃ κατὰ δειλῶν περιστερῶν (πρβλ. Ὁμήρ. Ἰλιάδος X, στ. 139: «ηὗτε κίρκος ἐλαφρότατος πετεεινῶν οἴμησε μετὰ τρήρωνα πέλειαν »). *campi Haemoniae* = αἱ Θεσσαλικαὶ πεδιάδες. *Haemonia* ἀπὸ τοῦ Αἴμονος, πατρὸς τοῦ Θεσσαλοῦ.

nivalis - is, ἐπίθ. = χιονώδης. *fatale monstrum* : ἡ Κλεοπάτρα χαρακτηρίζεται ως μοιραῖον τέρας, διότι ἀπετέλει πρωτοφανὲς φαινόμενον γυνὴ νὰ συλλάβῃ τόσον παράτολμα σχέδια. *muliebriter* ἐπίρ.. = θηλυπρεπῶς. *nec muliebriter exparavitensem*: ὅτε ὁ Αὔγουστος ἔπειμψε τὸν Προκλήιον, ἵνα συλλάβῃ τὴν Κλεοπάτραν, αὕτη ἔπειχείρησεν' αὐτοκτονήση διὰ ξίφους, ἀλλ' ἐκωλύθη ὑπὸ τοῦ Προκλήιου. *nec latentesoras reparavitcita classe* = καὶ δὲν ἔζητησε νὰ καταφύγῃ διὰ ταχέος στόλου εἰς ἀγνώστους παραλίας. Κατὰ τὸν Πλούταρχον ἡ Κλεοπάτρα φεύγουσα ἔπειχείρησε νὰ ὑπερνεωλχήσῃ τὸν στόλον τῆς ἀπὸ τὸν τότε ισθμὸν τοῦ Σουέζ, ἵνα σωθῇ εἰς τὸν Ἀραβικὸν κόλπον, ἀλλ' οἱ Ἀραβες ἐκώλυσαν αὐτήν. Πρὸς τιμὴν τῆς Κλεοπάτρας ὁ ποιητὴς παρουσιάζει αὐτὴν ὡς αὐτοβούλως καὶ ἀνδροπρεπῶς μὴ θελήσασαν νὰ σωθῇ διὰ τῆς φυγῆς. *ausa nūdere et iacentem regiam (domum) voltu sereno* = ἔχουσα τὸ ψυχικὸν σθένος νὰ βλέπῃ μὲν ίλαρὸν πρόσωπον τὸ ἀνάκτορόν της ἡρειπωμένον. Ἡ Κλεοπάτρα φθάσασα φυγὰς εἰς Ἀλεξάνδρειαν, μετὰ τὴν ἥττάν της, προσεπάθει ν' ἀποκρύψῃ τὴν συμφοράν της ἐξ ἐγωισμοῦ. *fortis et tractare asperas serpentes* = τολμηρὰ καὶ νὰ λάβῃ εἰς τὰς χεῦρὰς της ἀγρίους ὅφεις. *deliberata morte ferocior* = τολμηροτέρα γενομένη, ἀφοῦ ἀπεφάσισε νὰ ἀποθάνῃ. Ἡ φυσ. σειρά: *invidens non humilis mulier privata dēduci superba triumpho saevis Liburnis* = μὴ θέλουσα ἡ οὐχὶ ταπεινὴ γυνὴ νὰ ἀχθῇ ἔκπτωτος τοῦ θρόνου ἐν ὑπερηφάνῳ θριάμβῳ (εἰς Ρώμην) διὰ φοβερῶν Λίβυρνιδῶν. *Liburna (navis)* = Λυβυρνικὴ ναῦς: Λιβυρνοί, λαός Ἰλλυρικὸς ἔχων ταχέα πλοῖα.

8. ΒΙΒΛΙΟΝ II - ΩΔΗ VII

O Pompei . . . prime meorum sodalium . . . deducte. Ὁ Πομπήιος Οὐάρος, φίλος καὶ συμπολεμιστὴς τοῦ ποιητοῦ. *ultimum tempus* = ὁ ἔσχατος κίνδυνος. *Bruto militiae duce*: ἐννοεῖ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Βρούτου κατὰ τὴν ἐν Φιλίπποις σύγκρουσιν αὐτοῦ καὶ τοῦ Κασσίου πρὸς τὸν Καίσαρα, ἣς μετέχει καὶ ὁ Πομπήιος Οὐάρος μετὰ τοῦ Ὀρατίου. *redono* = δωροῦμαι πάλιν. *Quiritem*: ἐννοεῖ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ Οὐάρου εἰς τὰ πολιτικὰ δικαιώματα, ἀτινα εἶχε στερηθῆ πρὸ τῆς χορηγήσεως τῆς ἀμνηστίας. *sodalis* = σύντροφος (μάχης): δεσμοὶ φιλίας ἐν τῷ πολεμικῷ μετώπῳ ἀναπτυχθέντες εἶναι ἀδιάρρηχτοι. *moran* *dies* = ἡ βραδυποροῦσα ἡμέρα. Αἱ ἡμέραι ἐν στρατοπέδῳ ἐν καιρῷ πολέμου εἶναι ἀνιαραὶ καὶ ὡς τοιαῦται, κατὰ τὸ κριτήριον τοῦ στρατιώ-

του, φαίνονται μακραὶ (πρβλ. ἡ ἡμέρα μοῦ φάνηκε χρόνος). *merum - i* = ὁ ἄκρατος οἶνος. *nitentis capillos coronatus* = ἐστεφανωμένος τὴν στίλβουσαν κόμην. *Malobathrum Syrium* = Συριακὸν μαλόβαθρον : ἐλαιῶδες μύρον παρασκευαζόμενον ἐκ τῶν φύλλων δένδρου (πρβλ. brillantine). *Philippos et celerem jugam tecum sensi* = τὴν ἐν Φιλίπποις ταχεῖαν φυγὴν μετὰ σοῦ ἐδοκίμασα: ἐν διὰ δύοιν. *parmula - ae* = μικρὰ ἀσπίς. *relicta parmula non bene*. Οἱ Ὀράτιοις ὡς ἀξιωματικὸς (tribunus militum) δὲν ἔφερεν ἀσπίδα, ἀλλὰ λέγει ταῦτα κατὰ μίμητιν τοῦ Ἀρχιλόχου, ἀπόσ. 6, πρὸς δήλωσιν τῆς ἀτάκτου φυγῆς. *minax - acis* = ὁ ἀπειλητικός : *minaces* εἶναι οἱ ἀνδρεῖοι στρατιῶται τοῦ Βρούσου, οἵτινες, παρὰ τὴν ἀνδρείαν των, ἡττήθησαν ὑπὸ τῶν δειλῶν ἀντιπάλων των. *mentum - i* = τὸ γένειον. *turpe solūm tetigere mento* : τὸ ἔδαφος χαρακτηρίζει *turpe* = σίσχρὸν ὡς ἀτιμασθὲν καὶ ρυπανθὲν διὰ τοῦ αἴματος τῶν γενναίων πεσόντων. *densus* = δασύς, πυκνός. *panenitem* = κατεπτομένον. *Mercurius sustulit*: ὁ λόγιος Ἐρμῆς, προστάτης τῶν ποιητῶν, ἔξηρπασεν αὐτὸν καὶ καλύψας διὰ πυκνοῦ νέφους, τὸν ἔσωσε διὰ μέσου τῶν ἔχθρικῶν τάξεων (πρβλ. Ἰλ. Γ, στ. 309, Ε, στ. 312 κ. ἔξ.). *resorbeo - ere* (β') ἀναρριψθῶ (ἐπὶ τῶν ἔξ ἐπιστροφῆς ἐπὶ τῆς ἀκτῆς θραυσμένων κυμάτων). *in bellum*: ἐννοεῖ τὸν νέον πόλεμον, οὕτινος μετέσχεν ὁ Πομπήιος Οὐαρος ὑπὸ τὸν Σέξτον Πομπήιον ἐν Σικελίᾳ. *fretis aestuosis* = διὰ τοῦ κλυδωνιζομένου πελάγους, ἥτοι τοῦ Σικελικοῦ, ὡς πεδίου τῶν νέων πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων. *obligatus* = ὁ διειλόμενος. *daps - pis* = δάις, εὐωχία (κοινῶς τραπέζι). *reddē Jovī*: ὡς ἐάν ὁ Πομπήιος εἶχε κάμει = ἡ μα, ἀν σωθῆ. *depone sub lauru mea*: ἐν τῇ ἐπαύλει τοῦ πουητοῦ ὑπῆρχε δάφνη, ὑπὸ τῆς δύοισι θά ἀνέπαιε τὰ καταπεπονημένα ἐκ τῆς μακρᾶς στρατείας μέλη του. "Ισως δόμως νὺν ὑπονοῇ, ὅτι ἐκτὸς τῆς πολεμικῆς δάφνης ὑπάρχει καὶ ἡ ἐν εἰρήνῃ, ἔπαθλον τῶν διακρινομένων πουητῶν. *cadus - i* = ὁ κάδος (δογκεῖον πήλινον). *destino, ρ. ς'* = τάττω, ὁρίζω. *obliviosus* = ὁ προξενῶν λήθην (λαθικηδῆς). *ciborium - ii* = κιβώριον, εἶδος ποτηρίου πλατυστόμου (πρβλ. τὸ σημερινὸν ποτήριον σαμπάνιας). *explē - funde*: ζωηρὰ ἀναπαράστασις τοῦ συμποσίου, διὸ δίδει διαταγὰς « γέμιζε... κέρων ». *unguentum - i* = ἡ ἀλοιφὴ μύρου. *cuprach - acis* = εὑρύχωρος. *aprium - ii* = τὸ σέλινον. *udus - i*, ἐπίθ. = ὑγρός, εὔκαμπτος. *concha - ae* = ἀγγεῖον κογχόμορφον. *depropero ρ. ς'* = σπεύδω. 'Η φυσ. σειρὰ τῶν λέξ.: quis (curat) deproperare

myrto ἡ ἀταχτος πλοκὴ δηλωτικὴ τῆς ψυχικῆς διεγέρσεως τοῦ ποιητοῦ ἐπὶ τῇ ἐπανόδῳ τοῦ φίλου του. *iactus Veneris* = ὁ βόλος τῆς Ἀφροδίτης. Κατὰ τὴν παιδιάν τῶν ἀστραγάλων (εἰδος σημερ. ζαριδών) ὅπαν οἱ ἀστράγαλοι ριπτόμενοι παρουσίαζον ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας των τούς ἀριθμούς 1, 2, 4 καὶ 6 (3 καὶ 5 δὲν ὑπῆρχον) ἥτο ἡ ἐπιτυγχεστέρα βολὴ· ὅπαν παρουσιάζετο καὶ εἰς τοὺς 4 ἀστραγάλους ὁ ἀριθ. 1, ἡ βολὴ ἥπτο ἡ κακίστη. *arbiter bibendi* = ὁ συμποσίαρχος. *bacchor* φ. α' = βακχεύω, μαίνομαι (μεθῶ). *Edoni - orum* = οἱ Ἅδωνοι: λαὸς Θρακίκος, οἰνοπότης, διότι ἔκει ἐπεχωρίαζεν ἡ λατρεία τοῦ Βάκχου. *recepto amico dulce est mihi furere*: καὶ ἡμεῖς ἐπὶ ἀπροσδοκήτων εὐχρέστων γεγονότων λέγομεν «Θὰ τρελλαθῶ ἀπὸ τὴν γαρά μου ».

9. ΒΙΒΛΙΟΝ II - ΖΔΗ ΞΧ

1 - 12. *usitatus - a - um* (τοῦ usifor) = ὁ ἐν κοινῇ γρήσει, ὁ συνήθης. *tenuis*, ἐπίθ. = λεπτός. *penna - ae* = ἡ πτέρυξ. *biformis - is* = δίμορφος. *vates - is* = μάντις, ποιητής. *urbis ἀντὶ urbes*. Ἡ φυσ. σειρά: ferar per liquidum aethera biformis vates non usitata nec tenui penna. *biformis*: διότι φαντάζεται ἔαυτὸν ὡς κύκνον καὶ ποιητήν. Ο 'Ορατίος ὀνομάζει τὸν Πίνδαρον « Θηβαῖον Κύκνον ». Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη αἱ ψυχαὶ τῶν ποιητῶν μετὰ θάνατον ἔζων ὑπὸ μορφὴν κύκνων, διατηροῦσαι οὕτω τὴν ἴκανότητα πρὸς τὴν φύσην. *non ego . . . obibo* = ἐγὼ δὲν θ' ἀποθάνω, δὲν θ' ἀφανισθῶ. *quem vocas* = τὸν δόπιον προσφωνεῖς (μὲ τὸ ὔστατον χαῖρε). *nec stygia cohibebor unda* = οὔτε θά κρατηθῶ ἀπὸ τὰ ὕδατα τῆς Στυγός. *iam - iam* = μετ' δλίγον (τὸ σημερ. ίδού - ίδού). *residunt τοῦ residο* = ἐπικάθημαι, περιβάλλω. *crus, cruris* = ἡ κνήμη. *pellis - is* = τὸ δέρμα. *et album mitor in alitem* = καὶ μεταβάλλομαι εἰς λευκὸν πτηνὸν (κύκνον). *superne* = ὑπερθεν εἰς τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματός μου. *leves plumae* = λεῖα πτίλα. 13 - 20. *visam* μέλ. τοῦ *viso* = θεῶμαι, βλέπω. *notior Daedaleo Icaro* = γνωστότερος (ὀνομαστότερος) τοῦ Ἰκάρου τοῦ νιοῦ τοῦ Δαιδάλου· (ὁ ὑπαινιγμὸς γίνεται ὡς πρὸς τὴν τόλμην καὶ ὅχι τὴν πτῶσιν τοῦ Ἰκάρου). *gementis Bospori litora* = τοῦ στενάζοντος Βοσπόρου τὰς ἀκτὰς (ὁ στεναγμὸς ἐξ αἰτίας τῆς βοῆς καὶ τοῦ παφλασμοῦ τῶν κυμάτων). *Syrtisque Gaetulas* = τὰς Γαιτουλικὰς Σύρτεις. Ἡ χώρα τῶν Γαιτούλων ἐν τῇ Ἀφρικῇ, πρὸς νότον τῆς Νουμιδίας. *canorus ales* = ὡδικὸν πτηνόν. *Hyperborei campi* = αἱ πεδιά-

δες τῶν Ὑπερβορείων ἀγνώστων πρὸς Β. λαῶν. *dissimulo* = ἀποκρύπτω. Ἡ φυσ. σειρά : me noscent Colchus et Dacus qui dissimulat metum Marsae cohortis et ultimi Geloni. *Geloni* = οἱ Γελωνοί, λαὸς Σκυθικὸς (ἐν τῇ Οὐκρανίᾳ) πλησίον τοῦ Βορυσθένους. *disco* = μανθάνω. *peritus* = ἔμπειρος, πολιτισμένος. *Hiber* = "Ιβηρ (Ισπανός). *potor - oris* = πότης : *potor Rhodani* = ὁ παροικῶν τὸν Ροδανόν. 21 - 24 *absint inani funere neniae* = μακρὰν ἀπὸ τὴν ἀνωφελῆ (περιττὴν ἐφ' ὅσον θὰ εἰμαι ἀθάνατος) κηδείαν μου οἱ θρῆνοι. (Δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ μὲ κλαύσουν, δταν ἀποθάνω). *nenia - ae* = ἡ νηνία, ὁ ἐπικήδειος θρῆνος. *luctusque turpes et querimoniae* = καὶ τὰ ἀπρεπῆ (εἰς τὴν ἀθανασίαν μου) πένθη καὶ οἱ σχετλιασμοὶ (αἱ μεμψιμοιρίαι) ἢ τὰ παραμορφοῦντα τὸ πρόσωπον πένθη. *compesco - ui* (γ') = συγκρατῶ. *clamorem* (tuum). *supervacuus* = περιττός, ἀνωφελής. *mitte supervacuos honores sepulcri* = ἄφες τὰς ἀνωφελεῖς τιμὰς τὰς νενομισμένας κατὰ τὴν ταφήν.

10. ΒΙΒΛΙΟΝ III - ΩΔΗ VIII

caelevs - ibis = ὁ ἄγαμος. *Calendae Martiae* ἢ *Calendae femineae* : κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην αἱ Ρωμαῖαι δέσποιναι ἔωρταζον ἐπὶ τοῦ Ἡσυχλίνου λόφου τὰ Matromalia πρὸς τιμὴν τῆς Junonis Lucinae ἀντιστοίχου πρὸς τὴν ἑλληνικὴν θεότητα Εἰλείθυιαν, τὴν προστάτιδα τῶν τοκετῶν. *accera - ae* = τὸ θυμιατήριον. *tus - uris* = τὸ θυμίαμα, ὁ λιβανωτός. *caespes - itis* = χορτόπλινθος : διὰ τοιούτων πλίνθων εἶχε κατασκευάσει, φαίνεται, ὁ Ὀράτιος πρόχειρον βωμόν. *docte*. Ἡ φυσ. σειρά : *miraris, docte sermones utrius linguae*: ἐννοεῖ τὸν Μαικήναν, ὅστις ἥτο κάτοχος πλὴν τῆς λατινικῆς καὶ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. *nuv eo - vi - otum* (β') = ὑπόσχομαι ἀφιέρωμα εἰς τὸν θεόν, « κάνω τάμα ». *epulae - arum* = ἑορταστικὴ ἐστίασις (κοιν. γλέντι). *albus caper* = λευκὸς τράγος : εἰς τοὺς ἄνω θεοὺς ἔθυον λευκὸς ζῷα. *prope funeratus* = δτε μικροῦ δεῖν ἀκήδεύθην. *arboris ictus. ictus - us* = πλῆγμα : ὁ ποιητὴς ὁμιλεῖ περὶ κινδύνου, τὸν ὅποῖον διέτρεξε, πληγεὶς ὑπὸ καταπεσόντος κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ δένδρου τοῦ κήπου του. *festus - a - um* = ἑορταστικός. *anno redeunte* = « περιτελλομένων ἐνιαυτῶν » (κάθε χρόνο). *cortex - icis* = ἡ πίσσα· hic dies demovebit corticem (προσωποποιία). *amphora - ae* = ἀμφορεύς. *amphora instituta bibere fumum* : οἱ Ρωμαῖοι κατεσκεύαζον συνήθως τὴν οἰναποθή-

καην εἰς τοιαύτην θέσιν, ὥστε νὰ καπνίζεται ἀπὸ τὴν ἐστίαν, διότι εἴχον
τὴν γνώμην ὅτι ὁ οἶνος ἀπέκτα ταχέως τὰς ἴδιότητας τοῦ παλαιοῦ
οἴνου. *consule Tullo*: ὁ Α. Οὐολκάτιος Τύλλος, ὕπατος τὸ 33 π. Χ.,
ὅτε ὁ Μαικήνας ἐχάρισεν εἰς τὸν 'Οράτιον τὴν Σαβινικὴν ἔπαυλιν.
suntie τοῦ sumo - mpsi - tum (γ') = λαμβάνω, ἀναλίσκω. *sospes - itis* =
σφός. *cyathos amici sospitis* = ποτήρια (εἰς ὑγείαν) τοῦ σωθέντος
φίλου. *lucerna - ae* = ὁ λύχνος. *perfer in lucem* = νὰ ἔχῃς τοὺς λύχνους
ἀναμμένους μέχρι πρωṭας. ('Ο 'Οράτιος ἐσκόπευε νὰ κάμη παννύχιον
ἔσοτῆν). *procul esto omnis clamor*: ὁ ποιητὴς διαβεβαιοῦ τὸν
φίλον περὶ ἀθορύβου καὶ ἀδιαταράκτου παννυχίδος. *mitte civiles su-*
per urbe curas: εἴχε δίκαιον ὁ ποιητὴς νὰ συνιστᾷ εἰς τὸν πολυά-
σχολον Μαικήναν νὰ ἀφήσῃ κατὰ μέρος τὴν ἡμέραν ἐκείνην, τὰς ὑπὲρ
τῆς πόλεως φροντίδας «ρίξτο λιγάκι ἔξω». 'Ο 'Οκταβιανὸς τότε εἴχε
ταξιδεύσει εἰς τὴν 'Ανατολὴν ἀφήσας ἀναπληρωτήν του τὸν Μαικήναν.
Cotiso - onis: βασιλεὺς τῶν Δακῶν, ἡττηθεὶς τῷ 29 π. Χ. μετὰ τῶν Σκυ-
θῶν ὑπὸ τοῦ Μ. Κράτσου. *infestus - a - um* = δυσμενής, ἔχθρος. *dissi-*
deo - edi - essum (β') = δύσταμαι. *Medus dissidet sibi*: ἐννοεῖ τὰς ἐμ-
φυλίους ἔρδας Φραάτου καὶ Τίριδάτου. *luctuosus - a - um* = πολυπεν-
θῆς. *armis (sibi) luctuosis*: διότι ὁ ἐμφύλιος πόλεμος γίνεται πρόξενος
πολλοῦ πένθους. *Cantaber* = ὁ Κονταβρικός: ἔθνος Ισπανικόν. (Οἱ
'Ισπανοὶ ἡττήθησαν τῷ 29 μ. Χ. ὑπὸ τοῦ Στατιλίου Ταύρου). *catena - ae*
= ἡ ἄλυσις. *serus - a - um* = βραδύς, ὄψιμος. *laxo, ρ. α'* = χαλαρῶ.
neglegens ne qua populus laboret: ἡ αὐτὴ σύστασις ἐδόθη ἀνωτέρῳ
διὰ τοῦ *mitte civiles curas*. *privatus* = ἴδιωτης (κατ' ἀντίθεσιν πρὸς
τὸ *magistratus*). *parce nimium cavere* = *noli nimium cavere* = μὴ
στενοχωρῆσαι πάρα πολύ, «ρίξτο λίγο ἔξω». *cape laetus dona pree-*
sentis horae = φαιδρὸς δέχου τὰ δῶρα τῆς παρούσης ὥρας.

II. ΒΙΒΛΙΟΝ III - ΩΔΗ ΞΥ

Quo ἐπίρ. = ποῦ. nemus - oris = δρυμός, δάσος. 'Η φυσ. σειρά :
in quae nemora aut in quos specus agor : θεόληπτος ὁ ποιητὴς φαν-
τάζεται ἔαυτὸν ἀπαγόμενον ὑπὸ τοῦ Βάκχου. *mens nova* = καινὸς
νοῦς, ἐνθουσιασμός. *meditor, ρ. = μελετῶ, διανοοῦμαι. insero* = ἐνείρω,
συγκαταλέγω. *recens - ntis* = νέος, καινός. *non secus* = οὐχὶ ἄλλως,
δηλ. ὅμοιως. *stupo* = θαυμάζω, ἐκπλήττομαι. *Euhias - adis* = ἡ Εὐ-
ίας, Βάκχη, Μαινάς. *candidus - a - un* = στίλβων ἐκ λευκότητος. *lu-*

stratus - a - um = ὁ περισθεύμενος. *devious - a - un* (de via) = ὁ ἐκτὸς τῆς ὁδοῦ ὄν, ὁ ἀποπλανώμενος τῆς ὁδοῦ. *valentum vertere* = τῶν δυναμένων νὰ ἔχριζώσουν. *procerus - a - um* = ἐπιμήκης. *fraxinus - i* = μελία (δένδρον). *pampinus - i* = βλαστὸς ἀμπέλου, οἰναρίς.

12. ΒΙΒΛΙΟΝ III - ΩΔΗ XXX

Perennis - is (per - annus) = ὁ διαρκῶν ὅλον τὸ ἔτος, αἰώνιος. *silus - us* = ὁ εὔρως (κοινὸς μοῦγλα). *regalis situs* = ὁ βασιλικὸς εὔρως, τὸ εὐρωτιῶν διὰ τῆς παρόδου τοῦ χρόνου μεγαλεῖον. *edax - acis* = ὁ διαβιβρώσκων, ὁ ἀφανίζων. *imber edax*: ἐνεκα τῆς διαβρωτικῆς δυνάμεως τοῦ ὕδατος. *non omnis moriar* = δὲν θὰ ἀποθάνω δόλοκληρος. (Ἐκ τοῦ « ἑγώ μου » θὰ ἀποθάνῃ μόνον τὸ φθαρτὸν σῶμα, τὸ πνεῦμά μου θὰ ζῇ εἰς τὰ ἀθάνατα ἔργα μου). *Lilitina - ae* = ἡ Λιβιτίνη, Ἀφροδίτη, ὡς θεὰ τῶν κηδειῶν καὶ τοῦ θανάτου. Παραδοξοτάτη σύγχυσις τοῦ ἔρωτος, τοῦ σφρίγους τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου, δηλ. τῆς Ἀφροδίτης καὶ τῆς Περσεφόνης. *usque recens* = *dum scandet Capitolium*: δηλ. αἰώνιως, διότι κατὰ τοὺς Ρωμ. ἡ πόλις των ἥτο αἰώνια. *cum tacita virgine* = μετὰ τῆς σιωπῆλῆς παρθένου: ἐννοεῖ τὴν Vestalem maximam, ἥτις κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς θυσίας βοηθοῦσα τὸν Pontificem ἵστατο σωπλὴ μετὰ τῶν ἄλλων Ἑστιάδων. *Aufidus - i* = ὁ Αὐφιδός, ποταμὸς τῆς Ἀπολίας, πατρίδος τοῦ Ὁρατίου. *Daunus* = ὁ Δαῦνος, ἀρχαῖος βασιλεὺς τῆς χώρας. *raupper aquae*, οὕτω καλεῖται ὁ Δαῦνος ὡς βασιλεύων χώρας αὐχμηρᾶς, πτωχῆς εἰς ὕδατα. *obstrepo - ui - itum* (γ') = ψοφῶ, θορυβῶ. *humili potens* (factus): ὁ Ὁράτιος, διότι ἥτο οὐδὲ πτωχοῦ ἀπελευθέρου. *Aeolium carmen* = τὸ Αἰολικὸν μέλος, ἡ λυρικὴ ποίησις τῆς Σαπφοῦς καὶ τοῦ Ἀλκαίου. *sume superbiam Melpomene* = λάβε διὰ τὸν ἔαυτόν σου, ὑποδέχθητι τὴν ὑπερήφανον τιμὴν Μελπομένη. *quaesitam meritis* = *quam* (superbiam) *meritis quaesivisti* = ἦν διὰ τῶν ἐπαξίων ἔργων σου ἀπέκτησες. Ὁ Ὁράτιος, μετριάζων τὴν ὑπερηφάνειάν του, ἀποδίδει τὰ ποιήματά του εἰς τὴν ἐμπνεύσασαν αὐτὸν μοῦσαν Μελπομένην.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. Οὐεργιλίου Αἰνειάς		Σελ.	1 - 1
1. Εἰσαγωγὴ	"	5 -	5
2. Κείμενον	"	21 -	39
α. Βιβλίον I	"	17 -	22
β. Βιβλίον II	"	23 -	31
γ. Βιβλίον III	"	32 -	35
3. Ἐρμηνευτικαὶ σημειώσεις	"	37 -	91
α. Βιβλίον I	"	37 -	59
β. Βιβλίον II	"	60 -	80
γ. Βιβλίον III	"	81 -	91
II. M. Tulli Ciceronis Somnium Scipionis		»	93 - 152
1. Προλεγόμενα	"	97 -	108
2. Κείμενον	"	109 -	116
3. Ἐρμηνευτικαὶ σημειώσεις	"	117 -	152
III. Ὁρατίου Ὡδῶν		»	153 - 192
1. Εἰσαγωγὴ	"	157 -	161
2. Κείμενον	"	163 -	173
α. Liber primus	"	163 -	169
β. Liber alter	"	169 -	171
γ. Liber tertius	"	171 -	173
3. Ἐρμηνευτικαὶ σημειώσεις	"	175 -	188
α. Βιβλίον I	"	175 -	183
β. Βιβλίον II	"	183 -	186
γ. Βιβλίον III	"	186 -	188

024000018102

ΕΞΩΦΥΛΛΟΝ : ΛΟΥΓΙΖΑΣ MONTESEANTΟΥ

Τὰ ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τὸ κάτωθι βιβλιόσημον εἰς ἀπόδειξιν τῆς γνησιότητος αὐτῶν.

Αντίτυπον στερούμενον τοῦ βιβλιοσήμου πούτου θεωρεῖται κλεψύτυπον.
Ο διαθέτων, πωλῶν ἢ χρησιμοποιῶν αὐτὸ διώκεται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 7 ποῦ νόμοι 1129 τῆς 15/21 Μαρτίου 1946 ('Εφημ. Κυβ. 1946, Α' 108).

"Έκδοσις Ι'/Η'/Θ' 1966 (VI) - ANT. 15.000 - ΣΥΜΒ. 1420 /8-6-66 - 1404 /30-4-66

• Έκτύπωσις - Βιβλιοδεστία : ΙΩ. ΚΑΜΠΑΝΑ Ο.Ε. - Φιλαδελφείας 4 - ΑΘΗΝΑΙ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής